

પુસ્તક પદ્મ.

અંક ૨-૩

Gujarat School Paper.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

આરી-માર્ચ, સને ૧૯૨૮.

વિષય. અનુક્રમણિકા. પૃષ્ઠ.

૧. પાઠની નોંધ.... ૩૩
૨. પાઠની નોંધ સંબંધી મુશ્કેલીઓ.
(મિ. નારજીભાઈ વાઘજીભાઈ પરેશ.) ... ૩૪-૪૧
૩. સ્ત્રીકેળવણી વિષે નિબંધ.
(નિમ્ન. ન્યુટન, લેડી સમી-૨-૩-૨.) ... ૪૪-૪૮
૪. વ્યાસના નાનાં બાળ. (મિ. પનેશ્વર દરેશ્વરિયે જોડી.) ૪૮
૫. સામાન્ય જ્ઞાન રસથાળ.
(મિ. હોદાલાલ દલાલદાસ પરેશ.) ... ૪૮-૫૨
૬. નીચેના પ્રશ્નોનું અભ્યાસકાર્ય.
(મિ. નીચેના પ્રશ્નોનું અભ્યાસકાર્ય.) ... ૫૨-૫૫
૭. પાઠની નોંધ. નિર્દેશિકા.
(મિ. ગોવિંદલાલ દરેશ્વર પરેશ, બી. એ.) ૫૫-૫૬
૮. મર્યાદા (મિ. દરેશ્વર અમુલખરાજાવનનું વિવરણ.) ૫૬-૬૨
૯. મનુષ્યસૃષ્ટિ, અત્યુચ્ચ અને જગત્તરિકા. (મિ. વેણીરામ જી. ... ૬૨-૬૩
૧૦. કેળવણીખાતાની જરૂરિયાત, પાસ થએલો
૧૧. વર્તમાનકાલના પરીણામ ... ૬૪-૬૬

હુકમથી.

કેળવણીખાતાઓનાં સંચાર ૧૯૧૪થી

તત્કાલી અને પ્રકાશક (ખાતા, બી. એ.,

મિ. કેળવણી અરેશ્વરજી દાલેજી-અમદાવાદ.

પ્રિન્સિપલ, મે. રા. રેલિય રાખવા છે.)

(સા' ૬૩ સ્તંભી)

આમદાવાદ—ચિરિસ દરિયાઈ મેલીલાદ મળીતાલે બાપુ
સી "સાવનનાવધ" પ્રિ. પેશમાં છે.

એન. એમ. ત્રીપાઠી એન્ડ કંપની—મુંબઈ.

પતિવ્રતા સતીઓ (સચિત્ર) ...	૨-૦
અંશીની ગણી (સચિત્ર) ...	૧-૧૨
કોળ કાવિદાસ... ..	૧-૦
શીરાજી માહાલ યાને દોલત ...	૨-૦
કુદરતનો કેહેર ...	૨-૦
પુત્રકુસરત મહાર... ..	૨-૦
એવેન ફનીયા ...	૧-૦
ધેલા ધાંચીનું કુટુંબ ...	૧-૪
રજયા એગમ ...	૧-૮
વહુને શીખામણ ...	૧-૦
કાવ્ય માધુર્ય ...	૧-૮
કાવ્ય મંજરી ...	૧-૦
કવિતા પ્રવેશ ...	૧-૦
દોહરો વાંનું પંચાગ ...	૧-૮
ખસો " " ...	૩-૦
તેજ પ્રભા ...	૧-૧૨

Rosary of Litoryary

Wisdom... .. 1-0

જન્મન કવસરનું રણાસ રહસ્ય	૧-૦
આરોગ્યની કુંચી ...	૧-૦
મેરી મગમ ...	૧-૦
સુદર્શન ગદાવલી ...	૫-૦
પાંચ પ્રેમ કથા ...	૦-૧
ગત મેહેનત ...	૩-૦
ગ્રેકટીકલ એરદ્રોલોજી ...	૨-૦
ગ્રહગણિત ...	૧-૦
દંજ... ..	૧-૮
ગુણ લક્ષ્મી (સચિત્ર) ...	૧-૪
ગુજરાતની જુની વાર્તા ...	૧-૧૨
કુસુમ કલા ...	૨-૮
લોડ એકનતા નિબંધ ...	૧-૮
ગુજરાતી નવલકથાનું સાહિત્ય	૨-૦
સીંગલ રોલર ડાટનજનો	૨-૦

મોક્ષ મંદીર ...	૨-૮
સ્ત્રી ધર્મ ગીતા ...	૧-૮
એક અપુર્વ લભ ...	૦-૮
કાઇસ્ટનું અનુકરણ ...	૦-૮
સંગીત રામાયણ... ..	૨-૦
કારોનેશન મ્યુઝીક ગાર્ડ ...	૧-૮
શ્રીમાન સુસાધીય ...	૧-૮
હું પોતે (ના. હે) ...	૨-૦
ગીલનું અંગ્રહ્ય મણી ...	૧-૪
વિમલા (નાયેલ) ...	૧-૪
મરીયમ.....	૧-૦
અપવાસ લા. ૧-૨ ...	૨-૧૦
મણિ અને મોહન ...	૨-૦
દેશવ કૃતિ ...	૧-૮
ક્રીન્ડર ગાર્ટન... ..	૩-૦
મુંબઈમાં ચાલતા તો. હી. મો. ...	૨-૮
પ્રતિમા નાટક ...	૧-૦
કાવ્યપિયુષ ...	૦-૧
વિદ્વાન મંડળ અથવા વિ.	
દાન ભૂપણ... ..	૧-૮
એસ્ટરશીદનો પુનઃપ્રતિ ઉપદેશ. ૧-૦	
સ્ત્રીઓની મહત્તા ...	૧-૮
નીલમ માણેકની મંત્રિતિ ...	૧-૮
પુનર્લભનો પદ્માત્પ ...	૨-૦
માઈનીક્યુ એનજીનીયર્સ એકઠા.	
મીનેશન હન્ડ બુક ...	૧-૪
નવી જંદગી ...	૨-૦
પ્રપચ જળ ...	૧-૪
શિશુસંબોધમાળા લા.	
૧ થી ૩ ...	૦-૧૪
હરીયા પારના દેશોની વાર્તા. ૨	
પાપ અને પદ્માત્પ લા. ૧-૨	૧-૮
પંચામૃત ...	૧
સચિત્ર અક્ષર બોધ ...	૦-૦

શિક્ષકો તેમજ શિષ્ય વર્ગમાં પ્રિય થઇ પડેલ,

સૃષ્ટિજ્ઞાન (ત્રીજી આવૃત્તિ).

ધોરણુ ૧-૨-૩-૪-૫-૬ ની વાંચનમાળાના ત્રીજા ભાગના વિદ્યાના પાઠોનું પ્રત્યેક પ્રકારે સંપૂર્ણ વિવેચન ગ્રે. રા. ટ્રે. કા. ના શિક્ષણને મેડલ મેળવેલા જે રીતીયર ભારતના પાસે તૈયાર કરાવેલા ધણા ઉપયોગી અને પ્રથમ સાધન થયા છે જેની ખાત્રી હુંક સમયમાં ત્રીજી આવૃત્તિ બહાર પડી તે છે તેમજ વ. કા. અને પ્રાવેશિક પરીક્ષાના ઉમેદવારની ઉપરાઉપરી આગણી થવાથી અમોએ

સૃષ્ટિજ્ઞાન ના વિદ્યાના પાઠો.

ઉપરનાજ શિક્ષકો પાસે સરળ ભાષામાં પ્રત્યેક પ્રકારે તૈયાર કરાવી બહાર પાડ્યા છે. જેમાં જ્ઞાનની ચોખ્ખીના વિદ્યાના પાઠોનું સંપૂર્ણ વિવેચન-સંસ્કરણ, આપ્યું છે, તથા પરીક્ષામાં પૂજાતા સવાલોનો પણ મંત્ર કરવામાં આવ્યો છે, જેથી એના અભ્યાસ પછી ઉપર જણાવેલી પરીક્ષાઓમાં આ નિપયમાં નાપોત્ત વધારો ખીલકુલ સંભવ છેજ નહિ. વધારે પ્રથમ-સાની જરૂર નથી, શુક મંગાની લેવાથી ખાત્રી થશે. કિંમત રૂ. ૪-૬ જમ્મા બંધ સેનારને સાફ કરીશન. ધોરણુવાર કિંમત નીચે મુજબ.

ખાતોપયોગી પ્રત્યેક પ્રકારે સરળ સૃષ્ટિજ્ઞાન ધો. ૧ થી

(આ. ૧) કિંમત રૂ. ૦-૧-૬

ધોરણુ ૨ થી (આ. ૩) રૂ. ૦-૧-૦

ધોરણુ ૩ થી (આ. ૩) રૂ. ૦-૨-૦

ધોરણુ ૪ થી (આ. ૩) રૂ. ૦-૨-૦

ધોરણુ ૫ થી (આ. ૨) રૂ. ૦-૨-૬

ધોરણુ ૬ થી (આ. ૨) રૂ. ૦-૨-૬

ધોરણુ ૭ થી (આ. ૧) રૂ. ૦-૪-૬

પ્રત્યેક પ્રકારે ભારતખંડનો સરળ ઇન્ડિક્સ (ધો. ૫) રૂ. ૦-૨-૦

(ધો. ૬) રૂ. ૦-૩-૦

કમિશન ટકા રૂ. આપવામાં આવશે.

પત્ર વ્યવહાર નીચેના સરનામે કરો:- મહિલાલ મુનિશ્વરનાથ ઉપાધ્યાય

શુકેશ્વર એન્ડ પબ્લીશર-મુ. પેટલાદ (વાયા આણંદ)

તા. ૬.—આ ઉપરાંત ધોરણુવાર નોંધે પણ અમોએ પ્રગટ કરી છે.

ધી ગુજરાત ઓરીએન્ટલ બુક ડીપો.

શીશીરોડ. રતનપોળના નાકે—અમદાવાદ.

ટેકસ્ટ બુકો.

ટેકસ્ટ બુકો—વાંચનમાળાઓ અને સઘળી ટેક્સ બુકો, હિન્દુ બુકો, નોટા, નકશા, સાધનની પટ્ટીઓ, રંગર, પુટ, ગ્રોઇંગ બુકો બાપેલો ને પ્રારી અને સ્કુલને ઉપયોગના સઘળા સાધનો અગો મોટા જગ્યામાં સળીએ છીએ અને પૂરતું કમિશન આપીએ છીએ.

કોપી બુકો.

નવી ઢળતી એક આના કોપી બુક નં. ૧ થી ૫, કેળવણી ખાતાએ પ્રાથમિક શાળાઓ માટે મંજૂર કરેલી કમિશન જગ્યાએ ખરીદનારને પૂરતું આપીએ છીએ. વધુ નંબરો તૈયાર થાય છે.

મુખગણિત.

ત્રણ ત્રણ આવૃત્તિઓ હુંક સમયમાં પૂરી થએલી. ભાગ ૧ કિં. ૦-૧-૦, ભાગ ૨ કિં. ૦-૧-૬. માણેકલાલ કાળીદાસ ભટ્ટ.

સરળ ડ્રોઇંગબુક.

ધોરણવાર ચિત્ર સાધેની ઉત્તમ પ્રકારની કામમાં સરળ હોવા સાથે કિંમતમાં ઘણીજ જૂજ.

પ્રાથમિક અંકગણિત.

કર્તા—કુંવરજી દાજભાઈ દેસાઈ

કિંમત ૦-૬-૦

કેળવણી ખાતાએ પ્રાથમિક શાળાઓ માટે ટેકસ્ટ બુક તરીકે મંજૂર થયું છે. કમિશન સાફ આપવામાં આવશે.

આ ઉપરાંત સઘળી બુકો, ડ્રોઇંગને લગતો સામાન વગેરે સળી માં અને પૂર્ણ મંતોષ આપી કામ કરીએ છીએ. બહારગામના ઓરડર ઉપર અમલ કરી વી.પી. થી રવાના કરીએ છીએ. એક વખતે કામ કરવાની ખાતરી થશે.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

પુસ્તક ૫૭મું.

ફેબ્રુઆરી-માર્ચ, સને ૧૯૧૮.

અંક ૨-૩

પાઠની નોંધ.

જે શિક્ષકો પોતાનું કર્તવ્ય બરાબર સમજે છે તેઓ માને છે કે પૂર્વમાં પાઠની તૈયારી કર્યા વગર જવું એ ઈષ્ટ નથી. શિક્ષકને પોતાને ધણું સાફ જ્ઞાન હોય, વિષયોની માહિતી સારી હોય, છતાં તે વિષય કઈ પદ્ધતિથી છોકરાંઓ આગળ રજુ કરવાનો છે કે જેથી છોકરાંઓને વિચાર કરવાની દેવ પડે અને તેમને જ્ઞાન અંધારામાં સહેલું થઈ પડે, તે વિષે ને સારી પેઠે વિચાર ન કર્યો હોય તો બહુમા શિક્ષણનું કાર્ય સફળ નજ થાય. ટ્રેનિંગ કોલેજ સ્થાપવાના જે હેતુ હોય છે: એક તે જુદા જુદા ધોરણ પરત્વે જુદા જુદા વિષયોની શિક્ષણપદ્ધતિનું જ્ઞાન આપવું; અને બીજું તે તે વિષયોનું સાફ જ્ઞાન આપવું. પહેલો હેતુ પ્રધાન છે અને બીજો ગૌણ છે; કારણકે વિષયોનું જ્ઞાન તો શિક્ષક દરેકે અંશે ઘર આગળ પણ મેળવી શકે છે, પરંતુ જુદી જુદી પદ્ધતિઓનું મત્તજ અવલોકન કર્યા સિવાય તથા ખોલે તે પદ્ધતિ મનાશે કાગ કર્યા સિવાય પહેલો હેતુ સાધી શકાતો નથી. આ મુખ્ય હેતુ લક્ષમાં રાખીનેજ અચારનવાર આ શાળાપત્રમાં જુદા જુદા વિષયોના પાઠ આપવાની શૈલી દેખાડવામાં આવે છે, અને પાઠની અંપૂર્ણ અવગત સંદિગ્ધ નોંધ આપવામાં આવે છે, તેથી નોંધોનો બરાબર અભ્યાસ ને શિક્ષકો કરે તો તેવા વિષયોની નોંધ તેવાજ મોડેજ ઉપર પોતે આધારવાને ફેરલેક અંશે સક્તિમાન થાય.

પાઠની નોંધ ઉપરથી શિક્ષકમાં ફેરલું જ્ઞાન છે, વિદ્યાર્થીઓની મુશ્કેલીઓ વિશે તેજે જો વિચાર કર્યો છે, તે મુશ્કેલીઓ દૂર કરવાને ર્થી ચતુરાર્થ બરેલી તૈયારીઓ તેજે કરી છે, તે પોતાના કાર્યની મદદતા સમજે છે કે કેમ વગેરેની તુલના સારી રીતે થઈ શકે છે.

આ કોલેજની પ્રેસિડેન્સિય રજૂઆત એક આંબ માસતરે શિક્ષકોની નોંધના અંબધમાં ફેરલેક વારતતિક દીકા કરેલી છે તે અંગે નીચે આપીએ છીએ. તે દીકા આ કોલેજના વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી થઈ પડશે એટલુંજ નહિ પણ દરેક જે મોટી સંખ્યામાં અન્ય શિક્ષકો બદારથી અભ્યાસ કરીને આ કોલેજની વાર્ષિક પરીક્ષા આપવા આવે છે તેમને તથા બીજા શિક્ષકોને પણ ફેરલેક અંશે મદદપ થઈ પડશે.

પાઠની નોંધ સંબંધી સૂચનાઓ.

(લે. મિ. નારણભાઈ પાઠશાળાઈ પટેલ, ટ્રે. કે. પ્રે. સ્કૂલ, અમદાવાદ.)

આ હુકમ લેખમાં શિક્ષકને પોતાના ધર્મમાં સદ્ગતા પ્રાપ્ત કરાવનાર છુદી છુદી આગતો પૈકી, શિષ્યવવાના વિષયને વગતી અગાઉથી, તેમાં જ નાની નોંધના સંબંધમાં કલક લખાયા છે.

જાણીત અને ઉત્સાહી શિક્ષકનું જાન દિનપ્રતિદિન વધતું આવતું જાય છે, તેથી તેને પોતાના ધર્મમાં સદ્ગતા પ્રાપ્ત કરવા માટે ઈર્ષ્ય ના ના માર્ગ સૂચી આવે છે, જ્યારે પોતે અગાઉ જે ઈર્ષ્ય શિષ્યવેલું હોય છે તેમાં ઈર્ષ્ય સુધારાવધારો કરવાનું મળી આવે છે, આથી એટલું તો નાટ થાય છે કે વિદ્યાન અને નુભની શિક્ષકન પણ શિષ્યવવાના વિષયને લગતી તૈયારી અનેક રીતે લાભદાયક છે, પાનિયર તો નથીજ, આ છે તો પછી તમા શીખાઉ શિક્ષકને વર્ગમાં પોતાને જે વિષય શિષ્યવવાના હોય, તે વિષયોથી સાર્થક નીપીત કરીને તેમાંનો કચેરો લાગે તેને અને ઈર્ષ્ય પદ્ધતિથી શિષ્ય ના ધારો છે તે અગાઉથી નક્કી કરી નોંધવે લખીને વર્ગમાં જનુ કલક, એ જાના છુદી દર્શાવવાની જરૂર રહેતી નથી જે શિક્ષક એ પ્રમાણે કરતો નથી તે પોતાના ધર્મમાં વધારે સદ્ગતા પ્રાપ્ત કરી શકે નહીં તથા શિક્ષણના જીવના અભ્યાસીને નેન્ડ શિક્ષકને આ વાત અજાણી નથી તેમ છતાં પણ એના શિક્ષકમાનો વધો લાગ એ શિક્ષકને અનુભવેતો નથી, તેના અંગે કાનજો પૈકી પ્રધાન કાનજો શિક્ષકની પ્રમતતા છે, એમ જેવું નાન્યાયરેલું કહેવારો નહિ. એ પ્રમતતા લેખમાં લખેલા જે આગ નોંધથી જુઝવાની નથી; અને દૂર કરવા માટે ખાતા તરફથી ખાસ ઈર્ષ્ય નીતિ યાજના થવાની જરૂર છે, પણ આ સ્થળે એ જાણતનુ આવતું વિષયન પડતું મૂકીને ટ્રેનિંગ દાવેના સમાવેશને માટે નોંધના મનધમાં ઈર્ષ્ય સૂચનારૂપે લખતું ઉપયોગી થાય છે. આશા છે કે એ સૂચનાઓ શિક્ષકના પશુ ઈર્ષ્ય અશે ઉપયોગી થશે.

પ્રથમ માને કહેતું વેદાંતે કે પશુક નેન્ડગ પોતાના સ્વતંત્ર વિચારથી નોંધ લખતા હોય એમ જણાતું નથી. આથી તેની લગભગ સધા નોંધા એકજ દાની અને ઈર્ષ્યનું નીતિ વિચાર વિવાયની ઉતારાકરૂપ થાય છે. જનકરોએ જાણતું વેદાંતે કે કોઈએ શીખવાના વિન વિન

નિયમો પૈકી શિક્ષણ એ મહત્વનો વિષય છે, અને તેમાં પણ શિક્ષણ-પદ્ધતિ એટલે ખાસ અગત્યની બાબત છે. સ્વયંસેવકોની શિક્ષણપદ્ધતિ બેનાનાં બે સાધન છે, (૧) દ્યુતિપાઠ, અને (૨) તેને માટે તૈયાર કરેલી નોંધ. મુલખતઃ સાગી ગીત વિષયને લગતી તૈયારી કરનારો શિક્ષક સાથે પાઠ આપી શકે છે, પરંતુ જે અન્યના આશ્રયથી નોંધ તૈયાર કરીને આવે છે તે પોતાના કામમાં વોળે તેની સફળતા પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. ધણીક વખત એમ જાણે છે કે સારી શિક્ષકતાના આયરો પણ આત્મશુદ્ધિ બાદ એવી સાધારણ બાબતમાં પણ વાનવાર પગવળથી થતા સતતપણે લાભ કરવાની શક્તિ બાદ બેસે છે. માટે એક અગત્યની સૂચના એ ધ્યાનમાં રાખવી કે કોઈપણ વિષયની નોંધ પોતાના સ્વતંત્ર વિચારથી અને પોતાની મેથેન લાઠી વગર તો તેના મંજૂરમાં ગમે તેટલી પૂરવણી કરવાને રાધો નથી.

આરંભમાં પદ્ધતિ બદલા માટે નમુના તરીકે જે ચાર નોંધો વાંચી શકી જાય છે, પરંતુ જેને અનુસરવું અને પોતાને સૂચી આવતી પદ્ધતિને ન સ્વીકારી એવું મર્મ ખામ જવન નથી હાલમાં નોંધો લખવામાં આવતી પદ્ધતિ પણ શિક્ષકોની ઉપગમનેલી છે, માટે ભુલિયાળી સ્વયંસેવકોએ કોઈ નવી નવી સુક્તિઓ અજમાવવા ચૂંકવું નહિ ઉદાહરણ તરીકે મારે કે કોઈ સર્જન શ્રુતેષ્ઠન (ડિટેશન)નો પાઠ શિખરનાનો છે. તાવારણ રીતે એ વિષય આ પ્રમાણે શિખરાય છે - પ્રથમ ઠંડણ શબ્દોની નેડણી વિદ્યાર્થીઓ પામે પ્રોડ પા લખાવવામાં આવે છે, મોટે નેડણી જાનામાં આવે છે, અને થતી ખામીઓ સુક્તિપ્રયુક્તિથી સુધારવામાં આવે. આ પ્રમાણે પ્રથમ શબ્દો લખવા આરંભ પછી શ્રુતેષ્ઠન લખાવવામાં આવે છે, પછી લખેલુ શ્રુતેષ્ઠન નેઈ તેમના સામાન્ય દોષો લક્ષમાં રાખી સુધારવામાં આવે છે અને તેમણે મર્મક વખત ચોપડીમાંનો અમુક વિદ્યાર્થી વાંચી જરાનું કહેરથી ઠીક પરિણામ આવે તેમ હોય તો તેમ જવાને વાધો નથી વળી પા'માં આવતા શબ્દો સાથે મંજૂર રાખનાર પીળા કેટલાક શબ્દો શિખરાયથી પણ શ્રુતેષ્ઠનનો અતીત હેતુ સફળ થાય છે. આવી રીતે શિખરના લખાવી બેનાનો વખત કદાચ ન મળે પણ વાધો નથી વળી પડેલું કે જીવુ ધીરણ હોય તો કોઈક વખત મુક અમુક પરિચિત વસ્તુઓનું ટેમન પર પ્રદર્શન કરી, બધાનું તે તરફ

ખ્યાન એવી એ ચીજોનાં નામ લખાવવાથી, પણ શ્રુતલેખનનો સારળ થઈ શકે છે.

બીજું એક ઉદાહરણ લઈએ. ધારો કે બાળવર્ગ કે પહેલા ધોરણમાં વાચન શિખવવું છે. આ વિષયમાં બાળકો સમજીને વાંચે છે કે કેમ તે તપાસવા માટે નીચે પ્રમાણે સુક્તિ અજમાવી શકાય:— કાગળની કેટલીક લાંબી પટ્ટીઓ રાખીને દરેક ઉપર અંકક વાક્ય લખીને શિક્ષક, વર્ગમાં લેતા આવવું. પછી તેમાંની અંકક કાપવી વિદ્યાર્થીઓના હાથમાં, મૂકી દેવી, અને સૂચના કરવી કે એ પટ્ટીમાં જે કંઈ લખ્યું હોય, તે મનમાં વાંચીને તેમાં જેમ કહ્યું હોય તેમ કરો. નમુના તરીકે એક છાકરો “તમારી ચોપડી ટેબલ પર મૂકો” એમ મનમાં વાંચીને વગર બોલે પોતાની ચોપડી ટેબલ પર મૂકી જાય, તો તેણે ખરાખર સમજીને વાંચ્યું છે એમ સમજવું. બીજો છાકરો કાપલી ઉપરનું “બાગમાંથી શુભાખનું ફૂલ તોડી લાવી મને આપો” એ વાક્ય વાંચીને તેમાં બતાવેલી મૂર્તિ કરે તો તેણે ખરાખર સમજીને વાંચ્યું છે એમ કહી શકાય. વાચનની આ પદ્ધતિ અંગ્રેજીમાં ઑટો રીડિંગ (પોતાની મેજે વાંચવું) કહે છે.

આ પ્રમાણે જુદા જુદા વિષયોમાં પોતાને સહી આવે તેવી કાઠપિણી નવી સુક્તિ અજમાવવા તૈયાર રહેવું. આમ કરવાથી રહેલરોની શોધક શક્તિ અને તર્કશક્તિનો વિકાસ થશે.

નોંધ તપાસનાર ખાસ કરીને બે બાબતો ઉપર લક્ષ રાખે છે:— (૧) શિક્ષકનું શિખવવાના વિષયનું જ્ઞાન અને (૨) તેમાંના સચક પ્રશ્નો. આ ઉપરાંત ભાષા, વિરામચિહ્નો, અક્ષર, આદંભપ્રશ્નો, સહાયકારી પાઠ વગેરે બાબતો પણ નોંધના ગૌરવમાં વધારો કરે છે.

ઘણી વખત એમ કહેવામાં આવે છે કે ત્રીજા ચોથા ધોરણમાં અભ્યાસ કરતાં નાનાં બાળકોને શિખવવામાં બહુ વિદ્વાની કે ખૂબ તૈયારીની શી જરૂર છે? કદાચ આ દલીલમાં સત્યાંશ છે, પરંતુ તે સંપૂર્ણ સત્ય નથી; કેમકે ઘણી વખત શિક્ષક અજુકારી રીતે એવી ગુંચવણ ઉત્પન્ન બાળકોની શંકાનું સમાધાન કરી તેમનાં હૃદય પર પોતાને વિશે ઊંચા ભાવ ઉત્પન્ન કરી શકતો નથી, અને જે શિક્ષક શિષ્યનાં મન પર પોતાની વિદ્વાની ખાપ પાડવા શક્તિમાન થતો નથી, તે શિક્ષક તરીકેની પોતાની પ્રતિષ્ઠાનું રક્ષણ કરી શકતો નથી. “કુચમાં હોય તો હવામાં આવે.”

જો કહેવત પ્રમાણે શિક્ષકમાં વિશાળ જ્ઞાન હોય તો જ તે શિષ્યોને શિખવવા સક્તિ. વિદ્યાર્થીને જે પુસ્તક શિખવવાનું હોય તેટલાજ પુસ્તકનું જ્ઞાન શિક્ષકને માટે પૂરતું ગણી શકાય નહિ. તેણે જુદાં જુદાં અનેક પુસ્તકો વાંચી પોતાની જ્ઞાનમંપત્તિમાં વધારો કર્યો જતું જોઈએ, અને પછી એ પ્રમાણે પ્રાપ્ત જ્ઞાનના વિશાળ જ્ઞાનમાયી શિક્ષણશાસ્ત્રને અનુસરીને તથા બાળકોની શક્તિ-શક્તિ વિવેક કરીને જરૂર પૂરતું શિખવાયે તેને માટે અમાઉથી નોંધ તૈયાર કરવી. એ પ્રમાણે નોંધ તૈયાર નહિ કરી દશે તો વિદ્યાર્થીઓને બંધસ્થિત રીતે અને પદ્ધતિસર શિખવી શકાશે નહિ. જ્ઞાન હોય તો પદ્ધતિ સરેલાઈથી પ્રાપ્ત કરી શકાય; પરંતુ પદ્ધતિ ગમે તેવી સારી હોય તોપણ જ્ઞાન વર્ગર એકડા વિનાનાં સોએ મીડા જેવી તે નકામી નીવડે છે. આ ઉપરથી અતીત થાય છે કે શિક્ષકના મન આવશ્યક ગુણોમાં તેની જ્ઞાનમંપત્તિ એ પ્રધાન વસ્તુ છે.

જ્ઞાન પછી બીજો નંબર પદ્ધતિનો આવે છે. પોતાનામાં વિષયનું જ્ઞાન હોવા છતાં પણ પદ્ધતિના જ્ઞાનને અભાવે ઘણાક શિક્ષકો પોતાના કાર્યમાં બહુ સફળ નીવડી શકતા નથી. પદ્ધતિમાં વિદ્યાર્થીઓના અધિકાર પ્રમાણે કેટલું શિખવતું એનો વિવેક કરવાની શક્તિ પણ સમાઈ જાય છે. અમુક વિષય શિખવવામાં કઈ કઈ બાબત સમાવવી, વિષયનો ક્યાથી આગળ કરવો, ક્યા ક્યા સમાસો પૂજ્યા, કઈ બાબત વિદ્યાર્થીને અજાણી છે, કેટલું પોતાને કહેવાની જરૂર પડે તેમ છે—એ વગેરે ઘણીક બાબતોનું શિક્ષકને જ્ઞાન હોવું જોઈએ. એ જાતનું જ્ઞાન શિક્ષકમાં અનુભવથી આવી જાય છે. માટે નોંધ તૈયાર કરતાં દરેક એકવરે સ્વતંત્રપણે બધી બાબતોનો વિચાર કરવાની જરૂર છે બીજાના મગજમાંથી નીકળેલા સવાલો ગોખી રાખનાર, શિખવતા વચમાંજ ગુચ્છવાઈ પડે છે—આવેલી મુશ્કેલી ખસેડી શકતો નથી, એ બાબત અનુભવીઓથી અજાણી નથી.

નોંધ લખના મંત્રી શાસ્ત્રીય વિવેચન શિક્ષણશાસ્ત્રમાં બહુ વિસ્તારથી થયેલું છે, એટલે અહીં એ વિષે લખવાની જરૂર નથી. અહીં તો માત્ર નોંધ લખવામાં ચતા સામાન્ય દોષો તરફ સર્વત્ર ધ્યાન ખેંચવું શકતા ધાર છું.

૧ ઘણાક સ્કોલરમાં એક સામાન્ય દોષ જોવામાં આવે છે કે તેઓ સખ્ત છૂટા પાડતા નથી, અને પાડે છે તેઓ પણ ઠેક મુઠી એક સરખા

નિયમ જાળવતા નથી. ઉવરનો કેટલોકવાગ ઉતાવળથી પૂરા કરી -
 દોષ તેમ, જેમનેમ કાળજી વગર લખી કાઢે છે. કેટલાક 'શિક્ષણરૂઢિ'
 'વર્ગવ્યવસ્થા,' 'શાંતિપૂર્વક,' 'નીતિબોધ' જેનાં સામાસિક પદોના અન્ય
 છુટા પાડે છે, ત્યારે કેટલાક 'જામ છે,' 'આવે છે,' 'દોડતો હશે,' 'લખ્યાં
 હતા' જેવાં ક્રિયાપદોમા 'છે,' 'હશે,' 'હતો' જેવાં સાહાય્યકારક ક્રિયાપદો
 સુધ્ધ રિયાપદોપર પાઠ્યનિબંધને ગંભીરતા જણાવે છે.

૨. નેહણીમાં દોષ જો કે ઓછા જેવામાં આવે છે, અને તે મા
 બેદિકરાઈને લીધે (અને કઈક અજ્ઞાનને લીધે) થયેલા દોષ એમ જણાવ
 આવે છે. કાળજી રાખવામાં આવે તો 'પુનરાવર્તન' ને બદલે 'પૂનરાવર્તન'
 'શૈલી' ને બદલે 'શૈલિ,' 'શીલગુણસુત્રિ' ને બદલે 'શિલગુણસુત્રી,' 'પ્રાપ્તિ
 માત્ર' ને બદલે 'પ્રાપ્તિમાત્ર,' 'વ્યાવહારિક' ને બદલે 'વ્યવહારિક,
 'અદ્ભુત' ને બદલે 'અદ્ભૂત' 'અભદાન' ને બદલે 'અભોદાન,
 'દરેક છોકરાને' ને બદલે 'દરેક છોકરાઓને,' 'હરી રોક' ને બદલે 'હરી
 રોક' લખના જેવી સૂચો રુઢિ તાઈથી આટલી ઓકે તેમ છે.

૩. કેટલાક સંકલ્પને એક કદંગી ટેન જે પરીગઈ દોષ જે કે તેએ
 સખ્તે સખ્તે ટપક મૂકી દે છે; ત્યારે કેટલાક વાક્ય પૂર થયા છતાં પણ
 પૂર્ણ વિરામ મુકવાની દગ્ધાર રાખતા નથી પાઠનાં મથાળા, વિષયનું નામ
 કે પેટાનું નામ લખ્યા પછી પૂર્ણ વિરામ મુકવું જોઈએ; નોંધના પેટામ
 મુદ્દા દર્શાવનાં મદસમુદ્દા પછી પણ એ ચિહ્ન મુકવું જોઈએ. આ જો
 કેવળ બેદિકારીનોજ છે. એવે રથએ ચિહ્ન ન મુકવાની પદ્ધતિ ધોડા વખતથી
 અંગ્રેજમાં પ્રચાર પામતા લાગી છે, પરંતુ શુદ્ધતાની લાપાળાં એ નિયમ
 પ્રચાર પામ્યો નથી, ત્યાં મુઠ્ઠી જુની પદ્ધતિનેજ અનુસરવું ચોખ્ખું છે.

પ્ર૦ સોલાપુર જતાવો, પ્ર૦ ચાવડા વસતા છેજ્યાં સંજાનું નામ દો-
 એવા આચાર્ય વાક્યોને અંતે પૂર્ણ વિરામને બદલે પ્રશ્નચિહ્ન મુકવાનું
 જૂલ ધણુની કતી જેવામાં આવે છે.

૪. નામેશ વખતમા અગ્રુકજ બ્રાખત શિખરી સકરો તેનો નિર્ણય
 કર્યા વિના લાંબી લાંબી નોંધ કાઢવામાં આવે છે. જેથી લખનારનો અંત
 તપાસનારનો મિથ્યા કાવશેષ થાય છે; ગાદે જરૂર પૂતી મુદેસર નોંધ
 તૈયાર કરી જોઈએ. નોંધની અંદર "ટટાર બેસે," "ઝોગી ન કડ,"
 "ઝોપડી આખની બહુ પામે ન રાજે," "વર્ગના બધા છોકરા સાંભળ

ચુકે એવા મોટા અવાજે વાંચે, "લાવપૂરક વાંચે, " વિગતચિહ્નો પ્રમાણે અંટાળીને વાંચે, " નગરે વગેરે સૂચનાઓ કઢીશ—આમ નોંધમાં લખવાની, કે એક જાણે સિગ્નલ દરી આપેલો નિયમ હોય તે પ્રમાણે લાંબા લાંબા પ્રાપણરૂપે દરેક વિષયના આરંભમાં સિખોને કહી મંજૂઆતવાની ખીસકુલ જરૂર નથી. કારણ કે જેમ રોજને રોજ એ સંખ્દો જાળકાને કાને પંડાથી તેમના મનમાં સાધારણ થઈ જાય છે, અને તે સાંભળવા તરફ તેઓ ગેદરકાર રહે છે. આથી કોઈકરૂએ જાને એ સૂચનાઓની જાણીતા રહેવું અને જરૂર પડે તેનું સ્મરણ કરવા તેનો અમલ કરાવવો એજ કાર્ય છે. સિખરવા માટે નક્કી કરેલા વિષયની નોંધ કાઢતા અગાઉ એ વિષય કેટલો ચાલેલો છે, તેની વર્ણવિકાસ પામેલી સાદસ માહીતી મેળવવાની દરકાર નહિ રાખેથી, ઘણા કોઈકરૂે વિષય જાણે નવેસરથી સિખરવાનો હોય તેવી નોંધ તૈયાર કરી લાવે છે. તેથી આરંભપ્રસંગમાં ઘણો વખત જતો રહે છે, અને ખરેખર સિખરવાનું કહી જાય છે, એક કોઈકરૂે મોઢા ધોર-જુમાં "સામેલકાંતી વાર્તા" સિખરવાની નોંધમાં નીચે પ્રમાણે આરંભ પ્રશ્ન લખ્યા હતા.

પ્ર० આવકાવકાને પહેલો સગન કોણ ?

પ્ર० વેગરાજ વિશે શું જાણો છો ?

પ્ર० વનરાજે તેના જાપનું સત્ય શી રીતે ખાણું મેળવ્યું ?

પ્ર० વનરાજને કાણે કાણે મરદ કરી હતી ?

પ્ર० યોગરાજ વિશે જે જાણતા પા તે કહો.

પ્ર० યોગરાજે હેમરાજને કપડા શા માટે આપ્યો હતો ?

વાંચનાર જોઈ સકશે કે સિખરના સવારેનો ચોખ્ખો ઉત્તર મેળવતાં વળી કેટલાક સવાસ જવાનો યાવ એટલે એ પ્રશ્નોથીજ વખત પૂરો થઈ રહે તેમ છે. અનુર સિદ્ધ મુદ્દાના જે ચાર પ્રશ્નો પૂછી ગઈ નથી વાર્તા સ્પષ્ટ રીતે વચમાં અટક્યા વિના કહી જાય અને તેના ગર્ભમાં પહોંચી છુટકે સવાનો પૂછી, અને છેલ્લે એક એ છેલ્લાનો પાસે તે વાર્તા કહેવાયે તો ધર્મીજ સહે-લાઈથી નીમેલા વખતમાં પાક પૂરેપૂરે અને સારી રીતે સિખર્યા રહે.

ખ. વળી નોંધ એ સિખરવારને માનદર્યક અને તપાસનારો રખનારની તૈયારી અને કુશળતાની પરીક્ષા કરાવનારી રોયી બેઠકો, જેમ નોંધ તૈયાર કરનાર, સિખોનો અધિકાર ખાનમાં ગ્રામી લખે છે, તેમ તપાસનાર

લખનારનો અધિકાર ખ્યાનેમા રાખે છે, એ સ્કોલરોએ બિલ્લુનું નોંધ એ નહિ. પહેલા વર્ષના સ્કોલરની નોંધમાં અમુક વિષય ઉપર નોંધેલો વિસ્તાર હોય તેટલો જ બીજા વર્ષના સ્કોલરની નોંધમાં હોય તો તે દોપતે પાત્ર ગણાય છે. - પહેલા વર્ષના સ્કોલરોને ગિફ્ટબુક પદ્ધતિની શરૂઆત હોય છે. આથી તેમને મહાવરો થતા સુધી અમુક અમુક સત્તાસો નોંધમાં લખવા પડે છે. તેવા બધા સત્તાસો આગળ વધેલા સ્કોલરોને લખવાની જરૂર નથી. એ બેઠા ખ્યાનમાં નહિ લખવાથી બીજા વર્ષના એક સ્કોલરની બાળવર્ગમાં 'પોપટ' વિષે પદાર્થપાઠ શિખવાની નોંધમાં નીચે પ્રમાણે આરંભ પ્રશ્નો લખેલા હતા.

૨ " પ્ર. આ શું છે ? પ્ર. એ શું બનેલું છે ?

પ્ર. એ શા કામમાં આવે છે ? પ્ર. આ પાંજરામાં શું છે ?

પ્ર. પોપટ ગિવાય બીજાં પાંજરામાં પૂરેલાં પક્ષી તમે જોયાં છે ?

પ્ર. ક્યાં ક્યાં જોયાં છે ? પ્ર. બીજાં બીજાં પક્ષીનાં નામ આપો. ત્યાર પછી પોપટની ચાંચ, પાંખ, પગ, ખુંટડી, વગેરે બતાવીશ અને કવી છે, ફટલા છે, અને રંગ કેવો છે, તે બરાબર જોવા કહીશ. અવલોકન કરાવી મુખ્ય વિષય ઉપર આવીશ."

આવા નિર્ણયક વિસ્તારને બદલે ત્રીજા વર્ષના આગળ વધેલા સ્કોલરોને માટે તો નીચે પ્રમાણે મંલિસમાં લખવું જ બધ ગણાય. -

"બધા નેઈ શકે એવી રીતે ટેબલ પર પોપટનું પાંજરૂ મૂકી, પોપટનું આગળાણ કરાવી, તેના જુદા જુદા અવયવો તપાસવા વિદ્યાર્થી-ઓને કહીશ."

વળી એજ નોંધમાં રગનું લાન કરાવવા માટે નીચેના પ્રશ્નો લખ્યા હતા.

* એ પ્રશ્નોમા "આ શું છે " નો જવાબ "પાંજરું " આવશે, એમ માની લઇને સઘળી પ્રશ્નપરપરા ચલાવી છે; પરંતુ તેને બદલે "આ શું છે " નો જવાબ " પોપટ " આવે તો શિક્ષકે ચોજેલા પ્રશ્નો નકામા થઈ જાય, અને બીજાનું પૂછવાની જરૂર પડે. અર્થાત્ " આ શું છે. " જોવા સંદેહ ઉત્તરવાળા પ્રશ્ન ઉપર ચ્યાપલી પ્રશ્નાવલિ નિરૂપયોગી છે. વળી " બીજાં બીજાં પક્ષીનાં નામ આપો. " એ વાક્યમાંથી ફટલાક નહિ બીજાં પક્ષી પણ હોય છે એવો ખતિ નીકળે છે. આવા પ્રશ્નરતા દોષોનું વિવેચન કરવાથી વિષયાંતર અને લગણુ થઈ જાય માટે તે પડતું મરકુ છે.

“ પ્ર૦ તમારામાંનો કોઈને ત્યાં પોપટ પાડ્યો છે ? પ્ર૦ તેનો રંગ કેવો છે ? પ્ર૦ આ પોપટનો રંગ કેવો છે ? પ્ર૦ ત્યારે પોપટનો રંગ કેવો છે ? પ્ર૦ લીલા રંગની બીજી વસ્તુઓનાં નામ આપો. આ ઉપરથી ફેરી, ફેળાં, જામદળ વગેરે કાચાં ફેળાંનો રંગ લીલો છે, ઝાડનાં પાંદડાંનો રંગ લીલો છે વગેરે દર્શાવીશ. ”

ઉપરના પ્રશ્નોથી શિષ્યવંશમાં કેવી કૃત્રિમતા જણાય છે ! પોપટ પ્રત્યક્ષ છે, છતાં તેનો રંગ બાળકોને શિષ્યવંશ માટે “ તમારે ઘેર પોપટ છે તેનો રંગ કેવો છે ? ત્યારે આનો રંગ કેવો છે ? ” એમ પૂછવાની શી જરૂર હતી ?

વાસ્તવિક રીતે જોઈએ તો ત્રીજા વર્ષના સ્કોલરને એવા પ્રશ્નો નોંધમાં લખવાનીજ જરૂર નથી. તેણે તો દુકાણમાં એટલુંજ લખવું જોઈએ કે—“ પોપટનો રંગ પૂછી તેવીજ લીલા રંગની બીજી વસ્તુઓનું સ્મરણ કરાવીશ. ”

એજ પ્રમાણે પોપટની ‘ સાંચ ’ના સંબંધમાં નીચે પ્રમાણે લખ્યું હતું—
“ આપણે શા વડે ખાંધએ છીએ ? જ૦ મોં વડે.

પ્ર૦ પોપટ શા વડે ખાય છે ? જ૦ “ મોં વડે ખાય છે ” એમ કહેશે તો ક્યુન રાખી સાંચ અને મોં વચ્ચેનો ભેદ સમજાવીશ, અને એને ‘ સાંચ ’ કહે છે તે કહીશ. પ્ર૦ આપણે ખાતી વખતે વસ્તુ શા વડે પકડીએ છીએ ? પ્ર૦ પોપટ શા વડે પકડે છે ? પ્ર૦ સાંચ આગળથી કેવી છે ? પ્ર૦ સાંચનો રંગ કેવો છે ? પ્ર૦ બીજી લાલ વસ્તુનાં નામ આપો. ત્યાર પછી પોપટની સાંચનો આકાર કેવો છે તે બોડ ઉપરથી બતાવીશ. ”

આંધ્ર પ્રકાશનો વિસ્તાર ન કરતાં “ સાંચ લાલ રંગની, આગળથી વળેલી, તે અણીદાર છે, એ પ્રત્યક્ષ અવમોહનથી દર્શાવીશ. રંગનું વધારે માત્ર આપવા સારૂ લાલ રંગની વસ્તુઓનાં નામ પૂછીશ. ” આટલી હદીકત શિશુશૃંગીનીના ખાનામાં લખી હોત તો બસ હતું; અને એજ પ્રમાણે બીજા અવધનોના સંબંધમાં લખ્યું હોત તો નોંધ મુદ્દેસર લખેલી ગણાત.

છેવટ, આશા છે કે સ્કોલરે નોંધ લખતાં ઉપર દર્શાવેલી કેટલીક અવધારૂં સૂચનાઓ ધ્યાનમાં લેશે, તો કેટલાક સામાન્ય દોષોનું અવશ્ય નિવારણ થઈ નોંધનું ગૌરવ વધશે.

સ્ત્રીકેળવણી વિષે નિર્ણય.

(લેબલ—મિસ ન્યુટન, લેડી સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ, એમ. ઈ. મિશન

શીમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજ, ગોધરા.)

—સુંદરીઓ અને સદૃશરૂપો, હું એક અમેરિકન હોવાથી મેં બાળકેળવણીથી માંડીને બધી કેળવણી અમેરિકામાં લીધી છે, ને તે દેશમાં શિક્ષક તરીકે અનુભવ મેળવ્યા પછી આ દેશમાં આવી, પ્રાથમિક કેળવણીથી માંડીને કોલેજના ત્રીજા વર્ષ સુધીનું કામ ચલાવ્યું છે; તેથી મને જે કંઈ અનુભવ મળ્યો તે જણાવવાની માની છું.

દેશને ચલતીના શિખર પર પહોંચાડનાર ઉત્તમ સાધન જે ગણાય છે, તેમાં અતિ ઉત્તમ સાધન સ્ત્રીકેળવણી છે. એના વગર દેશની ઉત્તરિ કદી ચનાર નથી, કારણકે દેશની ઉત્તરિનો આધાર ભવિષ્યની પ્રજા પર છે, ને ભવિષ્યની પ્રજા ઉત્પદ થાય તેનો આધાર વધારે અંશે સ્ત્રી ઉપર છે. પછી માતા એ બાળક ઉત્પન્ન થયાનું ક્ષેત્ર તથા આદર્શ શિક્ષક છે. બાળક એ ત્રણ વર્ષમાં જેટલું શીખે છે તેટલું તેનો ભવિષ્યની જીવનમાં ચારિત્રતા પ્રાપ્ત થાય છે.

જો માતા કેળવણીથી હોય તો કેળવણીનો ખરો પાયો મજબુત નંખાશે ને પછી તેના ઉપર બાકીની ધમારત પણ મજબુત થશે.

જેમાંક તથા અમેરિકા દેશમાં સ્ત્રીકેળવણી પ્રર ધણું લક્ષ આપીને તેને અતિ અગત્યની ગણવામાં આવે છે. આ દેશમાં પણ જુના વંશમાં સ્ત્રીકેળવણી પર ખૂબ લક્ષ આપવામાં આવતું એમ મેં ઘણું સ્થળે વાંચ્યું છે. અમારા દેશમાં સ્ત્રીઓને બહુ માન આપવામાં આવે છે. તેની વૃત્તિઓને દબાવી દેવામાં આવતી નથી, તેને લક્ષકી ગણવામાં આવતી નથી, અને કોઈ કામને માટે નાલાયક માનવામાં આવતી નથી. તેને પુરોના જેટલું જ જ્ઞાન આપવામાં આવે છે; તેથી સ્ત્રીઓ જ્ઞાનવાન હોઈ ભવિષ્યની પ્રજાને ઉછેરવાનું તેમ લોકહિતનું તથા સમાજસેવાનું ઘણું કામ સારી રીતે કરે છે, ને બાળકોને પ્રાથમિક કેળવણી આપવાનું તો બહુ જ કામ ત્યાં

* આ નિર્ણય ગુજરાત પહેલી સંસાર સંધારા કોન્ફરન્સમાં ગોધરા એમ. ઈ. મિશન શીમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજનાં લેડી સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ મિસ ન્યુટને વાંચ્યો હતો.

શ્રીઓજ કરે છે. તેમ જાંચી કૃષ્ણવણીના ધણાખરા કામમાં તે પુષ્કળ મદદ આપે છે. પ્રથુ જો સ્ત્રીને દલકી, ગુલામડી, ઘરકામ કરનારી ઘસી, ઝાળાનું ટાંકણું, હેવાન વગેરે વિગેવણીને લાયક ગણવામાં આવે, તો પછી ભવિષ્યની પ્રજામાં તેવાજ ગુણો આવે એ સ્વાભાવિક છે, ને જો એમ થાય તો દેશોદયની આશા ક્યાંથીજ રખાય !

ગુજરાતમાં ઇ. સ. ૧૮૨૬ માં શ્રીકૃષ્ણવણી, દાખલ કરવામાં આવી અને લગભગ ૯૦ વર્ષ થયાં તે દરમ્યાન ધણા વખતથી આ વિષય ચર્ચવામાં આવે છે, છતાં આ દેશમાં કૃષ્ણવણી કેટલે દરજ્જે પહોંચી છે તે જોઈએ, તથા બીજા દેશોની જોડે તેના થોડા મુકાબલો કરીએ. અમેરિકામાં ગામેગામ નિશાળ છે, અને સેકંડે સોએ ૧૦૦ મનુષ્યને લખતાં વાંચતાં આવડે છે. જાપાનમાં એક દરતાં વધારે જાતની નિશાળ દરેક ગામમાં છે, ને તેમને ત્યાં જરૂરિયાત પ્રમાણે જુની જુદી જાતની કૃષ્ણવણી આપવામાં આવે છે. હિંદુસ્તાનમાં સેકંડે ૨૦ ગામમાં પ્રાથમિક નિશાળ છે, એટલે ૫ ગામ વચ્ચે એક પ્રાથમિક નિશાળ છે, અને કન્યાશાળા તો ૪૫ ગામે એક છે, આ દેશમાં મોટી ઉમરની સ્ત્રીઓમાં સેકંડે જેને લખતા વાંચતાં આવડે છે. મુંબઈ ઇલાકામાં હજારે ૧૪ હોલમ અંગ્રેજી ભણેલા છે, ત્યારે સ્ત્રીઓ હજારે બે અંગ્રેજી ભણેલી છે. ગુજરાતમાં એક હજારે ૬ સ્ત્રી અંગ્રેજી ભણેલી છે, ને આખા ગુજરાતમાં ફક્ત ૪ સ્ત્રીઓ ઇંગ્લિશગ્રેડ છે. આ ઉપરાંત જણાય છે કે આ દેશ સ્ત્રીકૃષ્ણવણીમાં ધણો પછાત છે. તેની ઉન્નતિ કરવા તરફ મંપૂર્ણ ધ્યાન આપવું જોઈએ. અને દરેક દેશી માણસે તે કૃષ્ણવણીને અટકાવનાર ક્યાં ક્યાં કારણો છે, તથા તેની અભિવૃદ્ધિ શું કરીએ તો યાય તેનો મંપૂર્ણ વિચાર કરવો ઘટે છે.

હિંદુસ્તાનમાં શ્રીકૃષ્ણવણીની ધણી જરૂર છે. તો તેને માટે હિંદુસ્તાનના લોકોએ પોતેજ તેને વધારતા, ગંભાળતા તથા આગેવાની ભરેલો ભાગ લેવાં લક્ષ આપવું જોઈએ. કન્યાશાળામાં કેવી રીતે શિક્ષણ આપાયછે, કન્યાઓ તથા શિક્ષકોને શી મુશ્કેલી છે, કઈ કામની જાણાઓ કન્યાશાળામાં જોઈની આવે છે, ને તેમ થવાનું કારણ શું છે, વગેરે બાબતોનો તપાસ કરવો એ દરેક નાગરિકની ફરજ છે. સરકારની ધમ્મિકા એવી છે કે જો લોકો કૃષ્ણવણી આપવાનું કામ પોતાને માથે લેશે, તો સરકાર તે કામ માટે નાણાંની તથા ઇન્સ્પેક્શન વગેરેની મદદ આપી સારો રસ્તો જતાવશે.

માટે દેશના લોકોએ જાતે આ કામમાં નોણાંનો તથા સમયનો અવશ્ય ભોગ આપવો જોઈએ, ને આખા દેશમાં ક્રિજવણીની વૃદ્ધિ કરનાર ચાંપતા પ્રજાને લેવા જોઈએ. જ્યાં સુધી બીજા ઉપર આધાર રાખી બેસીશું, ત્યાં સુધી સંતોષકારક પરિણામ આવી શકશે નહિ.

આ દેશમાં સ્ત્રીક્રિજવણીને અટકાવનાર કારણો ત્રણે મંજૂરીએ પહેલું તો કન્યાક્રિજવણીને અટકાવનાર બાળલગ્ન છે. બાળા ૧૨-૧૩ વર્ષની થાય એટલામાં તો ઊંચી માતિના તેને પરણાવી દે છે, ને તેથી ક્રિજવણી આપવાનું કામ અટકી પડે છે. બાળલગ્નથી બીજાં ઘણાં નુકસાન થાય છે પરંતુ તેનું વિવેચન કરવું અહીં અરંધાને ગણાય; પણ ઊંચી જાતની ક્રિજવણી લેવામાં તો ઘણા અટકાવ કરનાર મોટામાં મોટી બાંધત તો બાળલગ્ન છે. ખ્રિસ્તી લોકોમાં બાળલગ્ન કરવાનો રિવાજ નથી તેથી હું નીચેના આંકડા ઉપરથી જાણી શકીશ કે ઊંચી જાતની ક્રિજવણીમાં ખ્રિસ્તી છોડીઓનું વિશેષ પ્રમાણ છે. હિંદુસ્તાનમાં ૩૩ કરોડ માણસની વસ્તી છે, તેમાં ૩૦ લાખ ખ્રિસ્તીઓ છે. એટલે બીજી વસ્તીના પ્રમાણમાં ૧૧૦ માણસોએ એક ખ્રિસ્તી છે, તોપણ ઊંચી જાતની ક્રિજવણીમાં તેનું પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે છે. ૧. અંગ્રેજ હાઈરફ્રેક્સમાં ખ્રિસ્તી છોડીઓની સંખ્યા કુલ સંખ્યાનો ૧ છે. ૨. યુનીવર્સિટીમાં ખ્રિસ્તી છોડીઓની સંખ્યા કુલ સંખ્યાનો ૩ છે. ૩. ટ્રેનિંગ કોલેજોમાં ખ્રિસ્તી છોડીઓની સંખ્યા કુલ સંખ્યાનો ૬ છે. ૪. મેડિકલ કોલેજમાં ખ્રિસ્તી છોડીઓની સંખ્યા કુલ સંખ્યાનો ૫ છે. ૫. હસ્તકામમાં ખ્રિસ્તી છોડીઓની સંખ્યા કુલ સંખ્યાનો ૩ ભાગ છે. યજ્ઞ આ પ્રમાણે પાસ્ટી લોકોમાં બાળલગ્ન થતાં નથી, તેથી તેમની કન્યાઓ ઊંચી ક્રિજવણી લઈ શકે છે, તેનું પ્રમાણ પણ વસ્તીના પ્રમાણમાં સાફ છે. માટે બાળલગ્નનો અટકાવ થવો જોઈએ.

આ સિવાય સ્ત્રીક્રિજવણીને અટકાવનાર મોટા વિચાર છે; જેમકે સ્ત્રીને લજ્જાવાની શી જરૂર છે? તેને ક્યાં ક્યાં જવું છે, કે ક્યાં નેહરીસાં જવું છે-ઓતું. બોલનારા ક્રિજવણીનો ખરો અર્થ શું છે તે સમજતાં નથી. ક્રિજવણીની વ્યાખ્યા હર્બર્ટ સ્પેન્સરે આપેલી છે, તે સર્વમાન્ય થયેલી છે. તે એ છે કે જીવનના સર્વ વ્યવહાર માટે આપણને લાયક કરવાં, એ ક્રિજવણીનો મુખ્ય હેતુ છે. આ દુનીયાનો સર્વ વ્યવહાર જરાજર ચલાવવા માટે આપણા શરીરને તથા મનને કેવી રીતે કસવાં, સંતતિ કેમ ઉછેરવી, નાગરિક તરીકે

આપણી દુરુજ શી છે, ને તે કેવી રીતે સમજવી ને બંધવવી, કુદરતમાં ને જે સુખનાં સાધનો ઈશ્વરે આપેલાં છે, તે સર્વનો કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો; દુઃખમાં આપણી સર્વ શક્તિઓ આપણા પોતાના તેમજ અન્યના કલ્યાણને માટે કેવી રીતે વાપરવી, એ સર્વ બાબતનું જ્ઞાન મેળવવું, એ સર્વ બાબતનો કૃષ્ણવણીમાં સમાવેશ થાય છે; માટે કૃષ્ણવણીનો ખરો અર્થ સમજી એવી ખોટી માન્યતાવાળા લોકોને ખરો ખ્યાલ આપવો, જોઈએ, વળી જુનાં ચાલને વળગી રહેવાની આ દેશમાં ખાસ ટેવ છે. જુના ચાલ-માંથી ને નુકસાનકારક હોય તે તજવા ને કાયદાકારક માલમ પડે તે દાખલ કરવા એ નીતિ જાપાને દાખલ કરી તો અર્ધાંજ સૈકામાં દુનીયાનાં સુખરેલા દેશોમાં, તેની ગણના થઈ. ને શ્રીકૃષ્ણવણી કાયદાકારક છે ને જીવન સુખરેલા દેશોએ તે સ્વીકારી છે, ને તેનાં મીઠાં ફળ તેઓએ ચાખ્યાં છે, તો આપણો જુનો ચાલ કે ને દમણાં આપણને અધોગતિએ પહોંચાડે છે, તેનો ત્યાગ શા માટે ન કરવો ? આ ઉપરાંત શ્રીકૃષ્ણવણીને અટકાવનાર આચાર અને વહેમ પણ છે.

શ્રીકૃષ્ણવણી સારી સ્થિતિમાં ન હોવાનું જીજ્ઞાસુ એક કારણ એ પણ છે કે જાયા અને પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબની ને જીજ્ઞાસુ જ્ઞાન ધરાવનાર દેવ-શિક્ષકો મળી શકતી નથી; કેમકે લોકોમાંનો ધણો ભાગ શિક્ષકના ધંધાને હલકો સમજે છે ને તે ધંધામાં ધ્યાન આપતા નથી. પણ શિક્ષણનો ધંધો સૌ ધંધામાં જાયો, વધારે જમલ અને દુધારે પવિત્ર છે. ને ધંધાથી બાળકના શરીરની અને મનની સર્વ શક્તિઓ કેળવાય અને છાંદગીમાં ઉપયોગી હરકાઈ કૃત્ય કરવા તથા મંકટો દૂર કરવા બાળક શક્તિમાન થાય એવો કલ્યાણકર્તા અને પરાપકારી ધંધો સૌથી જાયો ગણાય. તેમાં શો સંશય ! વળી આ ધંધા ઉપર દેશની ઉન્નતિનો આધાર છે. માટે આવા ઉત્તમ ધંધાને હલકો ગણવો એ તેમ ગણનારની તથા તેમ સમજનારની ખોટી ભૂલ છે. સુખરેલા દેશોમાં શિક્ષકનો ધંધો ધણો જ માનવાળો ગણાય છે.

એક સરકારી ઇન્સ્પેક્ટર પોતાના રિપોર્ટમાં જણાવે છે કે સ્ત્રીઓને જોઈ કૃષ્ણવણી આપવાનું કામ તથા હલકાં વર્ણને કૃષ્ણવણી આપવાનું કામ મિથાનેરી લોકો સારી રીતે કરે છે. આ દેશમાં તો ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે જીજ્ઞાસુ જ્ઞાન ધરાવનાર દેવ-શિક્ષકની ખામી છે; ને ગવર્નમેન્ટ ડિપાર્ટમેન્ટમાં પણ શ્રીકૃષ્ણવણી માટે સારી કેળવાએલી ને જીજ્ઞાસુ જ્ઞાન ધરાવનારી સ્ત્રી

શિક્ષકા જોઈએ તેટલા પ્રમાણમાં નથી. પરંતુ હિંદુસ્તાનમાં મિશનરી બાઈબલો પોતે જાતે જાંચી દિગ્વણી પામેલી હોઈને છોડીઓને જાંચી દિગ્વણી આપવાનું કામ પોતે જાતે કરે છે. તે લેદિ જોઈને ખંતથી કામ કરે છે તેણે જ કામ આ દેશની સ્ત્રીઓ પોતે જાતે જાંચી દિગ્વણી હોઈને પોતાની દેશ ભગિનીઓને માટે કરવા જ્યાં સુધી તૈયાર થશે નહિ, ત્યાં સુધી આ દેશની સ્ત્રીદિગ્વણીની ઉન્નતિ થઈ શકશે નહિ. ઉપર મ જે આકાશ ખિસ્તી લોકોની જાંચી દિગ્વણીના ખતાબ્યા છે, તે ઘણે ભાગે પછાત રહેલ કામના છે. તેમને મિશનરી લેદિ ભણાવે છે, દેવ કરે છે અને જાંચી કામનાં પ્રમાણમાં પણ વધારે આગળ પડતા કરે છે. જે આટલો બધો પ્રયત્ન ઉચ્ચ કામને માટે કરવામાં આવે છે, તે ધણું જ સાફ રૂળ આવશે એવી આશા છે.

હવે મારે અભ્યાસક્રમ વિષે ચોક્કસ કહેવાનું છે, તે એ છે કે, બીજા દેશોમાં સ્ત્રીઓનો અભ્યાસક્રમ તે દેશની સુધરેલી સ્ત્રીઓ જ તૈયાર કરે છે, ને તેમાં ખાસ કરીને ગૃહવ્યવસ્થા, સ્ત્રીવેદક, બાળરક્ષણ, સુધાવર્ધ, પાકશાસ્ત્ર વગેરે વિષયોને યોગ્ય સ્થાન આપવામાં આવે છે. આ દેશમાં પણ તેમ થવાની જરૂર છે. દિગ્વણી, લીધા પછી સ્ત્રી ગૃહકાર્યમાં નર્મણી દેખાય તો તે સ્ત્રીદિગ્વણી અધુરી છે. સ્ત્રીને આ સંસારમાં જે જે કામ કરવાનાં છે, તે ને કામમાં અલણ સ્ત્રીઓ કરતાં દિગ્વણી પામેલી સ્ત્રીઓ વધારે ખજરદાર અને દાર્પકાર્ય થવી જોઈએ. જાપાન અને અમેરિકા જેવા સુધરેલા દેશમાં આ નીતિનો સ્વીકાર કરવાથી ત્યાંની સ્ત્રીઓ સંસારી દરેક કામમાં વધારે ખજરદાર છે. વળી કન્યાશાળાઓમાં સ્કૅલક્રમિટી પણ સ્ત્રીઓની જ હોવી જોઈએ. અહીં કન્યાશાળાના મેળાવડામાં હું જઈ છું તો ભાગ્યે જ કોઈ સ્ત્રી ભાગ લેતી નજરે પડે છે. આમારો દેશમાં એમ નથી, પણ સ્ત્રીઓ પોતે જ તેવા મેળાવડા કરે છે, ને તેમાં ભાગ લે છે. આથી નિશાળની હેડમિસ્ટ્રેસ તથા આસિસ્ટન્ટ શિક્ષિકાઓને ગામંની બાઈબલ સાથે વધારે ગાદીગ્રંથો અપાય છે, ને તેથી તેઓ ગામના લોકોની સ્ત્રીઓને પોતાની દીકરીઓને નિશાળે ભણવા મોકલવાનું સમજતી શકે છે. પણ પુરોનો સાથે તે પ્રમાણે તે કરી શકતી નથી. વળી સ્કૅલની હેડમિસ્ટ્રેસોએ ગામના લોકોની પછાત કામની સ્ત્રીઓને આવા મેળાવડા વખતે ઉપદેશ આપવો જોઈએ, અને વળી કન્યાશાળાને માટે ઇન્સપેક્ટરો ને સ્ત્રીઓ જ

હોય, તો આ કામમાં વિશેષ મદદ મળશે. આ ઇન્ડ્રોદ્યેષે પ્રેમ આમની શ્રીઓને ઉપદેશ આપ્યો છે, અને નિશાળની હેમિન્ડ્રેસે આ બાબત-
ના ઇંદ્રોદ્યે પ્રમાણ કર્યો છે, તે બાબત પણ તપાસ કરવો જોઈએ. વળી
હી શ્રીશિવકોને સ્ફુલ્લોદ્યેના પુરુષ મેળવે તરફથી પણ ધણી કનડમત
પાય છે, એવું ધણે કહેલું છે. આમાંના ધણા મેળવે વનતેજ
વું જાન ધરાવનાર તથા જિજ્ઞાસુઓ હોતા નથી. તેઓને શ્રીકૃષ્ણસ્થી
આ શ્રીઓની મહત્તા વિશે જાણ અભિપ્રાય હોતા નથી. અંગેની શાળાની
વચરમાં આ ધણી મોટી ખાલી છે. તે દૂર દરવાને પણ આવા ઇન્દ્ર-
સના આગેવાનોએ પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

ઈન્દ્રોદ્યે અને અંગેરિકામાં જે છોકરાઓમાં માનસિક અને શારીરિક
તેજાવતા કે ખોટ હોય તેની વૈદિક તપાસ કરવામાં આવે છે, તથા બીજાં
જાતિ છોકરાઓમાં કયા રોગની અસર હાલમાં થઈ છે, અને ભવિષ્યમાં
કે રોગ વધે એવું કહી છે કે કેમ તેની તપાસ કરવામાં આવે છે. આ
જાના ર્થાનિક ઇન્દ્રોદ્યે નિશાળોની આવી તપાસ કરતા નથી ને તેથી
જાણી ઉપયોગી બાબતો વિશે આપના ઉપાયો લેવામાં આવતા નથી.
જાણી તરીકે એક છોકરી તોતું બોલતી હતી, ને તેના શિક્ષકે તેને શુદ્ધ
કેન્દ્રાર કરાવવા માટે મણી મહેનત લીધી છતાં પણ તેના ઉન્દ્યાર મુઘર્ષા
નહિ, ને જેવટ દેશોને તે છોકરીને નિશાળ છોડી દીધી. પરંતુ એક વખત
બીજા દરદને માટે ઇન્દ્રોદ્યે તેનું મોં તપાસ્યું ત્યારે તેની છલની નીચે એક
સ અનિયમિત રીતે સંધાએત માલમ પડી. ઇન્દ્રોદ્યે તેના વાલીને જણાવી
બાળક બચ્ચિત કરી, તેથી તે છોકરી તોતું મરી ગઈ. પ્રથમથીજ
જે ઇન્દ્રોદ્યે છોકરાં તપાસ્યાં હોત તો શિક્ષક તથા છોકરીને જે હાથમારી
મોગવંચી પડી હતી તે મોગવંચી પડત નહિ, તથા તે છોકરી અપણુ રહેત નહિ.

આદેસર થયે, શ્રીઓને માટે જુદા અભ્યાસક્રમ રચી શ્રીઓને
માટે ખાસ પાઠશાળા રચાવી છે. તે પર પણ આ કામમાં ઇસારો છે.
શ્રીઓને ઉન્દ્ય કેળવણી આપવાને માટે જુદા દેશોએને હાથે ચલા આવા
પ્રયાસ બહુજ વખાણવા યોગ્ય છે. મુજબતમાં પણ મુદત તથા અંમદવાદમાં
જાવા પ્રયાસ આજુ ચવા છે, ને વાતું સાફ છે. આ બાબતમાં મારી આ
વંચના લોકોને એક સલાહ છે કે તેમણે અને તો મુદત અંગેરિકા જઈ,
આજ શ્રીઓને હાથે ચાલતી અંચાની મુદતકાલ લઈ નવો અનુભવ મેળવવો

અથવા તેમ ન બને તો ત્યાંથી અનુભવી સ્ત્રીઓને બોલાવી પેતાની નિશાળા બતાવી, તેમની પાસેથી ઉપયોગી ક્ષયનાઓ મેળવી પેતાની શાળામાં સુધારા વધારા કરવો. એકજ સીલે ન ચાલતાં નવાં નવાં અનુભવો લેવા. ઠગવણી એક પ્રયોગ છે, અને અમુકજ પદ્ધતિ પરિપૂર્ણ છે, એમ માની ન લેતાં નવાં નવાં અનુભવો લેવાની ખાસ જરૂર છે, માટે જાતે નવાં પ્રયોગો કરવા, તેમ એક બીજાના અનુભવ પરથી વધારે શીખવું એવી મારી સ્વતંત્ર સ્ત્રીઓની શાળા ચલાવનારને ખાસ લક્ષ્યમણુ છે. ઉપર પ્રમાણે જો તમે બીજા અનુભવી પાસેથી વધારે જ્ઞાન મેળવો તો તમે કૃતેહમંદ થશોજ.

વ્હાલાં નાનાં બાળ.

(રમનાર-ધનેશ્વર હરમોર્ચિદ જોશી-ગોધરા.)

ગુણવંતી ગુજરાત, અમારી ગુણવંતી ગુજરાત. એ રોગ.

વ્હાલાં નાનાં બાળ, અહા ! આ વ્હાલાં નાનાં બાળ;

અતિ છે એનાં મુખ પ્રેમાળ, અહા ! આ વ્હાલાં નાનાં બાળ;

ગૌર ગુલાબી મુખની સુરખી, એંદ કરતાં ચઢી જાય;

વણુ નિમિત્તનું હાસ્ય નીરખી, અંતર દાઢાં યાય.

અહા ! -૧

હૃદય પટ છે શુદ્ધ અતિશે, ક્રોમજ અપરંપાર;

કાલી કાલી બોલી મધુરી, ઉપજાવે અતિ પ્યાર.

અહા ! -૨

અત તાતને બેટી મૂડતાં, ઓળાં ઓળાં યાય;

ઉગજકાયી આદર અર્પે, હૈં દરખ ન માય.

અહા ! -૩

રીસ ન કરજો એની સંગે, જનને અતિ પ્રેમાળ;

હૃદયે હૃદય આદર અર્પો, કરજો એની સંભાળ.

અહા ! -૪

શિક્ષકનો જે ધર્મ ખરો છે, બાળ ઉપરનો પ્રેમ;

કર્તવ્યનિષ્ઠા ખૂબ વિચારી, સાધો તમારી નેમ.

અહા ! -૫

સામાન્યજ્ઞાન-રસરાજ.

(લેખક:-મિ. હોદાવાલ કદાનદાસ પટેલ, હેઠમારતર. મુ. સ્વ. નં. ૨, મુરત.)

હાલો પારો ખાવો અન્ન, તેવું છે ચોરીનું ધન;

ઉપર પ્રમાણે પ્રાયશ્ચિત્ત શાળાના વિદ્યાર્થીઓ માટેની જુની હોપ-સીરિઝની વાચનમાળામાં તો આ રસરાજ-ધારાના સ્વભાવનું કવિ શામળભટે

ચીતરેણું એક ચિત્ર માત્ર દર્શાવે તરીકે આપ્યું છે. એ સિવાય હોપમાળામાં બીજા કોઈ ઠેકાણે જાણ્યા પ્રમાણે તેનું નામ નથી. પરંતુ હાલની વાસના-માળામાં જ્યારે ઉષ્ણતામાપક અને વાયુભારમાપક યંત્રો બનાવવામાં એ ચીજના ઉપયોગની વાત લખાઈ છે, ત્યારે એના વિશે હવે શિક્ષકને વિશેષ માહિતીની જરૂર છે.

પારો પ્રવાહી હોવાથી સંસ્કૃતમાં એને રસ કહે છે અને એના મિશ્રણથી બનેલી દવાઓ રસાયન તરીકે ઓળખાય છે. જ્યારે કાવ્ય શાસ્ત્રના રસોમાં શૃંગારરસને સંસ્કૃત આલંકારિકાંએ રસરાજ કહ્યો છે, ત્યારે પારો દવામાં ઘણો ઉપયોગી હોવાથી વૈદકશાસ્ત્રમાં વૈદ્યરાજેએ તેને પણ રસરાજ એને રસેશ્વર કહ્યો છે. એના ગુણ અને ઉપયોગ ઉપર રચાયેલાં પ્રસ્તોત્ર રસરાજસુદીર અને રસેશ્વરમહિમાને નામે મશહુર છે.

પ્રાચીન સમયથી પારો લોકોના જાણવામાં છે. પહેલાં કિમીઆગરો એમ સમજતા હતા કે પારો એ પ્રવાહી રૂપું છે; અને તેથી તેઓ એવી આશા રાખતા કે તેને કોઈપણ પ્રકારે ધન સ્થિતિમાં લાવીએ તો તેનું રૂપ થાંધા બની જાય. આવી ભ્રાણથી તેઓ એ ધાતુને ગરમ કરી તેની વરાળ એકઠી કરી ઠંડી પાડતા, પણ તેથી એ ધાતુ કંઈ પોતાનું પ્રવાહી રૂપ બદલતી નહિ. હાલનાં કિમીઆગરો પણ પારાનું રૂપ બનાવી આપવાનું કદી ભોળા લોકોને હગવાની દિગ્ગજ રાજે છે; પરંતુ બ્રિટિશ સરકારના મુસોલ્યમાં તેઓ તત્ત્વ પદાર્થને શિક્ષા પામે છે; તેથી એવા ગુના હાલમાં કવચિત્તજ બને છે. રૂપ બનાવવાની ખોટી આશાના પ્રયોગથી પણ લાભ એ થયો કે પારાની જુદી જુદી ધાતુ સાથેની મેળવણીથી જુદાં જુદાં રૂપો ઉત્પન્ન થયાં; અને વૈદકશાસ્ત્રીઓને અનુભાસથી માલમ પડ્યું કે પારાનું બીજી ધાતુઓની સાથે રસાયન કરવાથી તે કેટલાક રોગોને નાબુદ કરવાનું સામર્થ્ય ધરાવે છે.

પારો એ એક પ્રવાહી ધાતુ તત્ત્વ છે. કુદરતમાં એ નર્પો જડતો નથી. કેટલીક વખતે ખાણોના પોલાણમાં ગોળીઓના રૂપમાં એ શુદ્ધ રૂપે મળી આવે છે ખરે, તોપણ ઘણે-ઘણે તો ગંધક સાથે મળેલી સ્થિતિમાં જ જડે છે. આ સ્થિતિમાં તેને દિગ્ગોલક કે પારાનો સંક્રાર્ધક કહે છે. દિગ્ગોલકની મુખ્ય ખાણો કાલિદોર્નિયામાં, ન્યુઆદમાડન અને ન્યુઆઈડ્રિયામાં, તેમજ રપેનમાં મન્ચામાં અને આસ્ટ્રિયામાં આઈડ્રિયામાં છે. પારાની ખાણોમાં કામ કરનાર મનુષ્યોના રોજ ઘણો ભારે હોપ છે, કારણકે અમુરોનાં

શરીરમાં પારો ધીમે ધીમે પ્રવેશે છે; અને તેમને કંપવા ચર્ધ હાય, પણ, મોં ખેંચાઈ જઈ તેમનું આયુષ્ય ટુંકું થાય છે.

હિંગનાકના પદ્યરસને ખાણમાંથી કાઢવા પછી એક વાસણમાં ખૂબ્ય ગરમ કરે છે, તેથી પારો વરાળ ચર્ધને ઉડી જાય છે. તેને નળી પાટી

સણમાં લઈ જઈ કરો પાડે છે, એટલે તે જુદો પડી પોતાનું પ્રવાહી રૂપ ધારણ કરે છે. શુદ્ધ પારો દેખાવમાં એપેલા રૂપા જેવો ધોળો ને ચક્રચકિત હોય છે. તેમાં વાસ નથી, તેમજ તેના પર હવા કે પાણી કંઈ અસર કરી શકતાં નથી; પણ જો ભેગવાળો પારો હોય તો હવામાંના ઑક્સિજન તેની સાથે ગળી ધીમે ધીમે ક્ષયતો જાય છે. આથી કરીને જુદા મુકેવા પારા ઉપર જો આણું મડવાજે તો, જલદું કે તે પારો શુદ્ધ નથી. એકબે પારો જમીન ઉપર દોળાય તો તે ગોળ ગાંઠીઓનું રૂપ ધારણ કરે છે; પણ જો કાંઈ ધાતુના ભેગવાળો હોય તો દોળાવાથી થતી ગાંઠીઓ ગોળ ન હોતાં છેડેથી પાતળ થતી લંબગોળ આકારમાં હોય છે, તેમજ જો તેને કાચ કે ચીનાઈ માટીના વાસણ ઉપર મૂકીએ તો તે પર આસમાની રંગનો ઘચ પડે છે. પારો અંચળ હોવાથી દોળાઈ ગયા પછી પાછો ભેગો કરવાને બહુ અડચણ પડે છે; પણ સોની કદા જાળવા માટે છેડેથી ત્રાધી લાંબી જૂંજળી રાખે છે તે વડે શીખી લઈ બહુ સહેલથી ભેગો કરી શકાય છે.

આત્માર સુધ્ધિમાં જણાએલા પ્રવાહી પદાર્થોમાં એ સૌથી લાંબે છે. એનું વિશેષ ગુણ ૧૩-૬ છે. એ સાધારણ ઉષ્ણતામાનથી એટલે કે આપણા દેશના ગરમ હવામાં તેમજ યુરોપમાંની કંડી હવામાં પણ પ્રવાહી રહેજ રહે છે; પાંચ ધ્રુવ પ્રદેશની નજીક એ ધનસ્થિતિમાં આવે છે. સાધારણ રીતે એમ જણાએલું છે કે ચીનથી એજા ૩૯° કારનહાઈટ ઉષ્ણતામાને તે ધનરૂપ ધારણ કરે છે અને ૬૫° કારનહાઈટ ઉષ્ણતામાને વરાળ ચર્ધ ઉડી જાય છે. પારાની વરાળ ઝેરી છે. જ્યારે પારો ધનસ્થિતિમાં હોય છે, ત્યારે બીજા ધાતુઓની પેઠે એનામાં પણ ચિક્રશ આવવાથી દીપ્તિ અને ખેંચીને તેનાં પતરાં અને તાર બનાવી શકાય છે.

કેટલીક ઔષધીઓમાં પારાનો ઉપયોગ ખાસ થાય છે. બીજા પદાર્થો નેડે એને ભેગવાથી રસકપૂર, રસપુષ્પ વગેરે પારાની રચક ગોળીઓ બને છે. રસકપૂર કે પારાનાં ફૂલોનાં દવામાં ઉપયોગ થાય છે, પણ તે એ

જાતનું હાલજીવું એર છે. ઔદિસજન સાથે પારો મળ્યાથી ચોખ્ખું હિંગબોટ અથવા સતી પારંભરમ બને છે. તે દવાના કામમાં આવે છે પણ બીજી જાતનો હિંગબોટ જે પારો તથા ગંધક મળીને થાય છે, તે દવાના કામમાં ન વપરાતાં ફક્ત લાલ રંગ તરીકે જ કામમાં આવે છે. પાગનું કલોચાર્ન સાથેનું મિશ્રણ શરીરના સેન્દ્રિય લાગના દાહવાણ પર લગાડવામાં આવે છે. તેજ પ્રમાણે દોરડાં, લાકડાં ને કેનવારાના નમુના સાચવવાને તેના પર લગાડેથી તે સળતા નથી. પારાનો મધ્યમ ગરુમક ઉપર બહુ અકસીર ઘલાજી તરીકે મેનાય છે. ઘણાંખરાં દરદો ઉપર, તેમાં મુખ્યત્વે કરીને આંતરકામાં ગાંઠ પડી, સોજો, અને ચાંદી ઉપર પારાની ઔષધી વપરાય છે. પણ જો તે પ્રમાણમાં વધારે લેવાય તો ગોનું નીતરવું, જીભપર સોજો, દાંતનું હાલવું, દાંતના પારાનું સુગ્ર આવવું, ઝાડો, ચામડીનાં દરદો, હાડકાંમાં સોગ પગેરે મિલ્લો જણાય છે, અને વખતે વધારે એર ચઢી મરણ પછી નીપજે છે. પારાનું મારણ પણ જો અપરિપક્વ હોય તો તે ખાધાથી પૂરી નીકળે છે, અને કાયદા કરતાં ગેરકાયદા વધારે થાય છે.

દવા મિત્રાય યમો અને હુન્નરોમા પણ તેનો ઉપયોગ વધારે થાય છે. કલાઈ અને પારાનું મિશ્રણ કાચ પર ચલાવવાથી ચારમી કે ચાટલું બને છે. એ બનાવવાને માટે પ્રથમ કલાઈના વસ્ત્ર જેના પતરા ઉપર સંભાળથી પારો પીંછી વડે પાથરીને તેની ઉપર એક નરમ કાગળ પાથરે છે. પછી તેના પર કાચ મૂકી દબાવું કરી કાગળ, જેથી લે છે, એટલે વધારાનો પારો હોય છે તે બદારની હચમચા પરગેરા માથે મળી બદાર નીકળી જાય છે. પછી થોડા દિવસ કાચ ઉપર વજન રાખી મૂકે છે, એટલે કલાઈ અને પારાનું મિશ્રણ કાચની સાથે ચોંદી જઈ ચારસી તૈયાર થાય છે.

બીજી ધાતુ પર સોના કે રૂપાનો દોળ ચલાવવો હોય, ત્યારે સોના કે રૂપા સાથે પારાના મિશ્રણનું પાણી કરી તે રસવાની ધાતુને લગાડે છે, એટલે પારો વહેવાથી મિશ્રણ બીજી ધાતુ ઉપર ચડી જાય છે. પછી તેને તાપમાં ચૂકવાથી પારો ઉડી જઈ સોના કે રૂપાનો દોળ વળખી રહે છે.

પારો પ્રવાહી છે છતાં બીજી ધાતુ સાથે મળવાથી તેનો પ્રવાહી ગુણ નાશ પામે છે, અને બીજી ધાતુને પણ તે નરમ બનાવી દે છે. તેના બીજી ધાતુઓ સાથેના આવા આકર્ષણના ગુણને લીધે અન્ય પદાર્થોના

બેગવાળી ધાતુઓને તેમાંનો બેગ દૂર કરી શુદ્ધ બનાવવામાં તે ધણી ઉપયોગી છે. બેગને દૂર કર્યા પછી ધાતુ સાથે પારો મળેલો હોય, તેને તપાવવાથી હિડી જઈ બેગવાળી ધાતુ તદ્દન શુદ્ધ થઈ જાય-છે.

પારો ગરમીથી ઝટ ફૂલે છે અને દહીથી સ્પર્શાય છે તેથી, તેમજ તે પ્રવાહી અને ભારે હોવાથી કાચને વળગી જતો નથી અને હવામાં ફેરવતો નથી, નક્કર થતો કે હિડી જતો નથી તેથી વિદ્યાનાં યંત્રો બનાવવામાં તે વધારે ઉપયોગી છે. ગર્ભભાષક અને વાયુભારભાષક યંત્રો શી રીતે બનાવાય છે, તેનું જાણકારને જ્ઞાન ક્રમવાચક યોગ્ય વિવેચન પાંચમી મોપડીમાં આપેલું છે, જેથી અને તેની પુનઃક્રિયા કરવાની જરૂર નથી.

પાંદડાં.

(લે. ડૉ. નીલકંઠરામ ડાલાભાઈ એલ. એમ. એન્ડ એમ.,
પ્રિન્સિપલ, વિક્ટોરીઆ અંધશાળા, મુમર્બ.)

મહેતાજી—પાંદડાં ક્યાંથી મળે વાર ?

સાંકળનંદ—ઝાડ છોડવા અને વેલા ઉપર પાંદડાં હોય છે.

મહેતાજી—પાંદડાં ઝાડ, વેલા અને છોડવાને શા કામનાં હશે વાર ?

ત્રિકુમ્ભસાલ—એ તેમને શગગાર છે.

મહેતાજી—ડીક. ઝાડને તે બીજી શી રીતે ઉપયોગી છે ?

જીવણુ—એ ઝાડના ફેફસાં છે.

ખોડા—ફેફસાં એટલે શું ?

મહેતાજી—આપણી તથા ગાય, ભેંસ, પક્ષી વગેરેની છાતીમાં ફેફસાં છે, તે વડે તે શ્વાસ લે છે અને મેલે છે; અને તેમાં લોહી ચોક્કસ ચાય છે.

જગો—ત્યારે પાંદડાં તે ઝાડનાં ફેફસાં કે ?

મહેતાજી—હા. જુદી જુદી જાતનાં પાંદડાંનો ઉપયોગ દાખલા આપી કહો.

ધરમસિંહ—પાંદડાં શક તરીકે ખવાય છે

કરસન—મુળાપત્તી, મેથી, તાંદળા, પોઈ, લણી, પતરવેળીઆ વગેરેનું શાક કરી ખાઈએ છીએ.

હરિ—વેદાં, બકરાં, હાંટ ધણી જાતનાં ઝાડનાં પાંદડાં ખાય છે.

ચોતી—કળ તમા આખરાના પાંદડાનાં પતરાળાં અને પડીઆ બને છે.

પેટીઆ—ઝીઝી અને ટીંગરના પાતરાંની બીડીઆ બને છે.

લખો—તાગરવેલના પાંદડાં પાન તરીકે ખેંચાય છે.

રાણો—ખજુરીના પાંદડાંની શાવરણી, સાદડી, કાચળા, દાખડી, મંખા વગેરે બને છે.

તાનાલાલ—તાડનાં પાંદડાંથી જાંપરે બને છે.

મહેતાજી—વળી પાંદડાં દવા તરીકે વપરાય છે.

નરસિંહ—પેટમાં દુઃખે છે ત્યારે આકાશનાં પાંદડાં ખાંધે છે.

ચંદુ—સોનામુખીનાં પાંદડાં લુગાળ તરીકે લેવાય છે.

વાલો—છાકરાં પાંદડાંની પીપુડી બનાવે છે.

સાંકળચંદ—પાંદડાં ગોલા તરીકે તેરણ બાંધવામાં વપરાય છે.

નરસિંહ—મેદીનાં પાંદડાં દાઢ રંગવાના કામમાં આવે છે.

મહેતાજી—એરંડાનાં પાંદડાં બાંધવાથી ધાવણ છૂટે છે, તથા કાળીચી સરસથી બાળકનો રોડ સંધીવામાં કરે છે. લીમડાનાં પાંદડાંની ધુણી તાવમાં આપે છે.

સવાલ—આઝનો પાઠ શું વિશે છે?

જવાબ—પાંદડાં વિશે.

સ—પાંદડાં એ શું છે?

જ—૧ એ ઝાડ અને છોડવાનો સમૂહાર છે.

૨ એ ઝાડનું ઉપયોગી અંગ છે, અને તે દેક્કાનું કામ કરે છે.

સ—દેક્કાનું કામ કરે છે એટલે શું?

જ—જેમ માણસ ગાયના ગ્રાણી દેક્કાં વડે આસોઆસ લે છે, તે તથા લોહી શુદ્ધ થાય છે, તેમ ઝાડનો રસ પાંદડાંમાં આવી દવાના સંબંધમાં આવે છે તેમાંથી લાકડું, મેલો, ખાંડ, તેલ, સુગંધીદાર પદાર્થો વગેરે રાજ્ય પરમાં તેમજ વેપારમાં અને ધંધાધોરીમાં ઉપયોગી જન્યુસો બને છે.

પાંદડાં પાઠ ૨. બે.

સ—જ્યાં પાંદડાં એક આકારનાં હોય છે કે લુદા લુદા આકારનાં હોય છે?

જ—પાંદડાં લુદા લુદા આકારનાં હોય છે, અને તે આકાર એક બીજાથી એટલા તે લુદા છે કે જ્યાં આકારની લડીકત આપવી હકલ છે.

સ—જ્યાં પાંદડાંની ગાદઈ એક સખી છે ખરી કે?

જ—ના. વડ, દોરી, પોઈ વગેરેનાં પાંદરાં જાડાં હોય છે, ત્યારે પીપળો, તુગરી, લીમડો, આંબો વગેરેનાં પાંદરાં પાતળાં હોય છે.

સ—જ્યાં પાંદરાંની દાર એક સરખી હોય છે કે ?

જ—વડ, પીપળો, અને આકડાની દાર એક ધારી છે, ત્યારે લીમડાના પાંદરાંની દાર કરવત જેવી દાંતાવાળી હોય છે અને એરંડો અને ચપ્પાણીના બહુ વિભાગી અને વિચિત્ર છે.

પાઠ ૩ નો.

સ—જ્યાં પાંદરાં એક રંગનાં હોય છે કે જુદા જુદા રંગનાં ?

જ—જુદા જુદા રંગનાં હોય છે.

સ—યજ્ઞાં ખરાં પાંદરાંનાં રંગ કેવો છે ?

જ—લીલો.

સ—બીજાં કયા રંગનાં પાંદરાં જ્યાંમાં આવે છે ?

જ—સતો, પીળો, કાળો વગેરે રંગનાં.

સ—પાંદરાંમાં ભાત હોય છે ?

જ—હા, એ બહુ બહુ જાતની હોય છે (જમાલગોટા, કાંટન).

સ—જ્યાં પાંદરાંની વાસ એક સરખી હોય છે કે જુદી જુદી ?

જ—જુદી જુદી.

સ—દાખલા આપી સમજાવો.

જ—જમણનાં પાંદરાંની વાસ જુદી હોય છે, ત્યારે સીતાંજનાં પાંદરાંની વાસ જુદી હોય છે તેમજ નારંગી, મંતરાં, લીંબુની સુગંધીદાર વાસ છે. લીલી આદની વાસ પણ સારી છે. વળી કાચબી, કુદીનો વગેરેનાં પાંદરાંમાં ખાસ વાસ છે.

પાઠ ૪ થો.

સ—જ્યાં પાંદરાં એક સરખાં હોય છે ?

જ—નાહ.

સ—જાડાં પાંદરાંના દાખલા આપો.

જ—વડ, પોઈ, આકડો, ચોર, વગેરે.

સ—પાતળાં પાંદરાંના દાખલા આપો.

જ—લીમડો, પીપળો, આમલી, આંબો વગેરે.

પાઠ ૫ મા.

સ—આ પાંદરાં કઈ કઈ રીતે ઉપયોગી છે ?

જ—૧ ખોરાક તરીકે.

૨ ધંવાધારીની જલ્દમ તરીકે.

૩ દના તરીકે.

સ—આ પાંદડાં ખોરાક તરીકે કાને કામનાં છે ?

જ—જંતુ, જનાવર અને માણસને.

સ—પાંદડાંનો ખોરાક કયા જનાવર ખાઈને જીવે છે ?

જ—બકરાં, ઘેટાં, ઊંટ, હાથી વગેરે.

સ—કયા જંતુ પાંદડાં ખાઈ જીવે છે ?

જ—રેશમના કીડા અને બીજી કીડીઓ જેતુર, એરડાઓ વગેરેનાં પાંદડાં ખાઈ જીવે છે અને તેમાંથી રેશમ વગેરે તાર પેદા કરે છે.

સ—માણસ પાંદડાં ખોરાક તરીકે વાપરે છે ? અને વાપરતા હોય તો તેના દાખલા આપો.

જ—કાથમી, કુદીનો, તુળમી, આહ, અજમો, મીંડો, લીમડો, અળવીનાં પાંદડાં, મૂળા, પોઈ, લણી, સુન્દ, મેથી, તાંદળાને વગેરે.

સ—ધધામા કયાં પાંદડાં વપરાય છે ?

જ—ઝીઝી, ટીમર, ખાખરો, ફનસ, મહુડો, કેળ વગેરેનાં પાંદડાંનાં પત્રાળાં, બીડીઓ અને પડીઆ બને છે. તાડ, ખલ્લુરી વગેરેના પખા, રમકડા, માદડીઓ અને ટંડીઆ બને છે.

સ—દના તરીકે કયાં પાંદડા કામમાં આવે છે ?

જ—આકડો, લીમડો, કાળીઓ સરમ, ધંતૂરો, તુળમી, તખાકુ વગેરે.

ગુણાકારમાં પાંતીનો ઉપયોગ.

(લેખક — મિ. મોહનલાલ દરજનન પંચોળી, રાજકોટ.)

કોઈપણ મંખ્યાના બે રીતે ભાગ પાડી શકાય. જેમકે $૨૪ = ૮ \times ૩$ અથવા $૧૮ + ૬$, તેમાં ૮ અને ૩ એ ૨૪ ના અવયવ છે; અને ૧૮ તથા ૬ એ એને ૨૪ ના દ્વિસા વિભાગ કે પાંતી (Aliquot parts) કહે છે.

ગુણકના અવયવ પાડીને જેમ ગુણાકાર ચર્ચ શકે છે તેજ પ્રમાણે તેના દ્વિસા કે પાંતી પાડીને પણ ગુણાકાર ખાસ પ્રમોગમાં ધરીજ સહેલાઈથી ચર્ચ શકે છે. જેમકે

દાખલો ૧ લો. ૫૩૪૭૯૭ ને ૪૯૭ થી ગુણો. —

તેમાં $૪૯૭ = ૭૦ \times ૭ + ૭$ છે. માટે પ્રથમ ૭ થી ગુણી તે ગુણો—

કારને ૭૦ થી ગુણવા, અને ત્યાર પછી તે બંને ગુણાકારોનો સરવાળો કરવો, એટલે તે રકમને ૪૯૭ થી ગુણવા બરાબર થશે.

૫૩૪૭૯૭

× ૭

૩૭૪૩૫૭૯ = ૫૩૪૭૯૭ ના ૭ ગુણા = મૂળના ૭ ગણા.

૨૬૨૦૫૦૫૩૦ = ૩૭૪૩૫૭૯ ના ૭૦ ગણા = મૂળના ૪૯૦ ગણા.

૨૬૫૭૯૪૧૦૯ = ૫૩૪૭૯૭ ને ૪૯૭ ગણા કર્યા

દાખલો ૨ નો. ૯૪૫૮૪ ને ૮૨૪૯૬ થી ગુણો.

તેમાં ૮૨૪૯૬ = ૮૦૦૦૦ + ૨૪૦૦ + ૯૬

” = ૧૦૦૦૦ × ૮ + ૧૦૦ × ૮ × ૩ + ૮ × ૩ × ૪ છે.

આટે ૯૪૫૮૪

× ૮૦૦૦

૭૫૬૬૭૨૦૦૦૦ = ૯૪૫૮૪ થી ૮૦૦૦૦ ગણા.

૨૨૭૦૦૧૬૦૦ = ૯૪૫૮૪ ના (૮૦ થી ૩) ૨૪૦૦ ગણા.

૯૦૮૦૦૬૪ = ૯૪૫૮૪ ના (૨૪ થી ૪) ૯૬ ગણા.

૭૮૦૨૮૦૧૬૬૪ = ૯૪૫૮૪ ના ૮૨૪૯૬ ગણા કર્યા.

આ પ્રમાણે કાર્ષિપણ ગુણકના બે કે ત્રણ લાગ પાડવાથી ગમે તેટલા આકના ગુણકનો ગુણાકાર બે કે ત્રણ હારથી કરી શકાશે. આ રીત પાછી કરવા સાફ નીચે મનોયત્ન આપવામાં આવ્યું છે. તે ગણવાથી આ રીતનો સારો મનાવવા થશે.

મનોયત્ન.

નીચેના ગુણાકાર બે હારથી ગણવાના છે.

૪૬૯૫૮ ને ૧. ૬૪૮, ૨. ૭૪૯, અને ૩. ૯૮૧ થી ગુણો. ૫૮૭૬૪ ને ૪. ૧૪૫૬, ૫. ૭૫૧૫, અને ૬. ૯૦૧૮ થી ગુણો. ૭૫૯૮૪ ને ૭. ૧૧૧૨૧, ૮. ૧૪૪૧૨, ૯. ૧૫૦૭૫, અને ૧૦. ૧૮૧૬૨ થી ગુણો.

નીચેના ગુણાકારો ત્રણ હારથી ગણવાના છે

૫૯૪૭૨૬ ને ૧૧. ૯૬૨૪૮, ૧૨. ૭૨૧૮૪, અને ૧૩. ૮૧૨૭૯ થી ગુણો. ૧૫૨૪૭૬૮ ને ૧૪. ૩૧૫૬૩૭, ૧૫. ૮૫૬૩૧૬ અને ૧૬. ૭૬૬૧૫ થી ગુણો. ૨૪૧૭૯૦૮ ને ૧૭. ૫૬૭૮૧૯, ૧૮. ૯૦૦૮૧૫૬, ૧૯. ૮૧૦૯૫૬૭ અને ૨૦. ૯૭૨૧૧૭ થી ગુણો.

મદ્રાસ.

(લેખક—સ. રા. હનુમ અમુલખેરાય દેસાઈ, બી. એ.)

મુમર્ઝ ઇલાકાના દરેક મોટા શહેરમાં ઉત્તર હિંદુસ્તાનના દરેક ભાગના લોકો આવી વસેલા છે અને તેમના પરિચયમાં આપણે આવીએ છીએ, તેથી તેમને વિશે થોડું વધુ ટૂંક જાણીએ છીએ; પણ મદ્રાસ ઇલાકાના લોકો આ તરફ ભુજાનજ દોષ છે ને તે પણ મુમર્ઝ તળમાં, તેથી તેમને વિશે આપણને ટૂંક પણ માહિતી હોતી નથી.

બ્રહ્મોળમાંથી મળતુ જ્ઞાન અપૂર્ણ દોષ છે. મદ્રાસના જોવાવામક સ્થળો, ત્યાંના વનનીઓનો પહેરવેશ અને રીત રિવાજને વગેરે જાણનાની પૂર્ણ માહિતી નજરે જોનારને મા તેના જોનારનું કરેલુ જ્ઞાન સાંભળવાથી કે વાચનાથી આવે છે. સુરત મોટા મદિના મહારાજશ્રી સાથે ફરી જે જોયું છે અને જુલુ છે તેનું વળતુ દુકમાં કરના વિચાર છે.

હિંદુસ્તાનના મુખ્ય શહેરોમાં તે ત્રીજે નજરે છે અને મદ્રાસ ઇલાકાની તે સ્થાનમાં છે. દક્ષિણ હિંદુસ્તાનના દેશોમાં જિનારા પર તે આવેલું છે. તેની લંબાઈ ૬ માઈલ છે ને વધુમાં વધુ પરોળાઈ ૩૬ માઈલ છે. તેનું ક્ષેત્રફળ ૨૭ ચો. માઈલ છે. તેની વસ્તી ૫,૧૮૬૬૦ માણસોની છે.

જોરામણ જિનારા પર સ્થાપાયેલી ઈસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીની શાખાના અધિકારી મિ. ફ્રાન્સીસ રેએ વેંકાદ્રી નામના એક શુદ્ધ પામેથી કેટલીક જમીન વેચાતી હતી આ શહેર વસાવ્યું. આ વેચાણને વિજ્ઞાનગના રાજા શ્રીલાલમાંએ બહાલી આપી હતી. જે શહેર ત્યાં વસાવનામાં આવે તે શહેરનું નામ પોતાના પિતા—ચેનાપા પરની ચેનાપટ્ટમ રાજાનું એવી, સરતે જમીન વેંકાદ્રીએ વેચી હતી. હજુ પણ તેજ નામથી લાના દેશી લોકો તેને જોળખે છે અને ધર્મપુસ્તકોમાં તેજ નામ લખાય છે. ત્યાં આગળ આર્મીનીયન લોકોએ ‘માદ્રદીઓ’ નામનું દેવળ બાંધ્યું હતું. પરંતુ દેશી ખખારીઓ આ નામથી તે જગ્યાને જોળખતા ને કદાચ તેના અપભ્રંશ મદ્રાસ થઈ ગયું હશે.

મદ્રાસના પ્રથમ બે ભાગ હતા—દેવી લોકો વસતા હતા તે ને જોરા લોકો વસતા હતા તે. પહેલાને બ્લેક ટાઉન કહેતા ને બીજાને વાઈટ ટાઉન કહેતા. હાલ બેંક ટાઉનને જ્યોર્જ ટાઉન કહે છે ને ‘વાઈટ ટાઉન’ શબ્દ વપરાતો બંધ થઈ ગયો છે. જ્યોર્જ ટાઉન અને તેની આસપાસનાં પરાઓ

મળી હાલનું મંદ્રાસ થયું છે. આ પરંચોમાં મુખ્ય પરંચો. રાયપુરમ, દિપ્લી-
કેઈન, મયલાપુર, પેરીઆમેટ અને એગમેર છે.

મુંબઈની અંદર આવેલા જી. આઈ. પી. રેલ્વેના પ્રથમ સ્ટેશન એરીનંદરી
ઉપરથી મંદ્રાસ મેઈલ મારફતે મંદ્રાસ જવાય છે. બીજી ગાડીઓ છે, પણ
આવી સુગમ ગાડી એક નથી. આ મેઈલ માને ઠાક ગાડી ૩૦ કલાક
મંદ્રાસ પહોંચે છે. સીધા બિતર્પા વગર મંદ્રાસ જવું હોય તો જોડે સાંક
લાયું લઈ લેવું જોઈએ; કારણકે સોલાપુર પછીના સ્ટેશનોએ હિંદુતું
આવાનું મળે છે તે મુંબઈ ઇલાકાના અને તેમાં ગુજરાતના લોકો ખાઈ
શકે એમ નથી. ત્રીજી વર્ગના ઉતારોએ ખાસ બિતર્પું જોઈએ; નહિતો
બે રાતનો તેમને ઉગ્ગરોજ થાય છે. ઇક ગાડી રાતના નવ વાગ્યે
મુંબઈથી ઉપડે છે અને તે સોલાપુર સવારના આઠ વાગ્યે પહોંચે છે, ત્યાં
ચોવીસ કલાક ધર્મશાળામાં ગાળ્યા બાદ બીજે દિવસે તેજ ગાડીમાં નીકળી
ખપોરના ત્રણ વાગ્યે રાઈચુર પહોંચી ત્યાં રહી જવું. રાઈચુરમાં મંદ્રાસવાળા
શેઠ ગોવિંદદાસ ચતુર્બુજદાસની ધર્મશાળામાં બીજી ચોવીસ કલાક ગાળી
આગળ જવું. મુંબઈથી રાઈચુર મુઘી ત્રીજી વર્ગમાં બીડ થણી હોય છે, કારણ
કે તે વર્ગના ડબ્બા થોડા હોય છે. રાઈચુરથી નવા ડબ્બા જોડાય છે.
રાઈચુર આગળથી 'મંદ્રાસ અને સર્પન મરાઠા રેલ્વે'ની દૈનિક ચાર ચાલે છે.

અમે બધા સોલાપુર બિતરી મુકામ કરી પછી સીધા મંદ્રાસ ગએલા,
પણ તેમ કરવાથી અમને ઘણું વેઠવું પડ્યું. મંદ્રાજશ્રીએ તો સવારના
ખાઈ લીધેલું; પણ મેં ક્રૂત દૂધ પી લીધેલું ને રાઈચુરમાં હિંદુ રીફ્રેશમેન્ટ-
માંથી ખાણું મંગાવી આવતી આશા રાખી હતી. આ તરફની ટ્રેનો નિય-
મિત રીતે અનિયમિત હોય છે ને અમારી ટ્રેન રાઈચુર ખપોરને બદલે રાત્રે
પહોંચી. ટ્રેનના પાટા ઉપર તે વખતે તેજ હજેલું હતું અને તેથી ગાડી
લપરડી જરા લાગી. પાછળથી બીજા ઇન્જનની મદદથી ધીમે ધીમે અમે
બે સ્ટેશન મુઘી ગએલા. આ દરમિયાન ક્રૂત ચારજ કલાક થોડા થએલા.
રાઈચુર પર મારે માટે ભાત, ઠાંઠ, ને આમલી મરચાંનો ઉકાળો જેને
તેઓ 'કોલંજુ' કહે છે તે અને આટલી આમલી બસ ન હોય તેમ તેની સાથે
આમલી મરચાંનો કાવો જેને તેઓ ચારૂ યા કટ કહે છે તે આપ્યાં. સાથે
ગંધાતો અથાણું ને કાચાં કારાં શાકે હતાં. આ મુંદર, રસોઈમાંથી એક પણ
ચીજ ખવાય એવી નહોતી; તેથી માથે હાથ દઈ એ બધી બહાર પધરાવી
દીધી. આ ખાણું પચાવવા સારૂ છાશ પણ મળી હતી તે એકલી પી ગયો.

રોશન પંરના ખાવાનાજાની દુકાનમાં મળતી ચીજો ખાંડથી ભરપુર હતી, એટલે રાત ગમે તેમ કાઢવાનું નહીં કર્યું. પાસે સહેજ સુખંડી હતી તે ખાઈ પાણી પી ચૂકાવી લીધું. સવાર પડતાં એન્જન ટાટું થઈ ગયું. હવે એ કલાક ત્યાં થોભ્યા. રસ્તાની વચ્ચે એ કલાક કાઢતાં અમારો પ્રાણુ જવો બાકી રહેલો. '૭ થી ૯ વાગ્યા લગણુ ગાડી પડી રહી. બીજું એન્જન લેવા એક માણસ ચાલીને ગયો અને પાસેના રોશને જઈ તાર કરી તેણે એન્જન મંગાવ્યું ત્યારે અમારો સઘ ઉપડયો હવે તાપ પુષ્કળ ચડ્યો હતો. રસ્તે શૂન્ય ઉબળી ને તેને શાન્ત કરવા કેમો ને ફરી મળ્યાં તે ખાઈ લીધાં. છેવટે અમે સવારના છને બદલે બપોરે ચાર વાગ્યે મદ્રાસ પહોંચ્યા ને સાં ગયા બાદ ચાક્યાપાક્યા ચાન્ક વાગ્યે જમ્યા. આ ઉપરાંત ગાડીની અંદરનાં દુઃખોનો પણ પાર નથી રહેતો.

(અપૂર્ણ.)

મનુષ્યસૃષ્ટિ, સત્યયુગ અને જળપ્રસાવનનું વિવરણ.

(મિ. વેણીરામ ખીમજી દિક્ષિત, દેવડી ગાલોળ.)

કોઈ પણ વ્યક્તિ પોતાની મેળે પોતાનું જન્મવૃત્તાન્ત જાણી શકતી નથી. આપણાં માતા-પિતા પાસેથી તે કહીકન જ્ઞાનવ્યા વિના આપણે જન્મ ક્યારે થયો છે, અને હાલ આપણી ઉંમર કેટલા વરસની છે તે શી રીતે કહી શકાએ ? આટલી વાત ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાય છે કે, મનુષ્ય જાતિની આજ સૃષ્ટિનું વિવરણ કોઈ પણ મનુષ્ય કરી શકે નહિ. તે કહીકન જો મનુષ્યસૃષ્ટિકર્તાજ આપણને કહી બતાવે તોજ આપણને તેનું જ્ઞાન થાય.

અન્યારે આપણે સૃષ્ટિ મંમંધે કેટલુંએક જાણીએ છીએ, તે આપણાં ઈશ્વરપ્રણીત ધર્મશાસ્ત્રો ઉપરથીજ જાણી શક્યા છીએ વિદ્યોગે કરીને યુગોપીય ધર્મચુરુઓ કરે છે, કે જગતકર્તાએ પૃથ્વી સરખા પછી કેટલેક કાળે એક મનુષ્યનું જન્મ ઉત્પન્ન કર્યું. તેમની ઉત્પત્તિ મળવે કાંઈ કાંઈનું એવું ધારણું છે, કે આ કાર્ય ઇસુ કાઈરટના જન્મ પહેલાં ૪૦૦૪ વરસ પહેલું થયું છે.

ઉપર જણાવેલા માનવ દમ્પતીમાંના પુરુષનું નામ 'આદમ' અને તેમની પત્નીનું નામ 'ઈવ' હતું. તેઓ સદ્ગાતમા કાંઈ અતિ રમણીય ઉદ્યાનમાં રહેતાં હતાં. આ સમયે ગેમ અને ચોક થું છે, તે તેઓ જાણતાં-

જ ન હતાં; પરંતુ જ્યારે તેમણે જન્મતકર્તાની આજ્ઞાનું ઉત્તરધન કરી, પાપ કર્યું, ત્યારથી તેમને મનુષ્યોકના જે જે દુઃખદાયક નિયમો છે તેને આધીન થવું પડ્યું.

દરેક જાતિ પોતાની જાતિની પ્રથમ અવસ્થાનું વર્ણન કરતાં તે અવસ્થાને સર્વોત્કૃષ્ટ વર્ણવે છે. આપણાં પુરાણોમાં જેવી રીતે સસ્યુગનું વર્ણન કરેલું છે, તેનું વર્ણન બીજી જાતિના લોકના ધર્મગ્રંથોમાં પણ છે. 'ગ્રીક' લોકોએ એ સમયને 'સુવર્ણકાળ'નું નામ આપીને વર્ણવ્યો છે; અને ક્રિશ્ચિયન બાઇબલમાં તથા મુસલમાનોના કુરાનમાં એ સમયને આદમ અને ઇવનો 'યુન'—ઉદ્યાનમાં નિવાસનો કાળ કહ્યો છે.

એટલે વાસ્તવિક રીતે દલીએ તો મનુષ્યકાળ એ માનવજાતિની શૈશવાવસ્થા છે. હવે જેમ બાલ્યાવસ્થાની તમામ હદીકત આપણને ક્રમસર યાદ ન આવતાં તે ધટનાની છાપ આપણા સ્મૃતિ-પટ ઉપર સચોટ ચોટીલી હોય છે તેજ માત્ર સ્વમત્ત યાદ આવે છે, તેમ આપણા સસ્યુગનું વિવરણ કરતાં તેમાંની માત્ર ખેચાર બાળતોજ સાક્ષીભૂત મળી આવે છે. તેમાં બધા કરતાં વિશેષ પ્રસિદ્ધ જળપ્રાવનનું વિવરણ છે.

પુરાણોક્તિ એવી છે, કે જ્યારે આ પૃથ્વી ઉપર અસુરો વધી પડ્યા, અને સનાતન ધર્મને મળામળી ઉઘેડી નાખ્યા તૈયાર થયાં, તથા મનુષ્યોના આચાર-વિચાર અત્યંત દુષ્ટ થઈ ગયા અને જ્યારે પૃથ્વી ઉપાડી શકાયો નહિ, ત્યારે જન્મતકર્તાએ આ ભાર ઉતારવાં માટે આખી પૃથ્વીને જળમાં ડુબાવી દઈ પૃથ્વી ઉપર વસતાં તમામ પ્રાણીઓનો નાશ કરી નાખ્યો. ઉપરની હદીકત સંબંધે જે જે પ્રાચીન જાતિઓની માન્યતા છે, તે નીચે દર્શાવી છે.

૧ આપણા પુરાણમાં કહેલું છે, કે ભગવાને મત્યાવતાર ધારણ કરીને વૈવસ્વત મનુને એક મોટી નૌકા બનાવવાનું દરમાન્યું; ત્યારે તેમણે નૌકા સ્ત્રી સર પ્રધારના છવોનું અઢક બેઠું અને સુપ્રસિદ્ધ સમન્વિઓને સાથે લઈ તેમાં આરોહણ કર્યું કે તરતજ પૃથ્વી પ્રલયના જળમાં ડૂબી ગઈ.

૨ નાબીન 'કાલીય' જાતિના ઇન્દિયાસમાં એવું કહેલું છે કે ઇશ્વરે મનુષ્યને સરત્તા પછી તેનાથી દશમા પુરુષના સમયમાં જળપ્રાવન થયું હતું. એ સમયે 'યિસુદસ' નામના કાષ્ઠ ધર્માત્મા તે દેશમાં રાજ્ય કરતા હતા. તેમણે એક 'વાને,' નામના કાષ્ઠ ગીન-નરાદૃતિના દેવતાના

કરમાનથી એક નૌકા બનાવી અને તે નૌકામાં દરેક છવોનું એકક યુગ્મ તથા પોતાનું કુટુંબ લઈ તેઓ ચડ્યા કે તરતજ પૃથ્વી જળમાં ડૂબી ગઈ. ૩ મિસરી લોકોમાં પણ એ જળપ્રલયનું થોડું ઘણું વર્ણન પ્રચલિત છે. તેઓનાં માનવા પ્રમાણે એ વખતે ‘આસિરિસ’ નામે કાંઈ વ્યક્તિ સકુટુંબ બચવા પામી હતી.

૪ સિરિયાના લોકો ઘણા કાળ સુધી એક ગુફા બતાવીને કહેતા, કે આ ગુફાવાટે જળપ્રલયનું જળ પાતાળ સુધી પહોંચ્યું હતું. એ ઉપરથી એટલું તો સમજાય છે કે સિરિયાવાસીઓ પણ જળ-પ્રલયને માને છે. ખરા.

૫ ચીના લોકો અતિ પ્રાચીન છે. તેઓનાં શાસ્ત્રોમાં લખેલું છે, કે ચીનદેશમાં એક મહા જળ-પ્રલય થયો હતો. એ ભયંકર બનાવને સમયે માન ‘પયાનસુ’ નામેનો એક મનુષ્ય સકુટુંબ બચવા પામ્યો હતો, અને બીજાં બધાં તેમાં ડૂબી જઈ મરણ પામ્યાં હતાં. પરંતુ આ પ્રલય આખી પૃથ્વી ઉપર બેાપી ગયો હતો એવો ઉલ્લેખ તેમાં નથી.

૬ ગ્રીક લોકો જે જળ-પ્રલયનું વર્ણન કરી ગયા છે; પરંતુ એ પ્રલયો અમુક અમુક દેશમાંજ થયા હતા, આખી પૃથ્વી ઉપર નહિ. આ બંને પ્રલયમાં પહેલા પ્રલયમાં ‘ઓગાર્ધિજેસ’ અને બીજા પ્રલયમાં ‘ક્યુકેલિયન’ નામની બે વ્યક્તિજ બચવા પામી હતી.

૭ હિનિશીયન નામની એક અતિ પ્રાચીન જાતિનો ઇતિહાસ મળી આવ્યો છે; પરંતુ તેમાં જળ-પ્રલયનો ઉલ્લેખ નથી.

કિશિયનોના બાઈબલમાં કહેલું છે કે, ‘નોહા’ નામનો એક મનુષ્ય, તેના ત્રણ પુત્રો સેમ, હામ અને જફેત તથા તેમની સ્ત્રીઓજ ઇશ્વરના કરમાનથી નૌકા બનાવી તેમાં બેઠા કે તરતજ મહા-પ્રલય થયો. બાઈબલનું ‘૨પટ્ટીકરણ કરંતારમાંનાં’ વળી કેટલાક એમ કહે છે કે એ પ્રલય ઇસુ ક્રીષ્ટના જન્મ પહેલાં ૨૩૪૮ વર્સ ઉપર થયો હતો.

ઉપરની બધી દકીકત લિન્ન લિન્ન જાતિના લોકોનાં પુરાણોમાંની આખ્યાયિકામાંથી મળી આવેલી છે, પરંતુ આધુનિક પાશ્ચાત્ય પંડિતો વિજ્ઞાનશાસ્ત્રની આલોચના કરતાં કેટલાક સિદ્ધાંતો રજૂ કરીને કહે છે, કે મનુષ્ય હવે નાના છવોની ઉંઠાંતિના પરિણામેજ ઉત્પન્ન થયેલો છે, એટલે કે શરૂઆતથીજ મનુષ્યરૂપે સરગએલ નથી. એ ઉત્પત્તિના કાળનું નિરૂપણ અસાધ્ય છે; કેમકે એ દિપાત્ત કાંઈ એકજ સમયે અમવા કાંઈ

એકજ નિર્દિષ્ટ રચાને યદ્ય નથી. વળી તેઓ એમ પણ કહે છે, કે આસારે પૃથ્વી ઉપર જોડેલી જમીન અને પર્વતો બેવામાં આવે છે તે બધાં કાષ્ઠ વખત સમુદ્રમાં ડૂબેલાં હતાં, એથી એ રચાનો-ઉપર સમુદ્રમાં વસતા જીવો-નાં હાડપિંજર મળી આવે છે. તેથી સદજ-કલ્પના યાદ છે કે એકાંદ જળ-પ્રલય થયો હોયો બેધએ.*

કેળવણીખાતાની જાહેરખબરો.

જપ્ત થયેલાં પુસ્તકો વગેરે.

(ઉ. ભા. ના એ. ૪. સાહેબના તા. ૧૯ મી જાન્યુઆરી ૧૯૧૮ ના હુકમ નં. ૯૮૧૩ ઉપરથી.)

સને ૧૮૭૮ ની સી કસ્ટમ્સ એક્ટની રૂઢિએ સર્વને જણાવવામાં આવે છે કે સાન્ક્રાનિસરમાં ગદર હાખખાનામાંથી પ્રસિદ્ધ કરેલી, ઉર્દુ, શુરુમુખી અથવા દાર્દપિશુ ભાષામાં લખાએલા શુભાન્તર નામના ચોપાનીયાની દાર્દપિશુ નકલ જમીન યા દરીયા માં ખિટિશ હિંદુસ્તાનમાં લાવવાની નામદાર ગવર્નર જનરલ તરફથી મનાઈ કરવામાં આવે છે. (રિવન્યુ ખાતું, દિલ્લે મુબઈ, તા. ૫-૯-૧૭ નો હુકમ નં. ૧૦૭૬૬.)

મુબઈ સરકાર, જપુ. ડિ. ના નીચે જણાવેલા હુકમોથી સર્વને જણાવવામાં આવે છે કે હીચે લખેલાં પુસ્તક અને પાનીયાની બધી નકલો જ્યાં મળી આવે ત્યાં, સને ૧૯૧૦ ના ઇન્ડિઅન પ્રેસ એક્ટની રૂઢિએ નામદાર શહેનશાહ તરફથી જમ થયેલી જાહેર થઈ છે; કારણ કે બ્રિટિશ હિંદની સરકાર સામે ફિતુર કરવા તેમજ ખૂતી કૃત્યો કરવા અને બ્રિટિશ સરકારને દેખ અને વિરોધરતે પાત્ર બનાવવા તેમાં લખાણ છે:-

(૧) 'જંગે તરાખલસ અહમારૂં ખૂતે નાકહ' (Tripoli war' otherwise known as 'Unjust Bloodshed vol I'), ઉર્દુ-ભાષામાં લખેલી ચોપડી; કર્તો-શેખ મહમદ અહસન-ઉલ-હક હન્દિ કવેકિતરિ ઉમિ; દિલ્હીમાં હક્કાલિ હાખખાનામાં હીજરી ૧૩૩૦ (સને ૧૯૧૨ માં) છાપેલી. સિદ્દીના ગ્રીફ કમિશનરે જમ કર્યું, કારણ કે તેમાં

કેટલાક જમ થએલા પુસ્તકોમાંથી ફરાર અને ઉતારા છે (કિને મુમર્ઝ ન્યુઝ ડિઝ તા ૨૩-૭-૧૭ નો હુકમ ન ૫૪૫૬).

(૨) 'સ્વામીન ભારત' નામનું જગાળીમા છાપેલું પાનીઉ જે 'વિશ્વ માનવ શાન્તિ પ્રયત્ની' (મનુષ્ય માત્ર શાન્તિ માટે પ્રયત્ન કરે છે) એ શબ્દોથી શરૂ થાય છે અને 'ઉત્તિષ્ઠ જાગૃત પ્રાપ્ય વરાસિવોદત્ત-વન્દે માતરમ્' (ઉઠો જાગૃત થાઓ અને વિદ્વાન પાસેથી શીખી જ્ઞાન મેળવો, વન્દે માતરમ્) એ શબ્દોથી પૂરૂ થાય છે નામદાર જગાળ સરકારે જમ કર્યું (કિને મુમર્ઝ ન્યુઝ ડિઝ તા ૫-૧૦-૧૭ નો હુકમ ન ૬૩૪૮)

(૩) 'Some words of instructions for Muham-madans and Hindus' (મુસલમાન અને હિંદુઓ માટે કેટલાક મોંઘ વચન) એ નામવાળું, હિંદુમા પાનીઉ નામદાર મધુકા પ્રતિની સરકારે જમ કર્યું

(કિને મુમર્ઝ, ન્યુઝ ડિઝ તા ૬-૧૨-૧૭ નો હુકમ ન ૭૭૮૨.)

(ઉ. ભા. ના મે. એ. ઇ. સાહેબના તા. ૨-૧-૧૮ ના હુકમ ન. ૬૨૨૧ ઉપરથી)

બહુરે ખખર

મિ આદરજી કાનસજી મારતરની દરકન રિશક ગ્રામી મુખ ન ૧-૮ ની કિંમત જે આ ૧૧ હતી તે વધારી અઢી આન કન્વા મે ડિરેક્ટર સાહેબે મંજૂરી આપી છે

જે નરી આવૃત્તિ કાઢવાની છે, તેનીજ કિંમતમાં વધારો કરવાનો છે. સામાન્ય વખતમાં જપાએલી નકલોની કિંમતમાં વધારો કરવાનો નથી

(ઉ. ભા. ના મે. એ. ઇ. સાહેબના તા. ૫-૧-૧૮ ના હુકમ ન. ૬૩૧૧ ઉપરથી)

મેસર્સ ચીમનરાય સુનીરાય અને કંપનીએ પ્રસિદ્ધ કરેલી ભૂગોળ વિધાનાં મૂળતરચો લગભગ ૨ લાખની (પાંચમી) આવૃત્તિ મે ડિરેક્ટર સાહેબે મંજૂર કરી છે લગભગના મળેગોને લીધે તે ૧૧ કિંમત રૂ. ૦-૭-૬ રાખવામાં આવી છે

(ઉ. વા. નં. ગે. જો. છ. સાહેબના તા. ૨૧-૧૨-૧૭ ના હુકમ નં. ૮૯૫૩ ઉપરથી.)
જાહેર ખાખર.

સને ૧૯૧૭ ગાં ઉત્તર ભાગમાં લેવાએલી વર્ગીકરણના ફાઇનલ પરીક્ષામાં પાસ થએલા ઉમેદવારોની યાદી.

નં	નામ, આપતું નામ અને અટક	ઉમર	જામ અરસા ચંદર	તાલુકો.	જિલ્લો.	મળેલા કુલ માર્ક.
૧	અમદાવાદ મધ્યસ્થળી.					
૨	* અહગામ્નીયાં જાનામીયાં રોલક.	૧૯	અમદાવાદ	ઉ. દસકોઈ	અમદાવાદ	૩૯૮
૩	હિમાભાઈ ચંદરભાઈ ખેડ	૧૫	અલવાલી	દ દસકોઈ	"	૩૯૬
૪	હાથુલા વીરાભાઈ સુરાસમા.	૧૫	વાગડ	ધધુકા	"	૩૮૦
૫	માણેશલાલ જામજિદદાસ સાલ.	૧૭	સાદરા	સાદરા	મહીકોઈ.	૩૭૩
૬	સુતીલાલ આસાભાઈ પટેલ.	૧૫	મીરાલી	દ. દસકોઈ	અમદાવાદ	૩૭૦
૭	ભાખારામ આમચારામ પટેલ.	૧૫	વીરગજાગ	વીરગજામ	"	૩૫૮
૮	છેરાલાલ ન મનસુખ શાહ.	૧૫	જાખડ	જાખડ	મહીકોઈ	૩૫૭
૯	ગોરધનદાસ મોહનલાલ શાહ	૧૫	વાગડ	ધધુકા	અમદાવાદ	૩૫૫
૧૦	દેસાળલાલ કુલવંદ શાહ.	૧૫	અસમાલી	દ. દસકોઈ	"	૩૫૧
૧૧	ભીખાલાલ ગુલાબચંદ વાવસાર.	૧૫	મોડાસા	મોડાસા	"	૩૪૪
૧૨	ભગવાન નંધાભાઈ પટેલ	૧૬	જલાલપુર લજ્જા	ધોળકા	"	૩૩૫
૧૩	આસાભાઈ જોડણભાઈ પટેલ	૧૬	હીરાપુર	દ. દસકોઈ	"	૩૩૪
૧૪	મણીલાલ કાળીદાસ શંદ.	૧૫	લાલોદ	લાલોદ.	સાંજીપગા.	૩૨૯
૧૫	પુર્નલાલ હેમચંદ શાલ	૧૬	સારાની	જાખડ	હિર	૩૨૬
૧૬	પ્રથમલાલ મણીલાલ ભાવસાર.	૧૫	અમદાવાદ	ઉ. દસકોઈ	અમદાવાદ	૩૨૪
૧૬	મણીલાલ મેમનંદ શાહ.	૧૬	વાગડ	ધધુકા	"	૩૨૩
૧૭	નાયાલાલ મોહાદાસ શાહ.	૧૫	ઉલરાણ	સાંજીપુર	મહીકોઈ.	૩૨૩

૪૩	માણસુંકર લીલાનંદ મવાડી.	૧૭	મોગસા	૨૮૭	અમદાવાદ
૪૪	રસુખમીયા લાલમીયા શેખ.	૧૮	સાઈબા	૨૮૬	મહીકાંઠા
૪૫	દલસુખજી જગનલાલ વાળંદ.	૧૯	અમદાવાદ	૨૮૫	અમદાવાદ
૪૬	કાશીજી લીલાજી કાટવાળ.	૨૦	ઝાનુ	૨૮૪	"
૪૭	હરિલાલ ગોપાળજી જોશી.	૨૧	વાલુકડ	૨૮૩	"
૪૮	છાતાભાઈ નેદીભાઈ પટેલ.	૨૨	કલુભા	૨૮૨	"
૪૯	ગીરધરભાઈ મોતીલાલ શાહ.	૨૩	વળાદ	૨૮૧	"
૫૦	ગદુરરાઈ લાસમેલાઈ વોરા.	૨૪	બાવળા	૨૮૦	"
૫૧	ધુરિયરાજી ઓતમભાઈ પટેલ.	૨૫	વાંચ	૨૮૦	"
૫૨	ધનુભાઈ સુલેમાન પટેલ.	૨૬	ધંધુકા	૨૮૦	"
૫૩	નર્મદાચંદર જગન્નાથ ગુકલ.	૨૭	ભડીઆદ	૨૭૯	"
૫૪	યુગ્નરાસ લક્ષુભાઈ પટેલ.	૨૮	કુહા	૨૭૮	કાઠિયાવાડ
૫૫	શૈવસંગ નાનજી ચોઢાણ.	૨૯	મોટીકરાજ	૨૭૭	અમદાવાદ
૫૬	લાલસુંકર જોશી પંડ્યા.	૩૦	મોગસા	૨૭૭	મહીકાંઠા
૫૭	ઉમેદમીયા જમીયતમીયા મલેક.	૩૧	ઝોટાણા	૨૭૬	અમદાવાદ
૫૮	સાંકળચંદ મનસુખ સોની.	૩૨	મોગસા	૨૭૬	"
૫૯	વિશ્વનાથ વેલ્લનાથ આચાર્ય.	૩૩	ધંધુકા	૨૭૬	"
૬૦	* મોહમદલીફ ખાપુમીયા કાદરી.	૩૪	અમદાવાદ	૨૭૬	ધર
૬૧	મોહનલાલ યાનાચંદ શાહ.	૩૫	જોષલા	૨૭૫	અમદાવાદ
૬૨	યુસુફરાવ ખીરખાઈ તાણા.	૩૬	વોથા	૨૭૪	મહીકાંઠા.
૬૩	ભોગીલાલ વિદુલદાસ શાહ.	૩૭	ઝાવડ	૨૭૩	અમદાવાદ
૬૪	ગુલાબભાઈ મગજભાઈ ગઢવી.	૩૮	ભડીઆદ	૨૭૩	"
૬૫	ધનપ્રભાઈ સરીફજી શાસ્ત્રી.	૩૯	અમદાવાદ	૨૭૩	"
૬૬	મણિલાલ ત્રિભોવન મોહ.	૪૦	પાલણપુર	૨૭૩	પાલણપુર

૨૭૨	અમદાવાદ
૨૭૨	"
૨૬૯	"
૨૬૯	"
૨૬૯	"
૨૬૯	"
૨૬૬	"
૨૬૬	"
૨૬૬	"
૨૬૬	"
૨૬૬	"
૨૬૫	"
૨૬૫	"
૨૬૫	મલીકાશિ
૨૬૪	અમદાવાદ
૨૬૩	એમ
૨૬૧	અમદાવાદ
૨૫૯	મલીકાશિ
૨૫૯	અમદાવાદ
૨૫૮	"
૨૫૮	"
૨૫૭	મલીકાશિ
૨૫૪	અમદાવાદ
૨૫૪	"
૨૫૪	"
૨૫૩	"

ધોળા	ધોળા
દ. દસકોઈ	દ. દસકોઈ
ઉ. દસકોઈ	ઉ. દસકોઈ
દ. દસકોઈ	દ. દસકોઈ
"	"
વીરમગામ	વીરમગામ
ઉ. દસકોઈ	ઉ. દસકોઈ
દ. દસકોઈ	દ. દસકોઈ
ઉ. દસકોઈ	ઉ. દસકોઈ
દ. દસકોઈ	દ. દસકોઈ
ઉ. દસકોઈ	ઉ. દસકોઈ
વાસણા	વાસણા
ધોળા	ધોળા
મરીયાદ	મરીયાદ
ધોળા	ધોળા
માસપુર	માસપુર
ધોળા	ધોળા
દ. દસકોઈ	દ. દસકોઈ
"	"
વાસણા	વાસણા
ઉ. દસકોઈ	ઉ. દસકોઈ
મલીકાશિ	મલીકાશિ
ઉ. દસકોઈ	ઉ. દસકોઈ
મધુકા	મધુકા

વર્ણવી	વર્ણવી
વર્ણ	વર્ણ
અમદાવાદ	અમદાવાદ
"	"
કેહા	કેહા
કાસીદા	કાસીદા
વીરમગામ	વીરમગામ
અમદાવાદ	અમદાવાદ
પ્રતેલવાડી	પ્રતેલવાડી
અમદાવાદ	અમદાવાદ
કાસીદા	કાસીદા
રાયપુર	રાયપુર
સાદરા	સાદરા
ધોળા	ધોળા
વલેટવા	વલેટવા
બદરખા	બદરખા
માલપુર	માલપુર
ધોળા	ધોળા
અસવાલી	અસવાલી
ગામરી	ગામરી
સાદરા	સાદરા
અમદાવાદ	અમદાવાદ
ઝીરાણુ	ઝીરાણુ
અમદાવાદ	અમદાવાદ
બરવાળા	બરવાળા

૧૫	શાસચંદ નાનચંદ શાહ,
૧૬	સોમા, મધુરલાલ પટેલ.
૨૦	પુરુષોત્તમ દેવાસકર ભટ્ટ.
૧૯	શીવલાલ રઘુદાસલાલ બાસ.
૧૬	વિવારામ ગોપાલજી પંડ્યા.
૧૬	ગોપાલ દસનલાઈ મકવાણા.
૧૬	ગોલાલાઈ વંદાવન નેશી.
૧૭	જીવજીલાલ ત્રીકમલાલ શાહ.
૧૭	પનાજી લીલાજી વાગેશ.
૧૭	અમળદાસ અલમદાસ શેખ.
૧૭	વનગાળી હમિદદાસ કમર.
૧૭	વિદ્યલાલ મુલજીલાઈ પટેલ.
૧૭	ગજલાલ નેચર શાહ.
૧૬	વિદ્યામણી અલીલાઈ મુમતા.
૧૬	દામોદર નેશાસ શાહ.
૧૮	લક્ષ્મણજી બેચરજી રોડ.
૧૬	ગોરીસંકર દેવાસકર પંડ્યા.
૨૦	નવરંગલાઈ બ્હોગીરજાઈ મલોક.
૧૫	આશાબાઈ ભાઈલાલભાઈ પટેલ.
૧૫	શીવાભાઈ હરીભાઈ પટેલ.
૧૫	દાદાલાલ રણવલાલ શાહ.
૧૬	હિમંતલાલ જયનાદાસ મહેતા.
૨૪	જીવાભાઈ અમથાભાઈ ભાવસાર.
૨૪	ઉમરાવખાઈ અમરીખા શીલાન.
૧૬	મનેસખા અખલાલ શાહ.

६३	अंथावासं शणीदास पटेव.	१५	प	न	२५२	अमदावाह
६४	भीथंलाहं शेरचमद रंगरेव.	१६	सादरा		२५२	मदीडाहा
६५	भथीवास इस्तरुवंद शाह.	१५	परदाव		२५२	अमदावाह
६६	आत्मादास सोमनाथ शुक्ल.	१७	अमदावाह		२५१	"
६७	देवशी नरेंद्र भंथरी.	१५	सांतवपुर		२५१	पावव्युपुर
६८	नागर भगन मोह.	१५	पावव्युपुर		२५१	"
६९	नरनादास न्ददावाच तंजोणी.	१७	अमदावाह		२४९	अमदावाह
१००	महालाहं क्षत्रुभाहं रावण.	१६	रहालव		२४९	"
१०१	त्रेभदास परंगेतमदासञ्च शाह.	१६	वटवाव्यु सीदा		२४९	डाडिआवाड
१०२	रतीवास इस्तरुवास लह.	१७	आनंदीआणा		२४९	अमदावाह
१०३	तस्वरुद्धेन सभदाहदुसेन सैयद.	१८	वटवा		"	"
१०४	पुठोतम विमोचन लह.	१७	असवासी		"	"
१०५	मुद्राबाहं दायीभाहं पटेव.	१५	उवारसद		"	"
१०६	नटराहीनर दासञ्च निवेही.	१५	पाटडी-		"	"
१०७	इयराभाहं इदानदास व्यास.	१५	नराज		"	"
१०८	मोतीवास शीवसाध पटेव.	१६	वासव्या		"	"
१०९	भंगण आदारास दाजीया.	१५	घोणडा		"	"
११०	रतीवास सगनवास शाह.	१७	धधुडा		"	"
१११	मुस्तामहनेन पुंनलाहं शेण.	१५	अमदावाह		"	"
११२	महमद मसाभाहं ज्योरा.	१५	धधुडा		"	"
११३	हरीवास घोवालाहं पटेव.	१६	बलोडा		"	"
११४	न्ददावाह मोहोनाच शाह.	१७	दणदरवास		"	"
११५	साभेसभा न्हगिरथां पडाव्यु.	१७	वटवा		"	"
११६	न्रीदभवास नायासाह देवाहं.	१५	अमदावाह		"	"
११७	सोभाभाहं हरिबाहं सुवार.	१५	मुनासडी		"	"

૧૧૮	અમનલાલ ફકીરચંદ શાસણીઆ.	૧૫	અમદાવાદ	ઉ. દસકોઈ	૨૩૯	અમદાવાદ
૧૧૯	નગીનદાસ ભીખભાઈ શાહ.	૨૫	પેઠાપુર	ઉ. દસકોઈ	૨૩૯	મહીકાશિ
૧૨૦	સુત્યનારાયણ નારણસંકર પેડયા.	૧૭	વહિલાળ	દ. દસકોઈ	૨૩૯	અમદાવાદ
૧૨૧	મધ્વાલીમ મસળ પટેલ.	૨૩	ધંધુકા	ધંધુકા	૨૩૯	"
૧૨૨	રાવજીભાઈ ડાલોભાઈ પટેલ.	૧૫	હિવારસદ	ઉ. દસકોઈ	૨૩૯	"
૧૨૩	ભોળીલાલ ઢાંગાડુ સાગર.	૧૫	મોઝાસા	મોઝાસા	૨૩૭	"
૧૨૪	મોહનલાલ દહ્યાંદ ભાનસાર.	૧૬	ઝોચલા	આપડ	૨૩૭	પડર
૧૨૫	મદમદુસેન યુસુફમીય મીરજી.	૧૬	વીરમગામ	વીરમગામ	૨૩૬	અમદાવાદ
૧૨૬	ચંચળભાઈ હિરાલાઈ કુંભાર.	૨૨	સાદરા	સાદરા	૨૩૬	મહીકાશિ
૧૨૭	શ્રીકૃષ્ણ રણછોડ ભટ્ટ.	૧૫	મોઝાસા	મોઝાસા	૨૩૬	અમદાવાદ
૧૨૮	સુવાંછ. જગાજી આરેયા.	૧૭	અદરખા	ધોળકા	૨૩૪	"
૧૨૯	કુળાજી વાલજી. શાહરડા.	૨૪	નારોલ	દ. દસકોઈ	૨૩૪	"
૧૩૦	અમીરભાઈ ફરુખખાઈ શેખ.	૨૦	ધોળકા	ધોળકા	૨૩૩	"
૧૩૧	જગનલાલ જમનીચંકર પેડયા.	૧૬	વહલાળ	મોઝાસા	૨૩૩	"
૧૩૨	હોટા ગોપાલ પટેલ.	૧૬	વચ	દ. દસકોઈ	૨૩૩	"
૧૩૩	રવાચંદ જગનલાલ શાહ.	૧૮	રણાસણ	રણાસણ	૨૩૩	મહીકાશિ
૧૩૪	મુનીનાથ. આંબારામ બધાસ.	૧૮	અમદાવાદ	ઉ. દસકોઈ	૨૩૨	અમદાવાદ
૧૩૫	પ્રસાદભાઈ નાથાભાઈ વડીયા.	૧૭	મંડલ	વીરમગામ	૨૩૨	"
૧૩૬	શંકરલાલ લાલુભાઈ શાહ.	૧૭	હળદરવાસ	ધોઝાસર	૨૩૨	મહીકાશિ
૧૩૭	બાલકૃષ્ણ શીવશંકર ભટ્ટ.	૨૦	ધંધુકા	ધંધુકા	૨૩૧	અમદાવાદ
૧૩૮	જેશંકર મહીપતરામ જનશી.	૧૫	ધોળકા	ધોળકા	૨૩૦	"
૧૩૯	લીલાધર મહાદેવ પેડયા.	૩૨	સિદ્ધપુર	સિદ્ધપુર	૨૩૦	વડોદરા
૧૪૦	મોહનલાલ બાપુરામ ત્રીવેદી.	૧૬	હિઝીઆ	મોતીજ	૨૨૯	અમદાવાદ
૧૪૧	ચંદુલાલ તાપીચંકર દવે.	૧૫	ધોળકા	ધોળકા	૨૨૯	"
૧૪૨	જેશલાલ વરાસામ દવે.	૧૫	ખરાદ	ધંધુકા	૨૨૯	"

૧૪૩	રતીલાલ જયરાજકર ત્રિવેદી.	૧૬	ધિબક	૨૨૮	અમદાવાદ
૧૪૪	કાળીદાસ નારણભાઈ પટેલ.	૧૫	આગડી	૨૨૬	"
૧૪૫	રણછોડદાસ લાલુભાઈ શાહ.	૧૫	અમદાવાદ	૨૨૫	"
૧૪૬	* અબ્દુસસીમીયા દાદામીયા દુસેતી.	૧૮	"	૨૨૫	"
૧૪૭	ગણપતરામ ગોવિંદરામ રાવળ.	૧૫	ગાંધી	૨૨૪	"
૧૪૮	મોહનલાલ ચતુર્ભુજ દવે.	૧૫	અમદાવાદ	૨૨૪	"
૧૪૯	બાળરભાઈ ઝીજીભાઈ પગી.	૧૯	મલીસા	૨૨૩	મલીકાશિ
૧૫૦	હાલાભાઈ ચુધાભાઈ પટેલ.	૧૬	નાયપુર	૨૨૩	અમદાવાદ
૧૫૧	કુમરશી દેવચંદ શાહ	૨૬	ખચ	૨૨૩	"
૧૫૨	મણીભાઈ મોતીભાઈ પટેલ.	૧૬	અસ્વાતી	૨૨૩	"
૧૫૩	વીરચંદ છગનલાલ શાહ.	૧૫	પાલડી કાંકન	૨૨૩	"
૧૫૪	સુનીલાલ મોનચંદ શાહ.	૧૬	ઉંદલુ	૨૨૨	કડી
૧૫૫	મગનલાલ વાગજી રાવળ.	૨૦	ભડીઆન	૨૨૨	અમદાવાદ
૧૫૬	મહમદઅલી ઈસા પટેલ.	૧૫	અમદાવાદ	૨૨૨	"
૧૫૭	મણિલાલ નટારાંકર પડ્યા.	૧૫	ધધુશ	૨૨૨	"
૧૫૮	દાહિદ કરીમ પિઝરા.	૧૬	વોચ	૨૨૨	"
૧૫૯	હુસેન અહારખાન સીધી.	૧૮	પાલજીપુર	૨૨૧	પાલજીપુર
૧૬૦	દીવલાલ ગજીજીડ શાહ.	૧૫	ઉભરાજી	૨૧૮	મલીકાશિ
૧૬૧	શાન્તિલાલ બાપાલાન ત્રિવેદી.	૧૫	અમદાવાદ	૨૧૭	અમદાવાદ
૧૬૨	હાલાભાઈ પ્રીશરભાઈ પટેલ.	૧૫	મલીસા	૨૧૬	મલીકાશિ
૧૬૩	નાથલાલ મલજી દેવર.	૧૮	સામરા	૨૧૬	અમદાવાદ
૧૬૪	દેવાભાઈ હાલાભાઈ પટેલ.	૧૫	દાહોદ	૨૧૫	"
૧૬૫	રવિચંદર કરજીગડર ભટ્ટ.	૧૮	કુપડચલ	૨૧૫	"
૧૬૬	મોતીલાલ નારાયણજીકર અધ્યારે.	૧૬	ધધુકા	૨૧૨	"
૧૬૭	નાથજી મણિજી વાધેલા.	૧૮	પેથાપુર	૨૧૨	મલીકાશિ

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
गणपत मयुरभाष शोक.	नयनानाशर-रेणुछोड जोशी.	गणपत मयमनवज ठाडार.	नडीयाड मध्यस्थपण.	बाळ धिसभाषन इरीमभाष.	पटेव घोरीबाष जोराबाष.	भाईगा इरीरभाष वाधुज.	प्रीस्ती रेणुछोड केशव.	लगत सीतास कुवाभाष.	प्रीस्ती देवदस भुजा.	पटेव छेमदभाष घोरीबाष.	पटेव शालीभास लक्ष्मीभाष.	पुरोहित पुरोचोपम छगनसाव.	पंडवा कीशभास लक्ष्मीभाष.	व्यास छमीपासकर गोतीरास.	पटेव छगनभाष भागरभाष.	पटेव गोतीभाष देसाडभाष.	इवे लक्ष्मीशंकर कृपावभाष.	पटेव गल्लाभाष गदिरभाष.	सुधार गोडलहास इदभाषभास.
१५	१८	१५	१५	१५	२२	२०	१८	१६	१५	१५	१६	१५	१६	१६	१६	१५	१५	१५	१५
सुखेव	गोयव	वनपरडी	नडीयाड	यशवासी	आजुंद	करमसद	आजुंद	हणदरी	नीयाराया	भासरा	जेर	करमसद	नडीयाड	नीमराया	असारसा	यहनपुरा	भासर	नडीयाड	आसोदर
२०६	२०६	२०६	२१२	२०४	२००	२६२	३६९	३८३	३७०	३६६	३५६	३५०	३४६	३४३	३४२	३४०	३३६	३३६	३३६
जेम	प्रडर	अम	जेम	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
नडीयाड	आयड	वीरमगाभ	नडीयाड	"	"	आजुंद	"	जोरसद	"	भासरा	गोहमदभाष	आजुंद	नडीयाड	जोरसद	"	आजुंद	"	नडीयाड	जोरसद

૭૨	બાસ મગનલાલ લલ્લુભાઈ.	૧૬	હિમરેક	આણંદ	૨૮૬	આણંદ
૭૩	દેસાઈ શીવપ્રસાદ મોતીલાલ.	૧૫	નરીઆદ	નરીઆદ	૨૮૭	નરીઆદ
૭૪	મકવાણા કેસ જેઠાલાલ (સી)	૧૪	આણંદ	આણંદ	૨૮૮	આણંદ
૭૫	બારેલા જીવાભાઈ જોગાભાઈ.	૧૬	ભવાનીપુરા	બોરસદ	૨૮૨	બોરસદ
૭૬	પંડયા ચંદ્રવદન મગનલાલ.	૧૬	મરીડા	નરીઆદ	૨૮૧	નરીઆદ
૭૭	પટેલ જેઠાભાઈ નાથાભાઈ.	૧૫	નરીઆદ	બોરસદ	૨૮૧	બોરસદ
૭૮	જેઠી હોમલાલ મહાશંકર.	૧૬	વીરલ	માતર	૨૮૦	માતર
૭૯	દવે અંબાલાલ ખુશાલદાસ.	૧૭	માતર	નરીઆદ	૨૭૯	નરીઆદ
૮૦	ક્રીસ્તી અક્ષીવીરભાઈ પુનભાઈ.	૧૯	નરીઆદ	ખેભાત	૨૭૯	ખેભાત
૮૧	બારોટ ચુનીલાલ દરગોવદદાસ.	૨૦	હિરેન	નરીઆદ	૨૭૬	નરીઆદ
૮૨	દવે આણંદકર-રામચંદ.	૧૭	મહુધા	કપડવંજ	૨૭૬	કપડવંજ
૮૩	પગી જેઠાભાઈ અરેબરભાઈ.	૧૫	પીપસાતા	આણંદ	૨૭૫	આણંદ
૮૪	ભટ્ટ શંકરલાલ મોહનલાલ.	૧૫	આંતરોલી	બોરસદ	૨૭૫	બોરસદ
૮૫	પરમાર કુંગર નાથભાઈ.	૧૭	બારકલીપુર	નરીઆદ	૨૭૫	નરીઆદ
૮૬	પા. મંગળભાઈ લલ્લુભાઈ. (રહેમી)	૧૮	રહેમી	આણંદ	૨૭૫	આણંદ
૮૭	નાગરેભાઈ જોમાભાઈ.	૧૫	મહુધા	બોરસદ	૨૭૫	બોરસદ
૮૮	દવે રવીશંકર કીરાલાલ.	૧૬	નરીઆદ	આણંદ	૨૭૪	આણંદ
૮૯	પરમાર પીરર દાના.	૧૫	ગામડી	બોરસદ	૨૭૨	બોરસદ
૯૦	શાહ તેવકલાલ નાથાભાઈ.	૧૭	બોરસદ	નરીઆદ	૨૭૦	નરીઆદ
૯૧	બાંદ્યા મંગળભાઈ હિરમતભાઈ.	૧૫	કુરીઆવી	આણંદ	૨૬૯	આણંદ
૯૨	પટેલ અંબાલાલ અવેરદાસ.	૧૬	ચીખોદરા	બોરસદ	૨૬૯	બોરસદ
૯૩	ગણાભાઈ બાણાભાઈ.	૧૮	અકિલાવ	આણંદ	૨૬૯	આણંદ
૯૪	મહીજીભાઈ મનોરભાઈ.	૧૬	સરકપા	બોરસદ	૨૬૯	બોરસદ
૯૫	વાળંદ મગનલાલ પુરુષોત્તમદાસ.	૧૭	નરીઆદ	આણંદ	૨૬૯	આણંદ
૯૬	પટેલ મંગળભાઈ લલ્લુભાઈ (વગેરે)	૧૫	વગેરે	આણંદ	૨૬૭	આણંદ

६७	" वाङ्मयि वासञ्जभाष्यं	१५	उत्तस्योग	नदीव्याह	२६७
६८	नवादी मणीकाव भयुरभाष्यं	१७	नरसंग	"	२६७
६९	प्रीस्ती युनीकाव लक्ष्मणभाष्यं	१६	नदीव्याह	"	२६५
१००	पटव जगनभाष्यं गोपालभाष्यं	१५	इन्द्री	"	२६५
१०१	परमार वाङ्मयभाष्यं भास्वाभाष्यं	१८	गोरसह	गोरसह	२६४
१०२	शेष गुहागङ्गुसेन हासभभाष्यं	१६	मङ्गिया	नदीव्याह	२६४
१०३	सुथार गगनभाष्यं सोमाभाष्यं	१५	दासर	व्याख्येह	२६३
१०४	लक्ष्मी सोमेश्वर आर्जुनसंकर.	१७	उभरेह	"	२६२
१०५	पटव पुरुषोत्तम शास्त्रभाष्यं	१८	जोड	"	२६२
१०६	सुडस वाङ्मयभाष्यं नेशासाव.	१५	व्याख्येह	"	२६२
१०७	पटव छनोलाष्ट दरीभाष्यं	१६	सख्योदरा	"	२६२
१०८	आदिया सोमाभाष्यं परमत्संग.	१६	दावाव	"	२६१
१०९	लक्ष्मी युनीकाव नरीत्तम.	२०	उभरेह	"	२६०
११०	सुडस लवानीश्वर कटाशङ्कर.	१५	त्रेहिमदावाह	"	२६०
१११	पटव मणीकाव नरसीकाव.	१५	जोड	"	२५९
११२	सोमेश्वरी हरमान कृष्ण.	१७	भोगर	"	२५९
११३	परमार ज्योत्स्न सामा.	२०	वडताव	"	२५९
११४	हसाष्ट्योमनवाव हीरासाव.	१६	दासर	"	२५८
११५	पटव भाष्टिकाव दारभासाव.	१६	अंधावज्ज	"	२५८
११६	शास्त्र जगन्नाथकाव नारजुदास.	१८	दासर	"	२५८
११७	आदित वाङ्मयभाष्यं दरीवाभाष्यं	१८	नदीव्याह	"	२५८
११८	पटव गगनभाष्यं दारभासाव.	१५	सख्योव	"	२५८
११९	पणी ज्वेर सोमाभाष्यं	१८	अज्ञास	"	२५८
१२०	दामर भाष्टिशंकर लक्ष्मणभाष्यं	१६	इहकाव	"	२५८
१२१	आदिया सुसुह गलज्जभाष्यं	१७	गोरसह	"	२५१

૧૨૨	શ્રીસ્તી અહમદશાહ ચાંદાહ.	૨	નડીઆદ	૨૫૧	નડીઆદ	૨૫૧
૧૨૩	પટેલ નાથભાઈ મરવાભાઈ.	૧૭	અલીન્દયા	૨૫૧	માતર	૨૫૧
૧૨૪	વાધેલા સીવવેન્કટ નાથા.	૧૭	ખંભોલજ	૨૫૧	આણંદ	૨૫૧
૧૨૫	મલોદ અહમદ મહમદ.	૧૬	નડીઆદ	૨૫૦	નડીઆદ	૨૫૦
૧૨૬	પટેલ દેવાઈભાઈ ઈશ્વરભાઈ.	૧૫	"	૨૪૯	"	૨૪૯
૧૨૭	ખાંડોડ છાભાઈ શીવાભાઈ.	૧૬	તીસરાંથા	૨૪૯	"	૨૪૯
૧૨૮	ભની મોતીલાલ વીરેશ્વર.	૧૬	જેઝ	૨૪૮	"	૨૪૮
૧૨૯	મહીડા દેશવજી ભુપતસિંહજી.	૧૮	"	૨૪૮	"	૨૪૮
૧૩૦	ખાંડેયા મોતીલાલ શીવાભાઈ.	૧૬	દ્રીઆની	૨૪૭	"	૨૪૭
૧૩૧	ખાંડોડ નેસીંગભાઈ સુખદેવભાઈ.	૧૫	તારાપુર	૨૪૭	"	૨૪૭
૧૩૨	પટેલ કાશીભાઈ લટખુલાઈ.	૧૫	નડીઆદ	૨૪૫	"	૨૪૫
૧૩૩	" પુરુષોત્તમ મોતીભાઈ.	૧૭	રંગાઈપુરા	૨૪૫	"	૨૪૫
૧૩૪	સુતરીયા લાઈલાલ પુરુષોત્તમ.	૧૫	નડીઆદ	૨૪૫	"	૨૪૫
૧૩૫	વાલંદ કુલાલાલ આચારાણ.	૧૭	"	૨૪૫	"	૨૪૫
૧૩૬	ગોર પ્રમુલાલ મુળજીશાઈ.	૧૬	પંડોલી	૨૪૩	"	૨૪૩
૧૩૭	પટેલ જલેશ્વરભાઈ ધોરીભાઈ.	૧૬	સીકુંજ	૨૪૩	"	૨૪૩
૧૩૮	" પુલાલભાઈ ઈશ્વરભાઈ.	૧૭	બોરસદ	૨૪૩	"	૨૪૩
૧૩૯	" પુજભાઈ શીવાભાઈ.	૧૭	સુણાવ	૨૪૨	"	૨૪૨
૧૪૦	ખાંડેયા ચંકરેભાઈ માનજી.	૧૭	ગાના	૨૪૦	"	૨૪૦
૧૪૧	ભગત માણેકલાલ ક્રીલાભાઈ.	૨૧	ખંભાત	૨૩૯	"	૨૩૯
૧૪૨	નડીઆલાલા ઉદાલાલ સુનીલાલ.	૧૬	ઉમરેઠ	૨૩૮	"	૨૩૮
૧૪૩	ખડયા સોમેશ્વર નેશારામ.	૧૮	અડાસ	૨૩૮	"	૨૩૮
૧૪૪	શાહ રજુછોડલાલ જુવાભાઈ.	૧૬	મોડવા	૨૩૫	"	૨૩૫
૧૪૫	ગોસાઈ અમરીગર મતોડગર.	૧૯	આસોદર	૨૩૪	"	૨૩૪
૧૪૬	કાકર મોહનલાલ નેશાલાલ.	૧૬	સીંગલાલ	૨૩૪	"	૨૩૪

૧૪૭	પટેલ નારાયણભાઈ દાદાભાઈ.	૧૬	ધિરજીવ	૨૩૨	ખેડા
૧૪૮	પંડ્યા ભગનીચંદર છોટાલાલ.	૧૭	ખેડા	૨૩૬	ખેડા
૧૪૯	બારોટ દામેદર નાથલાલ.	૨૩	ઉરેલ	૪૧૮	પંચમહાલ
૧૫૦	દેસાઈ ચીમનલાલ પોનોર્ચદ.	૧૭	ભાતર	૪૦૬	પંચમહાલ.
૧૫૧	દવે ભાઈલાલ છલાર્હ.	૧૬	કિમરેડ	૪૦૨	રેવાકાંધિ
૧૫૨	" કાળીદાસ રામસંદર.	૧૫	જોરસદ	૩૭૬	વડોદરા
૧૫૩	" સિંગ નરસીઆ દુસરીઆ.	૧૬	દાડગુડ	૩૫૭	પંચમહાલ.
૧૫૪	પટેલ આદિપચાઈ મુનદાસ.	૨૦	ચીખોદ્રો	૩૫૪	"
૧૫૫	દવે જગનલાલ નાથછભાઈ.	૧૬	વડતાલ	૩૪૮	"
૧૫૬	પટેલ ચતુર મોતીભાઈ.	૧૬	ચીખોદ્રા		
૧૫૭	" નારણભાઈ નાથાલાલ.	૧૫	ડભાણી		
૧૫૮	બારેયા મનમલાઈ મરદાર.	૧૬	દુરીઆલી		
૧૫૯	ભટ્ટ સોમાભાઈ જોરયનદાસ.	૧૬	દેવાતજ		
૧૬૦	ભાટર રણભિરલાલ માણીકલાલ.	૧૬	કાકિર		
૧૬૧	બાસ ધીરજસગ રણજીડ.	૧૬	કિમરેડ		
	ગોધરા ચેન્દર.				
૧	મોતીલાલ અમૃતલાલ ભટ્ટ.	૧૮	કિમરેડ	૪૩૯	ખેડા
૨	ચંદસંદર માણીચંદર શુક્લ.	૧૫	ગોધરા	૪૧૮	પંચમહાલ
૩	રેગા તેજા મનીઆ.	૧૫	ગરાકે	૪૦૬	"
૪	લાલા બાપુ રોઝ.	૧૫	ગરગામ	૪૦૨	રેવાકાંધિ
૫	કરમચંદ લક્ષ્મણાઈ દોશી.	૧૭	કુલ્જાવાડા	૩૭૬	વડોદરા
૬	મગનલાલ કુવરચ દેસાઈ.	૧૭	વેસમા	૩૫૭	પંચમહાલ.
૭	ગોરયનદાસ અરુણલાલ પરીખ.	૧૮	ગોધરા	૩૫૪	"
૮	મુકેન્દરાય જગનલાલ વ્યાસ.	૧૮	"	૩૪૮	"
૯	અંબાલાલ મગનલાલ જ્વેશી.	૧૫	કાંસોલ		

૧૦	ઔધરસવ દેશનરાવ પાર્શ્વકર.	૧૭	ઔધરા	ઔધરા	પંચમહાલ.	૩૪૩
૧૧	મગનલાલ મનસુખ નેહી.	૧૫	લુણાવાગ	લુણાવાગ	દેવાકીશ	૩૪૦
૧૨	મણજી નાયજી ઝોર.	૧૬	નળવાઈ	દાહોદ	પંચમહાલ	૩૩૯
૧૩	મોદનલાલ અમૃતલાલ નતી.	૨૨	કાલોલ	કાલોલ	"	૩૨૩
૧૪	મોદનલાલ લલિતભાઈ મહેતા.	૧૫	"	"	"	૩૨૧
૧૫	મુલોડલાલ પુનભાલ શાહ.	૧૮	ઔધરા	ઔધરા	"	૩૧૬
૧૬	નેમલાલ ભગવાન દોરી.	૧૫	અરબલ	દાહોદ	"	૩૦૯
૧૭	વલાખખાનજી જસવંતસીદજી ડાઈમી.	૧૭	વાસજી	વાસજી	દેવાકીશ.	૩૦૭
૧૮	ગોવિંદલાલ મણુદલાલ પરીખ.	૧૫	મેહેલોલ	ઔધરા.	પંચમહાલ	૩૦૭
૧૯	એલીઆચર વીરા પરમાર.	૧૯	વડોદરા કુમ્ભ	વડોદરા	વડોદરા	૩૦૪
૨૦	મણલાલ લલિતભાઈ ત્રાવેડી.	૧૬	લુણાવાગ	લુણાવાગ	દેવાકીશ	૩૦૩
૨૧	પુરુષોત્તમ દાહરામ પેડમા.	૧૬	જાતરાલ	કાલોલ.	પંચમહાલ	૨૯૯
૨૨	મહાસુખ લલિતભાઈ શાહ.	૧૫	ખાપાગ	મહીકીશ.	મહીકીશ	૨૯૫
૨૩	વલ્લભદાસ રસીકલાલ યોદી.	૧૫	કાલોલ	કાલોલ.	પંચમહાલ	૨૯૧
૨૪	સોનેચર કીરપાલકર દેશર.	૧૯	ગઢાર	સસરા.	એમ	૨૯૧
૨૫	મોહનલાલ મગનલાલ શેઠ.	૧૫	સુંથરામપુર	સુંથ રામપુર.	દેવાકીશ	૨૯૦
૨૬	દાંડરભાઈ દેશરભાઈ લુહાર.	૧૫	દેરાલ	કાલોલ	પંચમહાલ	૨૮૯
૨૭	ધિરસભાઈ ત્રીકમભાઈ પટેલ.	૧૮	અંબીધા	રાજપીથળા.	દેવાકીશ	૨૮૯
૨૮	પ્રલયંકર રણુદોડ પાઠક.	૧૭	કંડાચ	કાલોલ.	પંચમહાલ	૨૮૯
૨૯	સોમાલાલ હનનલાલ ઉપાધ્યાય.	૧૬	ડીબા	ઔધરા.	"	૨૮૯
૩૦	અંબાલકર પ્રભાકર વ્યાસ.	૧૬	ઔધરા	ઔધરા.	"	૨૮૬
૩૧	નાવલા અનકાર ગોહીલ.	૧૮	કુંડી	"	"	૨૮૬
૩૨	ચંદુલાલ મગનલાલ મહેતા.	૧૫	વીરપુર	દાહોદ.	દેવાકીશ	૨૮૫
૩૩	ત્રીફલદાસ ભાલચંદ શેઠ.	૧૮	ઔધરા	ખાલાસીનાર	પંચમહાલ	૨૮૩
૩૪	પ્રેમાલ નેમરામ દેવે.	૧૫	લુણાવાગ	લુણાવાગ	દેવાકીશ	૨૮૨

૩૫	ગોવિંદલાલ દામોદરલાલ જાવજાર.	૧૫	વેળવપુર	શહેલ.	૨૮૦	પંચમહાલ
૩૬	જનનલાલ શીવજીભાઈ પટેલ.	૧૫	દણકુન્ડી	ગોધરા.	૨૮૦	"
૩૭	ગીરનારાયણ આપ્તજી પાટેક.	૧૫	દહિરા	"	૨૮૦	"
૩૮	મણીલાલ કાળીશીકર દોઢરા.	૧૭	વેળવપુર	કોલોલ.	૨૭૮	દેવાકાંઠા
૩૯	મધુ મહેમંદ ગોખ.	૧૮	વીરપુર	આસાસીનોર	૨૭૮	વડોદરા
૪૦	ઉકલ તીલા પરમાર.	૧૮	વડોદરા રૂપ	વડોદરા	૨૭૮	પંચમહાલ
૪૧	રજીવલાલ જ્ઞાણાર્ણ પટેલ.	૧૭	ગોરવા	ગોધરા.	૨૭૬	દેવાકાંઠા
૪૨	ઉદા પુળા બીલ.	૧૬	સુમરાસપુર	સુમ રામપુર.	૨૭૬	પંચમહાલ
૪૩	દેવલા દોદર ગોરી.	૨૦	નવાગચ	દોહોદ.	૨૭૬	દેવાકાંઠા
૪૪	જોગવલાલ લક્ષ્મીભાઈ શાલ.	૧૫	ચલાલી	આસાસીનોર	૨૭૪	"
૪૫	ન્યાયમદમદખાન ગાયમદમદખાનપદાણી	૧૮	બાલાસીનોર	ગોધરા.	૨૭૨	પંચમહાલ
૪૬	પરશીરસીંગ લક્ષ્મણસીંગ દોધાર.	૧૮	ડીંગા	"	૨૬૯	દેવાકાંઠા
૪૭	દલા રામજી સુતાર.	૨૦	મીયાલી	સુમ રામપુર	૨૬૬	પંચમહાલ
૪૮	રાદરલાલ લાલિલાલ પેડયા.	૨૦	સુમરાસપુર	ગોધરા	૨૬૪	વડોદરા
૪૯	રામવલાલ અંબાલાલ સોની.	૧૮	ગોધરા	વડોદરા.	૨૬૩	પંચમહાલ
૫૦	જીન સુતર. પરમાર.	૧૭	વડોદરા રૂપ	કોલોલ	૨૬૨	દેવાકાંઠા
૫૧	લોકનલાલ કાળીશીકર પંડયા.	૧૫	સુરેલી	રામગીરપળા.	૨૬૦	પુતી.
૫૨	કમિરભાઈ રામદાસ પટેલ.	૧૫	ઉમદલા	દવેલી	૨૫૮	ખેડા
૫૩	રત્નિખાન સુલેખાનપાન પદાણી.	૨૦	પુતી	નડીયાદ	૨૫૮	દેવાકાંઠા
૫૪	દેશવલાલ દારસીકર દને.	૧૬	મદુધા	લુણાવાડ	૨૫૮	પંચમહાલ
૫૫	માણલાલ જોગલાલ નેદી.	૧૬	લુણાવાડ	કોલોલ.	૨૫૮	"
૫૬	દેવસાર રમુનાય પાટેક.	૧૫	કોલોલ	ગોધરા.	૨૫૮	દેવાકાંઠા
૫૭	જ્ઞાલાલ ગોરધન રોઠ.	૨૦	કાંકણપુર	લુણાવાડ	૨૫૮	પંચમહાલ
૫૮	માદરલાલ. કાંકણભાઈ વ્યાસ.	૧૭	લુણાવાડ	કોલોલ.	૨૫૮	દેવાકાંઠા
૫૯	શ્રીપતિજી રતનસિંહ બારીયા.	૧૮	વેળવપુર		૨૫૭	પંચમહાલ

૬૦	હતીકિખાન મહમદખાન પકાણું.	૧૭	સુધ-રામપુર.	૨૫૭	રેવાકાંઠા
૬૧	દેવચંદર ભગવાન બંદી.	૧૭	હાલોલ	૨૫૬	પંચમહાલ
૬૨	બાળાચંદર ગુણવંતરામ દવે.	૧૮	સીસોદરા	૨૫૪	રેવાકાંઠા
૬૩	દયાબેન લખાભાઈ પટેલ.	૧૬	કલુખીનુસવાડુ	૨૫૪	પંચમહાલ
૬૪	દલા અંબા હડીવા.	૧૬	દાહોદ	૨૫૨	"
૬૫	મોહનજતી વરુણજતી ગોસ્વાઈ.	૧૫	કાલોલ	૨૫૧	"
૬૬	મોતીલાલ ગણપતરામ બાસ.	૧૬	ગોધરા	૨૫૧	"
૬૭	ધીરજશર્મા સાડુભાઈ ધોડેર.	૧૭	ડાંબા	૨૪૭	"
૬૮	મગનલાલ બગલાય નિવેદી.	૧૫	લુણાવાડા	૨૪૭	રેવાકાંઠા
૬૯	પુરુષોત્તમ ભોગીલાલ ભટ.	૧૬	દેલોલ	૨૪૬	પંચમહાલ
૭૦	નરવરનાથ મોતીલાલ પરીખ.	૧૫	કંઝરી	૨૪૬	"
૭૧	રતીલાલ ગણીલાલ સાહ.	૧૫	નડીઆદ	૨૪૬	પ્રેમ
૭૨	જટાચંદર ભેદતીરામ ભટ.	૧૮	ઉમરેઠ	૨૪૫	"
૭૩	ચાવર કારભાઈ શમરીઆ.	૧૭	બાકેરાલ	૨૪૩	રેવાકાંઠા
૭૪	પુનમચંદ પુનરામ પંડયા.	૧૬	નદીસર	૨૪૩	પંચમહાલ
૭૫	પ્રતાપચંદ ચંદરલાલ ચુડાણ.	૨૦	લુણાવાડા	૨૪૨	રેવાકાંઠા
૭૬	શનાભાઈ દામાભાઈ પગી.	૧૭	જન્તરાલ	૨૪૨	પંચમહાલ
૭૭	વલ્લભલાલ મયુરદાસ સાહ.	૧૬	દાલોલ	૨૪૨	"
૭૮	સીરાબુદ્દીન ચરફુદ્દીન રોખ.	૨૧	ગોધરા	૨૪૨	"
૭૯	મણીશંકર મયુરભાઈ પંડયા.	૧૮	નદીસર	૨૪૨	રેવાકાંઠા
૮૦	ચંદ્રચંદર મણીચંદર ભટ.	૧૬	જલુગામ	૨૪૧	પંચમહાલ
૮૧	અનોપસિંહ નાથાભાઈ બારીઆ.	૧૭	કાલોલ	૨૪૦	"
૮૨	બળવંતસિંહ દાલાઈ બરોડ.	૧૮	"	૨૩૬	રેવાકાંઠા
૮૩	પુનમચંદ-જીયેજી દવે.	૧૫	લુણાવાડા	૨૩૬	"

८५	रतनसिद्धि, सालभसिद्धि, परगार,	१६	अलोच	अलोच	पंचमहास	२३६
८६	सखि, कुलेधर, लट्,	१७	कुलवाय	कुलवाय	देवाङ्गि	२३५
८७	सुनीमाव नरोत्तम गाङ्गी,	१७	कुचोर	रान्पीपणा	"	२३५
८८	दन्तोज्ज्वल देवाङ्गि, महेता,	२१	अल्लोच	गोधरा	पंचमहास	२३५
८९	अलावत, लालिङ्ग, पुनःलिङ्ग,	१५	रोधासव	साम्बरी	मोहता	२३४
९०	वीरावसेन-दसतलार्ध वासुधवात्रा,	१५	होदद	होदद	पंचमहास	२३७
९१	विश्वनाथ भाणशंकर पंथा,	१८	वालिद	रान्पीपणा	देवाङ्गि	२३७
९२	मण्डिमास सोमेश्वर लट्,	१५	गोधरा	गोधरा	पंचमहास	२३६
९३	मण्डिमास सोमेश्वर लट्,	१८	उभरद	आर्षद	मि	२२५
९४	पुनःगोतम वीक्ष्यदास साद,	१६	भावासीतार	भावासीतार	देवाङ्गि	२२५
९५	व्यासिद्धि, जायन्त, आदीत्या,	१८	वेन्तपुर	अलोच	पंचमहास	२२५
९६	ननासीया देवाङ्गीया, कादरी,	२०	गोधरा	गोधरा	"	२२४
९७	ध्विन्का, भावाङ्गी, पट्टे,	१५	छदिर	रान्पीपणा	देवाङ्गि	२२१
९८	इन्द्रगोपी, मनुमीया, भाजी,	१८	गोधरा	गोधरा	"	२२०
९९	मण्डिमास मण्डिमास, पादक,	१८	लाहय	रान्पीपणा	पंचमहास	२२०
१००	पुनःमसाद सादसास पुनःलिङ्ग,	१७	कुलवाय	कुलवाय	"	२१८
१०१	मण्डिमास मण्डिमास, लट्,	१५	छदिर	रान्पीपणा	पंचमहास	२१७
१०२	मण्डिमास लट्, लट्, लट्,	१७	अलोच	अलोच	देवाङ्गि	२१३
१०३	सावराङ्ग, दन्तपन्नाम, भावाङ्गी,	१७	सुचरागपुर	सुचरागपुर	पंचमहास	२१२
१०४	मण्डिमास, मण्डिमास, लट्,	१६	अलोच	अलोच	"	२११
१०५	भावाङ्गी, सोमेश्वर, लट्,	१८	मण्डिमास	गोधरा	देवाङ्गि	
१०६	पुनःलिङ्ग, मण्डिमास, पादक,	१५	भावेय	रान्पीपणा		
१०७	लट्, लट्, लट्,					
१०८	मण्डिमास, लट्, लट्,	१५	भावेय	भावेय	रान्पीपणा	३८३
१०९	लट्, लट्, लट्,	१८	भावेय	भावेय	लट्	३८५

૩૧	૩૧૧	રાજપીપળા સ્ટેટ	અરુચ	અરુચ	૩૧૧
૩૨	૩૧૨	અમદાવાદ	અરુચ	અરુચ	૩૧૨
૩૩	૩૧૩	રાજપીપળા સ્ટેટ	અરુચ	અરુચ	૩૧૩
૩૪	૩૧૪	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૧૪
૩૫	૩૧૫	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૧૫
૩૬	૩૧૬	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૧૬
૩૭	૩૧૭	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૧૭
૩૮	૩૧૮	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૧૮
૩૯	૩૧૯	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૧૯
૪૦	૩૨૦	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૨૦
૪૧	૩૨૧	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૨૧
૪૨	૩૨૨	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૨૨
૪૩	૩૨૩	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૨૩
૪૪	૩૨૪	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૨૪
૪૫	૩૨૫	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૨૫
૪૬	૩૨૬	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૨૬
૪૭	૩૨૭	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૨૭
૪૮	૩૨૮	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૨૮
૪૯	૩૨૯	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૨૯
૫૦	૩૩૦	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૩૦
૫૧	૩૩૧	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૩૧
૫૨	૩૩૨	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૩૨
૫૩	૩૩૩	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૩૩
૫૪	૩૩૪	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૩૪
૫૫	૩૩૫	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૩૫
૫૬	૩૩૬	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૩૬
૫૭	૩૩૭	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૩૭
૫૮	૩૩૮	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૩૮
૫૯	૩૩૯	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૩૯
૬૦	૩૪૦	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૪૦
૬૧	૩૪૧	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૪૧
૬૨	૩૪૨	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૪૨
૬૩	૩૪૩	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૪૩
૬૪	૩૪૪	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૪૪
૬૫	૩૪૫	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૪૫
૬૬	૩૪૬	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૪૬
૬૭	૩૪૭	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૪૭
૬૮	૩૪૮	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૪૮
૬૯	૩૪૯	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૪૯
૭૦	૩૫૦	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૫૦
૭૧	૩૫૧	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૫૧
૭૨	૩૫૨	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૫૨
૭૩	૩૫૩	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૫૩
૭૪	૩૫૪	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૫૪
૭૫	૩૫૫	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૫૫
૭૬	૩૫૬	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૫૬
૭૭	૩૫૭	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૫૭
૭૮	૩૫૮	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૫૮
૭૯	૩૫૯	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૫૯
૮૦	૩૬૦	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૬૦
૮૧	૩૬૧	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૬૧
૮૨	૩૬૨	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૬૨
૮૩	૩૬૩	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૬૩
૮૪	૩૬૪	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૬૪
૮૫	૩૬૫	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૬૫
૮૬	૩૬૬	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૬૬
૮૭	૩૬૭	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૬૭
૮૮	૩૬૮	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૬૮
૮૯	૩૬૯	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૬૯
૯૦	૩૭૦	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૭૦
૯૧	૩૭૧	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૭૧
૯૨	૩૭૨	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૭૨
૯૩	૩૭૩	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૭૩
૯૪	૩૭૪	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૭૪
૯૫	૩૭૫	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૭૫
૯૬	૩૭૬	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૭૬
૯૭	૩૭૭	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૭૭
૯૮	૩૭૮	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૭૮
૯૯	૩૭૯	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૭૯
૧૦૦	૩૮૦	અરુચ	અરુચ	અરુચ	૩૮૦

૨૮	નોતીરામ ગુમસ્તદાસ વૈરાગી.	૧૭	જોલા	અંકલેશ્વર	૩૦૩
૨૯	મહાગુપ્ત લક્ષ્મીરામ જ્યેષ્ઠી.	૧૫	શુકલતીર્થ	ભરૂચ.	૩૦૩
૩૦	શીવચંદ્ર મગનલાલ ભટ્ટ.	૧૫	દસીદ	અંકલેશ્વર	૩૦૩
૩૧	ગોવિંદ હરિભાઈ ફાળી.	૧૫	દીવા	"	૩૦૩
૩૨	જમનાદાસ ભક્તિદાસ, બોઈ.	૨૦	ભરૂચ	ભરૂચ	૨૯૮
૩૩	પાન્ડુરાવ લીમાછરાવ મહાળન.	૧૭	ધામપુર	ગોલવણ.	૨૯૫
૩૪	મણીશંકર લલ્લુભાઈ ભટ્ટ.	૧૬	ગોમરી	વડોદરા સ્ટેટ	૨૯૨
૩૫	મગનલાલ ધોધાભાઈ પટેલ.	૧૫	મેળેરા	અમદાવાદ	૨૮૯
૩૬	છોટીઆ પાછુઆ વસાના.	૧૫	દીવા	ભરૂચ	૨૮૯
૩૭	નોહનલાલ ત્રિભોવન પટેલ.	૧૬	કપીદા	"	૨૮૭
૩૮	સાકરલાલ જગનલાલ દેસાઈ.	૧૫	દસીદ	વડોદરા સ્ટેટ	૨૮૭
૩૯	મોતીભાઈ મયુરભાઈ પટેલ.	૧૬	દુધવાડા	પેડા	૨૮૬
૪૦	મુનીલાલ જોશલાઈ મેઝરી.	૧૭	કહેલાલ	ભરૂચ	૨૮૫
૪૧	વાસણુભાઈ શામળભાઈ પટેલ.	૧૬	નાલસા	અંકલેશ્વર	૨૮૫
૪૨	લક્ષ્મુ જેમા ચોલાણી.	૧૫	અંકલેશ્વર	"	૨૮૫
૪૩	ભગવાન રણછોડ બંધારા.	૧૫	ભરૂચ	રાજકોટ પળા સ્ટેટ	૨૮૩
૪૪	મગનલાલ ત્રિભોવન જ્યેષ્ઠી.	૧૮	સીસોદરા	ભરૂચ	૨૮૧
૪૫	દયાળ પુનઢેડ.	૧૫	કલનવા	"	૨૮૧
૪૬	શીવા રામા પટેલ.	૧૭	વમલેશ્વર	"	૨૮૦
૪૭	ગેમા કવરામ પટેલ.	૧૫	ખાલેતા	"	૨૭૮
૪૮	દાદારાલ જગનલાલ દાદગીઆ.	૧૫	ભરૂચ	"	૨૭૭
૪૯	કીણભાઈ નારણદાસ બાઈ.	૧૬	"	"	૨૭૪
૫૦	આશાભાઈ જ્યેષ્ઠભાઈ પટેલ.	૧૯	નાલસા	"	૨૭૩
૫૧	ગાળરુભાઈ સોમાભાઈ વાળદ.	૧૯	ભરૂચ	"	૨૭૩
૫૨	કાશીરામ માણસંકર ખંડા.	૧૪	સાધીજોર	સુરત	૨૭૧

પંકે	શશુછોડનાલ નાથાલાલ હિપાખ્યામ.
પજ	મોહનસંગ ભોરભવા રાણા.
પપ	છગનલાલ નરસિંહ વાળંદ.
૧૩૬	ધુળાભાઈ બદલભાઈ બોમ્બી.
૧૩૭	ત્રેમા પરસોતમ ભગી.
૫૮	રામરાંકર ગોરીચંકર પેરયા.
૫૯	દેવાચંકર આનંદભાઈ નેશી.
૬૦	સોમચંકર અનસુખરામ પેરયા.
૬૧	* દક્ષિભાઈ સુસા છાત્રાદીન પટેલ.
૬૨	* છિછાંરાંકર પ્રાણુચંકર પેરયા.
૬૩	ચાકરભાઈ પરસોતમ પટેલ.
૬૪	રોકરભાઈ શુભાખસીંગ બારોદ.
૬૫	ભોગીનાથ રામચંદ બજવાલાલા.
૬૬	* અલી યુસફ મુસા પટેલ.
૬૭	રણછોડ કેસર પટેલ.
૬૮	મલિકજીનેન મલિકમકુલ પેટલાઈ.
૬૯	નારણુ ભેચર પટેલ.
૭૦	રતીલાલ જમીયતરામ દેસાઈ.
૭૧	ભોગીલાલ દીપચંદ સાંદ.
૭૨	ભાઈ બાપુ કાળા.
૭૩	નામજી ગોખળ વરલી.
૭૪	* યુસુફ હિલ્મખાઈ મહમદ પટેલ.
૭૫	ચંદલાદર પ્રાણુચંકર પેરયા.
૭૬	* અમરજી બાપુ હિસા પટેલ.
૭૭	અમરજી બાપુ હિસા પટેલ.

૨૦.	ઓળ	કરેભણુ	વડોદરા સ્ટેટ	૨૭૦
૨૦	અણોર	ભરૂચ	ભરૂચ	૨૬૯
૧૮	દકારીઆ	"	"	૨૬૯
૧૭	નખિરા	ભરૂચ	"	૨૬૭
૧૮	દીગલોદ	"	"	૨૬૬
૧૧	રંભાડીઆ	લુંજાવાળા	રવાકાકા	૨૬૫
૧૫	કલાનવા	નંજુસર	ભરૂચ	૨૬૪
૧૫	ગળેરા	"	"	૨૬૪
૧૬	સીતપોન	ભરૂચ	"	૨૬૪
૧૬	કલાનવા	નંજુસર	"	૨૬૩
૧૭	તોધણા	"	"	૨૬૩
૧૯	નંજુસર	"	"	૨૬૧
૧૫	અંકલેશ્વર	"	"	૨૫૯
૧૬	જયાર	અંકલેશ્વર	"	૨૫૬
૧૫	સરભાણુ	ભરૂચ	"	૨૫૬
૧૬	અંકલેશ્વર	આમોદ	"	૨૫૬
૧૫	ઓળા	અંકલેશ્વર	"	૨૫૪
૧૯	ભરૂચ	"	"	૨૫૩
૧૫	ધમજીદ	ભરૂચ	"	૨૫૩
૧૭	અણોર	આમોદ	"	૨૫૨
૧૭	મહુલેજ	ભરૂચ	"	૨૫૨
૧૬	સારાદ	તેલાળા	"	૨૫૧
૧૭	ભાલોદ	નંજુસર	વડોદરા સ્ટેટ	૨૫૦
૧૬	મંતુભર	ભાલોદ	ભરૂચ	૨૪૯
૧૫	સમીની	ભરૂચ	રાજપીપળા સ્ટેટ	૨૪૭
		"	ભરૂચ	૨૪૩

૭૮	હોટાલાલ ગીરધર પંડ્યા	૧૫	કલાતલા	લંબુસર	૨૪૨	ભરૂચ
૭૯	મદમદ ઉમરજી એથાનજી પટેલ.	૧૫	જાધર	ભરૂચ	૨૪૧	"
૮૦	મુસ્તૃફા બાદરમીઆ ગેલેક.	૧૬	ભરૂચ	"	૨૪૪	"
૮૧	સાન્તિલાલ રતનલાલ ત્રવાડી,	૧૫	કપાવજ	કપાવજ	૨૩૦	ખેડા
૮૨	સુલેમાન મદમદ પડમાર.	૧૫	સામલોદ	ભરૂચ	૨૨૮	ભરૂચ
૮૩	ભાઈ બાપુ પટેલ.	૧૫	"	"	૨૨૬	"
૮૪	અદમદ હરિભાઈ મદમદ પટેલ.	૧૫	સમની	વાગડા	૨૨૬	"
૮૫	* સુરેશ મુસા આદમ પટેલ.	૧૬	વરેલીઆ	ભરૂચ	૨૨૩	"
૮૬	* વસી ઉમરજી મદમદ પટેલ.	૧૮	દશાદરા	"	૨૨૨	"
૮૭	* મુસદ્દ અલી હસા પટેલ.	૧૫	અડમેડ	જામોદ	૨૨૧	"
૮૮	નગીનલાલ નરમેસમ દેસાઈ.	૨૩	ભરૂચ	ભરૂચ	૨૧૦	"
૮૯	* અદમદ આદમ દુધાલીમ પટેલ.	૧૭	વાઘાણી	"	૪૧૧	સુરત
૧	મુલ્લાબદાસ લાલદાસ સાંઠ.	૧૫	કડોદ	બારડોલી	૪૦૮	"
૨	લીમજી કુસા ધોરીઆ.	૧૮	રતવેરીકાલા	ચીખલી	૪૦૭	"
૩	આકબા દોરા ચોખરી.	૧૫	તોચામા	મોડવી	૩૯૧	"
૪	કસનજી કંચારા ચોખરી.	૧૮	વેડળી	બારડોલી	૩૮૯	"
૫	વસાલ લાજા ધોરીઆ.	૧૫	સયાદ	ચીખલી	૩૭૮	"
૬	મણીચંદર મુગદરામ જોશી.	૧૫	અમલસાડ	જલાલપુર	૩૭૫	"
૭	કુંવર નાગર પટેલ.	૧૬	મંજીપોર	"	૩૭૧	"
૮	હોદલ્લાઈ ખુસાલભાઈ દેસાઈ.	૧૯	કતારગામ	ચોરાશી	૩૬૯	"
૯	ગગનભાઈ શીશાભાઈ દેસાઈ.	૧૬	અખામા	જલાલપુર	૩૬૭	"
૧૦	હોદાલાલ બુખારાસ મોદી.	૧૭	સુરત	ચોરાશી	૩૬૨	"
૧૧	મુળજી રણભાઈ ગમીક.	૨૦	કુદક	મોડવી	૩૫૬	"
૧૨	જેઠીસન શીજલાલ પારેખ.	૧૫	જામોદ	જલાલપુર		

૩૮	પાયલા ઉડાં ગોધરી.	૧૭	રતનીચા	મોડવી	૩૨૬
૩૯	જગનજી નીંજાલાઈ દેસાઈ.	૧૫	દેવવાજા	પારડી	૩૨૫
૪૦	નીંજાલાઈ ખંડુલાઈ દેસાઈ.	૧૯	જલાલપોર	જલાલપોર	૩૨૨
૪૧	છાદેલાઈ નારજી જ્વેશી.	૧૬	ભીમપોર	દમજ	૩૨૧
૪૨	મગનલાલ ગોરાસરજી નાયક.	૧૫	વગાલી	ખારડોલી	૩૨૦
૪૩	કાનજી નીંજા પટેલ.	૧૬	મુળા	વલસાડ	૩૧૭
૪૪	જયદેવજી વાગવાનજી સુદલ.	૧૫	ઉટડી	"	૩૧૫
૪૫	જેદીચનદાસ જંમનાદાસ શાહ.	૧૫	કોડક	"	૩૧૪
૪૬	મગનલાલ ગણાલાઈ પટેલ.	૧૫	સુરત	"	૩૧૧
૪૭	ભીખાલાઈ પસંગજી વણી.	૧૬	સરખોલુ	"	૩૧૦
૪૮	દયાળજી વલ્લભલાઈ પટેલ.	૧૯	દેલવાડા	"	૩૧૦
૪૯	ગણાલાઈ આત્મારામ જ્વેશી.	૧૬	કુમર	"	૩૦૯
૫૦	ગણાલાઈ પ્રભાતસહિ પંડાર.	૧૬	કાસમ	"	૩૦૯
૫૧	મુળજી ગોવિંદ પટેલ.	૧૫	કાસાડ	"	૩૦૪
૫૨	દયાળજી નયુભાઈ દેસાઈ.	૧૫	ઉમેરવાવ	"	૩૦૩
૫૩	દયાળજી વસનજી નાયક.	૧૬	ગમિર	વડોદરા	૩૦૩
૫૪	ગણા પ્રજાલ પટેલ.	૧૫	પીંજરાડ	સુરત	૩૦૩
૫૫	નરોત્તમ પ્રજાલ પટેલ.	૧૫	અગાજી	"	૩૦૧
૫૬	રતીલાલ વેલાલાઈ કુમ.	૧૫	સુરત	"	૩૦૧
૫૭	મોતીરામ આત્મારામ દિશિત.	૧૬	મોડવી	"	૩૦૦
૫૮	નયુભાઈ ભાનુસંકર જ્વેશી.	૧૫	ઉટડી	"	૨૯૯
૫૯	દીપ્તિ કનજી પટેલ.	૧૬	અંબેલી	"	૨૯૮
૬૦	કાળીદાસ દલબાઈજી પટેલ	૧૫	ભાગડા	"	૨૯૬
૬૧	ગુલામલાઈ રણજીડજી નાયક.	૧૬	સુરત	"	૨૯૨
૬૨	દીલદારખાન રસુલખાન સાબરીન.	૧૫		"	૨૯૧

૧૩	ગાલાભાઈ મોતીરામ દરજી.	૧૮	ખરવાસા	ચોરાશી	૨૯૦
૧૪	નથુભાઈ કલ્પરામ પંડ્યા.	૧૮	પરીઆ	પારડી	૨૯૦
૧૫	ભગવાનદાસ જેઠીચનદાસ બક્ષી.	૧૫	સુરત	ચોરાશી	૨૯૯
૧૬	ગાલાભાઈ રસનજી નામક.	૧૬	ગોંદેર	જવાલપુર	૨૯૯
૧૭	નારજી ગાલાભાઈ નામક.	૧૬	પ્રિંજાપોર	"	૨૯૯
૧૮	છોડીભાઈ મેકનજી દેશાઈ.	૧૬	ગોરગામ	વલસાડ	૨૯૫
૧૯	રાજુજી સોનીયા ગણીત.	૧૬	કલમકુઈ	ખારડોલી	૨૯૫
૨૦	ભાણીયા રવીઆ ધીળીઆ.	૧૬	સાળપુર	સચીન	૨૯૪
૨૧	દરજીવન મેકનજી પટેલ.	૧૫	નરયાણ	ચોરપાડ	૨૯૪
૨૨	ગોવિંદજી રતનજી પટેલ.	૧૬	ધરિવોલી	ખારડોલી	૨૯૪
૨૩	પાર્વતીચંદર તુળનસંદર વ્યાસ.	૨૦	કોડે	"	૨૯૪
૨૪	વાલાભાઈ જોપાલજી પટેલ.	૧૫	ભાદા	ચોરાશી	૨૯૦
૨૫	ગણપતિચંદર મસીચંદર જોશી.	૧૬	સુરત	"	૨૭૯
૨૬	મણિભાઈ બાપુભાઈ દેસાઈ.	૧૬	ગોર્ધા	સચીન	૨૭૫
૨૭	ગુલાબભાઈ મોરારજી નામક.	૧૫	જવાલપુર	જવાલપુર	૨૭૩
૨૮	ભાખવરાવ ગણુજી ભિષે.	૧૬	વટાર	પારડી	૨૭૩
૨૯	પરગજી ગુલાબભાઈ પટેલ.	૨૫	નવસારી	વડોદરા માહાલ.	૨૭૨
૩૦	ભીમભાઈ જીવજી વસી.	૧૫	પરીઆ	સુરત	૨૭૧
૩૧	મહીપતસીંહ કાળાભાઈ મહીડા.	૩૦	નવસારી	વડોદરા માહાલ	૨૭૧
૩૨	મણિલાલ કિતમગમ વેદ.	૧૬	પલસાણા	સુરત	૨૬૯
૩૩	પરગજી કુંવરજી નામક.	૧૬	મોરયાણ	"	૨૬૯
૩૪	ગાલાભાઈ આદિભાઈ ગોદાણુ.	૧૫	માણેકપુર	ચોરપાડ	૨૬૮
૩૫	રામચંદ ભગવાનસિંહ ચાવડા.	૧૫	વવાણીઆ	ખારડોલી	૨૬૮
૩૬	અમરતાલ પ્રેમજી રાવળ.	૧૫	મુળા	ચોરપાડ	૨૬૮
૩૭	મણિલાલ જમનાદાસ બલસારી.	૧૬		ચોરપાડ	૨૬૮

૮૮	દગીમદાસ નરોત્તમદાસ સોઠ,	૧૫	સુરત.	ચોરાસી	સુરત	૨૧૭
૮૯	છાત્રુભાઈ નીજાભાઈ વઘી,	૧૬	ઝેર	જલાલપુર	"	૨૧૭
૯૦	રામચંદ્ર પુરશોત્તમ જોશી,	૨૧	સુરત	ચોરાસી	"	૨૧૬
૯૧	ગાલાભાઈ રઘુદાસજી દેસાઈ,	૧૬	ગાલવા	"	"	૨૧૬
૯૨	નરહરી જગન્નાથ ભટ્ટ,	૧૮	વલસાડ.	વલસાડ	"	૨૧૫
૯૩	બુલાભાઈ બીમભાઈ દેસાઈ,	૧૫	બોળિયા	ઝોલાવપાડ	"	૨૧૫
૯૪	જીગીઅતરામ કુલંબરામ પંડ્યા,	૧૮	પરીઆ	પારડી	"	૨૧૪
૯૫	જગન્નાથ સીવલાલ દેસામવાળા,	૧૫	સુરત	ચોરાસી	"	૨૧૩
૯૬	મંજુ સોનજી વપ્તજીઆ,	૨૧	કાકડવેલ	ધરમપુર	સુરત ઝોજાસી	૨૧૩
૯૭	નારય ટેડીઆ પટેલ,	૧૫	પલસાળા	પારડી	સુરત	૨૧૩
૯૮	ભગવાનજી લક્ષ્મભાઈ પટેલ,	૧૬	વટાર	"	"	૨૧૨
૯૯	મણીભાઈ નાગરજી નાયક,	૧૭	અમરામા	જલાલપુર	"	૨૧૧
૧૦૦	રઘુદાસજી કુંવરજી નાયક,	૧૫	અમસાડ	"	"	૨૧૧
૧૦૧	વસન ધનજી પટેલ,	૧૬	અટગામ	વલસાડ	"	૨૧૦
૧૦૨	મંગા જગા પટેલ,	૧૭	ઝંઝેલી	જલાલપુર	"	૨૧૦
૧૦૩	ગોલ્લર બુલા દોળી,	૧૬	પાથરી	વલસાડ	"	૨૧૦
૧૦૪	ગાલાભાઈ નીલોત્તમદાસ સાક,	૧૫	કોઈ	બારગેલી	"	૨૧૦
૧૦૫	સુરેભાઈ નાગરજી નાયક,	૧૫	ભામડા	વલસાડ	"	૨૧૦
૧૦૬	ચંપકલાલ ભાઈકર, ભટ્ટ,	૧૭	સુરત	ચોરાસી	"	૨૧૦
૧૦૭	જેરામ પરજી પટેલ,	૧૫	વાડા	જલાલપુર	"	૨૧૦
૧૦૮	બીખાભાઈ વિશ્વનાથ પુરોહિત,	૧૬	કુમર	સચીન	"	૨૧૦
૧૦૯	ગાલાભાઈ સતરામભાઈ નાયક,	૧૮	ગણદેવા	ગીખમી	"	૨૧૦
૧૧૦	મળનલાલ પરાગજી નાયક,	૧૬	ખરવાસા	ચોરાસી	"	૨૧૦
૧૧૧	મણીભાઈ નીજાભાઈ નામક,	૧૬	લસાપુર	જલાલપુર	"	૨૧૦
૧૧૨	મણીશંકર સ્વીશંકર શુક્લ,	૨૬	કોઈ	બારગેલી	"	૨૧૦

૧૧૩	જમીયતરામ ગણેપતરામ ત્રાગરોલી,	૧૫	મોડવી	૨૫૬	મોડવી
૧૧૪	મંહારામ તુળનરામ હિપાધ્યામ,	૨૨	વેળાસ	૨૫૭	જવાલપુર
૧૧૫	વરમભભાઈ રજુહોડહ પટેલ,	૧૭	સન્વીન	૨૫૮	સન્વીન
૧૧૬	ધીરસીંહ દાનસીંહ પરમાર,	૧૮	વારા	૨૫૯	જવાલપુર
૧૧૭	આપા હીરા પટેલ,	૧૫	ઝોલપાડ	૨૬૦	ઝોરપાડ
૧૧૮	ભગવતીલોકર રીસકર ભટ્ટ,	૧૫	સોનવાડા	૨૬૧	પારડી
૧૧૯	મુલાખભાઈ રજુહોડહ દેસાઈ,	૧૬	અખાસી	૨૬૨	જવાલપુર
૧૨૦	ખંડુભાઈ કલ્યાણજી દેસાઈ,	૧૭	સુરત	૨૬૩	ઝોરાશી
૧૨૧	નવનીતલાલ નરસોદરાસ પંડ્યા,	૧૮	હોરાપુર	૨૬૪	જવાલપુર
૧૨૨	હરીભાઈ ભીખાભાઈ નાયક,	૧૫	આકરા	૨૬૫	ખારોલી
૧૨૩	વીરાભાઈ ગોપાળજી પટેલ,	૨૮	કગોદ	૨૬૬	જવાલપુર
૧૨૪	હીતસીંહ નરસીંહ દેસાઈ,	૧૬	આટ	૨૬૭	પારડી
૧૨૫	લીરા કલનજી પટેલ,	૧૫	સોલેજ	૨૬૮	ઝોલપાડ
૧૨૬	હોડુભાઈ ભગવાનજી નાયક,	૧૫	પરી	૨૬૯	ઝોરાશી
૧૨૭	પરાગજી નાગરજી દેસાઈ,	૧૮	ધોજરાત	૨૭૦	જવાલપુર
૧૨૮	ત્રેમાભાઈ મીઠાભાઈ પટેલ,	૧૬	સુરત	૨૭૧	જવાલપુર
૧૨૯	અખંડુલરભાઈ અળદુલરજી અનંતશી,	૧૬	ભરયાલો	૨૭૨	જવાલપુર
૧૩૦	મોઝાભાઈ નાગરજી નાયક,	૧૮	સુરત	૨૭૩	જવાલપુર
૧૩૧	ખંડુભાઈ નાગરજી દેસાઈ,	૧૫	કુંગરી	૨૭૪	જવાલપુર
૧૩૨	જીજીભાઈ નારણજી પટેલ,	૧૮	તરંગાલ	૨૭૫	જવાલપુર
૧૩૩	અમથા હોતા પટેલ,	૧૭	મોડવી	૨૭૬	જવાલપુર
૧૩૪	સ્તીલાલ જમીયતરામ ભટ્ટ,	૧૬	આમધરા	૨૭૭	જવાલપુર
૧૩૫	હોડુભાઈ નાગરજી નાયક,	૧૭	અમલસાહ	૨૭૮	જવાલપુર
૧૩૬	ગીરધરાલ ભગવાનદાસ પારખ,	૧૫	ખારોલી	૨૭૯	જવાલપુર
૧૩૭	અવેરભાઈ હિરજી પટેલ,				

૧૩૮	પરસોત્તમ ચૌંકર પટેલ.	૧૬	ધનજયપોર	જલાલપુર	૨૪૪
૧૩૯	નીજાભાઈ ગોાવદગ દેસાઈ.	૧૫	તરબોણ	બારડોલી	૨૪૭
૧૪૦	દલપતરાવ રેતનજી મહેતા.	૧૮	અમલસાડ	જલાલપુર	૨૪૨
૧૪૧	મહેન કાનજી પટેલ.	૧૭	ચાડવાસજી સુખા	"	૨૪૨
૧૪૨	નાયીભાઈ લલ્યભાઈ દેસાઈ.	૧૭	ખરસાડ	"	૨૪૦
૧૪૩	મગનલાલ ખંડેભાઈ દેસાઈ.	૧૭	સુરત	"	૨૩૯
૧૪૪	મકતો નાનીઆ સુરતી.	૧૮	રાવલા	ગોરાશી	૨૩૯
૧૪૫	મેલાભાઈ રામભાઈ પટેલ.	૧૭	દામમડી	સગીન	૨૩૮
૧૪૬	ગુલામસુલ્તામ છલ્મીખા શેખ.	૧૬	અટગામ	જલાલપુર	૨૩૭
૧૪૭	હરી કુંવર પરમાર.	૧૬	કુદરી	મલસાડ	૨૩૭
૧૪૮	દલાનજીભાઈ લાસનજીભાઈ પટેલ.	૧૫	ભીમપોર	ગીખલી	૨૩૭
૧૪૯	નાગરજી પ્રાગજી નાયક.	૧૫	વલસાડ	સગીન	૨૩૭
૧૫૦	ખંડેભાઈ આગજી વાસી.	૧૫	દહોલી	દેશિજી.	૨૩૬
૧૫૧	દમાજી મળીભાઈ મહેતા.	૧૮	દેગામ	જલાલપુર	૨૩૫
૧૫૨	મગનલાલ ધીરજરામ પંડ્યા.	૧૭	પરીઆ	ગીખલી	૨૩૫
૧૫૩	ભીમરાઈ રણછીડાજી નાયક.	૨૩	મણદેવા	મોરોળ	૨૩૪
૧૫૪	મણપતરામ દેશવરામ ઉપાધ્યાય.	૧૬	વેલાળા	બારડોલી	૨૩૪
૧૫૫	લાજીસમીજી ખાન, લાજી મહેરાજીખાનપ.	૨૩	વાલોડ	વલસાડ	૨૩૪
૧૫૬	જીજીભાઈ મોડાભાઈ રાવળ.	૧૯	ગોરગામ	ગોરાશી	૨૩૨
૧૫૭	ખડેરાવ ગોવિંદરાવ કારતે.	૧૫	સુરત	"	૨૩૧
૧૫૮	મગનભાઈ ગોરધન ધાંગી.	૧૮	કપડેયા	"	૨૩૧
૧૫૯	પરજીભાઈ નારજીરામ પટેલ.	૧૭	બારડોલી	"	૨૩૦
૧૬૦	મુળજી અપરીક્ષિત દેસાઈ.	૧૬	કગદ	"	૨૨૮
૧૬૧	નારજીજી સીધાભાઈ પટેલ.	૧૬	સોનવાડા	"	૨૨૮
૧૬૨	હીળા રામાનંદજી.	૧૭	વલસાડ	"	૨૨૭

માથો

સુરત

વડોદરા ૨૮૮

સુરત

૧૬૩	ગોંડાભાઈ દુર્લભભાઈ નાયક.	૧૭	ખરવાસા	ચોરશી	૨૨૭
૧૬૪	વક્ષભ રતનજી પટેલ.	૧૯	પીંજરત	ઝોરપાડ	૨૨૬
૧૬૫	મગનલાલ જીવજી દેસાઈ.	૧૬	ધમડાચી	વલસાડ	૨૨૫
૧૬૬	જયકૃષ્ણ ભાઈશંકર વ્યાસ.	૨૦	કેડેદ	બારડોલી	૨૨૪
૧૬૭	ભીમભાઈ ડાહ્યાભાઈ નાયક.	૧૬	હિરસારી	પારડી	૨૨૩
૧૬૮	છોટભાઈ સોમભાઈ નાયક.	૧૫	આદ	જલાલપુર	૨૨૨
૧૬૯	દુર્લભભાઈ ભગવતજી દેસાઈ.	૧૬	ચોરાઈ	પારડી	૨૨૧
૧૭૦	છોટભાઈ નરોત્તમભાઈ દેસાઈ.	૧૫	દરમલા	ઝોલપાડ	૨૨૦
૧૭૧	જ્ઞાનપ્રાન હોમોદપ્રાન પટેલ.	૧૯	અલીના	નડીયાદ	૨૧૮
૧૭૨	દુલભ વલ્લભ પટેલ.	૧૫	એલલ	ચીખલી	૨૧૭
૧૭૩	વિદુલભાઈ લક્ષ્મણાઈ પટેલ.	૧૭	અંબેડી	બારડોલી	૨૧૬
૧૭૪	ઓછવલાલ દુરગોવિંદ વ્યાસ.	૧૯	કેડેદ	"	૨૧૫
૧૭૫	કાના હરી પટેલ.	૧૭	મુનસાડ	જલાલપુર	૨૧૪
૧૭૬	દલપતભાઈ બુલાભાઈ નાયક.	૧૬	દીકણ	ઝોરપાડ	૨૧૩
૧૭૭	દયાળજી ભાઈદાસ દેસાઈ.	૧૫	ભાંકુત	"	૨૧૨
૧૭૮	રતીલાલ દનારકાલાસ મહેતા.	૧૭	ચીખત્રી	"	૨૧૧
૧૭૯	શંકરભાઈ જીવેરભાઈ પટેલ.	૧૫	મુરત	"	૨૧૦
૧૮૦	ગોવિંદજી ચોરસજી દેસાઈ.	૧૬	ઉટડી	"	૨૦૯
૧૮૧	મગનલાલ દામોદરદાસ ગાંધી.	૧૬	ઝોલપાડ	"	૨૦૮
૧૮૨	જીલામમોહમદ સાદીમીયાં શેખ.	૨૦	વલિડ	"	૨૦૭
૧૮૩	પાંગા હિમ ગાનીજી.		રમલા	મુરત એજન્સી	૨૦૬
	ધાણા સોરઠર.			ધાણા	૩૫૦
૧	કાંશીનાથ નારાયણ ચુરી.	૧૫	બોરડી	"	૩૪૩
૨	મહાદેવ શંભરામ ધાણેકર.	૧૫	કલ્યાણ	"	૩૩૧
૩.	મોહનલાલ રેદરજી પરી.	૧૫	વસવાડ	"	

૪	સદાશીવ મંકર, વાલીમ્ને.	આડલપુર	કલ્યાણ	૩૨૧
૫	છગન નોરાયણ ગોળી.	ઉમરગામ	"	૩૦૪
૬	છગનલાલ જવેરલાલ મારવાડી.	ગોરડી	"	૨૯૮
૭	કીર્તિનાથ નારાયણ ચોખશી.	તેલ	કલ્યાણ	૨૮૮
૮	પરશુરામ ભાસ્કર ચોખર.	આડલપુર	ચાણી	૨૮૦
૯	રામચંદ્ર રૂપનાથ રાવે.	ગોરડી	"	૨૭૯
૧૦	શીવરામ બાલાજી ફલકર.	વસાઈ	"	૨૭૭
૧૧	ચિંતામણ વૈજનાથ ભીડે.	કરાડે	કલ્યાણ	૨૭૬
૧૨	વિનાયક ગણેશ દિલિત.	દેહેલું	ચાણી	૨૭૫
૧૩	નાના વાગન રાહિટ.	ગોરડી	"	૨૭૫
૧૪	હરિ વિક્રમ પોડે.	આડલપુર	"	૨૭૫
૧૫	સદાનંદ ચાન્તારામ વેઠક.	દેહેલું	કલ્યાણ	૨૭૩
૧૬	ભાસ્કર ભાઈ કામ્બલે.	પંચે	"	૨૬૬
૧૭	મદાદેવ બળવંત ખડિત.	જવાર	"	૨૬૬
૧૮	વાશુદેવ સદાસિવ જોખલ.	મુરબાદ	"	૨૬૫
૧૯	ગુલામખી ગુલામહુસેન મુ.	ભીવંડી	"	૨૬૫
૨૦	લક્ષ્મણ જગન્નાથ રોહિટ.	ચીનચાની	"	૨૬૩
૨૧	ગણેશ લક્ષ્મણ જોશી.	તીરે	"	૨૬૩
૨૨	રૂપનાથ દેશવ ચોરીલે.	દેહેલું	કલ્યાણ	૨૬૧
૨૩	ગડુભાઈ ભગવાનજી નાયક.	વસવાડા	ચાણી	૨૬૦
૨૪	ખંડુભાઈ ભીખાભાઈ નાયક.	"	"	૨૫૯
૨૫	પ્રીલીપ મુલ્લન હોદીક.	પાપડી	"	૨૫૮
૨૬	યશવંત સીતારામ જમવંત.	ભીવંડી	"	૨૫૭
૨૭	નાના રતન મ્હોરે.	તરખડ	"	૨૫૭
૨૮	નારાયણ બાલકૃષ્ણ ગુરવે.	જેલપુર	"	૨૫૬

૨૯	ગણેશ લિખાચ ૬૩૬.	૧૬	જવાર	જવાર	૨૫૬	"	રત્નોગિરિ
૩૦	શંકર ગણપત અસાશી.	૧૭	દુધન	જવાર	૨૫૭	"	યાજ્ઞા
૩૧	જયસીંગ મોહનરાવ યુકાણે.	૧૮	જવાર	વડે	૨૫૮	"	રત્નોગિરિ
૩૨	નિરૂલ ધોન્ડ પરીત.	૧૯	સોખડ	સોહીમ	૨૫૯	"	યાજ્ઞા
૩૩	ત્રીબક મુખારામ પાટીલ.	૨૦	સોહીમ	વડે	૨૬૦	"	રત્નોગિરિ
૩૪	ત્રીબક આપાણ શંગારપુર.	૨૧	ગોરહે	જવાર	૨૬૧	"	યાજ્ઞા
૩૫	મહાદેવ વિઘનાથ ફલકર.	૨૨	ચાણા	સાલસેટ	૨૬૨	"	યાજ્ઞા
૩૬	ગોવરધનદાસ ધનલ ૬૩૨.	૨૩	જવાર	જવાર	૨૬૩	"	યાજ્ઞા
૩૭	ચિત્તીમણ બાહિ આપર.	૨૪	બીવાડી	બીવાડી	૨૬૪	"	યાજ્ઞા
૩૮	નારાયણ લહેમણ ભદવ.	૨૫	શાકાપુર	શાકાપુર	૨૬૫	"	યાજ્ઞા
૩૯	નિરૂલ રામરૂખી ફલકર.	૨૬	સુરબાદ	સુરબાદ	૨૬૬	"	યાજ્ઞા
૪૦	આણિ ગાફુ સેલર.	૨૭	પગરે	રોજપુર	૨૬૭	"	યાજ્ઞા
૪૧	ગોપાલ ગજનન ગુજર.	૨૮	સોખડ	વડે	૨૬૮	"	યાજ્ઞા
૪૨	ગણપત અનોનળ ભદવ.	૨૯	દેહેલુ	દેહેલુ	૨૬૯	"	યાજ્ઞા
૪૩	રાજરામ ગાલુ દીન્ડ.	૩૦	જવાર	જવાર	૨૭૦	"	યાજ્ઞા
૪૪	રઘુનાથ હરિ ભાગવત.	૩૧	પામલુરસે	દેવગડ	૨૭૧	"	યાજ્ઞા
૪૫	શંકર રઘુનાથ ભંભેકર.	૩૨	યાજ્ઞા	સાલસેટ	૨૭૨	"	યાજ્ઞા
૪૬	ગોપાલ નારાયણ આયવલે.	૩૩	બાદલપુર	કમ્બાલુ	૨૭૩	"	યાજ્ઞા
૪૭	વામન દાદીનાથ પોટનકર.	૩૪	કરજત	કરજત	૨૭૪	"	યાજ્ઞા
૪૮	વાસુદેવ પરશુરામ ભેદી.	૩૫	બીવાડી	બીવાડી	૨૭૫	"	યાજ્ઞા
૪૯	યશવંત બલવંત ભેદી.	૩૬	સાલીકપુર	વસાઈ	૨૭૬	"	યાજ્ઞા
૫૦	અંતોન હમા કોમ.	૩૭	ઉખરગામ	દેહેલુ	૨૭૭	"	યાજ્ઞા
૫૧	ધોન્ડ પુરેશીતમ પંડયા.	૩૮	માણીકપુર	વસાઈ	૨૭૮	"	યાજ્ઞા
૫૨	ચેડર દરસ મારદારાવ.	૩૯	માણીકપુર	કરજત	૨૭૯	"	યાજ્ઞા
૫૩	દત્તાત્રય વામન બુવેર.	૪૦	કરજત	કરજત	૨૮૦	"	યાજ્ઞા

૫૪	ભાગ્ય દરિ કભાર.	૧૫	રોખડ	૨૩૫	યાથી
૫૫	ધિન્નાથ રોખ દાહિ ગુસ્લા.	૨૬	ચીંચાની	૨૩૪	રત્નાગિરિ
૫૬	મદરત વાનન લાગવત.	૧૮	નીચડી	૨૩૩	માથી
૫૭	વિતામળ આરકમ પાટીલ.	૧૭	ખારેકર	૨૩૨	"
૫૮	પદમન હીરા રા.૦૮.	૧૬	દસલે	૨૩૧	"
૫૯	દતાનમ બાળકેશ્વ તાવડે.	૧૬	સાદાપુર	૨૩૦	દાલાખા
૬૦	વાસંદ એમક કાળે.	૨૩	ગુલગામ	૨૩૦	યાથી
૬૧	નીલકંઠ વિતામક દેવકર.	૨૫	બાદલપુર	૨૨૯	"
૬૨	વિનાયક નિલ્લ અગદો.	૧૭	જવાર	૨૨૮	"
૬૩	દતાનમ નારાયણ શ્રીરંગપુર.	૧૫	ચાલીમ	૨૨૮	"
૬૪	સમગંદ નારાયણ શ્રીરંગપુર.	૨૧	મુરબાદ	૨૨૮	"
૬૫	રામો ગુલા ભંડારી.	૧૭	ભારડી	૨૨૮	"
૬૬	અણિય સદમળ પતંગજો.	૧૮	સાદપુર	૨૨૮	"
૬૭	નંદર મુકંદ પાટીલ.	૨૧	ભીવાડી	૨૨૮	"
૬૮	દયાળજી ભગવાનજી તામક.	૨૧	વતવાડા	૨૨૮	"
૬૯	પુરુષોત્તમ એમક ભંડ.	૧૭	જવાર	૨૨૫	દાલાખા
૭૦	રામકુંડ નંથક પદમર્ધન.	૧૬	તુસદ	૨૨૫	યાથી
૭૧	રમુનાથ આપાજી વેત.	૧૭	દેહલ્ય	૨૨૫	રત્નાગિરિ
૭૨	સોરેશ્વર ભનન કંઠીકર.	૧૫	ભાવતલી	૨૨૪	યાથી
૭૩	ભાવંદ બાળકેશ્વ દારડે.	૧૫	સાદાપુર	૨૨૩	"
૭૪	ગોવિંદ વિનાયક પાગરે.	૧૫	ભીવાડી	૨૨૦	"
૭૫	દતાનમ સોરેશ્વર મોઢક.	૧૭	બાદપુર	૨૨૦	"
૭૬	પરશુરામ વિનાયક વેવ.	૧૮	દેહલ્ય	૨૨૦	"
૭૭	દિગંજર રમુનાથ બાપડ.	૨૫	જવાર	૨૧૯	"
૭૮	મણિદન દેશ્વ પંડિત.	૧૫	ભીવાડી	૨૧૯	"

૯૬ વર્ગી શબ્દનલની પરીક્ષામાં પાસ થયેલા ઉપરોક્તોના નામ.

૭૯	રામા શાલા પવાર.	૧૯	માખદ	૫૩	૨૧૮
૮૦	લાલિ ખાન્ડ પાટીલ.	૧૬	માલીમ	માહોમ	૨૧૭
૮૧	નારાયણ જયરામ શાળવી.	૧૮	"	"	૨૧૭
૮૨	રઘુનાથ લાલ શીખી.	૧૭	ગોરડે	વડે	૨૧૭
૮૩	પરશુરામ મોરુ ચુરી.	૧૬	ચીંચાની	દેહેલુ	૨૧૬
૮૪	દુઆ કેતાન યોસલ.	૨૧	માણીકપુર	વસાઈ	૨૧૬
૮૫	સંકર ગળનન ત્વેરી.	૧૯	નટે	માહાડ	૨૧૫
૮૬	ત્રંબક બાળકોળ પ્રધાન.	૧૯	ભીવાંડી	ભીવાંડી	૨૧૪
૮૭	વિદુલ નાગોશેક તાલવળે.	૧૭	સુરખાદ	મરખાડ	૨૧૪
૮૮	ફકીર લિખારી બારી.	૧૮	ગોલવા	દેહેલુ	૨૧૩
૮૯	રશવ ચિતામણ સવે.	૧૯	ઉપરચામ	"	૨૧૨
૯૦	ગોમાલ મહાદુ મહાર.	૧૯	તારાપુર	"	૨૧૧
૯૧	વિળ્યુ માલેશ્વર પરસેકર.	૨૦	વડે	માહોમ	૨૦૯
૯૨	રામચંદ્ર કનુ વઢે.	૧૭	ચાણા	વડે	૨૦૭
૯૩	ગુલામગાઉસ નાસીફદીન ડાઝ.	૧૮	ભીર્વડી	સાલસેડ	૨૦૬
૯૪	ગણપત લક્ષ્મણ સાલત.	૧૯	ઉત્તન	ભીર્વડી	૨૦૬
૯૫	દતાત્રય વિનાયક ફીરસાગર.	૧૬	આતર	સાલસેડ	૨૦૨
૧	ઉર્દુ ઉમરવાણે.			જુનાર	
૨	અમુતાદેર અદમદસન મોલ્લી.	૩૦	ચાણા	સાલસેડ	૨૯૫
	ગુલામગાઉસ અબ્દુલગાદર ઇચુ.	૧૮	નીચમપુર	ભીર્વડી	૨૬૦
	કાઠીયાવાડ.			"	
૧	નરસિંહ પરસોતમ ખોડા.	૧૮	સોનાપદાદ	દ્રોણ	૩૩૪
૨	વેણીશંકર નેતાલાલ રાવળ.	૧૯	માણાવદર	માણાવદર	૨૭૪

ઉ. ભા. ના એલ્યુમેશનલ ઇન્સ્પેક્ટરની ઓફીસ. સહી (D. S. Sovarkar)
તા. ૮, ડિસેમ્બર ૧૯૧૭, અમદાવાદ.

જુશાલદાસ ગોઠણદાસ પટેલની ગુજરાતી.

ગુજરાતી કોપી બૂક.

નવા ધોરણોના ક્રમ પ્રમાણે ડિઝિટાઈઝેશન પદ્ધતિએ આ કોપીબુકની રચના કરવામાં આવી છે.

અહીંસા (૨૫૦) ઉપરાંત ખરીદનારને ૧૮૫૫ રૂકા કમિશન મળશે. સમ્ય એજન્ડાસ. સુરત-કરસનદાસ નારણદાસ તથા લલુભાઈ નારણદાસ, ખીલીમોરા—રાજેશ્રી ધનંજીભાઈ સાપુરજી દાદા, બરુચ-દેશાઈ અધર્શની કંપની, ગોધરા-સરસ્વતી બુક ડેપો, ઉમરેઠ-અમૃતલાલ દીરપા-ચંકર ભટ્ટ, આણંદ-આર. એમ. અધર્શની કંપની, નડીયાદ-નંદુ ગુજરાત બુક ડેપો, તથા હોટાલાલ ત્રિલોકદાસ. તથા ધી સરસ્વતી બુક ડેપો, વઢવાણ-જુ-જેયંદ તલકરી, રાજકોટ-ખેડેયર મેથળ, નવાનગર-હેમરાજ ભટ્ટજી, ભાવનગર-અમદુલ હુસેન આદમજી, મુંબઈ-એન. એમ. ત્રિપાઠીની કંપની, ગોંડલ-ચુનીલાલ યેકરશી.

અમારી પાસે ગવર્મેન્ટ સેન્ટ્રલ બુક ડેપોનાં સઘળાં પુસ્તકો તેના સર્વ હક સાથે આવેલાં છે, તે તથા ગુજરાતના ધણાખરા બહારીલા આદ્યરોનાં પુસ્તકોની મોલ એજન્ડિસ છે, તે સિવાય ઘણી જાતના કાગળો, ફોટોગ્રાફી સામાન વગેરે મળશે.

ચીમનલાલ ચુનીલાલની કંપની, આસ્તોરીયા રોડ-અમદાવાદ.

પ્રોટેસ્ટર બેંકની રસમય કૃપાઓ.

(૧) અનંગલક્ષ્મ—(કાગળોનાં પુસ્તકાલય માટે મેન્યૂર.) આવૃત્તિ બીજી.

પ્રો. બેંકની પ્રસ્તાવના સહિત.

કિંમત આઠ આના.

(૨) નીલનેત્રી—કિંમત આઠ આના.

મળવાનું દેશણું—અનુવાદક, સાકરલાલ અમૃતલાલ દવે, બી. એ, રિપ્લેટ, તેલંગ દાર્શનિક, ગોધરા.

રાહનરણાહી મુખગણિત-ગ્રાજવર્ગ, ધો. ૧-૨-૩ અને ૪-૫ માટે. ખાંચ ભાગમાં અંકગણિત સહિત. દરેકનો ૦/- રૂ. થા. ના પ્રખ્યાત માસિકે લખ્યાં છે. માટે ખાતરી કરો. એલ. યુ. ની કં. પુરાણગર-રાજકોટ.

ત્રેમચંદ કરમચંદ શાહકૃત શાળાપયોગી પુસ્તકો.

(૧). સરળ દેશીનામાની પદ્ધતિ. ટેકસ્ટ બુક. ફે. આ ૨૭ મી. પ્રત ૮૭૦૦૦. ૫૫ ૧૪૪. કિં. ૩૧ આના. નામું શીખવાને ઉપયોગી પુસ્તક નીવડ્યું છે. સરકારે ઉર્દુમાં નામું તૈયાર કરવાને આ પુસ્તક પસંદ કર્યું છે. (૨). સરળ ગુજરાતી બાળવ્યાકરણ. આ. ૨૦ મી. પ્રત ૪૦૦૦૦. કિં. ૪ આના. એમાં વિષય ક્રમસર ગોઠવાયો છે, દરેક બાળક ખુલાસાવાર ને પદ્ધતિના નમુના સાથે છે. ઘણે ટુકાણે ટેકસ્ટ બુક છે. (૩). સરળ વ્યુત્પત્તિ જ્ઞાન પ્રકાશ. કિં. ૪ આના. સઘળી સાળાઓ અને ટ્રે. કોલેજોમાં લાઇબ્રરી ધનાય માટે મંજૂર છે. મે. રા. બ. હરગો-વિંદ્યાસ કાંઠાવાળા લખે છે કે "મિ. પ્રે. ક. ની વ્યુત્પત્તિ આત્માર સુધીના વ્યુત્પત્તિના પુસ્તકોમાં એક સુવારો છે. તે કમવારની રચનાને લીધે ધો. ૬-૭ની જરૂરીઆતો પૂરી પાડે. કતાએ આ ઉપયોગી વિષય વિદ્યતાપૂર્ણ અને સંતોષકારક રીતે વર્ણવ્યો છે." (૪). નવું સરળ ગુજરાતી. આ. ૬૬. પ્રત ૧૬૦૦૦ કિં. ૨ આના. એકજ ગુકમાં બાળવર્ગથી ધો. ૫ સુધીનો વિષય છે. આક ધાત પથ્ય તેમાં છે. ધો. ૩ જામાં આપેલાં એકમ પદ્ધતિનાં લેખાંથી બાળકો લેખાંની કુશળિઓ બને બતાવી શકે છે. (૫) ગુજરાત પ્રાંતની ભૂગોળવિદ્યા. આ. ૬૬. પ્રત ૧૨૦૦૦. કિં. ૧૧ આનો. કાઠિયાવાડની સ્કેલો માટે બનાવી છે. કમિશન ૨૫ ટકા. મંગાવવાનો ખર્ચ લેનારને સિર છે.

મુખ્ય એજન્ટ—અમદાવાદ મેસર્સ આ. સુ. ની કંપની. ગુજરાતના સઘળા બજારોમાં શુકસેલરીને ત્યાંથી મળશે.

ત્રેમચંદ કરમચંદ શાહ. રે. એ. હ. ગોંડળ (કાઠિયાવાડ).

પરોપકારી શિક્ષક મિત્રો.

નાજુક નારી ને પીઠા સારી, જીંદગી લાગે સારા સારી; ૧

હીરિદિયાનું દર્દ કેવળ બચકર અને વાસદાયક છે. આપ દયાની દૃષ્ટિથી તેવા દર્દી પ્રત્યે બોધ શકો છો; માટે ત્યાં તે દર્દ હોય તેમને રાજ મુક્ત થવાને લજામણ કરશો. સતત પીડિતા દર્દીને તો ૨૪ કલાકમાં આસા-એશ મળે છે. માટે તે દર્દીને લગતી દેરથી કે પરદેશી દવાઓમાં ફક્ત એ દવા રામબાણુ છે. તે દેશી વસ્તુપતિગાથી બનાવી છે. કાયદો કાયમનો સાચ છે. પથ્ય નથી. તેની કિંમત રૂ. ૪-૧૦-૦ પો. બુક.

હીસ્ટરિયા વાયુમુક્તા.

અનુભાવણી ડબ્બીની કિંમત-રૂ. ૨). ધાવણા અગ્નિની શીટ કે ડાંપણી કી. રૂ. ૨). પો. લુકુ-ગતે ખાત્રી કરો.

દેશી નામું. લગભગ લાખ પ્રત.

ધલાકાને માટે રેકરડ-લુકુ છે. નવાં ધોરણો અનુસાર રચેલું છે, વ્યાખ્યાની કોલેજ માટે અસંદેશ્ય છે, સુદ ગુજરાતી બાષા, અને સસ્તામાં સસ્તું ઉમદા પુસ્તક ફક્ત આ છે.

સ્ટોર-અમદાવાદ ચીમનલાલ સુની. કંપની છે.

છગનલાલ લલિતલાલ શાહ દેશીનામાવાળા.
હોલ્ડિંગ-વડોદરા.

લેખનકળા કોપી બુકો.

ગુજરાતી અને વ્યાગબોધ છ નંબરમાં
દેગવણીખાતાના મે. ડિરેક્ટર શાહેબે મુબબ હલાકાની
ગુજરાતી નિશાળોમાં ચલાવવાને મંજૂર કરી છે.

દેગવણીખાતાના મલ્યા અનુભવી અમદાવાદના મત લઘુ ગુજરાતી
અક્ષરોનાં સુદ વલણ શોધી કાઢી, તથા ધોરણોને અનુકૂળ અક્ષરોનાં કદ
તથા લખાણ ઢગની ગોઠવણ કરીને, હાલ ચાલતી સર્વ કોપીબુકો કરતાં
ચલીંચાતી થયાની ખાત્રી થયા પછી હપાવી બહાર પાડી છે.

કોપીબુકની સંક્રાષ્ટ અને સુન્દરતા નળવચ માટે ત્રાંગાના પર્વા (કોપર-
પેટ) કાતરાવેલાં છે, જે ઉપરથી માત્ર દરેક પેન-એકેન્ડ બાલુએ સુન્દર
રંગની ચાલીથી છપાય છે. કાગળ અને કવર ઉંચા દકાઉ વાપરેલા છે
જે એક વખત જોવાયો ખાત્રી થશે.

૨૦૦ અને તે ઉપરાંત-કોપી અરીઠનારને સેંકડે ૩૩ ટકા
ફીકમીશન આપવામાં આવશે; પેસીંગ અને રેલ્વે અરથ પાણ
આપવામાં આવશે, પણ પોસ્ટ મારફતે રૂ. રેલ્વેનાથી આગળ ખર્ચ
આપવામાં આવશે નહિ.

કોપીબુક સાંચે બીજાં પુસ્તકો મંગાવનારને સેંકડે એક ટકા દફસાઈ
લઘુ મોકલી આપવા ગોઠવણ રાખી છે. મંગાવતું કેટલું-કાચાલાઈ
અગત્યનાકાસ, લેખનકળા કોપીબુકની ઓફીસ, બુની કાળકાદેવી
પોસ્ટ ઓફીસ સાથે નંબર-૨૨૯-મુબબ.

કાઠીઆવાડના મે. પો. એજન્ટ સાહેબે હુ. નં. $\frac{૧૭૨૭}{૭૧-૩-૧૩}$ થી
એજન્સીની સર્વ રફૂલોમા ધી. લા. માટે ગંજુર કરેલી. ડ્રોઇંગ
માસ્તરો ઉસમાન ખયસ તથા મોહમમ્મદ સિદ્દી રાજાએ બનાવેલી.

ધોરણવાર ડ્રોઇંગ બુકો-સચિત્ર.

(કચ્છ, રાજકોટ, જુનાગઢ, જામનગર, ગોંડાળ, પોરબંદર, ધાંગધા,
પાલીતાણા, વગેરે સ્ટેશનમાં ટેકસ્ટ તરીકે નિશાળોમાં આપે છે.)

નવા ધોરણોમાં જણાવેલા ડ્રોઇંગ તથા પદાર્થપાઠોના ધોરણવાર
ક્રમને અનુસરતી સાદા ભૂમિતિ ડ્રોઇંગ સાથે વિદ્યાર્થીઓ તેમજ
શિક્ષકોને ઉપયોગી છે. ધોરણવાર કિંમત.

બાળ વર્ગ ૩ ૦-૦-૬. ધો. ૧ હુ. ૩. ૦-૦-૬. ધો. ૨ હુ.
૩. ૦-૧-૦. ધો. ૩ હુ. ૩. ૦-૧-૦. ધો. ૪ હુ. ૩. ૦-૧-૦. ધો. ૫ હુ.
૩. ૦-૧-૬. ધો. ૬ હુ. ૩. ૦-૧-૬. ધો. ૭ હુ. ૩. ૦-૨-૨.

મહેમ રા. બ. લાલશાંકર ઉમીઆશાંકર ત્રપાડીકૃત.

અંકગણિતનાં મૂળતત્ત્વ.

શહેર તથા ગામડાંની રફૂલોનાં નવાં ધોરણોને અનુસરી મે. રા. ટ્રેનિંગ
કોલેજના શિક્ષક રા. રા. મનમોહનદાસ દલપતરામ દલાલ બી. એ.
એમલે આખ્યાસાળાઓમાં ધોરણોને પણ ઉપયોગી થાય તેવા સુધારો કરેલી
આ ગણિતની નવી આવૃત્તિ તૈયાર થઈ છે. તે સર્વે રફૂલોમાં
ચલાવવા માટે મે. ડિરેક્ટર સાહેબે નં. ૧૬૪૬૭ તા. ૧૭-૨૮-૧૫ થી
મંજૂરી આપી છે. કિંમત સાઠા સાત આના.

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળ.

કાઠીઆવાડ માટે ખાસ કાઠીઆવાડ આવૃત્તિ જુદીજાનવાળી છે.
ઘણા સુધારા સુધારા સાથેની પાંચમી આવૃત્તિ. કિં. અઢી આના.
જેમાં પ્રાકૃતિક, રાજકીય અને ઔદ્યોગિક સામાન્ય હકીકતો ઉપરાંત
સુંદર ચિત્રો અને ચાર નકશાઓ છે, તેમાં એક છ રંગથી રંગિત છે.
જીવનલાલ અમરશી મહેતા, ટે, પીરમશાહ રોડ-અમદાવાદ.

સરળ કિન્ડરગાર્ટન પદ્ધતિ,

રંગનાર:- કાનડા કાલીસાસ લેરી,
(શિક્ષક, ન્યૂ હાઈસ્કૂલ, યુંબાઈ).

ખાનખાન પોથી-સરળ, સહેલી ને સતી કિં. ૦)ના. થયાં રોટો તથા રૂલોનાં ટેકરેટ તથા કાનખ માટે મંજુર થા છે, સેક્ટો અભિ-પ્રાય સાથે નમુનો બે આનાના પ્રાપ્ત થે-ની મંગાવ.

ખાનખડીના કમ-ચાર નકશાને સેટ-કિ. ૩ ૦) તથા; ખાન-ખોધ તથા યુજરાતી બેઠ લીપીની મળશે. મુખ્યની મુનિમિષમ રૂલોના દાખલ થયા છે. તે સિવાય કદનો રામડો ૩. ના. ખાનખડીનો રામડો સંપૂર્ણ ૩. ૫) ખાન, એકડા ૩. ના, કોળી સી ૩. ના, ચાર એ ખી સી ૩. ૧) એક, કિકેશન કાર્ડ ૩ ૧) એક, સચિત કદનાં હેટમ. ૩. ૧) એક, મજુદા ને રેસેટ ૩ ૧) એક.

ખાનખડી ગિફ્ટ સેટ-આ સેટમાં ખાનખડીનાં મંજુર કદ ખાનખડીનું તથા આકિનું સહેલાઈથી જ્ઞાન મો તેટલો લગભગ ઉપર જણા-વેલો દરેક સામાન આવે છે, કિં. ૩ ૧૫) પંદર, કમીગન સાક મળશે, એન. એમ. ગીપાનીની કું, } ઠેકાણુ કે. કે. લેરી અધર્સ,
કાલગાદીની, -મુંબાઈ. } ૮૪. ૬૨ કાલગાદી-મુંબાઈ.

દરેકત શિક્ષક કોપી બુકો

યુજરાતી અને ખાનખોધ આક નમરમાં. કેવલકી ખાતાના બે. કિરેક્ટર સારેબે યુંબાઈ કલાકની દરેક યુજરાતી ગિફ્ટગેમ અવાવવાને મંજુર કરી છે. સમક્ષે લીવે કામળના બાવ બેટુ વધી જવાથી બે. કિરેક્ટર માહેજના, નં. ૧૧૨૪૫ ૧૯૧૬-૧૮ ની સાવના, હુન્મથી હાદી થોડા વખત માટે અઢી આના દરેક નંબરની કિંમત રાખી છે ૨૦૦ અને તેથી વધુ કોપી ખરીદનારને ટાલના સેક્ટે (૧૫) ટકા કમિશન ઉપરંત પેકિંગ અને રેલવે ખર્ચ આપનામા આવશે, પણ પોસ્ટ માર્કનનું કે રોશનથી આગળનું ખર્ચ આપનામા આવશે નહિ દરેક શિક્ષક કોપી બુકનાં સ્વીચ પેના દરેક નમરને બવ એમની ૧ થી ૮ નમરની દરેક નમરના એકજ બાતની દા. કે કિંમત ૩. ના નક્કી.

મળવાનું ઠેકાણું,

આદરજી કાવસજી સાસ્તર.

કે. નં. ૧૦, થોળી તલાવ, -મુંબાઈ.

સૂચના,

૧. પત્રસૂચકી લખાણ—એકિંદર તરફ મોકલવું છાપવા મોકલવાનું /
લખાણ કાગળની એક બાજુએ ચોખ્ખે અક્ષરે લખવું છાપવા ચોખ્ખે કાગળે તો
છપાશે નહિ ખમદકરેલો લેખ ટિફ્ટ મોકલી દશે તો પાછો મોકલવામાં આવશે.

૨. લેખકને ઉત્તેજન—વિષયો લખી મોકલનારની પૈસા લેવાની પ્રુથી
દશે તો પ્રથમથીજ ખમર આપેથી દર છાપેને પાને યોગ્યતા પ્રમાણે
રૂ. ૧) સુધી આપવામાં આવશે, ચર્ચાપત્ર માટે હાઈ આપવામાં નહિ આવે

૩. લવાજમ—વરસ એકનો રૂ. ૧-૦-૦ ટપાલ ખર્ચ સાથે, દસ રૂપીઆ
સુધીના ફગારવાળા સિદ્ધિ તથા રફોલરો પાસે ટપાલ ખર્ચ સાથે ૦-૧૨-૦
લેવામાં આવશે. છુટક એકના રૂ. ૦-૨-૦, ચોટ્ટેજ રૂ. ૦-૩-૬ જુદુ.

૪. મનિઓર્ડર—રૂપન પર મામદે ચહેરનું ઠેકાણું અપદ લખવું તેમજ
ત્યાં એકથી વધારે નિશાનો હોય તો નિશાનનો નંબર તથા શાળાપત્ર ઓ-
ફિસ તરફથી અપાએલા સરનામાના લેખલ ઉપરનો નંબર લખવો.

૫. જાહેરખબરના લાવ-રૂપીઆ એકની ૩ લીટી પ્રમાણે, ખમર
માસ લગી લાગ્યાગટ દશે તો પહેલે મહીને પૂરા ચાલુ અને પછી
અગીઆર માસ લગી દર માસે રૂ. ચાલુ પડશે છ માસ માટે પહેલે
મહીને પૂરા ચાલુ, અને પછી દરેક માસે રૂ. ચાલુ લેવાશે, આ પત્ર
સાથે કોઈપણ હૈદખિલ વહેચવામાં આવશે નહિ.

૬. શાળાપત્રમાં આપેલી ખાનગી જાહેરખબરોમાં જણાવેલી ચોપડીઓ
ખાતાએ મજૂર કરેલીજ હોય એમ હમેશા હોતું નથી, માટે દરેકને રાજુર
કરેલી તરીકે ગણવી નહિ

૭. દરેક માસના શાળાપત્રનો અઠ તે માસની તા. ૨૫ થી સુધીમાં ન
મજે તો તે માસની આખર તારીખ સુધીમાં અમને ખબર આપવી કે
જેથી તે અઠ મોકલવા ગોકવણ થાય માસ આખર પછી અઠ નહિ મ-
ળ્યાની ખબર આપનારને જે અઠ સિતકમાં હશે તો છુટક અઠ પ્રમાણે
કિંમત હાઈ મોકલવામાં આવશે.

૮. શાળાપત્રનું વરસ જાન્યુઆરીથી ડીસેમ્બર સુધી ગણવામાં આવે છે,
માટે વરસની વચમાં જે આદક બધ થવા માગતા હશે તેમની પાસેથી જટલા
અથવા તેમને મળ્યા હશે તેટલાની છુટક અઠ લેખે કિંમત લેવામાં આવશે.

તંત્રી,

પુસ્તક પંચમું.

અંક ૪.

General School Paper.

ગુજરાત સાલ્કાપત્ર.

એપ્રિલ, સને ૧૯૧૮.

વિષય. અનુક્રમણિકા. પૃષ્ઠ.

૧. શ્રિનિપાત જે. નેવાત કેઝરનું મળ્યું ...	૯૭
૨. ચર્ચાના સંનંતી કેટલીક સ્થાનાઓ ...	૯૭-૯૮
૩. પ્રદર્શનકારી નોંધ ...	૯૯-૧૦૫
૪. શાળાપાત્રે નોંધ ...	
(મિ. સ. શીમગાર્થ ના. દેવાઈ. બી. એ.) ...	૧૦૬-૧૦૮
૫. શ્રેણીગાનના બેઠક નંબંની નમૂનાઓ ...	
(મિ. પ. બી. પંડ્યા.) ...	૧૦૮-૧૧૦
૬. બહારી જ્ઞાતી બધી વિશે નોંધ કેનો ...	
(મિ. આર. જી. વ્યવસ્થાપક દેવે, બી. એ., ગોધરા) ...	૧૧૦-૧૧૩
૭. બીજી નીખમણ (મિ. બી. કે. ભટ્ટ) ...	૧૧૩-૧૧૪
૮. મંત્રાણ (મિ. દરશન અ. દેવાઈ, બી. એ.) ...	૧૧૪-૧૧૭
૯. સ્થાનના મંત્ર પ્રેમચંદ્ર પ્રેમચંદ્ર દેવિંગ કાચરનો ...	
૧૦. સને ૧૯૧૮ નો નામનામક ...	૧૧૮-૧૨૧
૧૧. સ્થાનના મંત્ર પ્રેમચંદ્ર પ્રેમચંદ્ર દેવિંગ કાચરનો ...	૧૨૧-૧૨૩
૧૨. સ્થાનના મંત્ર પ્રેમચંદ્ર પ્રેમચંદ્ર દેવિંગ કાચરનો ...	૧૨૩-૧૨૮

દેવચણીયાલાના હુકમથી.

તબ્દી બને પ્રકારક (સીકટોવર ૧૯૧૪થી)

મિ. કેપુરાઈ ગરદેશર ખાલા, બી. એ.,

શ્રિનિપાત, જે. રા. દેવિંગ કાચર—અમદાવાદ.

(સા' ૬૮ સ્થાપીત. સંખ્યા છે).

અમદાવાદ—શ્રિનિપાત હાલના સમયે પાનાસાઈની રાહમાં
 શ્રી "સાલ્કાપત્ર" પ્રિ. પ્રિંસીપલ પોષ્ટ ઓફીસમાં સંપાદિત થાય.

સૂચના.

૧. પનમગદ્ધી લખાણ—એકિટ તરફ મોકલવા આપના મોકલવાનું લખાણુ દા. ૧ની એક જાણુએ મોકલ અથરે લખવું જામુ. ૧ મોજુ લાગશે તો અપારો નહિ નવરેતો લેખકે ૮૮ મોકલી દને તો પાટો મોકલવામાં આવશે.

૨. લેખકને ઉત્તેજન—નિપથો લખા મોકલનારની પૈસા લેવાની ખુશી કરો તો ૨ માર્ચના ખચર આપથી દર અમેલે પાને યોગ્યતા પ્રમાણે ૨૧ ૧) સુધી આપનામાં આવશે. ચર્ચાપત્ર માટે ૪૪ આપવામાં નહિ આવે. ૨

૩. લેખાજર—વરસ એકનો ૩. ૧-૦-૦ ટપાલ ખર્ચ સાથે. દસ સુધીના સુધીના પગારવાળા દિલ્લો તથા રેલવેના પાને ટપાલ ખર્ચ સાથે. ૦-૧૨-૦ લેવામાં આવશે. છુટક અદના રા. ૦-૨-૦, પોસ્ટે ૨ રા. ૦-૦-૬ છુટક

૪. સનિચોઈર—દૂપત પર મામ કે ચરેરતુ ઠેકાણું સ્પષ્ટ લખવું તેમજ ત્યાં એકથી વધારે નિલાગો હોય તો નિલાળનો નગર તથા શાળાપત્ર ઓ. દિસ તન્દથી અપાએવા સરનામાના લેખક ઉપરનો નગર લખવો.

૫. જાહેરખબરના લાવ-કપીઆ એકની ૩ લીટી પ્રમાણે, ખુબ માગ લગી લાજનગટ દને તો પહેલે મહીને પૂઠે ચાલ જીને પછી અગીઆર નાસ લગી દર માગે ૨ ચાલ પડને છ માગ માટે પહેલે મહીને પૂઠે ચાલ, અને પછી દરેક માગે ૩ ચાલ લેવાશે. આ પત્ર સાથે કોઈ પણ હેતુથી વહેંચવામાં આવશે નહિ.

૬. રાજાપત્રમાં આપેલી જાનથી જાહેરખબરમાં જણાવેલી ચોપડીઓ ખાતાએ મજુર કહેલીજ હોય એમ હમેશ મેલુ નથી, માટે દરેકને મજુર કહેલી તરીકે સચુતી નહિ.

૭. દરેક મારના રાજાપત્રનો અંક તે માસની તા. ૨૫ મી સુધીમાં ન મને તો તે માસની આખર તારીખ સુધીમાં અમને ખચર આપવી કે નેથી તે અંક મોકલના મોકલણુ માય કાસ આખર પછી અંક નહિ મળ્યાની ખાતર જાણનારને જે અંક સિલકમાં દો ૧૧ છુટક અંક પ્રમાણે કિમત લઈ મોકલવામાં આવશે.

૮. શાળાપત્રનું વરસ નન્યુચારીવી ડીનેચર સુધી ગણવામાં આવે છે; માટે વચમની વચમાં જે ગાહક ખર્ચ થવા માગતા હને તેમની પાસથી નેચના રાંદા તેમને સજા હશે તેટલી છુટક અંક લેજે કિમત લેવામાં આવશે. તંત્રી.

પુણદાસ ગોઠળદાસ પટેલની

ગુજરાતી.

ગુજરાતી કોપી બૂક.

નવા ધોરણના કમ પ્રમાણે કિંડરગાર્ટન પદ્ધતિએ આ કોપીબુકનો રચના કરવામાં આવી છે.

અઠીસો (૨૫૦) ઉપરાંત ખરીદનારને પેટા પેટા કમિશન મળશે.

સાથ એજન્ટસ ગુરત-કચ્છનદાસ નારણદાસ તથા સગુભાઈ નારણદાસ, બીલીમોરા—નવેશી ધનજીભાઈ શાપુરજી દાદા, સદ્ગુરુ-દેશાઈ અધર્સની કંપની, ગોંડલ-મરવણી શુક ડીપો, ઉમરેઠ-અમૃતલાલ કીરપા-સંકર ભટ્ટ, આણંદ-આર. એમ. અધર્સની કંપની, નડીયાદ-ચુ. ગુજરાત બુક ડેપો, તથા હોદાલાલ ત્રિકમદાસ, તથા ધી સરસ્વતી શુક ડેપો, વડવા-જી-જેએંદ તલકરી, રાજકોટ-જેદેયા મેપજી, નવાનગર-હેમરાજ બાલજી, સાવનગર-અમદુલ હુસેન આદમજી, મુઝફ્ફર-એન. એમ. ત્રિપા-ઠીની કંપની, ગોંડલ-ચુનીલાલ દેવકરી.

અમારી પાસે ગવર્મેન્ટ સેન્ટ્રલ બુક ડેપોનાં સઘળાં પુસ્તકો લેના. સર્વ હક સાથે આવેલાં છે, તે તથા ગુજરાતના ધણાખરા બાણીતા આદ્યેનાં પુસ્તકોની સોલ એજન્ટ્સ છે, તે સિવાય સઘળી જાતના કાગળો, કોરેશનરી સામાન વગેરે મળશે.

ચીમનલાલ ચુનીલાલની કંપની, આસ્તોડીયા રોડ-અમદાવાદ

શુકસેલર શાહ સફુભાઈ નારણદાસ, લીમડાચોક-સુરત.

અમારી દુકાને સાળામાં ચાલતી તમામ બુકો તથા રોશનરી, કાગળો વગેરે જોઈ ભાવથી માપવામાં આવશે. માટે અમારી દુકાનેથી ખરીદવાની કૃપા કરવી.

રાજેનશાહી ગુપ્તગણિત-ગાળવર્ગ, પા. ૧-૨-૩ અને ૪-૫ માટે પાંચ ભાગમાં અંગ્રગણિત સહિત. દરેકનો ૦) રૂ. ૩. ના પ્રખ્યાત નીરતરે લખ્યાં છે. માટે ખાતરી કરો. એચ. યુ. ની કાં. પુરાણજી-રાજકોટ.

પરોપકારી શિક્ષક મિત્રો.

નાજુક નારી ને પીઢા સારી, જીંદગી લાગે સારા સારી; ૧

હિસ્ટિરિયાનું દર્દ દેવળ લયંકર અને ત્રાસદાયક છે. આપ દયાની દૃષ્ટિથી તેવા દર્દી પ્રત્યે બેઠક રાખો છો; માટે ત્યાં તે દર્દી હોય તેમને રોગ મુક્ત થવાને લગભગ કરો. સતત પીડાતા દર્દીને તો ૨૪ કલાકમાં આસા-જોશ મળે છે. માટે તે દર્દીને લગતી દેશી કે પરદેશી દવાઓમાં ફક્ત આ દવા સમજાવો છે. તે દેશી વનસ્પતિમાંથી બનાવી છે. કાયદો કાયમનો ગાય છે. પથ નથી. તેની કિંમત રૂ. ૪-૨૦-૦ પો. જુહુ.

હિસ્ટિરિયા વાયુમુક્તા.

અવગાપવાની ડીની કિંમત રૂ. ૨). ધાવણા બચ્ચાની કીટ કે કાપણી કિ. રૂ. ૨). પો. જુહુ-જાતે ખાતરી કરો.

દેશી નાખું.

લગભગ લાખ પ્રત.

ધક્કાકાને માટે ટેક્ટ જુદ છે. નવા ધોરણ અનુસાર રજોલું છે. બાપારી કોલેજ માટે પસંદ થયું છે. શુદ્ધ ગુજરાતી લાંબા, અને સરતામાં સુસ્ત ઉમદા પુસ્તક ફક્ત આ છે.

રોડ-અમદાવાદ ગ્રીમનસાલ શુ.ની. કંપની છે.

છગનલાલ લલ્લુસાઈ શાહ દેશીનામાવાળા.
લસોઈ-વડોદરા.

જાહેર ખબર.

લાયબ્રેરી આગર વાંચનગૃહ વગરના ગુજરાતના પાંચીસ ગાગોમાં ગામ-લોક તરફથી સાર્વજનિક વાંચનગૃહ કાઢી, મંત્રોપસરક વડીવટ અંલાવવા તથા તેનો ત્રિમાસિક રીપોર્ટ મોકલી આપવાની ત્રણ ચાર આગેવાન ગૃહરચની કથુગતના કાગળ સાથે બાર ફીઆ મોકલી આપવામાં આવશે, તો તેમાં ચોક્કસ રકમ ઉમેરી વાંચનગૃહ માટે એક વર્ષ સાથે એક દૈનિક તે ગામના જિલ્લાનું, એક સાપ્તાહિક તથા ત્રણથી ચાર માસિક મોકલી આપવાની મોક-વણ કરવામાં આવશે. પરીવટથી મંત્રોપ ચર્તા તેજ સરતે મહદ પધુ વર્ષ લેવાવવામાં આવશે. જેમણે લાલ લેવો હોય તેમણે નીચેના સરનામે પત્ર અપવાર કરવો.

નટવરલાલ માધવલાલ દેસાઈ.

લેમિગટનોડ-ગીઆમ, મુંબઈ.

પ્રોફેસર ખેઈનની રસમય કથાઓ.

(૧) અનંગભાસ્મ—(સાળાઓનાં પુસ્તકાલય માટે મળૂર.) આવૃત્તિ બીજી.
પ્રો. ખેઈનની પ્રસ્તાવના સહિત. કિંમત આઠ આના.

(૨) નીલનેની—કિંમત આઠ આના
મળવાનું ટેકાણું—અનુવાદક, સાકરલાલ અમૃતલાલ દવે, બી. એ,
શિક્ષક, તેતળ હાઈસ્કૂલ, —ગોધરા.

લેખનકળા કોપી પુકો.

ગુજરાતી અને બાળશોધ છ નંબરમાં

કેળવણીખાતાના મે, ડિરેક્ટર સાહેબે સુખદ ઇલાકાની
ગુજરાતી નિસાળોમાં ચસાવવાને મંજૂર કરી છે.

કેળવણીખાતાના ઘણાં અનુભવી અમલદારોના મત લઈ ગુજરાતી
અક્ષરોનાં શુદ્ધ વલણ સોધી દાઢી, તથા ધોરણોને અનુકૂળ અક્ષરોનાં કદ
તથા લખાણ ઢગની ગોઠવણ કરીને, હાલ ચાલતી સર્વ કોપીશુકો કરતાં
ચઢીઆતી થયાની ખાત્રી થયા પછી છપાવી બહાર પાડી છે.

કોપીશુકોની સફાઈ અને સુંદરતા બળવરા મહેતાખાના પત્રો (કોપર-
પ્લેટ) કાતરાવેલાં છે, જે ઉપરથી માત્ર દરેક પેંજ ગોઠવ બાબતે સુંદર
રંગની સાહીથી છપાય છે. કાગળ અને કવર ઉપર દકાઉ વાપરેલા છે
જે એક વખત જોવાથી ખાત્રી થશે.

૨૦૦ અને તે ઉપરાંત કોપી ખરીદનારને મેકડે ૨૦ રકા
કુમિશન આપવામાં આવશે; પેકિંગ અને રેલવે ખર્ચ પણ
આપવામાં આવશે, પણ પોસ્ટ મારફતનું કે સ્ટેશનથી આગળનું ખર્ચ
આપવામાં આવશે નહિ.

કોપીઓ સાથે બીજા પુસ્તકો મંગલનારને મેકડે એક ટકા હકસાર્ધ
લઈ મોકલી આપવા ગોઠવણ રાખી છે. મળવાનું ટેકાણું—હાલિલાઈ
જાણવતદાસ, લેખનકળા કોપીશુકની મોટીમ, -વૃત્તી કાળકાઢવી
પોસ્ટ બોક્સ સાથે નંબર-૨૬૭-સુખદ.

સરળ કિન્ડરગાર્ટન પદ્ધતિ.

વ્યવસ્થા:—કાનજી કાલીદાસ જોશી,

(શિક્ષક, ન્યુ હાઈસ્કૂલ, મુંબઈ).

બાળજ્ઞાન પેઢી—સરળ, સહેલી ને સસ્તી કિં. ૦) ના. ધણી સ્ટોરો તથા સ્કૂલોમાં ટેકસ્ટ તથા હંનામ માટે મંજુર થયે છે. સેક્ટોર અભિ- પ્રાય સાથે નમુનો બે આનાના સ્ટાંપ મોકલી મંગાવો.

બારાખડીના વ્યવસ્થા નકશાનો સેટ—કિં. રૂ. ૩) ત્રણ; બાળ- બોધ તથા ગુજરાતી બેઠિ લીપીની મળશે. મુંબઈની મ્યુનિસિપલ સ્કૂલોમાં દાખલ થયા છે. તે સિવાય કક્કાનો ગ્રામીણ રૂ. ૧૦. બારાખડીના હાળડો સંપૂર્ણ રૂ. ૫) પાંચ, એકટા રૂ. ૧૦, એ બી સી રૂ. ૧૦, ચારે એ બી સી રૂ. ૧) એક, ડિક્ટેશન કાર્ડ્સ રૂ. ૧) એક, સચિત કક્કાના હુકડા રૂ. ૧) એક, મણકા ને સ્લેટ રૂ. ૧) એક.

બાળવર્ગ શિક્ષક સેટ:—આ સેટમાં બાળવર્ગમાં સંપૂર્ણ કક્કા બારાખડીનું તથા ગ્રાંધનું સહેલાઈથી જ્ઞાન મળે તેટલેવગમગ ઉપર જણા- વેલો દરેક સામાન આવે છે, કિં. રૂ. ૧૫) પંદર કમીશન સાફ મળશે. એન. એમ. ત્રીપાઠીની કં, } ઠેકાણું. રૂ. ૩. જોશી પ્રધર્મ, કાલબાદેની,—મુંબઈ. } ૮૪. ૬૨ કાંદવાડી—મુંબઈ.

દરેકત શિક્ષક કોપી બુકો

ગુજરાતી નવે બાળબોધ આઠ નંબરમાં, જેણેથી ખોતાના મેં ડિરેક્ટર સાહેબે મુંબઈ પ્રધાકાની દરેક ગુજરાતી નિશાળોમાં ચાલવાને મંજુર કરી છે. લઘાઈને લીધે કાળજના બાવ બેઠા વધી જવાથી મેં ડિરેક્ટર સાહેબના નં. ૧૧૨૪૫ ૧૯૧૭-૧૮ ની સાલના, હુકમથી હાલ ચોઠા વખત માટે ચાલી આના દરેક નંબરની કિંમત રાખી છે. ૨૦૦ અને તેથી વધુ કોપી ખરીદનારને હાલમાં સેક્ટો (૧૫) ટકા કમિશન ઉપરાંત પેકિંગ અને દેલવે ખર્ચ આપવામાં આવશે, પણ પોસ્ટ મારફતનું કે સ્ટેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ. દરેક શિક્ષક કોપી છુટાની સ્વીસ પેના દરેક નંબરને બધે બેસતી ૧ થી ૮ નંબરની દરેક બોક્સમાં એકજ નાતની દા. ૬ કિંમત રૂ. ૧૦ નહો.

મળવાનું ઠેકાણું,

આદરજી કાવસજી મારતર.

૬૦ નં. ૧૦, ધોબી તલાવ,—મુંબઈ.

ગુજરાત સાઠાપત્ર.

પુસ્તક ૫૭મું.

એપ્રિલ, સને ૧૯૧૮.

અંક ૪ થો.

ત્રિન્સિપલ જે. નેલ્સન ફેઝરનું મરણ.

અમેને. જાણવાને મળી જ દીલ્લીની ગાય છે કે મુંબઈની સેકન્ડરી ટીચર્સ (માધ્યમિક શાળાઓના શિક્ષક માટેની) ટ્રેનિંગ કોલેજના ત્રિન્સિપલ માર્શલ જે. નેલ્સન ફેઝર હુક મુદત માદગી ભોગની તા. ૧૨ મી માર્ચ ૧૯૧૮ ને રોજ સ્વર્ગસ્થ થયા છે. એમના મરણથી આખા હિંદુસ્થાનને અને ખાસ કરીને આખા મુંબઈ પ્રજાકોને એક મર્મય ગ્રિહભંગાત્મીની ખોટ પડી છે, અને તે ખોટ ક્રેડીટ વખત કુધી પુરાની પણ મુશ્કેલ છે એમ અમારું માનવું છે. એમના મરણથી કૃષ્ણવણીના હિતચિંતકો, એમના મિત્રો, એમના હાથ નીચે શિક્ષણ લેખિકા 'વિદ્યાર્થીઓ' અને આખા મુંબઈ પ્રજાકોની માધ્યમિક શાળાઓના શિક્ષકોના અત્યંત દીલગીરી દેવાઈ છે. ધૈર્ય એમના આત્માને શાંતિ આપે.

પદાર્થપાઠ સંબંધી કેટલીક સૂચનાઓ.

કોઈપણ વિષયનો પાઠ આપતા પહેલા, તે વિષય શીખવવા માટે શિક્ષકે અંપૂર્ણ તૈયારી કરી જોઈએ અને વિદ્યાર્થીઓને જોડવું શીખવવાનું. હોય તેના કરતાં શિક્ષકને ઘણું વધારે જ્ઞાન હોવું જોઈએ, એ કૃષ્ણવણીનાં મહાન સત્યો મર્મને બાજીતોજ છે. વળી શિક્ષણ આપતા બાજીતી વસ્તુઓ સાથે સુઝાવવાનો તથી ઉપયોગ કરવો, એક કરતાં વધારે ઉદ્દિ-યોનો ઉપયોગ થાય તેમ પાઠ શીખવવો અને પારિભાષિક સંબંધોનો જેમ અને તેમ ઓછો ઉપયોગ કરવો એ બાજીતો પણ દરેક કુશળ શિક્ષક બાજીતોમાં રાખવી જોઈએ. નવા બીજા અનુભવી પ્રિયકોને પદ્ધતિપદ્ધતિ અને સહિનિરીક્ષણના પાઠ આપતાં સુરેલી આવડ પડે છે. આવા પાઠમાં સિદ્ધાંત કામ દરેક વિદ્યાર્થીને દોરવાનું અને રસને ચલાવવાનું છે. વળી કોઈ વિદ્યાર્થી બીજાના અવલોકનનો લાભ ન લે તે બાજીત ઉપર કાળજી રાખવી

જોઈએ. જે પદાર્થ અથવા કુદરતી બનાવતું અવલોકન વિદ્યાર્થીઓ કરતા હોય, તે સંબંધી જ્ઞાન ધરાવતર, ચોક્કસ અને પદ્ધતિસર મળે એવી રીતે વિદ્યાર્થીઓને શિક્ષકે દોરવા જોઈએ. અવલોકન માટે રાખેલી વસ્તુ, મળી શકે તો, કુદરતમાં મળે છે તેજ જોઈએ. તેને અભાવે આબેહુમ મોડેલ (નમુનો) અથવા ચિત્રનો ઉપયોગ કરવો. ચિત્રપટ પણ ન હોય તો પાટીઆ ઉપર ચિત્ર દોરવું. પદાર્થપાઠમાં શિક્ષકના સફળ શિક્ષણની આંકડી જે વસ્તુ કે વસ્તુના નમુના અવલોકન માટે રાખ્યા હોય તેનું વિદ્યાર્થીઓ પાસે ધરાવતર અવલોકન કરાવવું હોય તેના ઉપર છે; નહિ કે ઘણા નમુનાનું વિદ્યાર્થીઓ આગળ રૂકત પ્રદર્શન કરવાથી. વળી પદાર્થપાઠમાં તેમજ બીજા પાઠોમાં શિક્ષકે ચોક્કસ હેતુ કે હેતુકેન્દ્રિય પ્રધાનમાં રાખી વિવિધ શીખવવાનો આદેશ કરવો જોઈએ અને એવડ સુધી તે હેતુકેન્દ્રિય વળગી રહેવું અને તેજ સિદ્ધ કરવાને વિદ્યાર્થીઓને દોરવા જોઈએ. પદાર્થપાઠ આપવાનો મુખ્ય હેતુ બાળકોની અવલોકન કરવાની શક્તિઓનો વિકાસ કરવાનો અને કુદરતમાં ધનતા સામાન્ય બનાવો, અને તેમની શ્વાસપાસે આવેલી સજીવ અને નિર્જીવ સૃષ્ટિની સામાન્ય વસ્તુઓ માટે તેમને રસ લેતા કરવાનો છે. પદાર્થપાઠમાં શિક્ષકે નવું જ્ઞાન એવી રીતે આપવું કે ઉપર જણાવેલા હેતુ સફળ થાય અને વિદ્યાર્થીઓને કાર્યકારણનો સંબંધ જોડી વિચારવાની ધીમે ધીમે ટેવ પડે.

પદાર્થપાઠ આપતી વખતે વિવિધાંતર ઘટ જવાનો, કે વધારે જોઈ જ્ઞાન આપવાનો અથવા શીખવવાનાં પગથીયાં ઉઘટ સુલટ ઘટ જવાનો સંભવ વધારે રહે છે. વળી વિદ્યાર્થીઓની ઉંમર, જ્ઞાન અને દોષાણુના પ્રમાણમાં વિવિધ સંબંધી કેટલું જ્ઞાન આપવું-તેમાં કેટલા ઘટા બેસવું તે પ્રયત્નથી નક્કી કરી રાખવું જોઈએ. ઉપરનાં કારણોને લીધે પદાર્થપાઠની નોંધ દરેક શિક્ષકે પ્રથમથી કાઢી, શીખવતી વખતે ચોક્કસ પાસેન નજર આગળ રાખવી.

આ એકમાં 'હૃદય અને લોહીનું ફરવું' એ પદાર્થપાઠની ગંદકી અને અંપૂર્ણ નોંધના નમુના આપેલા છે. દ્વિતીય ક્ષેત્રોમાં અભ્યાસ કરતા પહેલાં અને બીજા વર્ગના સ્તરોને તેમજ બીજા અનુલબ્ધ શિક્ષકોને અંપૂર્ણ નોંધ વધારે ઉપયોગી ઘટ પડશે. ગંદકી નોંધ કેવળ માર્ગદર્શક છે અને તે ખાસ કરીને અનુલબ્ધ શિક્ષક અને દ્વિતીય ક્ષેત્રોમાં અભ્યાસ કરનાર ત્રીજા વર્ગના સ્તરો માટે છે.

નિયમ-પદાર્થપાઠ (હૃદય અને લોહીનું ફરડું.)
 હૃદય-પારીરિન્દ જ્ઞાન આપના માથે અવ્યોક્તચક્તિ રૂપની.
 સાધન-હૃદયનો નમુનો ગ્રાહ્યતા મોડ પર તેમ જિન

સરીરમા નારીઓમાં અને જિનઓમાં એકી રૂપી રીતે ફર છે તેનું ચિત્ર

વખત ના કલાક.

પાઠના લાગ

શીખવાના મુદ્દા.

શીખવાની રીત.

આરંભ.

વર્ગ યવસ્થા.

સહેનમાં પાણી પૂરે પાડવાની રીત
 ઉપરથી સૂખ્ય વિષય ઉપર માનવ

સૂખ્ય વિષય

૧. યોગીની દાહી-હૃદય (જોડ-
 હૃદી, હિન્દ્યાર નેગે રીખના) તેનું
 રંગીતમા સ્થાન, રસથા, આકાર, કદ
 વગેરે (ભાગની અવયવ)

આ-ભાગ પૂલ કરાવી વર્ગને વ્યવસ્થિત કરવો.
 દાહી અને તેમાંથી નીકળતા મોટા નાના નળના
 અણીતા દર્શાવ ઉપરથી.

નચેના અથવા ચિત્રના પ્રત્યક્ષ અવલોકન ઉપરથી
 નીચેની બાગતો દેહાતી સમાય
 આન-ઝાતીમા પામળીઓની નીચેના લાગમાં જાતીના
 મધ્યવી સદન્ન ગ્રામી તરફ.

હૃદય-પારીરિન્દ આકાર-ફરીતે લગભગ મળતો.
 કદ-દેહનું તેની મુકી જેમકે, એટલે બાળકનું બાળકની
 મુકી જેમકે અને મોટા માણસનું તેની મુકી જેમકે.

અન્ય ખાનામાં ચોખ્ખું લોહી અને જમણાં ખાનામાં ચોક્ક લોહી એકઠું થાય છે, દરેક ખાનાના પદ્ધતીથી વિભાગ થયેલા હોય છે. નાડી કે રક્તવાહિની—હૃદયગ્રંથી લોહી બહાર લઈ જનાર નળીઓ. શિરાઓ—શરીરમાંથી લોહી હૃદયમાં લઈ જનાર નળીઓ. ચોક્ક પાણીના નળ, અને એલા પાણીની ગટર એમનાં દ્વારં ઉપરથી, તેમજ પ્રમદ્ધ આવલોહનથી.

પુનરાવર્તન.

૨. હૃદયની બંદરની રચના. શુષ્ક ને જમણું ખાલું—ચોક્ક ને એલા લોહીને રહેવાનાં સ્થાન. નળી દરેક ખાનાના બે વિભાગ છે. નાડી ને લોહી વહેવાની નળીઓ—નાડી ને શિરાઓનો એક. પ્રશ્નો પૂછીને તેમજ બીજી રીતે વિવિધ સમજવાની ખાત્રી કરવી.

(પૂછું નોંધ.)

વિવિધ—પદાર્થપાક (હૃદય અને લોહીનું ફરવું).

રેતુ—શારીરિક માન વ્યાપવાનો તથા આવલોહનશક્તિ રૂબવવાનો.

સાધન—હૃદયનો નમ્રનો અચળાચિત્ર (આતા બલાવે ગોથી)

ચોપડીમાંના આ વિવિધના પાકમાં આપેલા વિવિધ ઉપરથી શિક્ષક પાડીઆ ઉપર આપવા ગોટા ફાગળ ઉપર વિવિધ પાકો તેમજ ચોક્ક માલી શિક્ષકે.) શરીરમાં નાડીઓમાં અને શિરાઓમાં લોહી ફરી રીતે ફરે છે તે બતાવનાર મનુષ્યશરીરનું ચિત્ર.

તો.

શિક્ષક—

વખત ગાા ફરમાક

ખાડના લાગ, શીખવવાની રીત.

ખાડના લાગ, શીખવવાની રીત.

૧. આરંભ. ૧. વર્ગભવરચના.

૧. આરંભમાં દાર્શનિક પ્રકારની પૂલ કરાવી તેમજ વ્યવસ્થિત કરવાનું કે જેથી વધુ વિદ્યાર્થીઓ જામીને થાય, અને તે વર્ગભવરચના છે—તે પ્રકારે કરવાને વિચાર થાય.

૨. અરેસ્તીમાં પાણી પડે પાકમાંની ગોળાઓને કાઢી

અથવા એક-લોકી નીચામાં પાણી લઈ છે. પાણી તેમજ એક

પ્રકારના નળા થઈ છે. તે નળાઓની બીજી લોકમાં નળા, તેમજ

નળી એવી વધારે સંક્રમણ એક છે. એક નીચામાં પાણી

ના નળા એવી તે પાકે મર્યાદા આવતી, મર્યાદા મર્યાદા પાણી

પાણી પડેલો છે. આ એવી મર્યાદા પાણી પાકમાં

અને તેમજ એક.

૨. શહેરમાં પાણી પૂરું પાડવાની યોજના ચોજના મંજૂરી છે. જનતા દોર તે મંજૂરી પ્રાપ્ત પાડના મુખ્ય વિષય પર આવશે.

૨. શહેરમાં પાણી પૂરું પાડવાની યોજના

અમર એક ઉદ્યોગ દાંડીમાં પાણી ભરે છે. પંચ તેમાંથી એક પ્રોજેક્ટ ના મંજૂરી, તે નગરમાંથી બીજા સાકા ના, તેમાંથી વળી એક વધારે સાંકડા, એક છેવટે ના ધ્ય (વ્યાસ) ના ના મંજૂરી તે વાટે મરમા અથવા ધરના દાર્દિપથ ભાગમાં પાણી પહોંચાડે છે. આ મંજૂરી પ્રતો પૂજી છે. રાજાઓનું માન તપાસી જોયું.

નાના ગામડાના છે. રાજા નજીક રાજા-સંધી ન જાણતા દોર તે કુવાના મંજૂરી પાણી ભરી તેમાંથી જુદી. જુદી નીકા વાટે જુદા જુદા પ્રેતરોમાં પાણી લઈ જવાય છે એ દર્શાવે ઉપરથી, અમર નિશાળના કપા-ઉડગાન એક સ્થળે માટીનું નાનું કુંડ મંજૂરી, તેમાં પાણી ભરી તેમાંથી એક કાણા વાટે પાણી ખસાર કાઢી, ત્યાંથી જુદા જુદા નીકા કાઢી જુદે જુદે સ્થળે પાણી લઈ જવાય છે તે બતાવી રાખે.

૨. મુખ્ય વિષય.

૧. શહેરમાં લોહીની દાંડી ઉદ્યોગ, તેનું શહેરમાં સ્થાન, આ-કોર, કંદ, તથા તેના (તેમજ કંદ-સાના) વધારે વાટે ધ્યારે કંદેસુ

૧. ગમના અથવા ચિર્મના અવસોજન ઉપરથી આ મંજૂરી નીચેની બાળતા છે. રાજાઓ પાસેથી કંદોની રાકારો. સ્થાન—પામળીઓની મોટી છાતીની મધ્ય ભાગમાં કાળી બાજુએ મડેલ મધ્યે રાજા રીત (જે છાતીને

બરાબર મધ્યમાંથી ચીરાય તા પચ્ચન કરતાં જરા વધારે લાગે. ડાબા ભાગ તરફ અને ડાબું કરતાં સહેજ ઘોડા જમણા ભાગ તરફ જાયો) આપેલું છે.

આકાર—હૃદયનો આકાર સાધારણ રીતે હરીના આકારને મળતો છે.

દૃદ—હૃદયનું કદ દરેક માણસની સુદૃઢ જેવું જોડે જાણવું હૃદય જાળવની સુદૃઢ જેવું અને ઘોડા માણસનું તેની સુદૃઢ જેવું લગભગ હોય છે.

રક્તજી—તેનું રક્તજી કરવાને ક્રિયે પાંચળીઓ ફરી જોકે હાડકાના મજજીત પાંચરતની નીચે તેને રાખેલું છે. (જો તેમ ન કરું હોય તો ક્રિયાજોગ્યતા આકસ્માત થાય તો હૃદય બંધ પડી અથવા તંદી જઈ માલુસ મરણ પામે જો સમજાવવું.)

ચિત્રમાં અથવા નમૂનામાં હૃદય બતાવ્યા પછી જોકે વિવાદોને ઉભો કરી, તેનાં જાતી ઉપરનાં કપડાં પ્રેક્ષા કરાવી હૃદયનું રચાન બતાવવું અને દરેક છાકરા પાશે તેની જાતી ઉપર સહેજ ગૂંચી તરફ હાથ મેલાવી ન્ખાં ધ્રુવકારો માસમ

પસિળાઓનું મજજીત પાંચર પગે (બહારથી આવેલો કન.)

(ચિત્રિક હૃદય શબ્દનો ઉચ્ચાર, જોડણી વગેરે પૂછવાં અને ન આવડે તો પાટીઆ પર શબ્દ લખી તે ઉપર બધા વિદ્યાર્થીઓનું ધ્યાન ખેંચવું.)

રૂઝ હદયની અંદરની રચનો.

ગ્રંથ તે જમાવે ખાતું (ચોકખા ને મેવા લોહિતે ગેવાનાં સ્થાન) તથા તે દરેક ખાનાના ઉપલુ અને નીચલુ એવા બન્ને વિભાગ

મુશ્કેલી—મેલુ અને ચોગલુ લોહી કયા કયા ભાગમાં રહે છે અને પ્રથમ કયા ખાનામાં ગાલી પછી કયા ખાનામાં જાય છે, એ બાબત ભૂતી જવાય એવી છે, માટે એ ઉપર ખાસ ધ્યાન એવી ચોકસ સમજાવવી.

આ મોજીત નચુનો દોષ તો તેનાં અવલોકિને ઉપરથી અથવા અંગેક પાટીના ઉપર ચિત્ર પાટી સમજાવી શકાશે. (ક્રીતે કીટા આગળથી ચીરતે એ ભાગ કચ્વામાં આવે છે, તેની રીતે કાપતાં હૃદયના જે બે ભાગ થાય છે તેને દેખાવ.)

આ ઉપરથી નીચેની બાબતો સમજાવી શકાશે.
ક. હૃદયમાં ગ્રંથ અને જમણું એના બે ખાનાં હોય છે.
ઘ. એ દરેક ખાનામાં ઉપર તે નીચે એનાં બે ખાનાં પડી આખા હૃદયના ચાર વિભાગ પડે છે.

ક ગાબા ખાનામાં ચોકલુ અને જમણા ખાનામાં મેલુ લોહી એકલુ થાય છે.

મેલુ લોહી જમણી તરફના ઉપરના ખાનામાં એકલું થઈ ત્યાંથી નીચેના ખાનામાં ગાલી એક નળ વાટે પાછળ ફેરફારમાં જઈ શુદ્ધ થાય છે, અને ત્યાંથી ગાળી તરફના ઉપરના ખાનામાં પ્રથમ આવે છે; પછી ત્યાંથી નીચલા ખાનામાં જઈ ત્યાંથી લુદી નળીઓ વાટે ગરીરના ફરેક ભાગમાં ફેરે છે. (આ હૃદયનું નમુના અથવા ચિત્ર ઉપરથી સમજાવવી.)

સહેરમાં ચાકણું પાણી આવવાના નળ જાને અસ્વચ્છ
કે વપરાયેલું પાણી જવાના નળ (ગટર) એમ એ
બુદ્ધા બુદ્ધ નળો હોય છે એ જાણનાર જાણે છે, તે દશાંત
ઉપરથી ઘરીયાની નળીઓ મુંબી અને ચોકખા તથા ગેલા
લોહી મુંબી નીચેની હાઈડ્રાટ રીખની રાકડો.

અ. જેમ ચોકખું પાણી નદાવાથી અથવા કપડાં, વાસણ
વગેરે ધોવાથી ગેલું થાય છે, તેમ આપણા ઘરીયાના દરેક
લાગ પ્રમ કુસ્વાને લીધે હંમેશાં કંઈક ધસાયું છે અને તેને
લંધિ તે કંઈક ખગડે છે. એ ખગડેલા લાગ લોહીમાં મળવાથી
તે અસ્વચ્છ થાય તેથી તેના રંગમાં પણ સમામતા આવે છે.

ચ એ ગેલું લોહી ઘરીયામાં જે વાદળી રંગની નળીઓ
જણાય છે (લાયની ચામડી ઉપર તરતી શિશીઓ બતાવવી)
તે વાટે હૃદયમાં જમણા ખાનામાં જોડકું થાય છે. આ

નળીઓને શિશીઓ કહે છે.

ક. જેમ નળવાટે આવણને ચોકખું પાણી મળે છે,
તેમ લાલ રંગની નળીઓ વાટે શરીરના દરેક ભાગમાં
ચોકખું લોહી વહે છે. (આ નળીઓ આંખના પુણામાં,
જીભની નીચેના ભાગમાં, નાના પાણીકાના ગાલ ઉપર વગેરે
રચેલે માલમ પરે છે તે પ્રત્યક્ષ)

૩. શાની વહેવાની નળીઓ.

અ રુક્તવાહિની કે નાડી. હૃદય
માંથી લોહી બહાર
જનારી નળીઓ.

ચ શિશી કે નસ. ઘરીયામાંથી
લોહી હૃદયમાં લઇ જનાર
નળીઓ.

ખરેકરી—નાડી અને નસ એ
જેની દિવા 'લુધી લુધી' હોય છે એ
ચોક્કસ સમાનવર્તુ.

નળીઓ દ્વારે દેગની અને મેલું લોહી કાળાદા ખડતું લોવાથી તે વહેવાની નળીઓ જાંચુડીઆ કે વાદળી દેગની જાણાય છે.

આટલું ચીખવા પછી ચીખવેલું નીચે પ્રમાણે દેશમાં ફેલી જતું.

૧. શરીરમાં જાતીના ગંધ ભાગમાં પાંચળીઓની નીચે લોહી રહેવાની દાંડી છે તેને હૃદય કહે છે.

૨. હૃદયમાં જાંચું અને, ડાહું એવા બે ખાનાં છે, અને તે દરેક ખાનામાં ઉપરતું ને નીચેતું એવાં બળ્લો.

ખાનાં ચર્મ આખા હૃદયના ચાર ભાગ પડે છે, જમણાં ખાનામાં મેલું અને ડાબા ખાનામાં ચોક્કું લોહી ઓડતું થાય છે.

૩. ચોક્કું લોહી સાલ દેગતું હોય છે, અને તથા ને નળીઓમાં તે વહે છે તે સાલ દેગની જાણાય છે. આ નળીઓને સ્તવવાદિતી કે નાડી કહે છે.

૪. શરીરના ભાગો કાગ કરવાને લીધે ધસાય છે. જો ધસાદો લોહીમાં મળવાથી લોહી જાંચુઆ દેગતું થાય છે, તેને લીધે શિરાઓ કે નરેક જાંચુડીઆ કે વાદળી દેગની જાણાય છે.

મેલું લોહી ચોક્કું ફેલી રીતે થાય છે તે હવે પછી બીજા પાદમાં ચીખવી શકાયો.

ઉપરનું શરીરમાં સ્થાન, તેનો આકાર, કદ, અને ઉપ-યોગ તથા નાડી અને શિરાઓ ભેદ અને તેમનું કાગ વગેરે મેલુંથી અને તેટલા પ્રભો પૂછી જાણવું માન પાડે કરાવવું.

૫. પુનરાગર્ભન.

ચીખવેલી હડીકલ જાણવાની ખાતરી કરવી.

૬. ઉપરનાર, ચીખવેલી હડીકલ દેશમાં ફેલી જતી.

ચીખવેલી હડીકલ જાણવાની ખાતરી કરવી.

માખાપોને સૂચનાઓ

શાળામાં સિદ્ધિ લેતાં બાળકોના હિતાયે તેમનાં માખાપોને સુખર્થના ઉપવચ્છીખાતાના બીજા ૩. એ. ઇ. રા. રા. સીમસાઈ નાં કેસાઈ, બી. એ., એમ. ટી. સી. બી અગત્યની સૂચનાઓ. *

૧ તમારાં બાળકો માટે નીચલી દુકીકત નોંધી રાખશો.

(૧) જન્મભારીખ, (૨) વજન, હક અને ગાપના ટિમાસિક પાંકડા, (૩) સ્વભાવ-લાગણી-દેવ-વર્તણૂક અને ખાસિગત તથા હંદગીના મુખ્ય બનાવે. (૪) અભ્યાસનાં પરિણામો, (૫) માંદગી વગેરે અગત્યની દુકીકતો-છોકરા અને છોકરી માટે બુદ્ધિ એક ચોપડીમાં નોંધી રાખશો.

૨ કોઈક મુશ્કેલી આતા તો શિક્ષકની ધરણ સારે છે?—જાં વાક્યને વાદ રાખવો કે જવચ્છી એ તબ, મન અને નીલિની-હંદગીના અવધારના કામકાજ માટેની તૈયારી છે. સાર કરવાનો વખત-જન્મ પહેલાં ૨૦ વર્ષ-પૂર્વ જન્મ (માખાપો)ના સંસ્કાર-નન્દ માંડે ત્યારથી. પાપો મેમ, માનેંદ્રિયોની બિગવચ્છી, દેવ, અસ બોરાની-સારા તપાસની પરીક્ષા, જ્ઞાન અને તેનો પ્રદેશજની હંદગી સાથે સંબંધ, અનુકરણ, સંગત વગેરે બાખતો ઉપર ખાસ ધ્યાન ગાપના રહેશે.

૩ ગેમ્સની કામ લેશો—હમેશાં તમારાં બાળકોને રેનથી, દસ્તે, ચહેરે-માં મગકાલિને બોલાવશો, કેમકે શુસ્તો હવાથી કામકાને બદલે તુક-શાન થતા સંભવ છે.

બુવચ્છ અને શુન્દા માટે શુસ્તો હવા કરતાં થોડો વખત અણુમો બતાવશો. મનવજ કે શુસ્તો કેરી કાંધી ન બતાવો. મોર મારી દુકીકત ન બતાવશો, અને જુદું બોલવાની ફરજ પાડશે નહિ. હમેશાં હવાથી રૂમાડીને, સમજવી પડાવીને, કામકાલીને કામ લેશો.

૪ બાળકોને નિશાળે હવારે ચૂકવ્યાં?—૪ વર્ષની ઉંમર થયે બાદ-જે શાળામાં મુકવા હશે તે શાળાની વાંચિક, પરીક્ષા પૂરી થાય કે

* શ્રી મુખેશ સાંગરાજ જૈન સલાની કન્યા અને રીશિકેશુ શાળામાં
જે રાજ વિવેચન સાથે રજુ કરી દેલી.

તરતજ તમારાં બાળકોને શાળામાં દાખલ કરાવવો. કન્યાઓને છઠ્ઠું ધોરણ પૂરું કર્યા પહેલાં છાત્રી લેણું નહિ.

સાધારણ કળવણી પૂરી થયા બાદ ઘર સંસ્કાર કે ધર્મા રાજમારમા ઉપયોગી થઈ પડતા અન્ય વિષયોની કળવણી-તે તે વર્ગો મારફતે-આપવડો; અને જે જે વિષયો તમો નજીકના હોં તે મંબંધી વખતોવખત જાન આપતા રહેશો.

૫ સ્વચ્છતા રખાવડો.—શરીરની સુધાતા રખાવડો. આંખ, નાક, હાંન અને નખ ઉપર ખાસ લક્ષ આપતા રહેશો. રૂમાલ કે કડકો વાપરવાની ટેવ પાડશો. તંબ કપડાં, કમરપટો અને ઉચી એડીના જોડા પહેરાવડો નહિ.

ગોપડીઓનાં પનાં છુટાં પડે કે ચોંટાડાવી, ગંધાવી પોતાની વસ્તુઓની પૂરતી મેલાળ સંખાળની-અખતર દુસ્ત દરવાની ટેવ પાડશો. આવાં કામો કરી આપશો નહિ, પરંતુ કરતાં શીખવડો.

૬ નિયમિત હાજરી.—બાળકો દરેકજ આખો વખત શાળામાં હાજર રહે તેની કાળજી રાખવો. લગ્ન વગેરે કાર્યોમાં જતું, બાલકે માંદગીમાં રોકાવું એ પણ ગેરલાજરી માટે સગળ-મંચીન કારણ નથી.

૭ બાળકોને રોજ નીચેની હુકીકત પૂછશો.—આજે તેના ગર્ભમાં દરેક કલાકમાં શું શું કામ થયું. તેને પોતે ખાસ શું લેયું, શું માંભર્યું, શું કામ કર્યું, નવું કામ શું શીખ્યો, પોતાની કઈ ખામી પોતે જોઈ, અને તે દર કરવા ક્યા ઉપાય લેવા ધાર્યા છે.

૮ ખાનગી શિક્ષણની જરૂર નથી.—વાંંચી રમતમાં નળળા વિષયો ખાસ કમવળા ગિનાય આત્મતી નિરખજે ખાનગી શિક્ષક સખતની જરૂર નથી.

૯ બાળકોને ધમકી આપડો નહિ.—બાળક કાણમાં ગળી ન સકાય તો શિલ કે ખીજ દાર્ધ પાસે સખ કરાવવાની-આચા, ખૂત, અને સિપાઈની ખરી કે નીકી ધમકી આપડો નહિ.

૧૦ બાળકોને નિર્દોષ રમત રમવા દેશો.—પોતાને કે ખીજને હાનિકારક ન હોય તેવી રમત ગમન બાળકો રમે તો આટકાવડો નહિ. કસરત ચાલ તેવી રમત ધણી ઉપયોગી છે.

૧૧ તમારું વાગ કામ.—તમારું નામ અને રહેવાનું ઠેકાણું લખેલો કામગ હંમેશ તમારાં બાળકના મળવામાં રખશો કે અકસ્માત વખતે કામ આવે. (મુંખઈ, અપદવાદ જેવાં ચંદ્રેશમાં આ જરૂરનું છે.)

૧૨ પૈસા આપશો નહિ—જ્યોરે રજમાં આવતી યીજ ઘેરથીજ આપશો. પૈસા આપશો નહિ. નળણી બેઠારે યીજથી ઘણી વખત નુકસાન થાય છે.

૧૩ દાગીના પહેરાવવા જોખમભર્યું છે—દાગીનાની લાલચે નાનાં બાળકોને હુમ્મ્યા લોકો હેરાન કરે છે, દાગીના કાઢી જાય છે. કેટલીક વાર ખુન થયાના દાગળા જણાય છે. માટે દાગીના પહેરાવવા જોખમકારક છે. ક્વચેત્ અને સુંદર-કપડાંથીજ સંતોષ માનશો.

૧૪ ખાનગી વાંચન ઉપર ધ્યાન આપશો—“અર્થ” વગેરેની ચોપડીઓ અપાવશો નહિ. તેમજ ઘેરજી બહારની અને નીતિને વધારનારી સિત્તામંત્રી બીજી બહારની ચોપડીઓ તમારા બાળકોના હાથમાં મૂકતાં કે આવનાં દેતા પહેલાં તેની જરૂર અને ઉપયોગીપણું માટે બહુ વિચાર કરશો. પુસ્તકો સારામાં સારાં તેમજ નળણામાં નળણા મિત્રોની ગરજ સારે છે.

૧૫ શાળાં બદલાવશો નહિ—ખાસ જરૂર વિના શાળા બદલાવશો નહિ; વધિા લેવા જેવું લાગે તો પૂરતી તજવીજ કર્યા પહેલાં અને ખુલાસો મેળવ્યા બાજી શાળાના કામમાં અને તેના નુકસાનોની આડે આપશો નહિ.

૧૬ શિક્ષકને મળતા રહેશો—બાળકની તળીયત, દેવ-વર્તણૂક અને અભ્યાસ વિષે ખબર આપવા અને મેળવવા તેના વર્ગના શિક્ષકને મહીનામાં એકાદ વાર જરૂર મળશો.

૧૭ મેળાવડો કરશો—એકે અથવા બે માસે બાળકોનાં માળાપોત પૈકી કોઈ એક તરફથી વર્ગના બધાં છોકરાંઓ અને તેનાં માળાપોતો એક મેળાવડો થાય તેવી તજવીજ કરશો.

૧૮ શાળાને મદદ કરશો—શાળાના નિભાવ માટે જરૂર જણાય તો બેટના રૂપમાં મદદ કરવી.

સૃષ્ટિજ્ઞાનના પાઠ સંબંધી સૂચનાઓ.

(લેખક:—મિ. પુ. ગી. પંખા. વિદ્યાના શિક્ષક, પ્રે. રા. ટ્રે. કોલેજ.)

(ચાલુ પુ. ૫૬, ૫૪ ૩૭૩ થી.)

પાઠ ૮૬ માં રસાયનવિજ્ઞાન અને રસાયનશીતિ.

આ પાઠ શીખવવામાં નીચેના મુદ્દાઓ ઉપર ખાસ લક્ષ દોરવું.

(૧) તત્ત્વ કે મૂળતત્ત્વ અને મિશ્ર કે સંયુક્ત પદાર્થોની સમજ.

(૨) પ્રકૃતિ કે પ્રાકૃતિક વિકાર અને રસાયની વિદ્યાર વચ્ચેનો ભેદ.

(૩) રસાયની વિકાસના પ્રકાર.

અ પૃથક્કરણ.

ચ મંબંધીકરણ.

(૪) રસાયની પ્રીતિની સમજ અને તેના ઉપયોગ.

(૫) અણુ કે પરમાણુ અને અણુસમૂહની સમજ.

પહેલાં મુદ્દામાં સોનાને હળરો વખત ગાળવા છતાં સોના ઉપરાંત તેમાંથી કંઈ પણ નીકળતું નથી. પરંતુ પાણીમાં વીજળીના બે તાર દાખલ કરવાથી બે વાયુઓ ભુદા પડે છે તે સમજાવવું, અથવા બને તે બતાવવું. એટલીનું સાધન ન હોય, તો દ્વિગોળકને કે રાત્રી પારદ ભસ્મને તપાવવાથી પારો તથા બીજાં આસ તેમાંથી નીકળે છે, તે બતાવી શકાય.

બીજા મુદ્દાની સમજ આપવામાં યાદ રાખવું, કે હવા અને ભુદી ભુદી પદાર્થોના સંયુક્ત પદાર્થો જેવા કે પિત્તળ, કાંસ, જર્મનસિલ્વર વગેરે પ્રાકૃતિક વિકારથી થયેલા મિશ્ર પદાર્થો છે. તેના ખુલાસામાં સમજાવવું કે હવામાં બે વાયુઓ નામે ઓક્સિજન અને નાઈટ્રોજનનો સંયોગ થયો છે, પણ તેમાંથી ઓક્સિજન કે નાઈટ્રોજનના શુદ્ધ નાશ પામ્યા નથી, કારણ કે હવામાંથી ઓક્સિજન આપણે શ્વાસમાં લઈ શરીરમાં છીએ, દીવો તેને લાઈને બળે છે, અને દેવતા ધીમે ધીમે સળગે છે, પણ ગંધા કાપલા કે લાકડાં એકદમ ગળી જતાં નથી. તેમજ પિત્તળમાંથી તાંબાના કે જસનના શુદ્ધ જતા રહ્યા નથી, કારણકે તાંબાના વાસણમાં ખાટા પદાર્થ ભરવાથી જેવો ઝેરી કાટ થાય છે, તેવોજ પિત્તળના વાસણમાં પણ થાય છે.

એકજ પ્રદાર્થના અણુસમૂહો વચ્ચે આકર્ષણ યર્ષ જે પદાર્થ બને તે પ્રાકૃતિક વિકાર છે, અને તે આકર્ષણ અવન્યૂનકર્ષણ છે, એક પ્રદાર્થના પરમાણુઓ બીજા પ્રદાર્થના પરમાણુઓ સાથે સંયોજાઈ નવો પદાર્થ બનાવે છે તે રસાયની સંયોગથી બનેલો પદાર્થ કહેવાય અને તેવા પરમાણુઓ વચ્ચેનું આકર્ષણ તે રસાયની આકર્ષણ કહેવાય છે.

સોદાનો ગંધીલ બનાવવાના પ્રયોગમાં સોદાનો ભડો ભૂકો વાપરવાથી ધણી વાર શિક્ષકો નિષ્ફળ થાય છે. માટે તે પ્રયોગમાં સોદાનો ખારીક ભૂકો કે સોટ વાપરવાથી જલદી સફળ થવાશે. કાચની ફલાસ્કમાં આ પ્રયોગ

કરવો નહિ કારણકે બનેલો ગંધીલ ધણીયાર તળીજો એટલો સખત મોંટી
જન્ય છે કે આખરે તે વામણુ લાગ્યા વગર બદાર કાઢી શકતો નથી.
કમોટીની નળી બગાડવી હીન છે. કમોટીની નળી ન દોવ તો ચિનાઈ માટીના
ખુલા ચનાણામાં પલુ પ્રયોગ બતાવી શકશે.

પરિચયા મુદ્દાની બાજત અવ્યક્ત પ્રયોગથી સમજાવી શકાય તેવી નથી.
દાખલા દલીલોથી સમજાવી શકાશે.

“ લક્ષ્મી લાર્ત બૂમી વિષે રોજ રે'તો.”

(એક—રા ગ. રસાકરવાદ અમૃતવાદ દલે, બી. એ., ગોધરા)

અંગ્રેજી માહિત્યમાં સઃ વૉ'ટઃ સ્કેટલ્ટ નામ મુખગિદ છે. એ
લેખકે અનેક સુંદર કાવ્યો તથા એક લાખી નવ માળા લખી છે. એના
એક કાવ્યમાં આએલુ એક નાનકડું કનન આવળ એક મતક વડી ગયું
તેવણુ પ્રત્યેક અંગ્રેજનુ લોહી ઉજાળે છે, અને સર્વે લક્ષિતની વિવિધ
ગર્ભિની બજાવે છે. એકેએક અંગ્રેજ નિશાંકમાં અને એકેએક અંગ્રેજ
જાનના એ કાવ્ય હજુ પણ તેમજેર ઉદાસનેર ગણાય છે, અને ગો,
સાબાલુ છે કે અગ્રામાં પહોંચેલા અંગ્રેજને પણ ધણી વાર ગર્વજેર એ
કાવ્ય બોલે છે એ સુંદર કાવ્યનુ લાપાંતર આવડે માત્રી સમુદાય પાડ્યું
છે, એને વિષે અંગ્રેજી લાખા તથા માહિત્યથી અગાણુ એવા બાના પ્રાથમિક
સાધના બાંધુને કર્ક કટ્ટા મને મેર છે.”

સ્કેટલ્ટની સંદેશપ્રીતિ એટલી ઉડત છે, કે

“ લનો દેસ મારો લાગી જોમ માત્રી,

મને પ્રાણથી નિત્ય છે એવર પાત્રી ”

એમ નહિ કહેતાગે તે આત્મહીન, નિર્હીન, મરી ગયેલા આત્માવાદે
કહે છે. તેને આને લાગનાનું મિત્રાંસ એવે મોળો સઃ છે: તે
મૂળનુ યથાર્થિત પ્રતિર્ષિણ પાડે નથી. તેમજ આખી પહેલી કક્ષી

x The Lry of the Last Mustul.

* With soul so dead.

પ્રમવાચક હોય વિરામચિહ્નમં ચોચ દેરકાર કરતાં હું તો તે કડી નીચે
પ્રમાણે લખતી વધારે યોગ્ય ગણું:—

લાલી બાર્ત બૂમી વિમે રાજ રેતો
દુરો દા મુએયો નથી જોડ કેતો:
ભયો દેશ નારા લાલી બોમ-ભારી,
મને પ્રાણુથી નિલ છે એ જ ખાતી ?

આમ લખવાથી જાણકારને અન્યાયામાં પાત્ર સરળતા મળે. આખી
કડીમાં મુદ્દો એજ છે કે આવણા રૂપ ભારતનામાં નેનાર પ્રલોક ભારત-
વામીએ ભારતમાતા પ્રત્યે પ્રેમ તથા લાક્ષિની દષ્ટિએ જેવું નોંધીએ;
અને જેવું આગ્રિ તેની કક્ષિતિ વિનાનું જે ને છવનો મુઆ બગણર છે.
માતૃભૂમિ પ્રાણુથી પણ અધિક વસાહી હોય નોંધીએ એ વિચારવામાંના
મન પર ક્યારસતો છે.

જીજી કડી પણ પ્રયાચેક છે. એમાં 'લક' ગણ્ડ બધુ ચોચ છે. જેવું
તેણે દેશના દુષ્ણે દાવતુ નથી, બાપુ નથી, તેને 'મુજ' કહેલો છે, અને
તે નકામો લાગીને લગ્નશૂન છે. કેમલક વગરના માણુ-તુ હલ્ય રમાઈ નથી
હેતુ, પરંતુ 'મુજ' જેવો મુક ટોચ છે, એકનક્ષિત ટોચ છે.

હોય છતાં જે મનુષ્ય કેવળ સ્વાર્થપરાયણ રહી સ્વદેશ પ્રત્યે લક્ષ્ય દેતો નથી, તે મનુષ્યનાં યશોગાન કદી ગવાશે નહિ; એટલુંજ નહિ પરંતુ તે ખેવડો મરશે. ખેવડો એવી રીતે, કે એક તો તે છવતોજ સુઓ છે, અને બીજી વાર તે ખરેખર મરશે ત્યારે જે માટીના લોચામાંથી તેને દેહ ઉત્પન્ન થયો હતો તે જ અધમ માટીમાં તે લણી જશે. અને એવા મનુષ્યના ખેવડા મરણને માટે પણ કોઈ પોક મૂકવાનું નથી, કે કોઈ શોકાદિગાર કાંઠવાનું નથી. આ બધા ભાવ ભાષાન્તરમાં કીતયો નથી; અને એટલે અંશે કાવ્યની સુંદરતા ઝોઝીજ થઈ છે.

વળી લોક કલ્યાણમાં લાભ લેખે,

પુત્ર પ્રેમથી કાણુ તેને ન ખેખે ?

આ પંક્તિઓ શીખવતી વખતે આપણા લોકકલ્યાણકારી દેશી-જનોનાં પુષ્કળ દષ્ટાન્ત આપવાં જોઈએ. જગસેદજી તાતા ને ચીનુભાઈ માધવગ્રાહ જેવાએ પોતાની લક્ષ્મીનો દેશજનના કલ્યાણને અર્થે કેવો મહુપયોગ કર્યો ? વિતાન જેવા પ્રદેશમાં પણ જગદીશચન્દ્ર ખોજે હિન્દુ-સ્થાનનું નાક ફેરું નાખ્યું ? જામી પ્રતિના સાહિત્યમાં સ્વીન્દ્રનાય કાકુર કેવા જગ સમક્ષ ઝગડી રહ્યા છે ?

આ પ્રમાણે અનેક નરનીરના દાખલા લઈ તેમનાં જીવનમાંથી ઉદા-હરણ આપી સાચી સ્વદેશભક્તિ શીખવવી જોઈએ. અને આ કામ શિક્ષક નહિ કરે તો કોણ કરશે ? શિક્ષકને એ કામ કરવાનુંજ છે એમ સારી પેઠે સમજીનેજ આ કાવ્ય વાંચનમાળામાં મૂકવામાં આવ્યું છે એ જૂલવાનું નથી.

‘વૃથા જન્મ જોયો; કરી શી કમાણી ?’ એ લીટી ઉપર પણ વિવે-ચન થવું જ જોઈએ. અને આ બધું વિવેચન જેમ અને તેમ વિદ્યાર્થીઓ જાતે જ કરે એટલી કુશળતા શિક્ષકે વાપરવી.

સૌથી છેલ્લી કેડીમાં અનુવાદકે કરણ રમ જમાવવા પલન કર્યો છે. ધણે કાળ વિદેશમાં રહેવાથી પોતાનો દેશ વધારે વઢાલો લાગે અને ફરીથી પગ મૂકતાં અનેરો આનન્દ અનુભવાય એ તદ્દન સ્વાભાવિક છે.

વિયોગી ભૂમિને ભેટી ભાવે,

કહો કાણુને હર્ષનાં આંસુ નાવે ?

એ પ્રશ્ન જેટલો વાસ્તવિક છે તેટલો જ ઉદ્યમો સાચી દેશભક્તિની

છોમિ જગાડનારો છે. હરખનાં આંસુ એ અતુલસિદ્ધ વાત છે; છતાં બાળકોને કદાચ સમજાવવું મુશ્કેલ થઈ પડે. ખરું.

ઉપર પ્રમાણે કાન્યનું હાર્દ-કુમળા મળ્યું પર ઉતારાય તોજ પાક સફળ થયો કહેવાય. છેવટે, એક ખેડની વાત નોંધવી પડે છે: હું જાણું છું કે ચોથા ચોરણના કેટલાક શિક્ષકો આ કવિતાને અધરી સંગ્રહ બિલકુલ છોડી દે છે. જરા વિચાર કરો તો તેમને સમજાશે કે આ કવિતા અધરી નથી, એટલુંજ નહિ પણ ઘણી અંગતની છે. કદાચ અધરી પડતી હોય, તો તેને સહેલી બનાવવી એ તેમનો ધર્મ નથી? આ કવિતાને છોડી દેનારનાં કેટલી સ્વદેશપ્રીતિ છે એ કહેવાની જરૂર નથી.

બીનું વીખરાણું.

(લેખક:-મિ. સી. કે. ભટ્ટ, મોડલ સ્કૂલ, મુંબઈ).

જો પ્રમાણે ફલોની આકૃતિ, રંગ અને સુગંધ, કુદરતમાં ફલોત્પત્તિકર્મને પાસ્તે ઘણું અગત્યનાં છે, તેમ બીના ફેલાવાને માટે ફળની આકૃતિ, હલકા-ભારેપણું, રંગ અને સ્વાદ ઘણું અગત્યનાં છે. ફળમાંથી બી નીકળી તેના પ્રથમતા ઝાડ નીચે પડે તો ઝાડના જાંયડાને લીધે તેમજ જમીનમાંથી તેનાં તેજ તત્વો ખૂદી જવાને લીધે બીને ઉમી નીકળવાનો સંભવ ઘણો ઓછો છે. તેથી બી લુદે લુદે ઠેકાણે પડે ચાટે કુદરતે લુદી લુદી હુક્તિએ રચેલી છે. મહેતા પાણીથી તેમજ પવનથી, પ્રાણી અને પક્ષીઓથી બી ધણે દૂર સર્થ જવામાં આવે છે. આખણે જુની દિવાલો ઉપર અથવા પડી ગએલા પુરણે તેમજ જુનાં ફિલાઓ ઉપર વનસ્પતિ ઉગેલી જોઈએ, ત્યારે વિસ્મય પાળીએ છીએ કે આંવી ઉમી અને ન જઈ રાકાય એવી જગા ઉપર વનસ્પતિ દાણુ વાવવા ગયું હશે. પણ વિચાર કરતાં માલમ પડશે કે એવો કુદરતનું કર્તવ્ય છે. કેટલાંએક ફળો અને બી વાયુથી ઠાંમ ઠાંમ ફેલાઈ જાય છે. કેટલાંએક ફળો જોરથી ફાટે છે; એટલે તેનાં બી લાંબે જઈ પડે છે. કેટલાંએક ફળો પ્રાણી આખાં ને આખાં ગળી જાય છે અને તેમના શરીરમાંથી ઠાંમ ઠાંમ પડે છે.

બીની વીખરાવવાની રીત.

કેટલાંએક ફળો એવાં હોય છે કે જોરથી પવન આવે છે અથવા જરા

કેઈ પણ લાગે છે કે ફળ ફાટી બી ઉડી દૂર પડે છે. આ પ્રમાણે તનમની આમાં બેવામાં આવે છે.

નાળિયેર, કાંદા, બીલાં, એ દંદણ અને હલકાં ફળો છે. આ ફળો વર્ષા-ઋતુમાં નદી નાળામાં તણાઈને મોઈલોને માર્યાં, ધમણાઈ જાય છે, અને નદી અથવા દરીઆના કિનારા ઉપર આવી અતુદ્ગળ સંયોગો મળવાથી કાદવમાં ઉગી નીકળે છે.

તમે રૂના યુગતા જેવું, તમે જ્યાં જોશો હો અથવા વાંચતા હો ત્યાં ઉડતું ઉડતું આવતાં જુઓ છો. અને તમે હાથમાં લઈને જુઓ છો તો તમને માલમ પડે છે કે એક બીને આસપાસ પીછાં નેચા રેસાઓ બાજેલાં છે, જેને લીધે બી પાતળી આકાશમાં માર્યાના માર્યાં સુધી પતંગની આકૃતિ હોવા કરે છે. જ્યારે આકાશનું ફળ પડતું થઈ ફરે છે, ત્યારે આકાશનાં બી આ પ્રમાણે આકાશમાં ઉડતાં માલમ પડે છે. તમે પીંછું નામનો ફળો જ્યાં હશે, તે નાનાં કારેલાં જ્યાં હોય છે, અને થોડા ઉપર વાંકા આંધરો પ્રેમ છે. એ ફળો જાણુ સદેલાઈથી આપણાં લુગડાંમાં લગાઈ જાય છે; અને આપણે જ્યાં જઈએ ત્યાં વળગેલાં ને વળગેલાં રહે છે. જ્યારે આપણાં જાણુ-વામાં આવે છે, ત્યારે લુગડામાંથી કાઢી ફેંટી દઈએ છીએ, પરદેશથી આપણે ફેંટી મંગાવીએ છીએ. ફેંટીને રસ ખાઈ જોડતા આપણા મર આગળ ફેંટી દઈએ છીએ. આ રીતે એક દેશના આંગણનાં બી જોતજ દેશમાં જઈ પડે છે. આવળનાં ફળો એટલેવધારા ગાય દોર ગાય છે. અને આવળનાં બી તેના છાણમાં ઠામઠામ પડે છે. કાવર અને કામળે અને બીજાં પડીગો વડે પીપળા તથા ઉમરંગનાં ફળો ખાય છે, અને તેની અધાર દિવાલોની કાંઠામાં અથવા જુની ઇમારતો ઉપર પડે છે. તેમાં ખાધેલાં ફળોનાં બી હોય છે. આ બં અતુદ્ગળ સંયોગો મળવાથી ઉગી નીકળે છે. આ પ્રમાણે આપણે પીપળ તથા વડો દિવાલોની કાંઠામાં ઉગેલાં વળાં બેવા છે.

ઉપરનાં ઉદાહરણો ઉપરથી જોઈશું તો માલમ પડશે કે વનસ્પતિઓ નાશ નહાય માટે કુદરતે વિધિવિધ ઉપાયો મેળવ્યા છે. અને એક જ વસ્તુ બીજા જગ્યા ઉપર બી સદેલાઈથી લઈ જવાય છે.

મદ્રાસ.

(લેખક-સા. રા. હરરાય અમુલખરાય દેસાઈ, ખી. એ.)

(આશુ પુઠ પાઠ પૃ. ૫૮ થી.)

ગ્રીષ્મ ઋતુના ઉત્તરાર્ધમાં રાઈચુર સુધી ઉભા રહેવું પડે છે. આ જોઈએ
ઉભા હોય તેમનો સામાન પોતાના પગ પર ઝીલી રાખવો પડે છે. ખી. ખી.
સી. આઈ. ની માફક દસ દસ માણસનાં ખાનાં ત્યાં નથી, પણ આડી
પાટલીઓ હોય છે; અને એક ખાનાંમાં પંચી વધુ માણસો બેસવાનાં
હોય છે. આટલાં બધાં માણસો બેસવાનાં હોય, ત્યાં બે પાંચ વધારે
આબ્યાં તેની ખબર પાતી નથી. ઘડાઘડ ને કચડાકચડી ચતી ત્યાં બેવામ
આવે છે. જોઈને ને પહેલાં વર્ગમાં દોઢે દહાડે મુખ ને દોઢે દહાડે દુખ
હોય છે. બે દહાડાં છ. આઈ. ખી.ના ડબ્બા દોડે છે, ત્યારે તેમાં પીઠ-
ખીના દીવા, પંખા ને મુંચાળી ગાડીઓ હોય છે; પણ પછી બે દહાડાં
એમ. એસ. એસ. ની ગાડીઓ દોડે છે ત્યારે ગ્યારની ઝાંખી બત્તીઓ,
બુએ એવી ગાડીઓ અને પંખાનો અભાવ બેવામાં આવે છે. અમને આ
બંનેનો અનુભવ થયેલો. મુંબઈથી ઉપડી ગાડીમાં ઇન્ટર કલાસનો લુહો
ડબ્બો હોય છે, પરંતુ મદ્રાસથી ઉપડી ગાડીમાં હોય છે પણ ખરા ને
કલાસ નથી પણ હોતો.

મદ્રાસ ફ્રંક દેલું બોલ્યે એવા વિચાર કરેલા અને ત્યાં સુંદર મકાનો,
સ્તાઓ વગેરે જેવા ગામ્યા લાખેલી, પણ મદ્રાસ રેલવેના મુખ્ય સ્ટેશન
મદ્રાસ સેન્ટ્રલ સ્ટેશન અને ત્યાં પહેલ્યા અને ત્યાંની ઝટકા, બંડી વગેરે
મદ્રાસ જેવી ગાડીઓ, બોર્ડ એટલે તે ગામ્યા કરવાવા લાગી અને
સ્ટેશન બહાર નીકળી લાઈલુબવાડ જેવા ત્યાંના વાલેટ્સ રોડ બેતાં તે
નોશ પામી.

સ્ટેશન પર મણુરો અંગેશમાં વાતચીત કરી બદલે છે અને તેઓનો
નંદરનો ખરો આપણી પામે લઈ લઈને સામાનના દાગીના ગણી આપી
ગાડી કરવા જવાનો ત્યાં રિવાજ છે. આ સામાન હાથેથી ખેંચવામાં
આવતા મેસા અણલવાદી ગામ્યા બેવડાં ગાડીઓમાં લગાવી બદલાવું હોય
છે. થોડો સામાન તો બળદના એકાઓમાં લઈ સકાય. વધારે સામાનની
આ હથા છે. ૮૦ મણુ સુધી સામાન ત્રણ માણસો ખેંચી જાય છે.

ચોલટ્રેકસ રોડથી સારા રસ્તાઓ અને ત્યાંના કરતાં સારાં મંકનો પાછળથી જોવાં; પણ પ્રથમ ગ્રાસે માંખ ગળી જનારને પાછળનું અલ ભાવતું નથી તેમ માફ થયું. શહેરમાં મોટા રસ્તાઓ પૈકી ઓડરોડ, માઉન્ટરોડ અને ખીચરોડ છે. ઓડરોડ અમદાવાદના પાંચકુવા દરવાજાની બહારના રસ્તા જેવડો પહોળો છે; માઉન્ટરોડ રણછોડભાઈના ધુવારા પાસે બળરોડ ક તેના જેટલો પહોળો છે, પણ તે રસ્તો ઘણો સારો છે. ખીચરોડની પશ્ચિમે મંકનો ને પૂર્વે દરીઓ આવવાથી તે ઘણો સારો લાગે છે. શહેરના ખીજ રસ્તાઓ સાંકડા છે અને દોડીઆ જેટલા કપાલમાં લમરો આવ્યો હોય તેમ તેમની બે બાજુએ ખુલ્લી ગોરીઓ આવવાથી તે દીપી ઉઠે છે.

મદ્રાસમાં પશ્ચિમથી પૂર્વ તરફ વહેતી નાનકડી કુચ્ચમ નદી છે. તેનું પાણી સગવળ સ્થિર રહે છે. વરસાદ આવે ત્યારે તે વહે છે પણ ખીજ નાગમાં તે વહી શકતી નથી, કારણકે તેની સપાટી દરીઆની સપાટીથી નીચી છે. ઉત્તર દક્ષિણ બંધીગ્રામ કેનલ છે. આ બંનેમાંથી સવાર સૌજ પુષ્કળ બો મારે છે. પૂર્વ દરીઓ છે ત્યાં ફરવામાંજ આનંદ પડે છે.

બ્યોર્જ રાઉનમાં મુખ્ય વસ્તી છે. ત્યાં હાઈકોર્ટ, લો કોલેજ, બેન્ક વગેરે છે. મદ્રાસીઓ વિશે પૂર્ણ જ્ઞાન મેળવવા ત્યાં ફરવું ફરવું જોઈએ અને ત્યાંના લોકો સાથે પરિચય પાડવો જોઈએ.

બહારથી આવનાર માણસો સાર ત્યાં ધર્મશાળા જોને તેઓ ચોલટ્રી કહે છે તે છે. સ્ટેશન પરની નાજ સેર સમસ્યાની મુદ્દલીપરની ચોલટ્રી છે તે સર્વે કામો માટે ખુલ્લી છે. વૈષ્ણવો સાર શહેર વચ્ચે સાત સ્વરૂપની હવેલી છે. ત્યાં જિતરો ત્યાં રસોઈની ગોઠવણ પોતાની કરી લેવાની છે. મુરોપીઓ અને હોટેલોમાં ખાનારા દેશીઓ સાર ત્યાં સારી હોટેલો છે. ત્યાં મળતાં બાઝનાં વાદનો પૈકી મુખ્ય પીજળીની દ્રામવે છે. તે ઉપરાંત એક ધોડાનો એક્ટો જોને ઝટકા કહે છે તે, એક બળદનો એક્ટો જોને કહે છે તે અને જનરીક્ષાઓ જોવામાં આવે છે. કાર્પક વખત મોટર મળે છે ખરી. બે ધોડાની સારી ગારીઓ હોટેલવાળા રાખે છે. બંડી ને ઝટકા બે ધાટમાં સરખાં છે. તેમાં પાટીઆની જમીન પર બેસવાનું હોય છે અને ઉપર એક સાદડી ગોળ વાળી છત્રી બનાવેલી હોય છે. આ ઉપર કપડું જડી વાનીંસ કરેલું હોય છે; પણ તેથી અંદર બેઠેલા ચોમાસામ

પદ્મજતા અટકતા નથી. છત્રીમાંથી પણ પાણી ચુએ છે. ઉંચા માણસો સારૂ તે છેજ નહિ. અંદર બેઠેલા માણસોને આંચકા આવતાં છત્રી ઝટાઝટ વાગે છે, તેથી તેમાં નામ પ્રમાણે ઝટકા મારવાનો શુભ છે એમ જાન થાય છે. દ્રામમાં ખેસવું ન હોય તે સામાન ન હોય તો ધીમે ચાલતી છત્રીની પસંદ કરવા જોઈ છે. ત્યાંની દ્રામમાં એક પૈસાથી માંડીને તે જ પૈસા સુધીની ટીકીટ મળે છે. લાંબે જવું હોય તો તેજ જગ્યાએ સીધી જતી ગાડીમાં ખેસવું પડે છે, કારણકે તેમાં એક્સપેન્સ (ખર્ચવાની) ટીકીટો મળતી નથી. ઘણી વખતે સીધી દ્રામ નહિ મળવાથી લંકાશન સુધીની ટીકીટ લઈ ખીજી માટે રાહ જોવી પડે છે. દ્રામની અંદર કાલુનો છાપી ચોંટતા છે તે જાણના ત્યાં લાગ થાય છે. બેઠકાની વચ્ચે માણસો ઉભા રહે છે, પગથીઆ પર લોકા ઉભા રહે છે અને મરજીમાં આવે ત્યાં ખીજી પીએ છે; અને દ્રામકન્ડક્ટરો તથા ઇન્સ્પેક્ટરો પોતાને ગમે તેવી દરકત પડે તોપણ બેસતા નથી.

ત્યાંની મ્યુનિસિપાલિટીની વ્યવસ્થા જરાજર લાગતી નથી. પ્રેસીડન્ટને ત્યાં પગાર મળે છે. રસ્તાની બે બાજુએ જે ખુલ્લી ગટરો હોય છે તેને જરાજર સાફ કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. જગજગ સાફ કરવા સારૂ દરેક ઘરઘણીએ ટેવડીઓ સાથે ખાનગી ગેલ્વણ કરી લેવી પડે છે. તેને ઘરડોડ મહીને ચાર આઠ આના આપવામાં આવે છે. તે સગારે આપી. ઇન્સ્પેક્ટરી પાસે જગજગમાં પાણી નંખાવી બહુ મેલુંગટરમાં વહેવાથી ચાલી જાય છે. આથી ગટરોમાંથી પુષ્કળ બાસ મારે એમાં શી નવાઈ!

ત્યાંની પોલીસ સફત લાંબો પાવનગો, સફત હાઈકોટ ને લાલ ચટક પાથરી પહેરે છે. આ હીપતાં નથી. તેઓ રસ્તા વચ્ચે ઉભા હોય તોપણ જગજગી બાજુએ ગાડી હાંપી જનારાં જોવામાં આવે છે. વળી ખીચરોડ જેવા મોંઠા રસ્તાઓ પર તો પોલીસ બિચારા પગથીઆ ઉપર કે તેની આગળ ઉભા રહે છે. મુંબઈની પોલીસ જેટલી તે ચાલાક નથી લાગતી.

(અપૂર્ણ.)

૧૧૮ અમદાવાદ, પ્રે. સં. ટ્રેનિંગ કોલેજનો અને ૧૯૧૮ નો અભ્યાસક્રમ.

અમદાવાદ, પ્રેમચંદ્ર રામચંદ્ર ટ્રેનિંગ કોલેજનો અને
૧૯૧૮ નો અભ્યાસક્રમ.

હાથા.

બીજું વર્ષ—પાઠ્ય પુસ્તક—મુદ્રારાક્ષસ કિંવા મેળની નૃસિંહ, અને ૧૯૧૪
ની મોટી આવૃત્તિ, અનુવાદક દેશવલાસ દર્વદરાય મુન. આ નાટકનો
પહેલો પાંચ અંક પૃ. ૧ થી ૮૦.

ત્રીજું વર્ષ—પાઠ્ય પુસ્તક—સાહિત્યરત્ન, અને ૧૯૧૬ ની છઠી આવૃત્તિ,
સંયોજક ઈ. પ્રા. ખાનસાહેબ બી. એ. અને નરહરિ ત્રાંબકલાલ,
એમ. એ., એલ. એલ. બી.

આ પુસ્તકમાંથી પસંદ કરેલાં નીચેનાં પાન, અને નાટ્ય તથા
ગદ્યના કથના:—

પદ્ય—મહેતાનું મામેરું, અંગદ વિદિમાંથી, કાલિયુક સંસાર, વિદાય,
હિન્દુલગ્નની દુનિમતા, માનગણુદણ્ડ, અમરત્રિયે દાવડ, કાળુચક,
આગીઆગે, અમારા દેર, ગુણવંતી ગુજરાત, અને અમેરી આથા.
કથિતાનો ગુપ્તપાદ—મહેતાનું મામેરું, અંગદવિદિ અને કાલિયુક સંસાર
રાજાપનાં ઉપર ગણુમેલાં કાવ્ય (હિન્દુ લગ્નની દુનિમતાની ૮૦
છાંદી અને બીજાં પૃષ્ઠાં).

નાટ્ય—ગેમારુંદ—શીલગાની સદ્ગુણ યુક્તિ, બીમ.ને હનુમાનનો
ગેમાપ, તપોવનમાં વાલ્મીકી ત્રાસ. દોહરતરામ—વિદ્યાધરના વિનોદને
ધનરાજની પૂર્વતા. નંદરંકર—અંતરસાગર. મણિલાલ ગણુભાઈ—
આરિચળ, પ્રશ્ન પ્રકૃતિ, હવન ચરિત, અને ચિત્રી દુરાચાર.
મન:ગુપ્તરામ—અસ્ત અને ઉદયનું દંદ, ઉદયનું સાર્વક અને
ઉત્તરે—ગોવર્ધનરામ—સત્સતીચંદ્રનો ગૃહત્યાગ અને અર્ધદાસને
મણિમુદ્રાની બેટ.

સંસ્કૃત.

બીજું વર્ષ—શિક્ષક ઉપરાંત કવિદાસના અભિજ્ઞાન સાકુન્તલાનો એકો અંક.
અંકગણિત અને ઇતિહાસ.

સને ૧૯૧૭ ના ફેબ્રુઆરીના સાળાખના ૭૧ અને ૭૨ ને પાને
અમદાવાદ સાલમાં પણ ત્રણ વર્ષ માટે સંખ્યામાં આવ્યો છે.

અમદાવાદ, ગ્રે. સી. ટ્રેનિંગ કોલેજનો સને ૧૯૧૮ નો અભ્યાસક્રમ. ૧૧૯

સુધિનિરીક્ષણનો અભ્યાસક્રમ વર્ષ પહેલું.

ક્રમગતો અભ્યાસક્રમ—૧૯૧૬ ના દે આરીના શાળાપત્રમાં પ્રસિદ્ધ થયો છે તે કાયમ.

લાક્ષણો—આકૃ અને રંગના ઉપયોગ. ૧. પ્લેટ લેગલ—કાંચના નામની પટ્ટી લઠકાવવાની પટ્ટી ૧૮" x ૧" x ૩".

૨. પેન્સિલ શાર્પનર—પેન્સિલની અણી ધસવા માટે સેન્ટ પેપર ચોટવાની પટ્ટી ૬" x ૧.૩" x ૩".

આ વર્ષથી બદલેલા કોલેજનારોને પણ લાક્ષણનું કામ કરવું આવડે.

પરીક્ષા વખતે બદલેલા કોલેજનારોએ ક્રમગતના તથા લાક્ષણના નમુના અભ્યાસક્રમ પ્રમાણે બનાવી પરીક્ષા વખતે સાથે લઈ આવવા. તે બેગના કપર પરીક્ષાના નમુના તપાસાને નહિ. ક્રમગતના નમુના ડ્રોઈંગ પેપરના બનાવવા.

બીજા અને ત્રીજા વર્ષમાં—(૧) સ્કોર્ચિંગ (૨) ડ્રોઈંગ અને કલેન્ડરિંગ અને (૩) સુધિનિરીક્ષણ અને બાગકામ એ ત્રણ પેટી એક વિષય પસંદ કરવાનો છે. સ્કોર્ચિંગના અભ્યાસક્રમ માટે ગ્રે. સી. ટ્રે. કોલેજના પ્રિન્સિપલને લખી પુછાવવું.

સુધિનિરીક્ષણનો અભ્યાસક્રમ.

વર્ષ પહેલું.

વનસ્પતિ—સાદા રૂબ, સરદ ૯, માદા અને મંચુક્ત પોત, એ સધાનાં કર્તવ્ય. ફલ તેના ભાગ તથા કર્તવ્ય. આદાં ફળ અને સાદાં બી.

બીજેદલાન ક્રિયાનું નિરીક્ષણ.

ગ્રામી—પહેલી ગુણવત્તી આઠ ઓપરીઓમાં આવી વર્તાં ગ્રામીઓનું વર્ગીકરણ, દેહકા અને ગચ્છરી બુદ્ધિ વુટ્ટી અવસ્થાઓનું નિરીક્ષણ.

જમીન—જમીનપર અરસ કરવાનાં કારણ; અમદાવાદ અને અમદાવાદની આસપાસ આવેલી જમીનની ખનાવટ.

હવા—ચંગોળીટર, બેરામીટર તથા વરમાદના એક અકામીઆના આપનો નકશો નિરીક્ષણની નેધિપોથી.

વર્ષ બીજું.

વનસ્પતિ—રાણપ અને અયુષ્ય (હમતોળ) વનસ્પતિનું ફોટોગ્રાફ કરી મનુષ્યને ઉપયોગી વનસ્પતિનું નિરીક્ષણ (તુલ્યાન્ય, કોથળ, તેલીબીજાં, તલુઓ, ચોક વનકરી વગેરે જે અમદાવાદની

૨૦ અમદાવાદ, ગ્રે. સ. ટ્રેનિંગ કોલેજનો સને ૧૯૧૮ નો અભ્યાસક્રમ.

આસપાસ મળી આવે તે). વનસ્પતિનો દેશ અને આબોહવા સાથે સંબંધ.

પ્રાણી:—મુકામલા ઘોડો અને ચઘેડો, ગાય અને હિસ, બકરી અને ઘેરું, કુતરો અને બિલાડી. ઢાંગડો, ચોપટ અને ચકલી. પક્ષીઓની યાંચ અને પગ. મરઘી અને એરડીનો રેશમનો કપડો એ બન્નેનું ઉછરતી વખતનું નિરીક્ષણ.

હવા:—જુદી જુદી ઋતુમાં સૂર્યના સ્થાનની ફેરફારીનું નિરીક્ષણ.

અગ્નિ:—ચંદ્રનો કળાઓ.

બાગકામ:—બાગની જગા, હવા, અજવાળું, પાણી, ખેડ ખાતર સાથે સંબંધ. સાળાપયોગી બગીચાની વ્યવસ્થા અને રચના. દરેક વિદ્યાર્થીને સોંપેલું કામ. નિરીક્ષણની નોંધપોથી અને નિરીક્ષણ કરેલી વનસ્પતિના નમુના.

વર્ષ ત્રીજું.

સ્પતિ:—તૃણધાન્ય વર્ગ, કઠોળવર્ગ, દુધીનો વર્ગ, કપાસનો વર્ગ, રીંગણી વર્ગ અને પારિજાતકનો વર્ગ, એ વર્ગોના અમદાવાદની આસપાસ મળી આવતા છોડોનો ઉછેર અને નિરીક્ષણ.

કલમ બનાવવા વિષે.

પ્રાણી:—કુતર, કાખર, સમડી તથા એવા બીજાં મળી આવતાં પક્ષીનું નિરીક્ષણ. સાપ, વીંછી, માદક અને માખીનું નિરીક્ષણ. બાગમાં ચર્તા નાશકારક જંતુઓનું નિરીક્ષણ અને તેમને અટકાવવાના ઉપાય.

આકાશ:—જુલ્હી આંખે દેખી શકાય એવાં નક્ષત્રોનું અવલોકન.

જમીન:—ખેતી સંબંધી જમીનના જુદા જુદા ભાગ. જાત-જાતનાં ખાતર.

સંગ્રહસ્થાન:—સુવિજ્ઞાનને લગતા સાળાપયોગી સંગ્રહસ્થાનની વ્યવસ્થા અને રચના.

બાગકામ:—દરેક વિદ્યાર્થીને સોંપેલું કામ. નિરીક્ષણની નોંધપોથી અને નિરીક્ષણ કરેલી વનસ્પતિના નમુના.

કલેમ્બાટેલિંગનો સને ૧૯૧૮નો અભ્યાસક્રમ.

બીજું વર્ષ.

૧—માટી અને તેને કેવી રીતે બનાવવી.

૨—માટીના વીંટા, દોરી, અછોડા, મજુકા વગેરે બનાવવા અને તે તરફ બનાવવી.

૩—માટીની તપ્તી બનાવવી, અને તેને ચોરસ, લંબચોરસ, ત્રિકોણ, પદ્-
કોણ અને અષ્ટકોણમાં માપ પ્રમાણે કાપવી.

૪—આગલી અને અંત્યકાની મદદથી તપ્તી ઉપર આકૃતિ અને અક્ષર કાઢવા.

૫—નળાકાર.

૧૪—નારંગી.

૬—ઘડું.

૧૫—કેળાં.

૭—ધન.

૧૬—કેરી.

૮—સોડું.

૧૭—દાઝમ.

૯—પિરામિડ.

૧૮—પતંગીડ.

૧૦—આમલીનું પાંદડું.

૧૯—સાપ.

૧૧—સૂર્યસુખી ફૂલ.

૨૦—નદી, બેટ, મૂંઝિર, સામુદ્રકુની અને

૧૨—કદિ.

કોપકરપ.

૧૩—મૂળા.

૨૧—મુંગઈ ઈલાકાનો 'રીલીફ' નકશો.

રીલું વધી.

૧—ચપ્પુ.

૬—કાચ.

૨—તાણુંકુંચી.

૧૦—ફલની પાંખડીની તરેહ.

૩—ખડકીઓ.

૧૧—એનિન. (વરાળ મંત્ર.)

૪—તીરકામડું.

૧૨—ઉદર.

૫—પીપળાનું પાંદડું.

૧૩—માછલી.

૬—ગુલાબનું ફૂલ.

૧૪—દીવાલંડી.

૭—વેગણ.

૧૫—હિંદુસ્તાનનો 'રીલીફ' નકશો.

૮—પપૈડું.

૧૬—વિદ્યાર્થીઓના પોતાના જિલ્લાનો

'રીલીફ' નકશો.

ગુજરાત કેળવણીમંડળ.

નવાં સ્થાપવાનાં ૫૦ વાંચનાલયો.

નીચેના નિયમો પ્રમાણે આજ સુધીમાં ગુજરાતના પાંચ જિલ્લામાં
મળીને ૫૭ વાંચનાલયો સ્થાપવામાં આવ્યા છે. આવતા જુન માસની
૧૬લી તારીખથી ખ્રીસ્ત ૫૦ વાંચનાલયો તેજ નિયમાનુસાર સ્થાપવાનું નહીં
સચું છે. પ્રગતવર્ગની બાળ માટે તે નિયમો નીચે પ્રમાણે જણાવવામાં આવેછે:-

સગભગ એક હજારથી બે હજાર વસ્તીવાળાં ગામ, જ્યાં હજુ મુખી પુસ્તકાલયની સ્થાપના થઈ ન હોય ત્યાં ટ્રાઈ-ઇન-એડ નો ધોરણ મદદ આપી પુસ્તકાલય સ્થાપના કરાવવામાં સહાયત્વનું થવું એ ઉદ્દેશ કૃષ્ણવણી મંડળની વ્યવસ્થાપક કમિટીએ રાખ્યો છે. સગભગ આડધી રૂકમ ગામના ગૃહસ્થો એકઠી કરે, અને આડધી મંડળ ખાસ એકઠા કરેલા ફંડમાંથી આપે એ પ્રમાણે વાર્ષિક રૂ. ૩૦ સુધીના ખર્ચ પુસ્તકાલય ચલાવવું.

(૧) ગામ લોક રૂ. ૧૫) પંદર એકઠા કરી મંડળના સેક્રેટરીઓને મોકલી આપેથી તેમાં ખીજા રૂ. ૧૦) ઉમેરી, તથા વર્તમાનપત્ર વાળાઓ ખાસેથી છૂટ મેળવી, સગભગ રૂ. ૨૫ થી ૩૦ ની કિંમતનાં વર્તમાનપત્રો તથા માસિકો પૂરા પાડવામાં આવશે. આ પ્રમાણે દર વર્ષે ચાલુ રાખવામાં આવશે.

(૨) વર્તમાનપત્રો તથા માસિકો મંડળ તરફથી પસંદ કરવામાં આવશે, પરંતુ પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થાપક મંડળની સલાહથી તેમ કરવામાં આવશે. દેશની ચાલુ રાજકીય, સામાજિક વગેરે રિયલિટીનું જ્ઞાન મળે તેવાં વર્તમાનપત્રો તથા માસિકો પસંદ કરવામાં આવશે. જિલ્લાના મુખ્ય શહેરો એક પત્ર જરૂર લેવામાં આવશે.

(૩) પુસ્તકાલયની સ્થાપના તેજ ગામના ૩ થી ૭ પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થોનું મંડળ કરે અને તેમણે દરેક વાર્ષિક રૂ. ૧) એક લાઠીખરીના ફંડમાં આપવો. મંડળ પોતામાંથી એકને સેક્રેટરી નીમશે અને કૃષ્ણવણી મંડળને તેઓ દર ત્રણ મારો ખાપેલા ફારમ ઉપર રીપોર્ટ મોકલશે.

(૪) આ પુસ્તકાલય મદત વાપરવાનો દક ગામના દરેક સી પુરુષને રહેશે.

(૫) દરેક પુસ્તકાલયનું નામ “ગોખલે પુસ્તકાલય” રાખવામાં આવશે.

(૬) ટ્રાઈ પક્ષ કારણથી આ પુસ્તકાલય નંધ પડે તો વર્તમાનપત્રોની ફાઈલ ઉપર ગામ સમસ્તનો દક રહેશે.

(૭) આ સંબંધી તમામ અરજીઓ અમદાવાદમાં દાદાભાઈ શ્રી લાઠીખરીને સરનામે ગુજરાત કૃષ્ણવણી મંડળના સેક્રેટરીઓને મોકલવી. તે અરજીના જવાબમાં જે જાપેલું પત્રક મોકલવામાં આવે તેમાં માગેલી વિગતો ભરીને રૂ. ૧૫ ની સાથે તે મોકલી આપવું.

(ઉ. ભા. ના મે. એ. ઇ. સાહેબના તા. ૫-૨-૧૮ ના હુકમ નં. ૧૦૪૭૭ ઉપરથી.)

જાહેરખબર નં. ૧૨૬૭૮.

પ્રાથમિક શાળાઓ માટે મંજુર કરેલી નીચેની ચોપડીઓની યાદી સર્વ લેણાંની જાણ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

નં.	ચોપડીનું નામ.	જે ભાષા- માં છપાઇ હોય તે.	શાળા માટે મંજુર થઈ.	કિંમત રૂ.આ.પા.
૧	ચિન્નગાસીલાલ ખી. એ, નિશાળોના અસિસ્ટન્ટ ઇન્સ્પેક્ટર, કુમોન ભાગ સંયુક્ત પ્રતિ:— 'જ્ઞાતિ-મુખ્યમંત્રી ઉદ્ધ.'	ઉર્દુ	ઉર્દુ નિશાળોમાં ચલાવવા માટે અને લાઇબ્રેરી તથા ઇનામ માટે.	૦-૮-૦
૨	ભુઆશિયએ આલમ જ્ઞાતિ, દિલ્લિએ અન્વય.	"	ઉર્દુ નિશાળોમાં ચલાવવા માટે અને ઇનામ માટે.	૦-૧૨-૦
૩	" " કુર્મ.	"	" "	૦-૧૨-૦
૪	" " કુર્મ.	"	" "	૦-૧૨-૦
૫	મહમદ મુકત્તાદખાન સરવાની, અલીગઢ:— 'હીનયાત કા પહેલા રિસાલા.'	"	ઉર્દુ નિશાળોમાં ઇનામ આપવા માટે	
૬	" " ફુસા રાય બહાદુર કે. બી. કાપેર, લાહોર:—	"		
૭	'Prof. Ramsay muir's Britain's Case against Germany' નો ઉર્દુમાં તરજુમો. શેખ અબ્દુલ અલીજ ખી. એ. 'Loyal thoughts pub- lishing Association, Lahore' (લાહોર):—	"	ઉર્દુ નિશાળોમાં ઇનામ તથા લાઇબ્રેરી માટે.	૧-૦-૦
૮	'શેર ખતીનિયા' મર્દમ લાર્ડ કિંગ્સનરને જીવનચરિત્ર.	"	" "	૧-૪-૦

ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શનની (સહી) K. G. Joshi.
ઓફિસ, પુના, તા. ૩૧-૧-૧૮. ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શનની પતી.

(કે. ભા. ના મે. એ. ઇ. સાહેબના તા. ૫-૩-૧૮ ના હુકમ
નં. ૧૧૫૧૭ ઉપરથી.)

જાહેરખબર. નં ૧૧૫૧૭.

ચોપડીનું અને કર્તાનું નામ.	જે ભાષામાં જાહેર હોય તે.	જાને માટે મંજૂર મર્મ.	કિંમત રૂ.આ.પા.
મિ. કેપ્પરસ મોરાળજી પટેલ, એમ. બી. બી., એસ., મહદર મેન્શન, મિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ:—	મુંબઈ	સ્ત્રીઓ માટેની ટ્રેનિંગ ફાલોલોની લાઇબ્રરી માટે.	૨-૦-૦
૧ "મુવાવડ અને જાળકંઠી માવજત" મિ. હિમતલાલ મહેસાણા અં- ગરિયા, જીવાજી કોટેજ, સાન્તાક્રુઝ બી. બી. એન્ડ સી. આઇ. રેલવે:— "કિન્ડરગાર્ટન સંબંધે ૭ લેખો" ૧૯૧૬ ની આવૃત્તિ.	મુંબઈ	અધી પ્રાથમિક શા- ળાઓની લાઇબ્રરી માટે.	૦-૬-૦
૨ મિ. ફરદુનજી માણીજી પાવરી મી. એ., નં. ૩ પાંડે ધર્મશાળા પાસે, કારેલ વાડી, મુંબઈ:— "આથ્રા અને દિલ્લી" ૧૯૧૬ ની આવૃત્તિ	"	પ્રાથમિક અને મા- ધ્યમિક નિશાળોની લાઇબ્રરી માટે.	૧-૦-૦ (ચોપડીમાં કિંમત નથી આપી.)
૩ મિ. બીરબલ એમ. મહેતા, ઇલામિયાના મેન્શન પાસે, રોન્ડ- ફર્ટ રોડ, મુંબઈ:— "સ્તનગદનો આળ કુમાર" ૧લી આવૃત્તિ,	"	પ્રાથમિક નિશાળો- માં જેનામ માટે.	૦-૧-૦
૪ મિ. મોરાળજી મયેરજી કેસારી, રેસન રોડ નવસારી:— "દુષ્પ્રીનો દિવાસો" ભાગ ૧, ૧૯૧૫ ની આવૃત્તિ.	"	પ્રાથમિક અને મા- ધ્યમિક નિશાળોની લાઇબ્રરી માટે.	૦-૪-૦ (દરેક ભા- ગના)
૫ મિ. ગૌરીશંકર મગનલાલ પંચોળી, બી. બી. ટ્રાસ્ટિવાળ મ્યુનિસિપલ નિ- શાળામાં શિક્ષક, કરાંચી:— "નીતિશિક્ષક" યાને જાળકાનો ફૂલ કાર ૧ લી આવૃત્તિ.	"	પ્રાથમિક નિશાળો- માં જેનામ માટે.	૦-૬-૦

<p>મિ. રતિલાલ દાણીજી ભટ્ટ, બાળ મિત્ર કાર્યાલયના ઝો. સેક્રેટરી, રજી- ઓડ લાઈન્સ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, આણં- દજી બંહેચરના બિલ્ડિંગ, કરાચી:—</p>			
<p>૭ “બાળમિત્રમાળા-પુસ્તક ૧ થી ૫” ગુજરાતી.</p>		<p>પ્રાથમિક નિશાળો- માં ઇનામ માટે.</p>	
<p>૧ માઆપની સેવા, ૧૯૧૬ એપ્રિલ આ.</p>	<p>”</p>	<p>”</p>	<p>૦—૧—૦</p>
<p>૨ હિંદના બાળકો, ૧૯૧૬ ના મેની આ.</p>	<p>”</p>	<p>”</p>	<p>૦—૧—૦</p>
<p>૩ બાળશિક્ષણ ” બુનની ”</p>	<p>”</p>	<p>”</p>	<p>૦—૧—૩</p>
<p>૪ નાનીનાનીવાતોભાગ ૧, બુલાઈની,”</p>	<p>”</p>	<p>”</p>	<p>૦—૧—૩</p>
<p>૫ “બાળસંવાદ” ” ઝોગરટની ”</p>	<p>”</p>	<p>”</p>	<p>૦—૧—૩</p>
<p>મિ. પોપટલાલ કેળવણ્યંદ શાહ, હેડ- માસ્તર, આઇ. પી. મિશન ઝનાના ટ્રેનિંગ કોલેજ, અમદાવાદ:—</p>			<p>આખા વર્ષ ની માળા ખરીદે તો.</p>
<p>પ્રસિદ્ધ કરનાર-મેસર્સ લક્ષ્મીચંદ ઉત્તમચંદ અને કં.શુક્લેશ્વર, રાજકોટ:—</p>		<p>પ્રાથમિક કન્યાશા-</p>	<p>૦—૪—૦</p>
<p>૮ “નવીન ગરબાવળી” ૧૯૧૬ ની આવૃત્તિ.</p>	<p>”</p>	<p>ળાઓ અને સ્ત્રીઓ માટેની ટ્રેનિંગ કોલે- જોમાં લાઇબ્રેરી અને ઇનામ માટે.</p>	
<p>દિવાન બહાદુર રજીઓડલાઈ ઉદય-</p>		<p>પ્રાથમિક નિશાળો,</p>	<p>૨—૮—૦</p>
<p>રામ, ૩૬ ઝો, ચોપારી રોડ મુંબઈ:—</p>		<p>માધ્યમિક હાઈસ્કૂલો (દરેક મા.)</p>	
<p>૯ “યુરોપિયનોનો પૂર્વ દેશ આદિ સાથે વ્યાપાર, ભાગ ૩ થી ૪” ૧૯૧૬ ની આવૃત્તિ.</p>	<p>”</p>	<p>અને ટ્રેનિંગ કોલે- જોની લાઇબ્રેરી માટે</p>	
<p>રા. રા. જેડીસનંદાસ એલ. ડી.</p>		<p>માધ્યમિક હાઈસ્કૂ- ૧—૦—૦</p>	
<p>ખારલેયા, કરમચી દામજીના બિલ્ડિંગ</p>		<p>જોની લાઇબ્રેરી માટે. (સામગ્રી)</p>	<p>એક ડઝન</p>
<p>૪, ગીરગામ જેકરોડ, મુંબઈ પોસ્ટ</p>		<p>ના રૂ.</p>	<p>૮—૦—૦</p>
<p>ઓફિસ નં. ૪:—</p>		<p>”</p>	
<p>“અર્ચ શાસ્ત્રનાં સિદ્ધાંતો, ભાગ ૧</p>	<p>”</p>	<p>”</p>	
<p>લો” ૧લી આવૃત્તિ.</p>		<p>”</p>	
<p>સરદાર બહાદુર મોતીલાલ મુની-</p>		<p>”</p>	
<p>લાલ, વાઈસ પ્રેસિડન્ટ, ભરૂચ જિલ્લો</p>		<p>”</p>	
<p>એટ્રીક્ટમરલ અને ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ એ-</p>		<p>”</p>	
<p>સોસાયેશન ભરૂચ:—</p>		<p>”</p>	
<p>૧ “The Gujarat Agricultural and Industrial Quarter- ly” (શ્રી ગુજરાતી ખેતીવાડી અને દુનર ઉદ્યોગ ત્રિમાસિક).</p>	<p>”</p>	<p>ખાધી નિશાળો અને ટ્રેનિંગ કોલેજોની લા- ઇબ્રેરી માટે.</p>	<p>૧—૦—૦ (વાર્ષિક)</p>

૧૯૧૪-૧૫ ૧ લી વર્ષના ૪ અંક.		
૧૯૧૫-૧૬ ૨ ના ,, ૪ અંક.		
૧૯૧૬-૧૭ ૩ ના ,, ૩ અંક.		
મિ. જયજીલાલ અમરશી મહેતા, પીરમરા રોડ, અમદાવાદ:—		
૧૨ " પોતાનો પ્રયત્ન " ૧ લી આવૃત્તિ	પ્રાર્થમિક નિશાળો- માં ધનામ માટે.	૨-૦-૦
મિ. કનૈયાલાલ આત્મારામ પટેલ, ગ્રામીણ શિક્ષક, મેનંજ ટ્રેનિંગ કોલેજ, પાટણ:—		
૧૩ " અગ્રવિદ્યા શિક્ષિકા " ૧ લી આવૃત્તિ	પ્રાર્થમિક શાળાઓ અને ટ્રેનિંગ કોલેજો ની લાઇબ્રેરી માટે.	૦-૫-૦
મિ. મગનલાલ જગજીવન પાઠક, આકાશીકા કુવાની પોળ, ૧૭૯૬, અમદાવાદ:—		
૧૪ " વીજળી અને લોહચુંબક શાસ્ત્ર " ૧ લી આવૃત્તિ.	બધી નિશાળોની લાઇબ્રેરી માટે.	૧-૮-૦

ઉ. ભા. ના એ. ઇ.ની ઓફિસ
અમદાવાદ, તા. ૫ મી માર્ચ ૧૯૧૮.

(Sd) D. S. Savarkar.
એ. ઇ. ઉ. ભા.

કેળવણીખાતાની જાહેરખબરો.

(ઉ. ભા. ના મે. એ. ઇ. સાહેબના તા. ૨૧-૨-૧૮ ના હુકમ નં,
૧૧૦૮૯ ઉપરથી.)

‘સુશીલ માને ખાલસદખોલ’ ની કિંમત ૦-૬-૦ આના હતી
તે વધારી ૦-૭-૦ સાત આના છ વાઈ કરવા મિ. બી. એમ. જ્વાલને
ઉ. ભા. ના મે. એ. ઇ. સાહેબના ઇન્સપેક્ટર સાહેબે રજા આપી છે.

ફક્ત લગભગ સમયમાં ફાટવાની એથી અને ત્યાર પછીની આવૃત્તિઓ
ની કિંમતમાં વધારો કરવા રજા આપવામાં આવી છે. સામાન્ય વખતમાં
છાપેલી આ જોપડીની નકલોની કિંમતમાં વધારો કરવાનો નથી.

(ઉ. ભા. ના મે. એ. ઇ. સાહેબના તા. ૧-૩-૧૮ ના
હુકમ નં. ૧૧૫૫૪ ઉપરથી)

જાહેરખબર.

સને ૧૯૧૮ માં લેવાની વર્નાક્યુલર ફાઇનલ પરીક્ષા અત્યાર
સુધી લેવાય છે તેમ સપ્ટેમ્બર મહીનામાં લેવામાં આવશે અને પૂર્વણીની
પરીક્ષા ૧૯૧૯ ના એપ્રિલમાં લેવાશે. ત્યાર પછીનાં વર્ષોમાં વર્નાક્યુલર
ફાઇનલ પરીક્ષા નિયમિતપણે એપ્રિલ માસમાં લેવાશે.

ઉ. ભા. ના એ. ઇ. ની ઓફિસ, (સહી.) D. S. Savarkar.
અમદાવાદ, ૬મી માર્ચ, ૧૯૧૮. એ. ઇ. ઉ. ભા.

(ઉ. ભા. ના મે. એ. ઇ. સાહેબના તા. ૩૦ મી જાન્યુઆરી
૧૯૧૮ ના હુકમ નં. ૧૦૨૭૦ ઉપરથી.)

‘નવી ભૂમિતિ, ભાગ ૧’ ની બીજી આવૃત્તિ મે. ડિરેક્ટર સાહેબે
પસંદ કરી છે અને મેલુર કરી છે; અને તે વેચવાની મેસર્સ ચીમનલાલ
સુનીલાલ એન્ડ કં. તે રજા આપવામાં આવી છે.

લગાઈના સંમેલોને સીધે તેની દિમત રૂ. ૦-૬-૬ રાખવામાં આવી છે.

ઉ. ભા. ના મે. એ. ઇ. સાહેબના તા. ૧૬-૨-૧૮ ના
હુકમ નં. ૧૦૬૧૨ ઉપરથી.

જાહેરખબર નં. ૧૦૬૧૧, સને ૧૯૧૭-૧૮.

આ ઉપરથી સંબંધે જાહેરવામાં આવે છે કે નામદાર સરકારે નીચે
આપેલી ખાતાની ચુકવણીઓ તપાસ કરવા, અચિત્ત કરવા, જ્યા
જ્યા રાખવા અને વેચાણ કરવા માટે અંમલવાદના મેસર્સ ચીમનલાલ
સુનીલાલ અને કંપનીને તા. ૧૬ મી ડિસેમ્બર ૧૯૧૭ થી દસ વર્ષ સુધી
ફરીને ટ્રાન્સક્ટ આપ્યા છે.

ધી-ગુજરાત યોરીએન્ડલ બુક દીપા.

શીચીરોડે રતનપોળનો નોકે-અમહાવાદ.

ટેકસ્ટ બુકો.

ટેકસ્ટ બુકો—વાચનમાળાઓ અને સપળી ટેકસ્ટ બુકો, ઉર્દૂ બુકો, નોટી, નકશા, સાધનની પટ્ટીઓ, રખર, પુટ, ફોર્મ-બુકો બાપેલી ને દારી અને સુલને ઉપયોગના સપળા સાધનો અને મોટા જગ્યામાં સપળીઓ છીએ અને પૂરતું કમિશન આપીએ છીએ.

કોપી બુકો.

નવી દમની એક આતો કોપી બુક નં. ૧ થી ૫, દેખવણી ખાતાએ પ્રાથમિક શાળાઓ માટે મહાર કરેલી કમિશન જગ્યામાં ખરીદ નારને પૂરતું આપીએ છીએ, વધુ નંબરો નંબર, માલ છે.

મુખગણિત.

વધુ જથ્થે આવૃત્તિઓ હુંક સમયમાં પૂરી થયેલી. ભાગ ૧ કિં. ૦-૨-૦, ભાગ ૨ કિં. ૦-૨-૯. માણેલાય કાળીદાસ બદેશત.

સરળ પ્રાથમિક બુક.

ધીરજવાગ ચિત્ર સાથેની ઉત્તમ કદારની કામમાં સરળ હોવા સાં કિમતમાં બચીજ જૂજ.

પ્રાથમિક અંકગણિત.

કર્તા—પરજી દાહ્યાદ દેશાઈ

કિમત ૦-૬-૦

દેખવણી ખાતાએ પ્રાથમિક શાળાઓ માટે ટેકસ્ટ બુક તરીકે મેંજુર થયું છે. કમિશન સાથે આપનામાં આવશે.

આ ઉપરાંત સપળી બુકો, ફોર્મને લગતો સામાન વગેરે રાખી ઘરા દને પૂર્ણ સતોષ આપી કામ કરીએ છીએ, બદલિઆમના ચીરાર ઉપ વસ્ત્ર અમથ કરી ડી.પી. થી રવાના કરીએ છીએ. એક વખતે કામ કરનાર પૂર્ણ ખાતી યમે.

ગુજરાત શાળાપત્ર

પુસ્તાક ૬૪મું, ફેબ્રુઆરિ સને ૧૯૨૫, અંક ૨-જો

યુનિસિપાલિટિ તથા લોકલબોર્ડને માંયમિક શાળાઓ
સોંપવા સંબંધી ઠરાવો—

(પુ. ૬૪, અંક-૧, પૃષ્ઠ ૩૧ થી ચાલુ)

ટીપ—‘શિક્ષક’ પદ્ધતિ પ્રમાણે અડધા વિદ્યાર્થીઓ સવારમાં નિશાળે આવે છે, અને બાકીના બપોર પછી નિશાળે આવે છે, અને તેમાં તેના તેજ શિક્ષકોને જાને વખત નિશાળમાં હાજર રહેવું પડે છે. કેળવણી અંક-ની કક્ષા રજ (૩) ના આધારે જનાવવામાં આવેલા કાનુનો પ્રમાણે તે પદ્ધતિ ત્રીજા ધોરણના વર્ગો સુધી અમલમાં મૂકી શકાય; પરંતુ તેવા પ્રસંગે નિશાળના જાને વખતમાંથી કાઢી પછી વખતે કાઢી પછી શિક્ષકને બે કક્ષાના વધારે વર્ગ સોંપી શકાય નહિ.

૫૮. સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળે રાખેલા શિક્ષકોમાં ઓછામાં ઓછા ૫૦ ટકા અગર સરકાર વખતે વખત ને પ્રમાણુ ટ્રેઇનડ શિક્ષકોનું પ્ર- નક્કી કરે તેટલા પ્રમાણમાં ટ્રેઇનડ શિક્ષકો હોવા જોઈશે; અને સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળે રાખેલા શિક્ષકોની કુલ ગ્રંથ્યા ઓછામાં ઓછા ૧૫ ટકા

અને વધારેમાં વધારે ૩૦ દર્જા 'નેટવર્ક' શિક્ષકો પાસે ટ્રેનિંગ હાલગત ૫ વર્ષના અગર ત્રીજા વર્ષનું સર્ટિફિકેટ હોવું જોઈશે. જે ટ્રેનિંગ શિક્ષકોની સંખ્યા સરકારે કરાવેલી ઓછામાં ઓછી સંખ્યા કરતાં ઓછી હોય, તે સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ જરૂર જણાય તેવી સ્કોલરશિપો આપીને અગર બીજી રીતે દર વર્ષે પુરતી સંખ્યામાં શિક્ષકોને ટ્રેનિંગ કરવાનો એવેજ બંધોબસ્ત દરશે કે ઇ. સ. ૧૯૨૮-૨૯ ની સાલમાં ટ્રેનિંગ શિક્ષકોનું નક્કી કરેલું પ્રમાણ આવી રહે, અને સારપણી જળવાઈ રહે; પૂર્ણતેમાં કેળવણીની પ્રગતિ અને શિક્ષકોની સંખ્યાના ઘટાડા તરફ પુરતું ધ્યાન આપવું જોઈશે.

૫૯. (૧) કેળવણી એક્ટની કલમ ૮ (૧) ના આધારે લીધેલા અને નોકરીમાં રાખેલા પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષકોને, શિક્ષકોના પગારના તેમને લેતી વખતે અને નોકરીમાં રાખતી વખતે દર. સરકાર કેળવણીખાતામાં પગારનાં જે ધોરણ આદ્ય હોય, તે ધોરણે, પગાર આપવો પડશે.

(૨) સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળે નોકરીમાં રાખેલા પ્રાથમિક શાળાના જા શિક્ષકોના સંબંધમાં લાગકાત નહિ ધરાવનાર શિક્ષકોનો અગર લાયક ધરાવનાર હંમેશા મદદનોશ શિક્ષકોનો પગાર માસિક રૂ. ૧૫ થી ાછો હોઈ શકશે નહિ, અને સરકારની મંજૂરી મેળવ્યા સિવાય પહેલાને માસિક રૂ. ૨૦ કરતાં અને જીવનને માસિક રૂ. ૨૫ કરતાં વધારે પગાર માગી શકાશે નહિ.

(૩) જે જગાઓ ખાસ કરીને ખર્ચાળ હોય, અગર જેનાં હવા-પાણી ખરાબ હોય, અગર જ્યાં યોગ્ય સ્થાનિક શિક્ષકો મળી શકતાં ન હોય, તેવી જગાઓ માટે સરકારની મંજૂરી મેળવીને એલાવન્સ આપી શકાશે.

ટીપ્—પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષકોને રાખતી વખતે તેમને ચોક્કસ કહેવું જોઈશે કે ખાધ જોરાફીની વસ્તુઓની કિંમતમાં સારો ઘટાડો થશે તો તેમના પગારનાં ધોરણમાં ઘટાડો કરવાનો સંભવ રહેશે.

૬૦. સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ પાસે થએલા વિદ્યાર્થીશિક્ષકો, તેમને શિક્ષકના ધંધા માટે કેળવવાનાં હેતુથી, નીચી શકશે.

પાસ થએલા વિદ્યાર્થીશિક્ષકોએ વર્નાક્યુલર હાઈનલ પરીક્ષા અથવા પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષકની નોકરી માટે

લાયક બનાવનારી બીજી પરીક્ષામાં માસ કરેલી હોવી જ નોઈશે, અને તેમને ખામ-ચૂંટી કાઢેલા મુખ્ય શિક્ષકોની નિશાળોમાં મોકલવા નોઈશે. ઉપરના વિદ્યાર્થીશિક્ષકોને દરરોજ ઓછામાં ઓછા ચાર કલાક નિશાળમાં હાજર રહેવું પડશે; અને તેમાંથી ઓછામાં ઓછા બે કલાક શિક્ષણકર્તાનું શિક્ષણ લેવામાં ગાળવા પડશે.

પાસ થએલા વિદ્યાર્થીશિક્ષકો સાધારણ રીતે એક વર્ષને માટે નીમવા; પણ તેની મુદત બે વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય. સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ દ્વારા તે પ્રમાણે તેમને પગાર આપવો પડશે. પાસ થએલા વિદ્યાર્થીશિક્ષકો નરીકેની નોકરી તદ્દન હંગામી ગણવામાં આવશે, અને રમ, પેન્શન, અગર પગારના વધારામાં તેની ગણતરી કરવામાં આવશે નહિ.

૧૧. અગ્રુક વર્ગની નિશાળો માટે એટલે દાખલા તરીકે ઉર્દુ નિશાળો અગર કન્યાશાળાઓ માટે જે જગ્યાએ લાયકાતે લગુતા વિદ્યાર્થી- શિક્ષક. ધરાવનારા શિક્ષકો મળી શકતા ન હોય તેવી જગ્યાએ, નિશાળની અંદર કામ કરવાથી વર્નાક્યુલર ફાઇનલ પરીક્ષા અગર તેની બીજી લાયકાત આપનાર પરીક્ષા માટે તૈયાર થાય, તે હેતુથી સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ લગુતા વિદ્યાર્થી- શિક્ષકો નીમી શકશે. આવા વદ્યાર્થીશિક્ષકોએ જુ ધોરણ પાસ કરેલું નોઈશે. (સ્ત્રીઓ માટે હમ્મકામાં પાંચમું ધોરણ પાસ કરેલું અને સિંધમાં ચોથું ધોરણ પાસ કરેલું નોઈશે.) નિશાળના વખતમાં બધો વખત તેમને નિશાળમાં હાજર રહેવું પડશે, પણ તેઓ દરરોજ બે કલાક કરતાં વધારે વખત શીખવી શકશે નહિ.

લગુતા વિદ્યાર્થીશિક્ષકો સાધારણ રીતે એક વર્ષને માટે નીમવા, પણ તેમની મુદત બે વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય. સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ દ્વારા તે પ્રમાણે તેમને પગાર આપવો પડશે. લગુતા વિદ્યાર્થીશિક્ષક તરીકેની નોકરી તદ્દન હંગામી ગણવામાં આવશે, અને રમ, પેન્શન અગર પગારના વધારા માટે તેની ગણતરી કરવામાં આવશે નહિ.

૩૬ લોકશબ્દોડને પ્રાથમિક શાળાઓ સોંપવા સંબંધી હરવો ।

મકરણ પ મુ

જગાની સવડ, સાધન અને સાહિત્ય, શિક્ષણના અવકાશકમ
અને હાજરી

[તા. ક. સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના વહીવટ નીચેની અગર તેની
મદદ મેળવતી શાળાઓ હોય, કિંના ન હોય, તોપણ માન્ય રાજવામાં
આવેલી જયી શાળાઓને (પ્રકરણ છટું જુઓ) આ પ્રકરણના અ, બ
અને ક વિભાગમાં આપેલા નિયમો લાગુ પડે છે.]

૬ અને ઈ વિભાગના નિયમો ફક્ત સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના
વહીવટ નીચેની નિશાળોને લાગુ પડે છે; પણ માન્ય રાજવામાં આવેલી
બીજી નિશાળો માટે તે માર્ગદર્શક થઈ પડશે. પરંતુ, જો નિયમ ગ્રાન્ટ-
ઈન્ડ-એડ, કાડની જાળતમાં જયી નિશાળોને લાગુ પડે છે.

અ--જગાની સવડ

૬૨. વર્ગના પત્રકની મંજૂરના દરેક વિદ્યાર્થી માટે, દરેક વર્ગના
ઝોરડામાં (ઝોરડાઓ સિવાય) ઝોળામાં ઝોળી
વર્ગના ઝોરડાની આડ ઝોરડા કુટ જગા પુરી પાડવી જોઈશે.
ઝોળામાં ઝોળી જગા.

૬૩. પુરતી સખ્યામાં જગરૂ અને પિશાબખાનાંની જોડવણ
જગરૂ અને પિશાબ-કરવી પડશે.
ખાનાંની જોડવણ.

૬૪. રમતગમતના સ્થળની પણ જોડવણ કરવી પડશે.
રમત ગમતના સ્થળ-
ની જોડવણ.

બ--સાધન અને સાહિત્ય

૬૫. નિશાળના સરસામાન માટે જોઈતા પદાર્થો જેવા કે ખુરસી,
મેજ, અને કાણું પાટીઉં, દરેક વર્ગના ઝોરડામાં
સરસામાન પુરે પુરા પાડવા જોઈશે.
પાડવા વધે.

લોકસભાએ પ્રાથમિક શાળાઓ સોંપવા સંબંધી ઠરાવો ૩૭

૬૬. નિશાળમાં શિક્ષકોના ઉપયોગ માટે જોઈતી શાળાઓ માટે મંજૂર કરેલી ચોપડીઓ, નકશાઓ, ચિત્રો અને શાળાઓ માટે શિક્ષણના સાદિલ પશુ પુરાં પાડવાં પડશે. મંજૂર કરેલી ચોપડીઓ વગેરે પુરી પાડવા વિષે.

૬૭. નાણાંની છૂટ પ્રમાણે શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ માટે લાઝમીરી-લઝમીરીઓ. નાં પુસ્તકો પુરાં પાડવાં પડશે.

૬૮. જે માસિક ચોપડીઓ, સ્લેટો અને નિશાળમાં જોઈતી બીજી વસ્તુઓ ખરીદવાને અશકત હોય તેમનાં છાકરાં ગંરીય છાકરાંને માટે તે વસ્તુઓ પુરી પાડવી પડશે. ચોપડીઓ વગેરે આપવા વિષે.

ક--શિક્ષણના વિષયો

માન્ય રાજ્યમાં આવેલી શાળાઓમાં અને સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના વહીવટ નીચે રાખેલી અગર તેની પાસેથી મદદ સુખર્ષ પ્રાથમિક કેળવણી મેળવતી બીજી શાળાઓમાં શિક્ષણના વિષયો, વણી એક્ટ, ૧૯૨૩, અભ્યાસક્રમ, પુસ્તકો અને શિક્ષણનાં ધોરણો નક્કી કરેલા પ્રમાણે રાખવાં પડશે, પણ તેમાં સ્થાનિક જરૂરિયાતોને અનુકૂળ ફેરફાર સરકારની મંજૂરી મેળવીને સ્કૂલબોર્ડ કરી શકશે.

૬૯. મરાઠી, ગુજરાતી, કાનડી, ઉર્દુ-ગુજરાતી, અને ગુજરાતી-ઉર્દુ ધોરણોના ઇપેક્ષા અભ્યાસક્રમ, અને સિંધના અભ્યાસક્રમો. પ્રાથમિક શાળાના અભ્યાસક્રમ, નવા અભ્યાસક્રમ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલાં સુધી ચાલુ રાખવા પડશે. પણ સરકારની મંજૂરી લઈને સ્કૂલબોર્ડ ફેરફાર કરેલા અભ્યાસક્રમ ચલાવી શકશે.

૭૦. સરકારી કેળવણીખાતાએ મંજૂર કરેલાં પુસ્તકોની યાદીમાં હોય તેવાંજ પુસ્તકો વાપરી શકશે. એવાં મંજૂર મંજૂર કરેલાં પુસ્તકો કરેલાં પુસ્તકો સિવાયનાં બીજાં પુસ્તકો સરકારની

૩૮ લોકશબ્દોને પ્રાથમિક શાળાઓ સોંપવા સંબંધી કરાવે

કે વાપરવા વિષે. અગાઉથી મંજુરી લીધા સિવાય, જેવણી ખાતામાં વાપરી શકાશે નહિ.

૭૧. જેવણી એક્ટની કલમ ૨૭ (૩) (અ) (બ) (ક) (દ) માં વિગતવાર જે શિક્ષણના વિષયો આપેલાં છે જેવાં કે ખાસ અભ્યાસક્રમો (અ) રચાનિક જરૂરિયાતોને અનુકૂળ આવે તેવા માટે સરકારની વ્યાવહારિક શિક્ષણના અભ્યાસક્રમ, મંજુરી.

(બ) પ્રયોગદ્વારા વિજ્ઞાનનું શિક્ષણ, માટીના નમુના જતાં વાનું શિક્ષણ, સહિતનાનું શિક્ષણ, હસ્તકળા-શિક્ષણ, અને ભવિષ્યના ધંધામાં ઉપયોગી થાય તેવું કામ જેની અંદર ગૃહવિજ્ઞાનનો સમાવેશ થાય છે, તેવા પ્રાથમિક જેવણી લેતાં કાર્ષ પછી ઉમરનાં બાળકો માટેના શિક્ષણના અભ્યાસક્રમ.

(ક) પ્રાથમિક જેવણી લેતાં કાર્ષ પછી ઉમરનાં બાળકો માટે શારીરિક અને મૈત્રિક જેવણી માટેના અભ્યાસક્રમ.

(દ) પ્રાથમિક શાળાનાં ઉપકાં ધોરણોમાં શિક્ષણના ભાગ તરીકે ભવિષ્યના ધંધા માટે ઉપયોગમાં આવે તેવા અભ્યાસક્રમ.

ઉપર જણાવેલા વિષયોમાંથી કાર્ષ પછી વિષય દાખલ કરવાની કાર્ષ પછી સ્થાનિક સત્તાધીશ મંજુરી ઇચ્છે, તે તેણે તે સંબંધી એક યોજના તૈયાર કરીને મંજુરી માટે સરકારને મોકલી આપવી પડશે, અને સરકારની મંજુરી મળ્યા સિવાય તે વિષયો દાખલ કરી શકાશે નહિ.

૭૨. સ્થાનિક સત્તાધીશ મંજુરતા વહીવટ નીચેની શાળાઓમાં ધાર્મિક શિક્ષણ કે જેની અંદર કુરાનના શિક્ષણનો ધાર્મિક શિક્ષણ સમાવેશ કરવામાં આવે છે તે આખી શકાશે; પરંતુ (૧) તેવા શિક્ષણ સંબંધી કાર્ષ સ્થાનિક હરકત હોવી જોઈએ નહિ અને (૨) વિદ્યાર્થીઓની હાજરી અરજિઆત હોવી જોઈએ અને (૩) ધાર્મિક શિક્ષણ આપવાના વખતનો ૭૩ માં નિયમમાં નક્કી કરેલા શિક્ષણના વખતમાં સમાવેશ કરેલો હોવો જોઈએ નહિ.

૭૩. માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળામાં જવું એટલે સ્કૂલમાં સરકારની પરવાનગી મેળવીને કરાવે તે પ્રમાણે ઉપલી નિશાળ સુબંધ પ્રાથમિક માં નક્કી કરેલા દિવસોએ અને દરરોજ નક્કી

કેળવણી એક્ટ, કલમ, કરેલા વખતે નક્કી કરેલી મુદત સુધી શિક્ષણ લેવા માટે હાજર રહેવું એવો અર્થ થાય છે.

૭૩. જે કોઈ રચાનિક, સ્કૂલકમિટી હોય, તો તેનો અભિપ્રાય લઈને સ્કૂલમજાડ દરેક નિશાળ ચલાવવાનો વખત નક્કી નિશાળનો વખત કરશે. શિક્ષણના કક્ષાક બાળવર્ગ અને ૧લા ધોરણના વિદ્યાર્થીઓ માટે દરરોજ ત્રણથી ચોખા અને ચારથી વધારે રાખી શકશે નહિ; અને બીજા વિદ્યાર્થીઓ માટે ચારથી ચોખા અને છથી વધારે રાખી શકશે નહિ. કોઈ પણ શાળાએ જો વખતે લાગણામય તથા કક્ષાક કરતાં વધારે વખત શિક્ષણ આપી શકશે નહિ. જે નિશાળોમાં શિક્ષક પ્રદક્ષિતા હામલ કરવાની મંજૂરી આપેલી હોય, તે નિશાળોમાં ઉપરના કલકા ઘટાડી શકશે.

દરેક નિશાળમાં રવિવારની રજા પાળવી પડશે અને અડવાડીઆમાં બીજાનું એક દિવસે અડધી રજા આપવી પડશે. મુમત્તમાનની નિશાળોમાં, નિશાળો આરંભ વિદ્યાર્થીઓનાં ઘણાં માખાપની ઇચ્છા હોય, તોજ રવિવારને બદલે શુક્રવારે રજા પાળવી.

૭૪. પ્રાયમિક શાળાઓમાં વેકેશનોની કુલ મુદત દર વર્ષે ત્રણ અડવાડીઆંથી વધારે રાખી શકશે નહિ. રચાનિક વેકેશન પાળવા સ્કૂલકમિટી હોય તો તેનો અભિપ્રાય લઈને સ્કૂલ વિષે મજાડ દર વર્ષે વેકેશનો આપવાની સંખ્યા નક્કી કરશે, અને દરેક વેકેશનની મુદત, અને દરેક વેકેશન પાળવાનો વખત નક્કી કરશે; પરંતુ કોઈ પણ વેકેશનની મુદત ચાર અડવાડીઆંથી વધારે રાખી શકશે નહિ.

એક એક વર્ષમાં વેકેશનો ઉપરાંત વધારેમાં વધારે ૩૫ બીજા તહેવારો સ્કૂલમજાડ મંજૂર કરી શકશે, અને કોઈ પણ નિશાળની વાર્ષિક પરીક્ષા અગર તપાસણી કર્યા પછી તરતજ વેકેશન કરનાર અમલદાર અગર દેખરેખ રાખનાર અમલદાર એક દિવસની રજા આપી શકશે.

૭૫. જે જગાએ સરખાતની પ્રાયમિક કેળવણીનું શિક્ષણ ફરજિયાત હોય, તે જગાએ નિશાળ ફરજિયાત શિક્ષણ આપતી હોય, તે દિવસોએ અને તે વખતે નિશાળની જગાએ હાજરી ના દરેક વિદ્યાર્થીએ હાજર રહેવું પડશે. માંદગી

૪૦ લોકલમોર્ડને પ્રાથમિક શાળાઓમાં સોંપવા સંબંધી કરાવો

વિષય. માટે અગર ખીજી યોગ્ય કારણ માટે થોડી મુદતની રજા મુખ્ય-શિક્ષક આપી શકશે.

૭૬. માન્ટ-ઇન્-એઇડ-કેડ અને વનીકયુલર પુરુષ શિક્ષકો અને સ્ત્રી શિક્ષિકાના કાનુનોના કાડમાં આપેલા વિદ્યાર્થી-ઓને દાખલ કરવાના અને તેમને તે ઉઠાડી લેવાના, કેડ અને વની- તેમની ઉંમર અને હાજરી નોંધવાના અને લીવિંગ કયુલર પુરુષ શિક્ષ- સર્ટિફિકેટ આપવાના નિયમો કેળવણી એક્ટની કલમ કેડ અને સ્ત્રી શિક્ષ- ૨૭ (૩) (૬) ના આધારે સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ કેડ માટેના કાનુ- નવા કાનુનો બનાવીને તેમાં ફેરફાર કરે નહિ ત્યાં- નાનો કેડ લાગુ મુખી અમલમાં રાખવા પડશે.

આકાર વિષે.

ઈ. ફી

૭૭. સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળની પ્રાથમિક શાળાઓમાં તેમજ સ્થાનિક સત્તા નહિ ધરાવતી મ્યુનિસિપલિટીની મ્યુ- ફી. નિસિપલ હાલની અંદર આવેલી જિલ્લા લોકલમોર્ડના વહીવટવાળી પ્રાથમિક શાળાઓમાં કાર્ડ પણ વખતે

શી કાઢી નાખી શકશે.

૭૮. સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના વહીવટ નીચે આલેલી પ્રાથમિક શાળાઓમાં નીચે જણાવેલોને શી આપવામાંથી ફીમાંથી મુક્ત મુક્ત કરવા પડશે.

કરવા વિષે.

(અ) બધી ઊકરીઓ;

(બ) સ પરિશિષ્ટમાં દર્શાવેલા અત્યજ વર્ગના ઊકરીઓ;

(ક) જે ઊકરીઓનાં માન્યપ રૂલમોર્ડને ખાતરી કરી આપે કે, તેઓ શી આપવાને અસક્ત છે, તે ઊકરીઓ;

(ઙ) જે દેશી લોકરી સિપાઈઓ અને લશ્કરની સાથે ગએલા માણસો મહાન યુદ્ધની અંદર રણ- સેવમાં મરણ પામ્યા હોય અગર અશક્ત થઈ ગએલા હોય તેમનાં ઊકરીઓ;

- (દ) લશ્કરની લડાયક ટુંકડીઓની અંદર જોડાએલા દેશી લશ્કરી સિપાઈઓના છોકરાઓ;
- (ક) જે સ્ત્રી શિક્ષકોનાં પગાર માસિક રૂ. ૧૦૦ અગર તેથી ઓછો હોય, તેમના છોકરા;
- (ક) વિભાગમાં જણાવેલી સ્કૂલખોડની સત્તા સ્કૂલખોડ સ્થાનિક સ્કૂલકમિટીને આપી શકશે.

પ્રકરણ ૬

માન્ય રાજવામાં આવેલી શાળાઓ

કોઈ પણ શાળાનો ભાગ જેની અંદર સરકારની પ્રાથમિક કેળવણીનું શિક્ષણ અપાતું હોય, અને જેને ચાલુ વખતને માટે મુખ્ય પ્રાથમિક સ્કૂલખોડ અગર સ્કૂલખોડ નાપાસ કચેરોના ઠરાવ ક્યાં કેળવણી એક્ટ, ૧૯૨૩, કલમ ૨. પછી અપીલ કરવાથી સરકારે માન્ય રાખી હોય તેને 'માન્ય રાજવામાં આવેલી શાળા' કહેવામાં આવી છે.

દરેક માન્ય રાજવામાં આવેલી શાળા અને સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના વહીવટ નીચે રાખેલી અગર તેની મદદ મેળવતી દરેક પ્રાથમિક શાળા, નિશાળના વખત અંદર સરકારના અને સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના તપાસણી કરનાર અમલદારો ખાસ કરીને નીચેની બાબતોની ચોક્કસાઈ કરવા તપાસી શકશે:—

- (અ) ૧૭ મી કલમમાં નક્કી અગર, મંજૂર ક્યાં પ્રમાણે શિક્ષણ આપવામાં આવે છે કે નહિ,
- (બ) કોઈ પણ જાતનું નુકસાનકારક શિક્ષણ આપવામાં આવે છે કે નહિ,
- (ક) વિદ્યાર્થીઓની ફરજિયાત હાજરી વિષેના કેળ-

૬૨ લેઝલખોઈને પ્રાથમિક શાળાઓ સોંપવા સંબંધી ઠરાવો

વહીવી ઍક્ટના ઠાનુનોનો બરાબર અમલ
થાય છે કે કેમ, અને

(૬) નક્કી કરેલાં રજિસ્ટરો અને પત્રોડા રાખવામાં
આવે છે કે કેમ.

સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના વહીવટ નીચે રાખવામાં આવેલી કોઈ
પણ પ્રાથમિક શાળાની બાબતમાં રફૂલખોઈ અને

કલમ ૧૬ (૨) એવી બીજી કોઈ 'માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળા'
ની બાબતમાં શાળાના મેનેજરે સરકાર અગર સ્થા-
નિક સત્તાધીશ મંડળ વારંવાર જો દહીકતા અગર પત્રોડા માગે તે પુરાં
પાડવાં પડશે.

'માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળાઓમાં' તેમજ સ્થાનિક સત્તાધીશ
મંડળના વહીવટ નીચે રાખવામાં આવેલી અગર
કલમ ૨૭. તેની મદદ મેળવતી, બીજી પ્રાથમિક શાળાઓમાં
શિક્ષણના વિષયો, અભ્યાસક્રમ, પુસ્તકો, અને શિક્ષ-
ણનાં ધોરણ, નક્કી કર્યાં મુજબનાં રાખવાં પડશે; પણ સ્થાનિક જરૂરિ-
યાતને અનુકૂળ આવે તેવા ફેરફાર સરકારની મંજૂરી મેળવીને તેમાં
રફૂલખોઈ કરી શકશે.

ફરજિઆત કેમવણી દાખલ કરવામાં આવી હોય, તેવા ફેરફાર વિસ્તાર-
ની અંદર, જો બાળકને ફરજિઆત કેમવણીની
કલમ ૨૮. યોજના લાગુ પડતી હોય, તેને પાછળ દર્શાવ્યા

પ્રમાણેનું કોઈ પણ યોગ્ય કારણ હોય નહિ તો,
અને જો 'તે' માળાપ અને બાળક સંધારણ રીતે તે વિસ્તારનાં રહેવાશી હોય
તો તેના માળાપે તે વિસ્તારની અંદર આવેલી કોઈ પણ માન્ય રાખવામાં
આવેલી શાળામાં મોકલેનું પડશે.

નીચેની કોઈ પણ બાબતને લઈ કોઈ પણ બાળકને માન્ય રાખ-
વામાં આવેલી શાળામાં ન મોકલવામાં આવેલું હોય
કલમ ૧૬. તો તેના માળાપ તેને યોગ્ય કારણસર નથી મોક-
લવામાં આવેલ તો એમ જણી શકાશે:—

(ઈ) બાળક રહેલું હોય તે જાગમાં બાળકની માતૃ-
ભાષામાં શિક્ષણ આપતી માન્ય રાખવામાં આવેલી
કોઈ પણ શાળા હોય નહિ.

(ક) આજુક રહેલું હોય તે ભાગમાં તેનાં માળાપ વાંધા ઉઠાવે તેવું -પ્રાથમિક શિક્ષણ કરજિઆત અપાતું હોય તેવી નિશાળો સિવાયની તેનાં માળાપ તેને મોકલી શકે તેવી માન્ય રાખવામાં આવેલી કોઈ પણ શાળા હોય નહિ.

૭૬. માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળાની વ્યાખ્યાની અંદર રચાનિક સત્તાધીશ મંડળની ચલાવવામાં આવતી કોઈ શાળા અગર શાળાનો ભાગ જેની અંદર શરૂઆતની પ્રાથમિક કક્ષવણી અપાતી હોય તેનો સમાવેશ થઈ જાય છે.

૮૦. માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળાઓના અ અંતે અંતે અંતે બે વર્ગ પાડવામાં આવશે. આ વર્ગની અંદર જે માન્ય રાખવામાં નિશાળોમાં પ્રાથમિક શાળાઓનાં આશુ ધોરણોનો આવેલી શાળાઓ. અભ્યાસક્રમ ચલાવવામાં આવતો હશે તેમનો સમાવેશ કરવામાં આવશે. આ વર્ગની અંદર રચાનિક સત્તાધીશ મંડળના વહીવટ નીચે રાખવામાં આવેલી પ્રાથમિક શાળાઓનો તેમજ આન્ટન-એઇડ-કોડના નીચ પ્રકરણને આધારે અગાઉ સ્વીકારવામાં આવેલી હોય તેના જેવી પ્રાથમિક શાળાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવશે.

બ વર્ગની અંદર જે નિશાળોમાં શિક્ષણનું ધોરણ હેતુક પ્રકારનું હશે તે, નિશાળોનો સમાવેશ કરવામાં આવશે. આ વર્ગની અંદર ગામડી શાળાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવશે એટલે, સિંધની મુદ્દા નિશાળો અને આન્ટન-એઇડ-કોડના નીચ પ્રકરણને આધારે અગાઉ સ્વીકારવામાં આવેલી હોય તેના જેવી નિશાળોનો સમાવેશ કરવામાં આવશે.

૮૧. જે નિશાળની અંદર કોઈ પ્રજા જાતનું, ગુરુસાનકારક શિક્ષણ, ગુરુસાનકારક શિક્ષણ આપવામાં આવતું હશે, તેવી નિશાળને માન્ય રાખવામાં આવશે.

૮૨. કોઈ પણ શાળા કે જે આ નિયમો ચોથા પ્રકરણના ક વિભાગમાં અને માંચમા પ્રકરણના અ, બ અને ક આ વર્ગની નિ- વિભાગોમાં, શિક્ષક વર્ગ, મશનની, સવડ, નિશાળ શાળો માટેની માટે, એઈટી સાધન, અને શિક્ષણના અભ્યાસક્રમ શરૂ થાય જતાવેલી શરૂ થાય સાધારણ રીતે આજુક

નહિ તેને એ વર્ગની શાળા તરીકે માન્ય કરવામાં આવશે નહિ. વળી તેથી શાળાના મેતેજરેનો માનદ-ઇન-એઇડ-ફાઇના નિયમો અગર સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ અને સરકારની મંજૂરી મેળવીને સ્કૂલબોર્ડ તેવા બીજા કાનુનો બનાવે તે કાનુનો પળવાની કસુલાત આપશે નહિ, ત્યાંસુધી તેમને એ વર્ગમાં મૂકી શકાશે નહિ.

૮૩. નીચેની શરતો પાળે તે સિવાય કોઈ પણ નિશાળને સ્કૂલબોર્ડ એ વર્ગની નિ- એ વર્ગની શાળા તરીકે માન્ય રાખી શકશે નહિ:-
શાળો માટે શરતો.

(i) વ્યાવહારિક પ્રાથમિક શિક્ષણનો સરકારની મંજૂરી મેળવીને સ્કૂલબોર્ડ પસંદ કરેલો નિયમિત અભ્યાસક્રમ અસાધવો.

(ii) આખા વર્ષ દરમિયાન ઓછામાં ઓછા દસ વિદ્યાર્થીઓની સરાસરી માસિક હાજરી રાખવી.

(iii) નક્કી કરેલા નમુના પ્રમાણેનું હાજરીપત્રક રાખવું, અને મેતેજરેનો સરકાર અગર સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ માટે તેવા સાદાં પત્રક એકલી આપવાની કસુલાત આપવી.

(iv) સરકાર અને સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ નિશાળની તપાસણી કરી શકે તેવી કસુલાત આપવી.

૮૪. એ વર્ગની કોઈ પણ નિશાળમાં જે શરતોએ તેને એ વર્ગમાં મૂકવામાં આવી હોય તેમાંની કોઈ પણ શરતનો એ વર્ગની નિ- લંગ થશે અગર સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના વહી- શાળ તરીકેની વટ નીચે રાખવામાં આવેલી શાળાઓમાં અપાંત મંજૂરી પાછી શિક્ષણ કરતાં શિક્ષણ લણી ઉતરતી પંક્તિનું હશે, જેથી લેવા અગર બીજું યોગ્ય અને પુરતું કારણ હશે તો નિશાળ- વિષે ના મેતેજરેને યોગ્ય ચેતવણી આપ્યા પછી અને સ્કૂલબોર્ડની માગણીઓ પુરી પાડવા માટે તેમને આપ્યા પછી, સ્કૂલબોર્ડ એ વર્ગની નિશાળ તરીકેની તેને મંજૂરી ગમે તે વખતે પાછી જેથી શક્ય પંજુ તે સંબંધી શરતો શક્ય.

૮૫. બધા વર્ગની કાઈ પણ નિશાળમાં જે શરતોએ તેને બધા વર્ગમાં
મુકવામાં આવી હોય તેમાંની કાઈ પણ શરતને
બધા વર્ગની નિશાળમાં લગાડી શકે, અગર કાઈ ચોગ્ય અને પુરતું કારણ
તરીકેની મંજૂરી હશે તો બધા વર્ગની નિશાળ તરીકેની તેને આપેલી
પાઠી જેવી મંજૂરી સ્કૂલખોડી ગમે તે વખતે પાઠી જેવી લઈ
લેવા વિષે શકશે; પરંતુ તેવી નિશાળનો સરકારને અપીલ કર-
વાનો હક રહેશે.

૮૬. કાઈ પણ માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળા આન્ટને માટે
અરજ કરે તો તેને રચાનિક સત્તાધીશ મંડળે
માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળા- આન્ટ આપવી પડશે; પરંતુ જે લાગમાં તે શાળા
આવેલી હોય તે લાગમાં નિશાળની અગલ તે પૂરી
પાડતી હોવી જોઈશે. વળી અમુક લાગમાં માન્ય
સત્તાધીશ મંડળે રાખવામાં આવેલી ફક્ત એક જ શાળા હોય અને
આન્ટ આપવા વિષે તે અમુક એક પંથનું ધાર્મિક શિક્ષણ લેવા હાજર
રહેવાની નિશાળમાં લખતા ખીજ પંથના વિદ્યાર્થીઓને ફરજ પાડતી હોય તો તેવી શાળાને આન્ટ
આપી શકાશે નહિ.

૮૭. રચાનિક સત્તાધીશ મંડળને એમ લાગે કે અમુક શાળા પૈસા
કમાવાની ખાતર અંધાવવામાં આવે છે તો તેને આન્ટ
પૈસા કમાવા માટે આપવામાં આવશે નહિ.
મદદ નહિ આપવા વિષે.

સમંજસની:—આ નિયમ દ્વારા અંતઃકરણવાળા શિક્ષકને નિશાળ ચલાવવા
માટે અને તેમાં શિક્ષક તરીકે કામ કરવા ગદલ ચોગ્ય પગાર લેવા
માટે બાધક નથી.

૮૮. માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળાને આપવાની આન્ટ વહીવટ
કરનાર અમલદારના રિપોર્ટ પર વિચાર કરીને સ્કૂલ-
આન્ટ નક્કી કરવા જોઈ મંજૂર કરી શકશે. પણ ખાસ વર્ગની એટલે
વિષે સિંધની મુક્ત નિશાળો જેવી નિશાળો માટે જે સર-
કાર કરાવે તો સરકારી કેળવણીખાતાના તપાસણી

૪૬ લોકલગેન્ડને પ્રાયમિક શાળાઓ સોંપવા સંબંધી કરાવે

કરનાર અમલદાર આન્ટ નક્કી કરશે. સરકારની મદદ મેળવતી. શિક્ષણની સંસ્થાના લાગુ તરીકે ચલાવવામાં આવતી. પ્રાયમિક શાળાની આન્ટ સરકાર આપશે.

૮૯. ઠોઈ પંચુ વર્ષમાં અંતર્ગતની શાળાને વધારેમાં વધારે આન્ટ આપવાનો આધાર આગલા વર્ષમાં નિશાળના પત્ર-અંતર્ગતની નિશાળો ક્રમાં વિદ્યાર્થીઓની માર્મિક સરાસરી સંખ્યા એટલે માટે વધારેમાં તે વર્ષના દરેક મહીનાની પંદરમી તારીખે પત્રકમાં વધારે આન્ટ. વિદ્યાર્થીઓની જે સંખ્યા હશે તેની સરાસરી સંખ્યા ઉપર રહેશે અને તેથી પ્રમાણે નક્કી કરવામાં આવશે:-

(અ) રચાનિક સત્તાધીશ મંડળના વહીવટ તીચે રાખેલી શાળાઓમાં બાગલા વર્ષમાં દરેક વિદ્યાર્થી દીક જે સરાસરી વારંવાર થતું ખર્ચ આવતું હશે તેના કે જેટલી દરેક વિદ્યાર્થી માટે માથા દીક આન્ટ સાધારણ રીતે આપવામાં આવશે, પરંતુ દરેક વિદ્યાર્થી માટે દસ કરતાં વધારે રૂપીઆ આન્ટ માટે ગણી શકાશે નહિ. જે નિશાળની અંદર રૂપી લેવામાં નહિ આવતી હોય તો દરેક વિદ્યાર્થી માટે માથા દીક આપવાની આન્ટ રૂપીઆ બાર સુધી વધારી શકાશે. સરકારની મંજૂરી મેળવીને આન્ટ આપવાની ઉપરની ઉવટની હદમાં વધારો કરી શકાશે.

(બ) હોકરીઓને માટે માથા દીક આન્ટ ૫૦ ટકા વધારે આપી શકાશે.

(ક) તેમ જતાં ઠોઈ પંચુ નિશાળને આપવાની વધારેમાં વધારે આન્ટ તે નિશાળના આગલા વર્ષના માન્ય રાખેલા એકમાત્ર ખર્ચે ખર્ચે ચએલા વારંવાર થતા ખર્ચ કરતાં એટલે નિશાળના ખર્ચે ખર્ચ ચએલા ખર્ચમાંથી રૂપીની આવક, જિહા લોકલગેન્ડમાંથી અગર રચાનિક સત્તા નહિ ધરાવનારી મ્યુનિસિપાલિટીમાંથી મળેલી આન્ટ, સરકારમાંથી મળેલી ખાસ આન્ટ, અને નિશાળનાં જીવણી ઉત્તેજક ધર્માદા રૂડની આવક આદ કરતાં જે ખર્ચ રહે તેના કરતાં વધારે હોઈ શકશે નહિ.

સમજાવતી:- માન્ય રાખેલું ખર્ચ ” એટલે જે ખર્ચને સ્કેલગેન્ડ માન્ય રાખ્યું હોય તે. ખર્ચની દરેક રકમ બરાબર છે કે નહિ તે સ્કેલ-ગેન્ડ નક્કી કરી શકશે.

૯૦. ૮૯ મા નિયમના (ક) વિભાગમાં બતાવેલી હદ ધ્યાનમાં રાખીને તેજ નિયમના (અ) અને (બ) વિભાગમાં જણાવેલી

વધારેમાં વધારે સરતો પ્રમાણે (અ) વર્ગની કોઈ પણ શાળાને માટે આપવાની આન્ડ ગણવામાં આવેલી વધારેમાં વધારે આન્ડ નો, માં ઘટાડો કરવા વિષે.

(અ) આગલા વર્ષમાં નિશાળની દરરોજની સરાસરી હાજરી સરાસરી માસિક સંખ્યાના ૮૦ ટકા કરતાં ઓછી હોય,

દટ્ટાંત.—જો સરાસરી માસિક સંખ્યાના ૭૦ ટકા જેટલી દરરોજની સરાસરી હાજરી હોય તો વધારેમાં વધારે આન્ડના ફક્ત $\frac{1}{10}$ જેટલી આન્ડ અપાયે.

(ખ) નિશાળમાં અપાતું શિક્ષણ નોંધે તે કરતાં ઓછું હોય અથવા સાફ ન અપાતું હોય;

દટ્ટાંત.—જો કોઈ પણ શાળામાં ૭૫ ટકા વિદ્યાર્થીઓ ઉપલા વર્ગમાં ગવાને યોગ્ય જણાય તો તે શાળાનું શિક્ષણ પુરતું સાફ ગણી શકાય; પરંતુ પછાત કોમ અથવા અન્ય વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ માટે ઉતરતું ધોરણ માન્ય રાખી શકાય.

(ક) ઉપલા ધોરણમાં વિદ્યાર્થીઓનું પ્રમાણ ઓછું હોય;

(ડ) આરોગ્યશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ નિશાળનું મકાન પુરતી સગવડવાળું ન હોય અથવા શિક્ષકાર્ગ પુરતો ન હોય અથવા બરાબર લાયકાત ધરાવનાર ન હોય;

(ઈ) નિશાળનાં રજિસ્ટરો, પત્રો, અથવા હિસાબ બરાબર રાખવામાં આવતાં ન હોય, અથવા ખોટાં રાખવામાં આવતાં હોય;

(કે) સરકાર અથવા સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ જે જે હકીકત અથવા પત્રો માગે, તે મેનેજરે પુરાં પાડતા ન હોય તો પ્રમાણસર કમી કરી શકાય.

૯૧. કોઈ પણ વર્ષમાં બે વર્ગની શાળાને આગલા વર્ષની દરરોજની સરાસરી હાજરી પરથી વધારેમાં વધારે અવર્ગની શાળા-કેટલી આન્ડ અપાય તે ગણી શકાય. અને સાધારણ રીતે સરાસરીના દરેક છોકરા દીક વધારેમાં વધારે ૪ ફીઆ અને દરેક છોકરી દીક વધારેમાં વધારે ૬ ફીઆ કરતાં વધારે આન્ડ આપવામાં આવશે.

નહિ. આ નિયમ જુદાં જુદાં ધોરણોના તેમજ જુદી જુદી જાતનાં વિદ્યાર્થીઓ માટે અંતરની જુદા જુદા દર નક્કી કરવાને જાહેર નથી.

દાખલા તરીકે—જાળેવર્ગનાં છોકરાઓ માટે ૩ રૂપીઆ પ્રમાણે,

૧ જા ધોરણના છોકરાઓ માટે ૪ રૂપીઆ પ્રમાણે,

૨ જા ધોરણના છોકરાઓ માટે ૫ રૂપીઆ પ્રમાણે, અને

૩ જા ધોરણના છોકરાઓ માટે ૬ રૂપીઆ પ્રમાણે,

ગ્રાન્ટ આપી શકાય, અને તે દરમાં અંત્યજ વર્ગના છોકરાઓ માટે પાંચ રૂપીઆ, ૭ રૂપીઆ, અને તે પ્રમાણે આગળ એમ વધારો કરી શકાય. ગ્રાન્ટ નક્કી કરવામાં ખાસ કરીને કેળવણીના ધોરણ તથા પ્રકાર, ઉપર ધ્યાન આપવું જોઈશે, પણ જો નિશાળનાં રજિસ્ટર જરાજરા રાખવામાં નહિ આવ્યા હોય, અથવા સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ અંગર સરકારને જોઈતાં પત્રો પુરાં પાડવામાં નહિ આવ્યા હોય તો ગ્રાન્ટમાંથી ઘટાડો કરવામાં આવશે.

દર. માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળાઓને નિશાળનાં મકાનો માટે

અને બીજાં વારંવાર નહિ કરવાના ખર્ચ માટે જે

અમારત વગેરેની તે ખર્ચ સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળે અને સરકારે

ગ્રાન્ટ. અગાઉથી મંજૂર કર્યું હશે તો ગ્રાન્ટ આપવામાં

આવશે. આ ગ્રાન્ટ ખરેખર યોગ્ય અંગર અડસડે

કાઢેલા ખર્ચમાં જે ઓછું હોય તેના અડધા લાગ કરતાં વધારે આપી

શકશે નહિ. અને વગના ઓરડાની જગ્યામાં વિદ્યાર્થી દીક હસ ચોરસ

ફૂટના ધોરણે, મકાનમાં જેટલા વિદ્યાર્થીઓની સવડ થઈ શકે તેટલા

વિદ્યાર્થીઓ પૈકી દરેક વિદ્યાર્થી માટે સાધારણ રીતે વીસ રૂપીઆ કરતાં

વધારે મકાનની ગ્રાન્ટ આપવામાં આવશે નહિ.

૬૩. સરકારી કેળવણીખાતા તરફથી લેવામાં આવતી કોઈ પણ

જાહેર પરીક્ષામાં માન્ય નહિ રાખવામાં આવેલી

માન્ય નહિ રાખ- કોઈ પણ શાળા જેવાના વિદ્યાર્થીઓને મોકલી

વામાં આવેલી શકશે નહિ.

શાળાઓ જાહેર

પરીક્ષામાં વિદ્યાર્થીઓ નહિ મોકલી

શકે તે વિષે.

પ્રકરણ ૭ મું

સ્કૂલકમિટિઓ

આ ઍક્ટને આધારે જિલ્લા લોકલેન્ડને નિયમો બનાવે તે નિયમો-
ને આધીન રહીને (અ) પંચાયતને પ્રાથમિક શાળાની
મુંબઈ પ્રાથમિક પંચાયત દેખરેખ રાખવી પડશે.
યતે ઍક્ટ, ૧૯૨૦
કલમ ૨૦ (૧).

ટીપ્પણી:—મુંબઈ પ્રાથમિક પંચાયત ઍક્ટ, ૧૯૨૦ ની કલમ ૨૦ (૧) ના
આધારે જિલ્લા લોકલેન્ડને નિયમો બનાવે નહિ લાંબુધીજ ૯૪ મો નિયમ
અમલમાં રહેશે. મુંબઈ પ્રાથમિક કેળવણી ઍક્ટ, અને ૧૯૨૩ ની કલમ
૨૭ (૩) (૩) ના આધારે જિલ્લા લોકલેન્ડને પ્રાથમિક શાળાઓના વહીવટ
અને કારોબાર માટે બનાવેલા કાનુનો સરકાર મંજૂર કરે નહિ લાંબુધીજ
૯૬ થી ૧૦૮ સુધીના નિયમો અમલમાં રહેશે.

૯૪. (૧) મુંબઈ પ્રાથમિક પંચાયત ઍક્ટ, ૧૯૨૦, ના આધારે જે
ગામોમાં પંચાયત બનાવવામાં આવેલી હોય, તે
પંચાયતવાળા ગામો- ગામોમાં પંચાયતને પોતાના સભ્યોમાંથી ઓછામાં
ની અંદર સ્કૂલ- ઓછા ત્રણ અને વધારેમાં વધારે પાંચ સભ્યોની
કમિટિઓ બનાવે- એક સ્કૂલકમિટિ દર વર્ષે નીમવી પડશે.
વવા વિષે.

(૨) જે જિલ્લા લોકલેન્ડનેના મત પ્રમાણે ગામની મુસલમાન વસ્તી
ગામની કુલ વસ્તીના દસ ટકા કરતાં વધારે હોય અને પેટા નિયમ (૧)
ના આધારે બનાવવામાં આવેલી સ્કૂલકમિટિમાં એકે મુસલમાન સભ્ય હોય
નહિ તો સ્કૂલકમિટિને ગામના પુખ્ત વયના મુસલમાન પુરુષ વતનીઓ-
માંથી એક મુસલમાન સભ્યને પોતાની સાથે કામ કરવા ચૂંટી દાખલો પડશે.

(૩) જે જિલ્લા લોકલેન્ડનેના મત પ્રમાણે ગામની અંસજ વર્ગની
વસ્તી ગામની કુલ વસ્તીના દસ ટકા કરતાં વધારે હોય અને જે આ
વર્ગનો એક સભ્ય પેટા નિયમ (૧) ના આધારે બનાવવામાં આવેલી સ્કૂલ-

૧૦ લોકલેખોર્ડને પ્રાથમિક શાળાઓ સોંપવાં; સંબંધી કરાવો.

કમિટીમાં હોય નહિ તો સ્ટૂલકમિટીને ગ્રામના પુખ્ત વયના અંલગ કોમના પુરુષ વતનીઓમાંથી એક અંલગ વર્ગના સંખ્યને પોતાની સાથે કામ કરવા ચૂંટી કાઢવો પડશે.

૬૫. જે ગામોની અંદર લોકલેખોર્ડની શાળાઓ હોય પણ પંચાયત હોય નહિ, તે ગામોમાં સ્ટૂલખોર્ડ, મુસલમાન, પંજાબી, અને અંલગ વર્ગના યોગ્ય પ્રમણ્યમાં પ્રતિનિધિઓ રાખીને, ઓળંગમાં ઓળંગ થાય અને વધારમાં વધારે સાત સભ્યોની એક સ્ટૂલકમિટી નીમવી પડશે.

૬૬. સ્ટૂલકમિટીને પોતાના સભ્યોમાંથી એક ચેરમેન ચૂંટી કાઢવો પડશે અને એક વાઈસ ચેરમેન પણ ચૂંટી કાઢવો પડશે. ચેરમેનની ચેરલાઈટરીમાં વાઈસ ચેરમેને ચેરમેન કામકામ કરવા પડશે.

ચેરમેન અને વાઈસ ચેરમેન ચૂંટ વરે.

૬૭. સ્ટૂલકમિટીએ—
સ્ટૂલકમિટીએ કરવાનાં કામ.

(અ) નિશાળને માટે મંજૂર સંબંધી યોગ્ય સગવડ કરવામાં સ્ટૂલેખોર્ડને મદદ કરવી પડશે.

(બ) જે નિશાળનું આયુ સમારકામ સ્થાનિક સત્તાધીશ મંજૂર કરવાનું હશે તો તે કામ કરાવી આપવું પડશે.

(ક) તેની દેખરેખ નીચે રાખેલી બંધી નિશાળોની મૂલિનામાં ઓળંગમાં ઓળંગ એક વખત મુલાકાત લેવી પડશે.

(ડ) નિશાળનું હાજરીપત્રક પુરેપૂરું કરેલું છે કે કેમ તે જોવું પડશે. મુલાકાત વખતે નિશાળમ. હાજર-વિવાર્યાઓની ક્રમમાં નિશાળની હાજરી-પત્રકમાં પુરેલી ક્રમવાની બરાબર છે કે કેમ તે નોંધવું પડશે, અને નિશાળનું અનિયમિતપણું જણાય તો તે સંબંધી સ્ટૂલેખોર્ડના વહીવટ કરનાર અમલદારને રિપોર્ટ કરવો પડશે.

(ધ) નિશાળને ઉપાડવા અને બંધ કરવાની બાબતમાં તેમજ શિક્ષકોની હાજરીની બાબતમાં કંઈ અનિયમિતપણું અગર સુકરર કરેલા વખતમાં કંઈ અચોક્કસપણું જોવામાં આવે તો તે સંબંધી સ્ટૂલેખોર્ડના વહીવટ કરનાર અમલદારને રિપોર્ટ કરવો પડશે.

(૬) નિશાળના મકાનને અને તેના સ્થગતા ભાગને દુરસ્ત કરાવવાને સારી સ્થિતિમાં રાખેલાં છે કે કેમ અને આરોગ્ય જળવાઈ રહે તેની સ્થિતિમાં છે કે કેમ તે જોવું પડશે.

૬૮. સ્કૂલકમિટિનો ટ્રાઈ પશુ સભ્ય નિશાળની મુલાકાત લઈ શકશે, અને જે કાંઈ ટીકા તેને કરવાની હોય તેનો રિપોર્ટ સ્કૂલકમિટિના સ-સ્કૂલકમિટિને કરી શકશે, પણ ઉપરનો ટ્રાઈ પશુ જ્યાંએ મુલાકાત સભ્ય શિક્ષકવર્ગને કંઈ પણ હુકમ કાઢી શકશે લેવા વિષે. નહિ.

૬૯. સ્કૂલકમિટિએ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યામાં વધારો કરવા ખાસ કરીને પછાત કોમ અને અત્યજ વર્ગના વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યામાં વધારો કરવા અને દાગરીમાં વિદ્યાર્થીઓની સુધારો કરવા પ્રયત્ન કરવો પડશે.

સંખ્યામાં વધારો કરવા વિષે.

૧૦૦. જે કાંઈ ભાગમાં ફરજિઆત ફેળવણી દાખલ કરવાનું નક્કી કરવામાં આવે તો તે ભાગમાં આવેલી નિશાળોની ફરજિઆત ફેળવણી સ્કૂલકમિટિએ ફરજિઆત ફેળવણીનો ધારો છોકરા-દાખલ કરવામાં નાં માખાપને સમજાવવો પડશે, અને જે તે સ્કૂલકમિટિએ સ્કૂલબોર્ડ તરફથી કહેવામાં આવે તો નિશાળે જ્યાં મદદ કરવા વિષે. લાયક ઉમરનાં છોકરાનું વસ્તીપત્ર બનાવવામાં મદદ કરવી પડશે.

૧૦૧. જ્યારે કાંઈ પણ ભાગમાં ફરજિઆત ધારો દાખલ કરવામાં આવ્યો હોય ત્યારે સ્કૂલકમિટિએ તેને અમલમાં મૂકવામાં મદદ કરવી પડશે.

સ્કૂલકમિટિએ ફરજિઆત ધારો અમલમાં મૂકવા વિષે.

૧૦૨ ગરીબ માખાપોનાં ક્યાં જાળકાને ચોપડીઓ, રહેઠા અને નિશાળમાં જોઈતી બીજી વસ્તુઓ પુરી પાડવાની સ્કૂલકમિટિએ મુ-જરૂર છે તે નક્કી કરવામાં સ્કૂલકમિટિએ મુખ્ય

૫૨ લોકલબોર્ડને પ્રાથમિક શાળાઓ સોંપવા સંબંધી કરાવે.

૫૫ શિક્ષકને મદદ શિક્ષકને મદદ કરવી પડશે.
કરવા વિષે.

૧૦૩. કેળવણી અગર બીજી રજા પર જતા પહેલાં મુખ્ય શિક્ષક પોતાના તે ધરાદા સંબંધી સ્ટુલકમિટિના ચેરમેનને મુખ્ય શિક્ષકની સિખિત ખગર આપવી પડશે.
રજા સંબંધી ચેર-
મેનને રિપોર્ટ ક-
રવા વિષે.

૧૦૪. મુખ્ય શિક્ષકની અણચિંતવી માંદગી વખતે અગર તેની નજીકના સગાના મરણુ જેવા ધણા અગત્યના કારણ મુખ્ય શિક્ષકને રજા વખતે મુખ્ય શિક્ષકે આજ્ઞા આપી રજા પર જવાની આપવા વિષે પરવાનગી આપવાની સત્તા સ્ટુલકમિટિના ચેરમેનની ચેરમેનની સત્તા. રહેશે, અને ચેરમેનને યોગ્ય લાગશે તો તેની રજા આપી શકશે; પરંતુ ચેરમેને તે સંબંધી સ્ટુલકબોર્ડના નીવટ કરનાર અમલદારને એકદમ રિપોર્ટ કરવો પડશે.

૧૦૫. જો ડોઈ પણ મુખ્ય શિક્ષક અગર મદદનીશ શિક્ષક વગર રજાએ ગેરહાજર જણાય તો તે સંબંધી સ્ટુલકમિટિના સિવાય ચેર- ના ચેરમેને સ્ટુલકબોર્ડના નીવટ કરનાર અમલદાર રહેવા સં- દારને એકદમ રિપોર્ટ કરવો પડશે.
મંથી રિપોર્ટ કરવા
વિષે.

૧૦૬. જો મદદનીશ શિક્ષક હોય નહિ તો મુખ્ય શિક્ષકના મરણુ પ્રસંગે સ્ટુલકમિટિના ચેરમેને નિશાળનો ચાન્સ લેવો અમુક પ્રસંગોમાં પડશે અને તે સંબંધી સ્ટુલકબોર્ડના નીવટ કરનાર ચેરમેને નિશાળોના અમલદારને એકદમ રિપોર્ટ કરવો પડશે.
ચાન્સ લેવા વિષે.

૧૦૭. કેળવણી અગર રેવન્યુ ખાતાનો ડોઈ પણ અમલદાર અગર લોકલબોર્ડ અગર સ્ટુલકબોર્ડનો ડોઈ પણ સભ્ય અમુક પ્રસંગોમાં અમલદાર નિશાળની મુલાકાત લેતો હોય તે વખતે સ્ટુલકમિટિની ચેરમેન અને સ્ટુલકમિટિના સભ્યોએ ખતી શકે હાજર રહેવા વિષે. તો હાજર રહેવું પડશે.

૧૦૮. કોઈ પણ મુખ્ય સિદ્ધાંતની બદલી વખતે નિશાળનો હિસાબ, પત્રક, સામાન અગર ખીજાં સાહિત્ય વિષે ચાન્ડ આઈ બોર્ડમાં લેનાર સિદ્ધાંતને કંઈ તંદરોંગ હોય તો સ્ટુડન્ટમિટિના સ્ટુડન્ટમિટિ સમક્ષ જે અથવા વધારે સભ્યો જેની અંદર, જે હાજર ચાન્ડ આપવા વિષે રહી શકે તો ચેરમેનનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે. તેમની સમક્ષ ચાન્ડ આપવો પડશે. હાજર રહેતા સભ્યો ચાન્ડ રિપોર્ટ વિષે ચોખ્ખા હાથે તેવી રીતે કરી શકશે.

પ્રકરણ ૮ મું

સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળોને આન્ટ આપવા વિષે

(૧) જે (કોઈ પણ ભાગમાં ફરજિયાત ફેગવણી આપવા વિષેની) ચોખ્ખા સરકારે મંજૂર કરી હશે તો તે ચોખ્ખાને ચુલ્લ પ્રાથમિક અંગે યોગ્ય વધારાના વારંવાર ચતા અને વારંવાર નહિ ચતા વાર્ષિક ખર્ચ પેટે જે સ્થાનિક સત્તા-ધીશ મંડળ કોઈ મ્યુનિસિપાલિટિ હશે તો તે ખર્ચના ૧૨૬૩, હસમ ૧૩. ૬ અને સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ કોઈ જિલ્લા લોકસભા હશે તો ૬ સરકાર આપશે. પરંતુ સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળે અડસ્ટ નફી કરેલા ખર્ચના જે સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ મ્યુનિસિપાલિટિ હોય તો ૬ અને જિલ્લા લોકસભા હોય તો ૬ કરતાં વધારે રકમ સરકાર આપશે નહિ.

(૨) ફેગવણી અંદર અમલમાં આવે તે વખતે કોઈ પણ સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળને પ્રાથમિક ફેગવણી માટે સરકાર તરફથી જે વાર્ષિક આન્ટ આપવામાં આવતી હશે તે વાર્ષિક આન્ટ ફેગવવાના તેના હેતુ આ કસમથી કંઈ નુકસાન થશે નહિ; પરંતુ કોઈ પણ સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના ફેગવણી હેતુ દુરુપયોગ અગર ગેરઉપયોગ થએલો અગર થવાનો સરકારને હાથે તો તેના સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ પાસે તેના દુરુપયોગ અગર ગેરઉપયોગ માટે સરકાર ખુલાસો માગશે, અને જે સેનોપક્ટર ખુલાસો નહિ મળે તો સરકારને ચોખ્ખા હાથે તેટલો તે સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળને આપવાની આન્ટમાં ઘટાડો કરશે.

અ—વારંવાર આપવાની આન્ડ

૧૦૯. પ્રાથમિક કેળવણીના વારંવાર ચતા ખર્ચ પેટે કેળવણી એક્ટની ૧૩ મી કલમ મુજબ આપવાની સરકારી આન્ડ આન્ડ ગણવા વિષે. સાધારણ રીતે નીચે પ્રમાણે ગણવામાં આવશે.

અ—જિલ્લા લોકલબોર્ડ

કોઈ પણ વર્ષમાં કેળવણી એક્ટ અમલમાં મૂકતી વખતે સરકારે પ્રાથમિક કેળવણી માટે આપવાની નક્કી કરેલી આન્ડ કરતાં ઓછી આન્ડ આપી શકાશે નહિ; અને તે ઉપરાંત જે વર્ષની આન્ડ આપવાની હોય તે વર્ષના પ્રાથમિક કેળવણીના માન્ય રાખેલા વારંવાર ચતા કુલ ખર્ચ અને તેના અરેખર થએલા જે ખર્ચ માટે મુકરર કરેલી આન્ડ આપવામાં આવતી હોય, તે ખર્ચના તફાવતના રૂ નેટલી આન્ડ આપવામાં આવશે.

ખ—સ્થાનિક સત્તા ધરાવનારી મ્યુનિસિપાલિટીઓ

કોઈ પણ વર્ષમાં તે વર્ષમાં પ્રાથમિક કેળવણીના માન્ય રાખવામાં આવેલા વારંવાર તથા કુલ ખર્ચના અડધા ભાગ નેટલી આન્ડ આપવામાં આવશે; પરંતુ કેળવણી એક્ટની કલમ ૧૨ પ્રમાણે મંજૂર કરવામાં આવેલી ફરજિઆત શરૂઆતની પ્રાથમિક કેળવણીને લગતી યોજનાને લઈ જે ખર્ચ કરવામાં આવ્યું હોય, તે ખર્ચ સિવાય પ્રાથમિક કેળવણીને લગતા કરવામાં આવેલા ખર્ચ માટે કોઈ પણ લોકલબોર્ડ અગર મ્યુનિસિપાલિટીને ઉપરના દરે આપવાની આન્ડનો આધાર તે વર્ષની સરકારની આર્થિક સ્થિતિ ઉપર રહેશે.

૧૧૦. કોઈ પણ વર્ષમાં જે આન્ડ આપવામાં આવશે તે આન્ડનો આધાર તે વર્ષના અડધે કાટેલા ખર્ચ ઉપર રહેશે; આન્ડનો સિદ્ધિસીમા અને આન્ડના યોજકસ આંકડા સંબંધી હિસાબ બીજે નક્કી કરવા વિષે. વર્ષ નક્કી કરવામાં આવશે.

હમાંત—કોઈ જિલ્લા લોકલબોર્ડનું અડધે કાટેલું ખચ ૧૯૨૫-૨૬ ની સાલમાં ૪૬ લાખ રૂપીઆ હોય, અને ૧૦૯મા નિયમના (અ) ભાગમાં જણાવ્યા પ્રમાણે સરકારે આપવાની મુકરર કરેલી આન્ડ ૨૬ લાખ રૂપીઆ હોય; અને જે ખર્ચ માટે મુકરર કરેલી આન્ડ આપવામાં આવતી હોય તે ખર્ચ ૩ લાખ રૂપીઆ હોય, તો ૧૯૨૫-૨૬ ની સાલમાં

લોકલ બોર્ડને આયમિક શાળાઓ સોંપવા સંબંધી કરાવે ૫૫

બંધી મળીને, આપવાની ગ્રાન્ટ રૂ. ૬ લાખ અને રૂ. (૪૨—૩) લાખ એટલે રૂ. ૬ લાખ થશે.

૧૯૨૫-૨૬ નો સાલ પૂર્ણ થયા પછી ઉપરની જિલ્લા લોકલ બોર્ડનું તે વર્ષનું ખર્ચ ૪,૨૦,૦૦૦ રૂપીઆ થએલું હોય, તો તેને ખરેખર આપવાની ગ્રાન્ટ ૨,૫૦,૦૦૦ રૂપીઆ+રૂ. (૩,૪,૨૦,૦૦૦—૩,૦૦,૦૦૦) એટલે બંધી મળીને ૩,૩૦,૦૦૦ રૂપીઆ થાય, તેથી વધારે આવેલા ૨૦,૦૦૦ રૂપીઆ ૧૯૨૬-૨૭ ની સાલના અડધા કાલે ખર્ચ ઉપર તે વર્ષમાં આપવાની ગ્રાન્ટમાંથી કાપી લેવામાં આવશે.

૧૧૧. દરેક વર્ષે કાર્ક પછી સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળને અડધા આપવાની સરકારી ગ્રાન્ટમાંથી અડધી ગ્રાન્ટ મોડામાં ગ્રાન્ટ આપવાના મોડી ૧ લી મે સુધીમાં આપવામાં આવશે; અને વર્ષાંત વિષે. ૧૧૦મા નિયમમાં જણાવ્યા પ્રમાણે દિસાઈ નક્કી કરીને બાકીની ગ્રાન્ટ મોડામાં મોડી ૧ લી નવેમ્બર સુધીમાં આપવામાં આવશે.

૧૧૨. વારંવાર થતા જે વાર્ષિક ખર્ચ ઉપર ગ્રાન્ટ નક્કી કરવામાં આવશે તેની અંદર નીચેની વિગતોના ખર્ચનો સમાવેશ નહીં કરવા વેરા કરવામાં આવશે:-
મોટેના ખર્ચની વિગતો.

(અ) જરૂરી, કાયમ, અને હંગામી, વહીવટ કરનાર, દેખરેખ રાખનાર, તપાસણી કરનાર, અમલદારો અને શિક્ષકવર્ગ, કારકુનો, અને હલકા દરજ્જાના નોકરી અને હાજરીના નિયમો પગાવવા, બાળકોનું વસ્તીપત્રક બનાવવા અગર એવાં બાંજી કામને માટે રાખવામાં આવેલા ખાસ અમલદારોના પગારનું ખર્ચ અને સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળે આપવાની રજા, પેન્શન, અને પ્રોવિડન્ટ ફંડના ફાળાની રકમ.

(બ) નિશાળો અગર ઓફિસોના ઉપયોગ માટે રાખવામાં આવેલાં મકાનોનું બાંધ, તેમને લગતા વેરા, કર, અને તેમનું સમારકામનું ખર્ચ.

(ક) નિશાળો માટે લીવેલો સરકારી, સાધન અને પુસ્તકો જેની અંદર ધનામનાં પુસ્તકો અને ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને આપવાનાં પુસ્તકો અને સ્ટેશનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે, તેમનું ખર્ચ; પરંતુ ઉપરની બાબતો.

૫૬ લોકલબોર્ડને આયમિક સાગાઓ સોંપવા સંબંધી કરાવે

ને લઈ થએલું કુલ ખર્ચ કોઈ પણ નિશાળમાં નિશાળના પહેલાં વર્ષમાં વિદ્યાર્થી દીઠ ૫ રૂપીઆ કરતાં અને પછીના દરેક વર્ષે વિદ્યાર્થી દીઠ ૧ રૂપીઆ કરતાં વધારે થઈ શકશે નહિ; નહિતો, તે ખર્ચ વારંવાર નહિ થતાં તરીકે ગણવામાં આવશે.

(૩) જુજ રકમનાં ખર્ચ માટે નિશાળોને આપવામાં આવતી માસિક ગ્રાન્ટ (કંટિનન્ટ એલાવન્સ).

(૪) આયમિક નિશાળોમાં આપેલી સ્ટેન્ડરડશિપો અને શિક્ષણની સંસ્થાઓ અગર સરકારે માન્ય રાખેલી હોય તેવી તેના જેવી બીજી સંસ્થાઓમાં આપેલી સ્ટેન્ડરડશિપો.

(૬) મુસાફરી ભત્યાની રકમ.

(ગ) કાગળ, પેન્સિલ વગેરેનું ખર્ચ, ટ્રિકિટનું ખર્ચ, હપ્તામંજૂરિનું ખર્ચ અને ઓફિસને લગતાં બીજાં ખર્ચ.

(હ) પોતાની સત્તાની હદની અંદર આવેલી માન્ય રાખવામાં આવેલી આયમિક સાગાઓને આપેલી ગ્રાન્ટ.

(૫) સરકાર માન્ય રાખે તેવું બીજું ચોગ્ય ખર્ચ:

(i) પરંતુ કોઈ પણ સ્થાનિક સત્તાધિશ મંડળે આયમિક કેળવણી સિવાયની બીજી કેળવણીની બાબતમાં કરેલા ખર્ચનો ઉપર કહેલા વારંવાર ચૂંતાં વાર્ષિક ખર્ચની અંદર સમાવેશ કરવો નહિ.

(ii) રીફંડની રકમો એટલે વધારે અંપાએલી પરંતુ પાછળથી પાછી લીધેલી રકમોને ઉપર જણાવેલા ખર્ચમાંથી કમી કરવામાં આવશે.

(iii) મુખ્ય લોકલબોર્ડ એક્ટ, ૧૯૨૩, નો કક્કમ ૭૭ અને ૭૬ ના આધારે કોઈ જિલ્લા લોકલબોર્ડે કોઈ મ્યુનિસિપાલિટીને અગર કોઈ જાવણીવાળા લોકોને ગ્રાન્ટ આપેલી હશે, તે ઉપર જણાવેલા ખર્ચની અંદર તેના સમાવેશ કરવામાં આવશે નહિ.

અપૂર્ણ)

શુદ્ધિપત્રક.

પુ. ૬૪, અંક ૧.

અસુદ્ધ

શુદ્ધ

- પા. ૬ ક. ૩ (૧)-(હાસીઆમાં)
પ્રાથમિક શાળાઓ વિષે - પ્રાથમિક શાળાઓ રાખવા વિષે
- પા. ૭ ક. ૩. (૨) લીટી ૧૦ ન હોય અને તેવા વિસ્તારની અંદર
ન હોય તો ફરજિયાત શરૂઆતની પ્રાથમિક કેળવણી શિખવવાનું દાખલ કર્યું હોય તો
જે અમલદારો
- પા. ૮ ક. ૫. (૧) લી. ૧
- પા. ૯ ક. ૫. (૨) લી. ૧.
અગર વખતોવખત અગર સરકાર વખતોવખત
લી. ૨.
ફંડ કાઢવાની ફંડ કાઢીને ઉપર જથ્થાવેલા પેન્શન
આપવાની ગોઠવણ કરવી પડશે. જ્યાં
પેન્શન ફંડ કાઢવાની
- પા. ૧૧ ક. ૧૩. લી. ૫ એકટની
... ૨૫ મી એકટની ૧૫ મી
- પા. ૧૪ ક. ૨૨. .... (હાસીઆમાં) સરકારી નોકરાની નીમ-
લુક નહિ ચર્ચ શકે તે વિષે
- પા. ૧૫ ક. ૨૩. લી. ૬ અને
પગલાં અને જે પગલાં
- પા. ૧૬ ક. ૨૬. લી. ૪ ઓછામાં
ઓછા ભાગના ઓછામ ઓછા ત્રીજા ભાગના
- પા. ૨૦ ક. ૩૩. (i) લી. ૨. જે
યોજના કરવાની છે જે યોજના સરકારને રજુ કરવાની છે
- પા. ૨૧ ક. ૩૪. (૩) લી. ૨. પછી
તે અમલદાર પછી જો તે અમલદાર
- પા. ૨૬ ક. ૪૪. લી. ૬. ફરી
ખતાવવું ફરી ખતાવવું
- પા. ૨૮ ક. ૪૮. (ii) લી. ૪.
દેખરેખ રાખવાની દેખરેખ રાખનાર અમલદાર રાખવાની
- પા. ૩૦ ક. ૫૧. લી. ૧. અગર
પ્રાથમિક અગર માધ્યમિક

પા. ૩૧ ક. ૫૪. (૩) લી. ૧૬૬, ૧૬૭, ૧૬૮

પંદર ટકા કરતાં ઓછા પથ્થુ પાંચ ટકા કરતાં અને લાખકાત નહિ.
ધરાવનાર સ્ત્રીશિક્ષકોની કુલ સંખ્યાના
સેંકડે પંદર ટકા કરતાં ઓછા પથ્થુ

સરકારી જાહેરખબર

સને ૧૯૨૫ ની છોકરાઓ માટેની વર્તીકયુક્તર ક્ષાઇનલ
પરીક્ષામાં સુધારો

(ઉ-સા-ના-એ-ઇ. ના હુકમ નં. ૧૦૭૧૪, તા. ૧૫-૧૨-૨૪ ના આધારે)
પરિશિષ્ટ બ (પરીક્ષાનો અભ્યાસક્રમ)

માફ

૧૨૫

પહેલો વિષય—

૩૦ (અ) કેળવણીખાતાની વાચનમાળાની સાતમી ગ્રોપરીમાંથી
ગદ્યના પાંદોનું વાચન અને કવિતાની ૩૦૦ લીટીઓનો
મુખપાઠ. ઉમેદવારો વાંચેલા અને મોંએ બોલેલા ભાગ
કેટલે અંશે સમજ્યા છે તે બેવા મોઢાના પ્રશ્નો પૂછવામાં
આવશે.

૪૫ (બ) વાચનમાળાની સાતમી ગ્રોપરીમાંથી ગદ્યના પાંદોની અને
કવિતાની ૩૦૦ લીટીઓની સમજુતી.

૩૦ (ક) વાક્યોનું પૃથકકરણ, પદચ્છેદ અને વ્યુત્પત્તિ સહિત
વ્યાકરણ પુરું. નક્કી કરેલી કવિતાઓમાં આવતું પિંગળ
વિષેનું જ્ઞાન.

૨૦ (૩) હાયના લખાણવાળા સરકારી, તુમારોનું સરળતાપૂર્વક
વાચન. ઉર્દુ-ગુજરાતી વિદ્યાર્થીઓની ખામતમાં સરકારી
તુમાર સિવાયનાં બીજાં હાયનાં લખાણ વંચાવી શકાય.
નોંધ—બ અને ક ના વિષયો માટે એક પ્રશ્નપત્ર.

૭૫

બીજો વિષય—

૫૦ (અ) આપેલા વિષય ઉપર ચાલુ અક્ષરે નિબંધ અથવા
રિપોર્ટ લખવો. બોડણી, વ્યાકરણ અને વિરામચિહ્નો
ઉપર લક્ષ આપવામાં આવશે.

૨૫ (બ) ઉપરના વિષયમાં હસ્તાક્ષર અને સખ્તોને છુટા પાડવાની રીત.
નોંધ—મણિત નો બીજો વિષય છે તે ત્રીજો વિષય થશે.

કન્યાઓ: માટેની વર્નાક્યુલર શાળાના પરીક્ષાનો સુધારેલો અભ્યાસક્રમ :-

(ઇલાકામાં સને ૧૯૨૫થી અને સિંધમાં સને ૧૯૨૬થી અમલમાં આવશે.)
(ઉ. ભાગના એ. ઇ. ના હુકમ નં. ૧૧૨૬૫, તા. ૩-૧-૨૫ ના આધારે)
સને ૧૯૨૪ માં કન્યાઓ માટેની વર્નાક્યુલર શાળાના પરીક્ષાના ધારાઓમાં પરિશિષ્ટ બ માં જે અભ્યાસક્રમ જણાવેલો છે તેમ સુધારો કરવામાં આવ્યો છે. (જુઓ. શા. પ. પુ. ૬૩; પા. ૨૦૩-૨૦૫)

માફ

૧૨૫

પહેલો વિષય—ભાષા:

૩૦ (અ) દળવણીખાતાની છઠી ચોપડીના ૨ થી ૩ ભાગનું સરળતાથી અને ભાવપૂર્વક વાચન, અથવા તો ઉત્તર ભાગમાં કન્યા-વાચનમાળા નં. ૩ પુરી. વાંચેલી ચોપડીની ૭ કવિતાઓનો સુખપાઠ.

(ઉર્દૂ ઉમેદવારો માટે)

મૌલવી સૈયદ અસદુલ્લ અશરશીના;

“સરમાય-યે-ઉર્દૂ” નામના પુસ્તકના ૨ થી ૩ ભાગનું સરળતા અને ભાવપૂર્વક વાચન. વાંચેલી ચોપડીમાંથી ૧૫૦ કડીઓનો સુખપાઠ.

પુસ્તકના પાંચો અને કવિતાઓ એ. ઇ. નકી કરશે.

૪૫ (બ) વાંચેલા ગ્રંથ અને પદના પાંચોની સંમજુતી.

૩૦ (ક) વ્યાકરણ—ગ્રામર અને પાંચમા ધોરણનું કામ. પુરુષ અને વિલક્તિ; સકર્મક અને અંકર્મક ક્રિયાપદો; સાદા કાળ; સાદા પ્રયોગો; મિશ્ર અને સંયુક્ત વાક્યોની સમજ.

૨૦ (ડ) હાથના લખાણનું વાચન.

મરાઠી પરીક્ષાઓ માટે મોડી લખાણનું વાચન.

નોંધ. બ અને ક વિષયો માટે એક પ્રશ્નપત્ર.

૭૫ બીજો વિષય—નિબંધ અને અક્ષર:

૬૦ (અ) વિદ્યાર્થીઓના રોજના અનુભવમાં આવતા વિષયો ઉપર નિબંધ (ચાલુ મરેણવાળા અક્ષરમાં). કથન અને વર્ણન.

અક્ષર, નોડણી, શેબોને છૂટા પાંડ્યાની રીત અને વિરામ-
ચિહ્નો ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે.

૧૫ (ખ) શ્રુતલેખન—વાચનની ચોપડીના જેવીજ અધરી ચોપડીના
કોઈ અનુપયા ફરકામાંથી.

૧૦૦ ત્રીજો વિષય—ગણિત અને નોંધ:

૮૦ (અ) ગણિત—સાદા અને વિવિધ પરિમાણોના સરવાળા, બાંહેબાકી,
ગુણાકાર અને ભાગાકારના દાખલા; અરથનો પાડીને દંદ-
ભાજક અને લઘુત્તમ, વહેવારી અપૂર્ણાંક, દશાંશ પદ્ધતિની
સમજ અને એકમ પદ્ધતિ પ્રમાણે સાદા અને મિથ્ય
પ્રમાણો. સાદું વ્યાજ અને ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજની રીતથી માત્ર
બાજ દાદવાનું. બની શકે તેમથી વિદ્યાર્થીઓના જ્ઞાન
અને અનુભવમાં આવતી વસ્તુઓ અને બાજતોને લગતા પ્રશ્નો.

૨૦ (બ) ધરના હિસાબ; ચોપડા રાખવાનો અને ખાતાવહી ખત-
વવાના સાદો મહાવરો.

ચોથો વિષય—ભૂગોળ:

સમુદ્રો અને ખડોનું જ્ઞાન, હિંદુસ્તાનની વિગતવાર હકી-
કત; એશિયા ખંડ નેડે ભૂગોળની દૃષ્ટિએ તેનો સંબંધ
અને હુનીઆના બીજા દેશો નેડે તેનો રાજકીય અને
વ્યાપારી સંબંધ.

શ્વિટિશ ટાપુઓ અને એશિયાનું સામાન્ય જ્ઞાન.

પાંચમો વિષય—ઇતિહાસ:

શ્વિટિશ સમય સાથેના ખાસ સંબંધપૂર્વક હિંદુસ્તાનનો
ઇતિહાસ. રાજ્યકારભારપદ્ધતિનો સામાન્ય ખ્યાલ.

છઠ્ઠો વિષય—આરોગ્ય:

કન્યાઓ માટેના ધોરણ ૪, ૫ અને ૬ માટે નક્કી કરેલો
અભ્યાસક્રમ.

સાતમો વિષય—સૌંદર્યકામ:

લિખિત પરીક્ષા નહિ. પરીક્ષકની રજૂ કરેલ વિદ્યાર્થીઓને—

(અ) પોતાને બંધ બેસતો ચર્ચ રહે તેવો કબજો વેતરનો અને
જેડવો પડશે;

(બ) કન્યાઓ માટેની પ્રાથમિક શાળાનાં પહેલાંનાં ધોરણોના
અભ્યાસક્રમ માટેના દોરાકામના નેમનામાંથી કોઈપણ નમુનો

તૈયાર કરવો પડશે અને તજવાનું અને યીગડાનું કામ કરવું પડશે;

(ક) નીચેનામાંથી કોઈ નાનો નમુનો:—

ગુંથવાનું, સોયાથી દોરાનું ગૂંથણકામ અથવા તો હિંદી ભરતકામ.

આક્રમો વિષય—નીચેના ઐચ્છિક વિષયોમાંથી એક:—

(૧) કુદરેતનો અભ્યાસ—કન્યાઓ માટેના ધો. ૪ અને ૫ માટે નક્કી કરેલો અભ્યાસક્રમ.

(૨) ચિત્રકામ—ટ્રોઇંગ કમિટિએ ધો. ૬ માટે ધડેલો નવો અભ્યાસક્રમ.

(૩) સંગીત—(પછીથી જણાવવામાં આવશે)

નોંધ. સને ૧૯૨૭ થી ઇતિહાસ ફરજિયાત વિષય રહેશે. સને ૧૯૨૫ અને ૧૯૨૬ માં ઇતિહાસ આક્રમો વિષયમાં ઐચ્છિક વિષય તરીકે રહેશે. સને ૧૯૨૫ અને ૧૯૨૬ માં ઉમેદવારોએ ઐચ્છિક વિષયોમાંથી એક તો લેવોજ પડશે; બે વિષયો પણ તેઓ લઈ શકે.

સરકારી જાહેરખબર

છોકરાઓ માટેની વર્તિકચલર ફાઇનલ પરીક્ષા; ઉત્તર ભાગ.

(ઉ. ભાં. ના એ. ઇ. ના હુકમ નં. ૧૨૬૭૪, તા. ૩૧-૧-૨૫ ના આધારે)

આથી જાહેર કરવામાં આવે છે કે ઉત્તર ભાગમાં છોકરાઓ માટે વ. ફા. પરીક્ષા, સને ૧૯૨૫, એપ્રિલ, તા. ૪ થી અને શનિવારે અને તે પછીના દિવસોએ નીચેનાં મધ્યસ્થળોએ લેવામાં આવશે:—

અમદાવાદ, નડિઆદ, ગોધરા, ભરૂચ અને સુરત.

પરીક્ષા સને ૧૯૧૫, જુન. તા. ૨૪ મીના સુંઘઈ. ગેઝિટનાં પાનાં ૧૬૨૧-૧૬૨૪ ઉપર છાપેલાં કેળવણીખાતાના સને ૧૯૧૫, જુન. તા. ૧૪ મીના સરકારી નોટિફિકેશન નં. ૧૭૩૮-એ, માં જણાવેલાં નિયમો પ્રમાણે અને તેમાં થએલાં સુધારા પ્રમાણે લેવામાં આવશે.

(સુધારાના નોટિફિકેશન નંબરો મંટે જુઓ. શા. પ. પુ. ૬૩, અંક ૨, પા. ૫૬)

દરેક મધ્યસ્થળે પરીક્ષા કમિટિ દસ્તક લેવાશે. અમદાવાદ અને સુરતના ડે. એ ઇન્સ્પેક્ટર, અને નડિઆદ, ગોધરા અને ભરૂચની સરકારી હાઇસ્કૂલના હેડમાસ્ટરો તે તે સ્થળે પરીક્ષક કમિટિના પ્રેસિડેન્ટ રહેશે.

પરીક્ષાની શી પરીક્ષાના પહેલા દિવસે પ્રેસિડેન્ટ લેશે.

અભ્યાસક્રમની ચોપડીઓનાં નામ સને ૧૯૨૩, એ, તા. ૧૦ મીના

સુંઘઈ ગ. ગે. ના પા. ૬૪૯ ઉપર છાપેલાં છે.

દરેક ઉમેદવારની ઉંમર સને ૧૯૨૫ ના એપ્રિલની પહેલી તારીખ

સુધીમાં પુરાં ૨૫ વર્ષની થએલી હોવી જોઈ એ નહિ; અને જે જિલ્લાના પરીક્ષાના સ્થળમાં તે બેસવાનો હોય તે જિલ્લામાં તે છેલ્લા ૭ માસ સુધી રહ્યો હોવો જોઈ એ.

સને ૧૯૧૬, ફેબ્રુઆરિ, તા. ૨૭ મીના કેળવણીઆતાના મુરકારી હુકમ, નં. ૭૩૬ થી, મંજુર થએલાં અને સને ૧૯૧૬ ના માર્ચની તા. ૧૪ મીના મુજબ ગ. જ. લાગ ૧ના પા. ૬૪૧-૬૫૪ ઉપર જાપેલાં ઉર્દુ-ગુજરાતી અને ગુજરાતી-ઉર્દુ ધોરણે પ્રમાણે ઉર્દુમાં વ. કા. પરીક્ષા ઉર્દુ ઉમેશ્વારો માટે તેજ વખતે તે અધાં સ્થળોએ લેવામાં આવશે.

ખેતીકામના શિક્ષણ માટે શિક્ષકો માટે સરકારે ઉઘાડેલા વર્ગો:

(ઉ. લા. ના એ. ઇ. ના હુકમ નં. ૧૦૮૭૬, તા. ૧૮-૧૨-૨૪ ના આધારે)

પ્રાયશઃક શાળાઓમાં ખેતીકામને લગતું શિક્ષણ આપવાનું નક્કી થયાથી સરકારે લોણીમાં સને ૧૯૨૨-૨૩ માં ખેતીકામને લગતું શિક્ષણ લેવા કેટલાક શિક્ષકોને મોકલ્યા હતા, અને સને ૧૯૨૩ માં ખીજા કેટલાક શિક્ષકોએ ખેતીને લગતું શિક્ષણ લીધું હતું. અત્યારે મુજબ ઈલાકામાં પણ એ શિક્ષણ અપાય છે. અને આ સાતમાં પંચુ ખીજા વધારે શાળાઓમાં ખેતીનું શિક્ષણ આપવામાં આવશે.

શિક્ષકોને માટે અભ્યાસક્રમ જે વરસનો રહેશે પણ ચોથા ધોરણ સુધીની ગામડાની નિશાળના કેટલાક શિક્ષકો માટે એ અભ્યાસક્રમ એક વરસનો રહેશે. આ શિક્ષકોને ખેતીશિક્ષણની પદ્ધતિ અને અભ્યાસ સંબંધી પ્રયોગોનું જ્ઞાન આપવામાં આવશે.

આવા હેતુથી પૂર્વ આનંદેશ જિલ્લામાં ૧૩ શિક્ષકોને આવી જતનું ખેતીનું શિક્ષણ લેવા મોકલવામાં આવનાર છે.

ગામડાંની નિશાળોમાંથી જાળજો ચોથા ધોરણ પછીથી પોતાનો અભ્યાસ ધર્મચર્ચ છોડી દે છે, અને ફરેલો અભ્યાસ બૂલી પણ જાય છે. એનું કારણ એ છે કે તેઓને પોતાના બાપદાદાના ધંધે એટલે ખેતીને ધંધે વળગવાનું હોય છે. પણ ખેતીને લગતી શાળાઓમાં તેઓ ખેતીમાં પણ ઉપયોગી થઈ પડે. એવા વાચન અને ગણિતનો, અભ્યાસ કરશે અને શાળાને લગતી જમીનમાં ખેતીકામ પણ કરશે. એથી તેઓને પોતાના બાપદાદાના ધંધામાં અને વેપારીઓ સાથેની લેવડદેવડમાં પણ ઘણી સગવડ થઈ પડશે. ગામડાંમાં નિશાળોમાં છોકરાંઓ જે આવા વર્ગોમાં બહુવા જશે તો તેમને ઘણા ફાયદો થશે.

(વધુ હકીકત માટે જુઓ. સં. પ. પુ. ૬૩ મું. ૫૪ ૨૮૬)

સને ૧૯૨૪ ના ડિસેમ્બરની તા. ૩૬ મીએ પુરા થતા ત્રિમાસિક માટે (ડિસેમ્બર ઑવ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન અને ઉ. ભાગના એ. ઇન્સપેક્ટરે પાઠ્યપુસ્તક, ઇનામ અને લાઇબ્રેરી માટે

મંજુર કરેલાં પુસ્તકોની યાદી

(ઉ. ભાગના એ. ઇ. ના હુકમ નં. ૧૧૫૨૭, તા. ૮-૧-૨૫ ના આધારે)

પુસ્તકનું નામ	અંચસ્તોનું નામ	પ્રસિદ્ધતાનું નામ અને ઠેકાણું	નકલ દીઠ કિંમત રૂ. આ. પા.	શા માટે મંજુર પાડ્યપુસ્તક, ઇનામ, લાઇબ્રેરી	ટીકા
૧ હિંદુસ્તાનનો શિક્ષક ઇનિદાસ (૩ જી આયાત)	રા. બા. કે. પી. નિવેદી.	મેસર્સ કસ્ટમહાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત.	૧-૦-૦	પાઠ્ય પુસ્તક	પ્રાથમિક શાળાનાં ઇન્જનરી ધો. ૫, ૬ અને ૭ માટે.
૨ શ્રીકૃષ્ણ ચંદ્રોદય ચિત્રકથા (પહેલી આવૃત્તિ)	રા. કલ્યાણંદ ને. શાહ.	શાહરા. બાલુભાઈએફ. શાહ ટોરાપોળ, નાડઆદ,	૦-૧-૦	ઇનામ	પ્રાથમિક શાળાઓ માટે.
૩ રંગોળીએ પુસ્તક (૧૯૨૩ ની આવૃત્તિ)	રા. હમોદર વાઈ. બારોટ	રા. શંકર નરહર જોશી, મેનેજર, ચિત્રચાળાત્રેસ, પુણા,	૧-૦-૦	ઇનામ અને લાઇબ્રેરી.	કન્યાઓ માટેની પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળાઓ અને સ્ત્રીઓ માટેની ટ્રેનિંગ સંસ્થાઓ માટે.

૧	શ્રીગણેશ ચરિત્રનું કવન ગીતાંજલિ અને દેવ- અથન(પહેલી આવૃત્તિ)	રા. રામચંદ્ર ડી. અધ્વર્યુ.	રા. રામચંદ્ર ડી. અધ્વર્યુ વાંસદા.	૩-૦-૦	"	માધ્યમિક શાળાઓ અને પ્રાથમિક ટ્રેનિંગ સંસ્થાઓ માટે.
૫	ભીમશાપ્ત (૧૯૨૪ ની આવૃત્તિ)	રા. પી. જી. ભટ્ટ	રા. પી. જી. ભટ્ટ. અમ- દાવાદતા એ. ટ્રોફટર સાહેબના ચિત્રનિર્મ-	૦-૨-૦	"	પ્રાથમિક અને માધ્ય- મિક શાળાઓ માટે.
૬	મયુરેશ્વર આખ્યાન (૧૯૨૪ ની આવૃત્તિ)	" "	" "	૦-૨-૦	"	"
૧૧	મયુરેશ્વર આખ્યાન અને ભીમશાપ્ત (૧૯૨૪ ની આવૃત્તિ)	" "	" "	૦-૨-૦	"	"

(મળી) ૬. એસ. વક્રીશ

ઉ. જા. નં. એ. ૪.

અનાજ અને વસ્તુપતિનાંથી સુવર્ણ ભર્યું જેની મજાજુત સ્વાદિષ્ટ

ચીજો અને તમારી ઉત્તમ પ્રશરણો જોરાઈ લેવાની ઇચ્છા

હોય તો તમારી બહેનોને, માતાઓને, પુત્ર—

વધુઓને અને તમારી મૃદીશુની

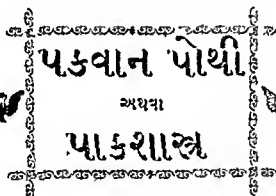
અવસ્થા વચાવો.

અન્નકુળ, શાક, જાત જાતનાં પકવાનો ખનાવવાની રીત

દર્શાવનારું પુસ્તક

દરેક કુટુંબમાં અવશ્ય રાખવા લાયક—નાની ખાખાઓને

અવશ્ય અભ્યાસ કરવા લાયક

પકવાન પોથી

અથવા

પાકશાસ્ત્ર

લેખક તથા પ્રકાશક

ગં. સ્વ. લલિતગૌરી સામરાય, તથા

ગં. સ્વ. વિમલાગૌરી મગનલાલ.

નવીન મુદ્રણી બીજી આવૃત્તિ

કિંમત રૂ. ૨-૦-૦; સોનેરી ગીલકનું પકું રૂ. ૩-૮-૦.

આ પુસ્તકની અંદર ૬૦૦ થી વધુ તરેહ તરેહનાં ખાવાનાં પકવાનો

ખનાવવાના જુદા જુદા પ્રકારો દર્શાવવામાં આયા છે.

એન. એમ. ત્રિપાઠી એન્ડ કંપની.

કાલખાદેવી રોડ, મુંબઈ.

મુખ્ય ઇલાકાના સરકારી કેળવણીખ. પ્રએ નિશાળોમાં
ચલાવવા માટે ટેકસ્ટ બુક તરીકે મંજૂર કરેલી.
તદન નવી પદ્ધતિ મુજબ વિદ્યાર્થીઓના અક્ષરો સુધરે તેવી

ગુજરાતી કેપીબુક.

નંબર ૧ થી ૫ જેઠા ૩૨ વાળા કરેલની કિંમત ૦-૨-૬.

વેપારી તથા માસ્તર સાહેબોને બરખુર કમિશન.

ગુજરાતી નિયામમાં આપતી બધી ચોપડીઓ વેચનાર

બુકસેલર ડામોદર હીરાલાલ ખંભાત; અને રાચીગેડ, અમદાવાદ.

૧. સરસ દેશોનામાની પદ્ધતિ-ટેકસ્ટ બુક, આ. ૩૨ મી
૦-૫-૦; ૨. સરસ ગુજરાતી બાલ વ્યાકરણ-ટાઈપ. બુક, બહે ટેકાણે
ટેકસ્ટ, આ. ૨૮મી, ૦-૫-૦; ૩ સરસ બુદ્ધિપતિજ્ઞાન પ્રકાશ (૫-૬-૭
માં ચોપડીના પાંચવાર સંખ્યાના ટાઈપસહિત.) લા. પ્રા. બુક, સુધરેલી આ.
૩૭. ૦-૮-૦; ૪. નવું સરસ મુખગણિત (બાળવર્ગથી ધા. ૫ સુધી
એકજ છુકમાં) બહે ટેકાણે ટેકસ્ટ, આ. ૧૪ મી, ૦-૩-૦; ૫. ગુજરાત
માંની બુદ્ધિગવિદ્યા આ. ૧૪મી, ૦-૬-૬. મુખ્ય એજન્ટ અમદાવાદ,

ડે. પાનકાર નરિ. એસ. બી. શાહની કંપની ઈ. ઇ.

પ્રેમચંદ કરમચંદ શાહ, ગોડગના માણ ડે. એ. ઈ.

સુ. કપડવાજ.

શિક્ષકોને ટેકસ્ટ બુકો પર વધુ કમિશન આપનાર કેણ ?

શાળાપત્રમાં આવેલી જાહેરખબરમાં તમામ પુસ્તકો-સાલતી ટેકસ્ટ
બુકો, ગ્રામીણ-બુકો, એકસસાઈઝ બુકો, ટોપીજ છુકા તેમજ રા. પ્રસુલાલ
પટેલ વાળા મેટ્રો ગુજરાતી સંખ્યા ૧૧, કિ. ૩. ૧૨. (ફક્ત ૩૦ ટોપીજ
શિક્ષક છે.) નવલકથાઓ, રોસનરી વગેરે સારા કમિશનથી તમાને નોંધએ
તો નીચેનાં સ્થળે લખો:-અમદાવાદમાં બુકબ કમિશન આપનાર

બુકસેલર રણુછોહલાલ મોતીલાલ શાહ

રાચીગેડ-અમદાવાદ.

કેમલ રાં ૦-૬-૦.

પદ્યપાઠ

સંગ્રહ ૧.

સંપાદક—દેરાસરાલ હર્ષદરાય દુવ

અને ડાહ્યાભાઈ પીતાંબરદાસ દેરાસરી, અમદાવાદ

બે બેલ

આ સંગ્રહમાં પાંચ દવિની કવિતામાંથી ગીતારા આપ્યા છે. પ્રથમ કવિ દશપતરામનો સૌપ્રથમીસંવાદ આગ્રહ્યો મૂકી દેઈ સંગ્રહ ગીતારો છે. પછી સાંભળભટ્ટની અંગદવિદિમાંથી કંઈનાં ત્રોસની કશીકત લીધી છે. તે પછી વૈદ્યમંભટ્ટના કવિગણના ગરંગામાંથી અંતિદાસિક ભાગ તારવી કહીને આપ્યો છે. તારંગાદ પ્રેમાનંદન ભાવત સમભરકંઠમાંથી દ્વિરણ્ય-કશિપુના વધુનું પ્રકરણ સમર્જનું છે. છેવટ ભાલજીની રામચાળલીલાનાં પદ મેંકા છે. એ ગીતારા તે તે કવિની કવિતાનું કંઈક ઓળખાણ કરાવશે અને રસદત્તિ જળવશે. સંગ્રહ હાંમેસૂલના ચોથા ધોરણના વિદ્યાર્થી માટે કરેલો છે.

અંગ્યાસંસરણ અને સંચોટ યામ એ અર્થ સાધવા સમજૂતી પૂરેતા પુલામાંથી આપી છે. વિવેચનમાં કવિની દષ્ટિએ કવિતાનો ભાવ અંતરમાં ગીતારવા સીવંટ રાખી છે. કવિત સાહિત્ય પદાર્થનો પરિચય પણ કરાવ્યો છે. તે સાથે પ્રત્યેક ગીતારાની સમજૂતીને અતે કવિવિદ્યે મુદાની માહિતી પણ આપી છે.

બાપાનાં સાહિત્યના વારસ ગજરતી પ્રગ્ન છે. એમની માલકીના એ ભંડારનો આ હિસ્સો એમના ગોપભોમ મોટે છે, તેનો એ લાભ લેા અને લાભકી મેળવેા.

ઈશ્વરમાં સ્થપાયેલી, પ્રકટ કર્તા, મુખ્ય.

મંદમિલન એન્ડ કંપની લિમિટેડ, મુંબઈ.

Selections from Gujarati Poetry, Part I. By Rao Bahadur

K. H. Dhruva, B.A. and D. P. Desai, A.A. 6.

લેખનકળા કોપીખુકો

ગ્લેઝ કાગળ { ગુજરાતી અને બાળબોધક છ નંબરમાં } ૪૮
દરેક નંબરની કિંમત અઢી આના પાન

કેળવણીખાતાના એ. ડિરેક્ટર સાહેબે મુખર્ષ ઠલાકાન ગુજરાતી નિશાળોમાં ચલાવવાને મંજૂર કરી છે.

૨૫૦ અને તે ઉપરાંત કોપી ખરીદનારને એકડે ૨૫ ટકા કમિશન આપવામાં આવશે. પેકિંગ અને રેલ્વે ખર્ચ પણ આપવામાં આવશે, પણ પોસ્ટ મારફતનું કે સ્ટેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ.

કોપીઓ સાથે બીજાં પુસ્તકો મંગાવનારને એકડે એક ટકા હકસાર સર્ક મોકલી આપવા ગોઠવણુ રાખી છે.

મળવાનું ઠેકાણું—

મુખર્ષ-કાઠિયાભાઈ જગજીવનદાસ એન્ડ સન્સ.

કાલકાદેવી ખાતાના મંદિર સામે નં. ૩૬૭.

અમદાવાદ-શ્રીખરાયતા છુટકીયા-રીઝીડેડ

જાહેરખબર

શિક્ષકો તેમજ શિષ્યવર્ગમાં અતિશય પ્રિય થઈ પડેલાં ધોરણવા પ્રશ્ના-રૂપે બાળોપયોગી સરળ

સૃષ્ટિજ્ઞાનનાં પુસ્તકો

અમારા તરફથી સંપૂર્ણ વિવેચન સાથે બહાર પાડવામાં આવેલાં તે ધણી ઉપયોગી હોઈ શિક્ષક વર્ગમાં પ્રસંશાપાત્ર નીવડ્યાં છે જે દુક મુદતમાં બહોળો ફેલાવો થઈ ધણાંની દશબો તથા અગીઆરમ આજ્ઞાતિ કારવાનો પ્રયોગ આવ્યો છે એવ એની ઉપયોગિતા સાબીત કરે બતાવે છે વધારે પ્રસંશાની જરૂર નથી. ધોરણવાર કિંમત નીચે મુજબ—
સાદગાન ધો. ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭

૦-૨-૦ ૦-૧-૬ ૦-૩-૦ ૦-૩-૦ ૦-૪-૦ ૦-૪-૦ ૦-૫-૦

પ્રશ્નો:—સરળતાંડનો સરળ ઈતહાસ. ધો. ૫ ૬.

શિં ૦-૩-૦ ૦-૪-૦

તો જ્યાંબધ લેનારને કમિશન ટકા ૨૫ મળશે. આ ઉપરાંત ધોરણ નોટો પણ અમોએ પ્રગટ કરી છે તેમાં પણ સાદ કમિશન પવામાં આવશે.

લખો:—

મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.

પેકસેલર એન્ડ પાબ્લિશર મું. પેટલાદ (વાયા—આણંદ).

ઘેર બેઠાં પુરી સવડ

પ્રાઈમરી સ્કૂલોના ઉપયોગની બધી જાતની ટેકરટ છુટોનો મોટો જથ્થો તૈયાર છે. અને તે સાથે ડ્રોઈંગ છુટો, નોટો એટલાસ, કંપાસ, પેટીઓ, આદિ, એક્સ-સાઈડો, કોરા દાગળ વગેરે મળશે. દરમિયાન સરકારી છુટમાં ૦-૦-૬ આનો. અને બીજી છુટમાં ચલતા ઉતરતા કમનું દા. દા.થા ૫૦ ટકા સુધીનું છે. ઓરડામાં નજીકનું રોશન હખવા બૂલતા નાદ.

મંજુર થયેલી છુટો

આના કોપી છુટ નં. ૧ થી ૫.

કી ૦-૧-૬ ૨૫ ટકા

ગુજરાતપ્રાંતની બૂલોગ, કર્તા. વદલમ-

બાઈ પટેલ. કી. ૦-૪-૦ ૧૮૧ "

ગુજરાતપ્રાંતનો ઇતિહાસ, કર્તા. જેમ્સ

ઉમાલાલ કી. ૦-૪-૦ ૨૫ "

સામાયોગી દિ'દુરતાનનો ઇતિહાસ

ચિત્રો સાથે, પ. કંપા. કી. ૧-૦-૦ ૧૨૧ "

મહાકવિ દિ'દુરતાનનો ઇતિહાસ

કી ૦-૧૨-૦ ૧૫ "

આદિ અને તેનો ઉપયોગ કી ૦-૧-૬

૨૫ "

ચિત્રો અને મુખગણિતના વિષય સાથે

ધી ગુજરાત ઓરિએન્ટલ બુક ટ્રીપો

સીઆર-૩-અમદાવાદ.

નૂતન હુન્નરસાગર

જાતિ અનુભવ તેમજ વિવિધ પ્રયોગના આધારે આ પુસ્તકમાં વિવિધ વિષયો ઉપર ધણીજ લગભગની માહિતી આપેલી હોવાથી ગમે તેવા અનુભુ અજ્ઞાન માણસ પણ આ પુસ્તકની સહાયતાથી હુન્નરો શીખી શકે છે. આમાં મીથુનતીઓ, દીવેટો તથા તે સંગ્રામીના મસાલા વગેરે સુકા રંગો, હાથીદાંત ઉપર ચઢાવવાના જુદા જુદા રંગ ને તે સાફ કરવાની રીત તથા તે જથ્થો સાધવા માટેની મેજનણી સાબુઓ જેવા કે વીંડરસોપ, ખારસોપ, કપડાં ધોવાના સાબુના પાણિર, વગેરે ધણી જાતના સાબુઓની માહિતી, જુદી જુદી જાતના વાર્નિશો, કેવા અને કેટલી ઉડાઈએ પાણી નીકળશે તે સંગ્રામીની માહિતી, શીંગડાં તેમજ હાથીદાંતનાં ખટનો, કાચનાં પીતળનાં, લોખંડનાં ખટનો, જુદી જુદી જાતનાં પકવાત, અથાણાં ચટણી વગેરે જનાવવા વિષે, અમરજાતી, અર્મજો, ચુલાસ, અખીસ, અને છોકણી, જનાવટી રતેટા, કાથો, એળાઓ, સુગંધી ધૂપ કાચ જાતી ચીનો લાકડા જેવી કરવા વિષે, રૂપાં, તાંબા આદિ ઉપર દોળ ચઢાવવાની જુદી જુદી રીતો, સોનેરી ચાકી, કપડાં ઉપરની જાગવાનને ઉપયોગી દરકાર જાતના ગ્રામ માલવાની રીત, જેવા કે મોની ઉપરનો, તમાકુનો, જર્મન સીવર ઉપરનો ગ્રામ, દીવાસંગીઓ, વીશાવતી બેપોરીઆ, રંગીન તારાઓ, વગેરે વગેરે. જુદી જુદી જાતના નાસદાપક જંતુઓ દૂર કરવાની રીત; જુદી જાતની લાખ જેવી કે સીસ કરવાની લાસ તેમજ કોળી લાખ; આમડાં સંગ્રામીના જુદી જુદી જાતનાં દુખરો કાચ સંગ્રામી જુદા જુદા હુન્નરો, લાકડા સંગ્રામીના જુદી જુદી જાતનાં દુખરો, ધાતુઓ સંગ્રામી જાત ભિન્ન પ્રયોગો. જુદી જુદી જાતનાં સુગંધી તેલો, જેવા કે, માંદીકઅર્ડ, દીકચર આયોડાઇન, એવી વગેરે ધણી અત્યંત જાગ્રતા આપવામાં આવી છે. સર્વ સાધારણોને સમજાય પડે તેટલાં ખાતર પુસ્તકની બાપા ધણી સહેલી રાખવામાં આવી છે. કાચગ ઝેજ પાકું પુકું છતાં કિંમત માત્ર રૂ. ૧૫ પોસ્ટેજ. બાજ

મળવાનું ઉકાણું:—પ્રહલદેવ રામચંદ્ર જાગૃષ્ટે, જુકસેતર.

નજી દરવાજા—અમદાવાદ.

દરકત શિક્ષક કોપીખુકો

કોપીની પહેલ કાઢનાર હુમા છીએ. બીજાઓએ પછી નકલ કીધી છે,
ગુજરાતી અને બાળબોધ આઠ નંબરમાં તૈયાર છે.

કેળવણીખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુંબઈ ઇલાકા-
ની દરેક ગુજરાતી નિશાળમાં ચલાવવાને મંજુર કરી છે
દરેક નંબરની કિંમત અઢી આના રાંખી છે.

૨૫૦ તથા તેથી વધુ કોપી ખરીદનારને સેંકડે (૧૫) ટકા કમિશન
ઉપરાંત પેકિંગ અને રેલ્વે ખર્ચ આપવામાં આવશે. ૧૦૦૦ કોપી લેશે
તો ખર્ચ સાથે (૨૦) ટકા મળશે પણ પોસ્ટ માં તરું કે સ્ટેશનથી આવળ-
નું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ. દરકત શિક્ષક કોપી છુટાની રટીલ પેના
દરેક નંબરને બે ધ બેસતી ૧ થી ૮ નંબરની, દરેક બોક્ષમાં એકજ ભતની
દા. ૬ કિમત ૩. ના નક્કી [લાલ માલ નથી.]

મળવાનું ડેકાલું:-આદરજી કાવસજી મારતર.

કે. નં. ૨૮-૩૦ ધોખીતલાવ-મુંબઈ

વાપરે! 1. બોનલ્લી, અનડા, વગેરે કૃત શિક્ષણનાં ઉત્તમ પુસ્તકો. વાપરે! 1

મું. ધ ના સં. કે. ખાતાએ ટેકસ્ટ બુક તરીકે મંજુર કરેલા:-

સરલ બાળપોથી-કન્યાગણિત ભાગ પહેલા.

(શ. ૦-૧-૬, ત્રીજી આવૃત્તિ) (નીચવાં ત્રણ ધોરણોનું ધોગણુવાર રૂ. ૦-૮-૦.)

મંજુર થયેલી સરલ બાળપોથીનાં કાર્ડની પેટી. રૂ. ૦-૮-૦

બંદોર પડ્યું ઉપવાં ધોરણો, વ. દા. ને દે. દો. ના અભ્યાસ પ્રમાણે

તૈયાર કરેયું

2 કન્યાગણિત ભાગ બીજો રૂ. ૦-૧૨-૦.

મળવાનાં 1 કાર્ડ પાસે-મહાગોપાલ દેવી; ગોચીપોળ, ૨૩૪૮, અમદાવાદ.

સ્થળ 1 મુંબય એજન્ટ-ની. પુ. અનડા; સાંકળજર, મો. ૬-અમદાવાદ.

સામગ્રી મકાનમાં હાર કમિશન.

માત્ર જુજ નક્કલો શીલીકમાં છે.

પુસ્તકતું નામ	કિંમત રૂપીઆ
ગુલીસ્તાનનું ગુલ	૫-૦
રીજમંડ વીલાનો વારસ	૨-૮
આઈતાંપર કેઈતું	૫-૦
માફી ચવીત્રી	૪-૦
જુલુ ગોરાણી	૪-૦
અકકલના સમુદર	૪-૦
ખેમાન સંગ્રહ	૫-૦
ખુશ દરપણુ	૪-૦
રંગભૂમી ઉપર રખડ	૪-૦
ગુલવાડીનું ગુલાબ	૩-૮
તાલેવંતની તેહમી	૫-૦
સોનેરી ટોલી	૪-૮
પાટલી પુત્રની પડતી	૪-૮

એન.એમ. ત્રિપાઠી એન્ડ કંપની.

કાલબાદેવી રોડ મુંબઈ.

પુસ્તક ક્ર. ૬૪ અં]

[અંક ૩ નો

Government School Paper

ગુજરાત શાળાપત્ર

માર્ચ, સને ૧૯૨૫

કેળવણીખાતાના હુકમથી

તંત્રી અને પ્રકાશક (જાન્યુઆરી ૧૯૨૪ થી)

કૃષ્ણલાલ સુરજરામ વકીલ, M. Ed., I. E. S.

એજ્યુકેશનલ-ઇન્સ્પેક્ટર, ઉત્તર ભાગ, અમદાવાદ.

(સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે)

પ્રિન્ટર પ્રિં. ગ્રેસમાં, મુળચંદ્રજી ત્રિકમલાલે બાપુ—

કેમ્પ—બાગુપુર ટંકસાગ—અમદાવાદ

ના સરકારી કરાવમાં જણાવવામાં આવે તે તારીખે જે મુખ્ય પ્રાથમિક કેળવણી-નિષ્ણામાં મ્યુનિસિપાલિટિ આવેલી હોય તે નિષ્ણાના વર્ણી એન્ટ, ૧૯૨૩, નિષ્ણા લોકસભાએ તે બધી પ્રાથમિક શાળા-કક્ષમ ૬ (૧), એને લગતી જમીન, મકાનો, દફતર, અને સાહિત્ય જે તેના તાજામાં હોય તે સોંપી દેશે અને નિષ્ણા લોકસભાએ તરફથી મ્યુનિસિપલ હદનાં છાતરાને પ્રાથમિક કેળવણી મળતી હશે, તેમની સંખ્યાના ધોરણ પર સરકાર વારંવાર જે રકમ કરાવે તે રકમ, અને પ્રાથમિક કેળવણીને લગતાં દર ૬૩ (ધર્માદા ૬૩) સહિત તેની પાસે જે કંઈ કંડ હોય તેમની આવક, અને પ્રાથમિક કેળવણી માટે જે કંઈ પૈસા મળ્યા હોય તે દર વર્ષે નિષ્ણા લોકસભાએ તે કેળવણી ખર્ચ માટે આપશે.

જે ઉપરની ટ્રાઈ મ્યુનિસિપાલિટિને સરકાર ટ્રાઈ વખતે તેની નિશાળો ચકાવવાની મત્તા આપે તો એ બાબતમાં કક્ષમ ૬ (૨). સરકારી કરાવમાં જણાવવામાં આવે તે તારીખે તે નિષ્ણાની નિષ્ણા લોકસભાએ તે મ્યુનિસિપાલિટિને તે મ્યુનિસિપલ હદમાં આવેલી બધી પ્રાથમિક શાળાઓ, શાળાઓને લગતી જમીન, મકાનો, દફતર, અને સાહિત્ય સોંપી દેશે, અને તે મ્યુનિસિપાલિટિને ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેની તારીખથી પેટા કક્ષમ (૧) માં બતાવ્યા મુજબના પૈસા આપવાની જવાબદારી વધુ વખત રહેશે નહિ.

૧૧૭. પોતાની નિશાળો ચકાવવાની જે મ્યુનિસિપાલિટિને સરકારે મત્તા ન આપી હોય તે મ્યુનિસિપાલિટિની પ્રાથમિક પોતાની નિશાળો શાળાઓનો વડીલ જે નિષ્ણામાં તે મ્યુનિસિપાલિટિ ચકાવવાને મત્તા નહિ આવેલી હશે તે નિષ્ણાની નિષ્ણા લોકસભાએ ચકાવનારી મ્યુનિસિ-વનો પડશે; અને તે મ્યુનિસિપાલિટિની હદની અંદર પાલિટિઓની આવેલી બીજા માન્ય રાખવામાં આવેલી પ્રાથમિક નિશાળો નિષ્ણા લોકસ- શાળાઓને નિષ્ણા લોકસભાએ ગ્રાન્ટ પણ આ- મોડે ચકાવવા વિષે. પત્રી પડશે.

૧૧૮. સ્થાનિક મત્તા નહિ કરાવનારી મ્યુનિસિપાલિટિમાં ટ્રાઈ પણ વર્ષે પ્રાથમિક કેળવણીને લગતા ચએલા વારંવાર મ્યુનિસિપાલિટિ અને ધના ખર્ચના ત્રીજા ભાગ સુધીનું ખર્ચ મ્યુનિસિ-

૬૮ લોકસભાએ પ્રાથમિક શાળાઓ સોંપવા સંખ્યા ૬૨૧

જિલ્લા લોકસભાએ પાલિકાએ આપતું પડશે; અને મ્યુનિસિપાલિટીએ આપવાના ખર્ચનું આપવાની રકમ ૧૧૬ માં નિયતમાં જણાવ્યા પ્રમાણે નક્કી કરવામાં આવશે.

૧૧૬. (i) દરેક વર્ષ વર્ષમાં મ્યુનિસિપાલિટીએ આપવાની રકમ જિલ્લા લોકસભાની સત્તા નીચે આવેલી હદમાં (સ્થાનિક મ્યુનિસિપાલિટીના નિક્ક સત્તા નહિ ધરાવનારી મ્યુનિસિપાલિટીઓ સહિત) વડીવટ કરવાનું, દેખરેખ રાખવાનું વગેરે ખર્ચ અને કેવી રીતે અંદર ગણીને વિદ્યાર્થી દીકરાઓને શરૂઆતી સરાસરી અપાય તે વિષે. વારંવાર ચતુર્થે વર્ષમાં આવે તેને તે વર્ષમાં મ્યુનિસિપલ નિશાળોનાં પત્રો પરથી અડસટે ગણેલી વિદ્યાર્થીઓની સરાસરી સંખ્યાએ ગુણતાં જે રકમ આવે, તેના ૩ નેટલી થશે. તેજ વર્ષની અંદર મ્યુનિસિપલ હદની અંદર આવેલી બીજા માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળાઓને ગ્રાન્ટ તરીકે અડસટે આપવાની રકમનો ૩ ઉપરની રકમમાં ઉમેરવો પડશે. ઉપર પ્રમાણે અડસટે નક્કી કરેલી કુલ રકમમાંથી કેળવણી એક્ટની કલમ ૬ (૧) મુજબ મ્યુનિસિપાલિટીએ જિલ્લા લોકસભાને જે દરેક રકમ તે વર્ષની અંદર આપી હોય તે રકમ બાદ કરતાં બાકી રહેલી રકમ મ્યુનિસિપાલિટીએ જિલ્લા લોકસભાને અગાઉથી જ માસિક બે હફતામાં આપવી પડશે. દરવર્ષે પહેલો હફતા ૧૦ મી એપ્રિલ પહેલાં ભરવો પડશે અને બીજો હફતા ૧૦ મી ઓક્ટોબર પહેલાં ભરવો પડશે.

(ii) વર્ષ પુરું થયા પછી, પેટા કલમ (૧) પ્રમાણે મ્યુનિસિપાલિટીએ આપવાની ખરેખરી રકમ, તે વર્ષમાં નિશાળોમાં વિદ્યાર્થીઓની ખરેખરી સંખ્યા, વિદ્યાર્થી દીકરા સરાસરી ખરેખર થયેલું ખર્ચ, અને માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળાઓને ખરેખર આપેલી ગ્રાન્ટ અને કેળવણી એક્ટની કલમ ૬ (૧) મુજબ મ્યુનિસિપાલિટીએ જિલ્લા લોકસભાને ખરેખર આપેલી રકમ પરથી નક્કી કરવામાં આવશે અને ચોખ્ખા ફરફાર કરી હિસાબ ચોકસો કરવામાં આવશે.

ટિપ્પણી—અડસટે એમ નક્કી કરવામાં આવ્યું હોય કે ૧૯૨૫-૨૬ ની સાલમાં વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૧,૦૦૦ ની રહેશે, વિદ્યાર્થી દીકરા સરાસરી ખર્ચ રૂ. ૨૧ થશે, અને મદદ મેળવતી પ્રાથમિક શાળાઓને આપવા

જાતી ગ્રાન્ટ રૂ. ૬૦૦ થશે તો ૧૯૨૫-૨૬ ની સાલમાં મ્યુનિસિપાલિટિએ આપવાની રકમ રૂ. $૩૬ \times ૧,૦૦૦ + ૩. ૬૦૦$ એટલે રૂ. ૭,૨૦૦ થશે.

૧૯૨૫-૨૬ની સાલ પુરી થવા પછી, વિદ્યાર્થીઓની સરાસરી સંખ્યા ૬૫૦ અને વિદ્યાર્થી દીક સરેરાશ ખર્ચ ફક્ત રૂ. ૧૮ અને મદદ મેળવતી શાળાઓને ગ્રાન્ટ તરીકે આપેલી ખરેખરી રકમ રૂ. ૭૫૦ જણાય છે.

મ્યુનિસિપાલિટિએ તેટલા માટે રૂ. $૩૬ \times ૬૫૦ + ૩. ૭૫૦$ એટલે બધા સમજીને રૂ. ૫,૬૫૦ આપવા લેઈશે; તેથી રૂ. ૭,૨૦૦—રૂ. ૫,૬૫૦ નો તફાવત એટલે રૂ. ૧,૨૫૦ ૧૯૨૬-૨૭ ની સાલમાં અડમ્મટ નથી કરેલા મ્યુનિસિપાલિટિએ આપવાના ફાળામાંથી કમી કરવામાં આવશે.

૧૨૦. શાળાનાં મકાનો બાંધવા અગર વધારવા સંબંધી ચએક્કા વારંવાર નહિ આવતા ખર્ચના ત્રીજા ભાગ સુધીનું મ્યુનિસિપાલિટિએ ખર્ચ મ્યુનિસિપાલિટિએ આપવું પડશે અને બાકીના અગર સરકારે મકાનોને બે ભાગનું સરકાર મદદ તરીકે આપશે; પરંતુ તેવાં સંગતું વારંવાર નહિ મકાનો બાંધવા સંબંધી સરકારે ગાળાકી પરવાનગી થતું ખર્ચ આપવાનું આપેલી હોવી લેઈશે, અને તે સંબંધી ગ્રાન્ટ પ્રમાણુ. આપવાનું મંજૂર કરેલું હોવું લેઈશે.

૧૨૧. બીજું વારંવાર નહિ આવતું ખર્ચ એટલે ૧૧૨ મા નિયમના (ક) વિભાગમાં નક્કી કરેલી દદ ઉપરાંત કરેલા બીજા વારંવાર નહિ સામાન, સાધન અને પુસ્તકોના ખર્ચના અગર થતા ખર્ચ વિષે. ખાસ સમારકામના કરેલા ખર્ચના ત્રીજા ભાગ સુધીનું ખર્ચ પણ મ્યુનિસિપાલિટિએ આપવું પડશે. શાને વારંવાર આવતું ખર્ચ ગણવું અને શાને વારંવાર નહિ આવતું ખર્ચ ગણવું એ સંબંધી સરકારનો સુકારો છેવટનો ગણાશે.

૧૨૨. મ્યુનિસિપાલિટિની પ્રાથમિક શાળાઓની વિદ્યાર્થીઓની શી રથાનિક સત્તાધીશ મંડળને ખાતે જમા કરવી પ્રાથમિક શાળાનાં પડશે. ઓની ફી રથાનિક સત્તાધીશ મંડળને આપવા વિષે.

૭૦ લોકસભ્યોએ પ્રાથમિક શાળાઓ શોધવા શરૂ કરી હતી.

૧૨૩. મ્યુનિસિપલ હંદની અંદર આવેલી પ્રાથમિક શાળાઓની દેખરેખ રાખવા માટે મ્યુનિસિપાલિટીને યોગ્ય લાગે. મ્યુનિસિપાલિટીએ તે પ્રમાણે મ્યુનિસિપાલિટીના અમુક સભ્યોની અગર રૂઢલકમિટી નીમ- મ્યુનિસિપલ સભ્યો ન હોય તેવા બીજા સભ્યોની વા વિશે. એક રૂઢલકમિટી નીમવી પડશે.

૧૨૪. સરકારી ઝાંઝિટમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલી વિસ્તારની કમિ- ટિઓ જેમને મુંબઈ ડિસ્ટ્રિક્ટ મ્યુનિસિપલ અંદર. સરકારી ઝાંઝિટમાં પ્ર- ૧૯૦૧ ની કલમ ૫૪ ની પેટા કલમ (૧) તો પેટા સિદ્ધ કરવામાં આ- વિભાગ (૨) લાગુ પાડવામાં આવેલ હોય. વેલા વિસ્તારની ક- તેમને પણ આ પ્રકરણના નિયમો મ્યુનિસિપાલિટી- મિટીઓને નિયમો ઓને જે રીતે અને જે દરજ્જે લાગુ પડે છે, તેજ લાગુ પાડવા વિશે. રીતે અને તેજ દરજ્જે લાગુ પડશે; અને આવી સરકારી ઝાંઝિટમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલી વિસ્તાર- રની કમિટીઓને આ નિયમો માટે સ્થાનિક સત્તા નહિ ધરાવતી. મ્યુનિસિપાલિટીઓના જેવી મળવામાં આવશે, અને પ્રાથમિક જગતથી અંદરની કલમ ૬ (૧) ની દારનો લાગુ પાડવામાં આવશે.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

ફર્નિચરનાત કારો અમલમાં મુકવા વિશે.

ફર્નિચરનાત કેળવણી કાળજી કરવામાં આવી હોય તેવા દરેક વિસ્તાર- ની અંદર જે બાગદને ફર્નિચરનાત કેળવણીની. મુંબઈ પ્રાથમિક શાળાના લાગુ પડવી હોય, તે બાગદને પાછળ દર્શા- કેળવણી એક્ટ, ૧૯૨૩, વા પ્રમાણેનું કોઈ પણ ગોચર કારણ હોય નહિ. કલમ ૧૮. તેજ, અને જો તેનાં માખાપ અને બાળક માધારણ રીતે તે વિસ્તારનાં રહેવાસી હોય તો તેના માખાપે.

તે વિસ્તારની અંદર આવેલી કોઈ પણ માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળા- માં મોકલવું પડશે.

નીચેની કોઈ પણ બાબતને લઈ કોઈ પણ બાબતને માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળામાં ન મોકલવામાં આવતું હોય કલમ ૧૯. તે તેના માંડપ તેને યોગ્ય કારણસર નથી મોકલતાં એમ ગણી શકાય:—

(અ) મોંઘળી શારીરિક ખોડ, અગર એવા બીજા અનિવાર્ય કારણને લઈ બાળક નિશાળે ન જઈ શકતું હોય;

(બ) માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળા સિવાય બીજી રીતે બાળકને કેળવણી આપવામાં આવતી હોય, અને તે કેળવણી સ્કૂલખોડની નજરમાં કાર્યસાધક હોય અગર શરૂઆતની પ્રાથમિક

કેળવણી પુરી કર્યાનું સર્ટિફિકેટ સ્કૂલખોડે બાળકને આપ્યું હોય;

(ક) બાળકના રહેવાના સ્થળ આગળ નજીકમાં નજીક આવેલા રસ્તાથી માપતાં સ્કૂલખોડનો અભિપ્રાય લઈને સરકારે અંતર મુકરર કરેલું હોય તે અંતરની અંદર કોઈ પણ માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળા ન હોય;

(ડ) યોગ્ય અરજ કર્યા પછી, અમુક માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળામાં બાળકને દાખલ કરવા ના પાડવામાં આવી હોય અને તેનાં માંડપને એવી ખબર આપવામાં આવી હોય કે અમુક મુદત પછી તે બાળકને તે નિશાળમાં દાખલ કરવામાં આવશે, અને (ક) વિભાગમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે નક્કી કરેલા અંતરની અંદર તેને દાખલ કરી શકાય તેવી બીજી માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળા ન હોય તો તે મુદત સુધી;

(ઈ) બાળક રહેતું હોય તે ભાગમાં બાળકની માતૃભાષામાં શક્ષણ આપતી માન્ય રાખવામાં આવેલી કોઈ પણ શાળા ન હોય;

(જ) બાળક રહેતું હોય તે ભાગમાં તેનાં માંડપ વધેલા હોય તેવું ધાર્મિક શિક્ષણ ફરજિયાત અપાતું હોય, તેવી નિશાળ સિવાયની તેનાં માંડપ તેને મોકલી શકે તેવી માન્ય રાખવામાં આવેલા કોઈ પણ શાળા ન હોય.

કેળવણી બેઠકની ૧૮ મી કક્ષમના નિયમોના આધારે દરેક માંચાપે

પોતાના બાળકને માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળાની

કક્ષમ ૨૦ (૧). અંદર મોકલવું જોઈએ એમ છે, તેમ છતાં સ્કૂલ-

બોર્ડની ખાતરી થાય કે અમુક માંચાપ તે

પ્રમાણે વર્તન કરતાં નથી, તો તેમાં માંચાપને તે સંબંધમાં જે કંઈ કહે-

વાનું હોય, તે કહેવાની તક આપવી, અને સ્કારપટ્ટી તે સંબંધમાં સ્કૂલ-

બોર્ડને યોગ્ય લાગે તેવી તપાસ કરવી, અને સ્કારપટ્ટી તેમાં માંચાપને

લુકમમાં મુકરર કરવામાં આવી હોય તે તારીખથી પોતાના બાળકને

માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળામાં મોકલી આપે તેવો સ્કૂલબોર્ડે લુકમ ઘટવો.

સ્કૂલબોર્ડે આ સત્તા કોઈ પણ માણસને અગર પોતે નીચેની

કક્ષમ ૨૦ (૨) કમિટિને આપી શકશે.

૨૦ મી કક્ષમના આધારે જે વાલીને અમુક બાળક સંબંધી લુકમ

આપવામાં આવેલો હોય, અને લુકમમાં દર્શાવેલી

કક્ષમ ૨૧ (૧). તારીખે અગર ને તારીખ પછી તે બાળકની બાળત-

માં તે વાલી ૧૮ મી કક્ષમના કાનુનીનો ભંગ

કરતો હોય, અને જો તે મેંડરેટવાળા શહેર અગર ગામમાં વસતો હોય,

તો તે મેંડરેટ અને જો બીજા જગ્યાએ વસતો હોય તો રેવન્યુ અગર

પોલીસ પટેલ અગર આ સંબંધમાં જિલ્લા મેંડરેટ પ્રત્તા આપી હોય તેવો

બીજો માણસ તેને યુનેગાર કરાવીને બે ફીઆથી વધુ નહિ એવો દંડ કરી

શકશે અને ઉપર પ્રમાણે યુનેગાર કરાવ્યા પછી કાનુનીનો ભંગ કરવાનું તે

બીજી રાખશે તો જેટલા દિવસ કાનુનીનો ભંગ તે આણ રાખશે અગર

તેમનો વારંવાર ભંગ કરશે તેટલા દિવસનો પૂર્વોક્ત મેંડરેટ, પટેલ,

અગર માણસ તેનો દરરોજનો આઠ આના લેખે દંડ કરી શકશે.

સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ અગર ૨૦મી કક્ષમના આધારે લુકમ

ઘટનાર માણસ અગર આ સંબંધમાં ઉપદ્રા મંડળે

કક્ષમ ૨૨ (૨). સત્તા આપેલી હોય તેવો કોઈ માણસ ફરિયાદ કરે

તે સિવાય કોઈ પણ મેંડરેટ, પટેલ અગર માણસ

પેટા કક્ષમ (૧) ના આધારે થએલા યુના માટે ફરિયાદ સાંભળી શકશે નહિ.

જે બાળકના સંબંધમાં ૧૮ મી કક્ષમના કાનુની લાગુ પડતા હોય

તે બાળકને કોઈ પણ માણસ ધરણપૂર્વક પોતાને

કક્ષમ ૨૨ (૨). માટે અગર બીજા કોઈ માણસને માટે તે બાળકના

સંતોષકારક શિક્ષણની અંદર અંતરાય આવે તેવી રીતે

કામે લંગાડશે તો તેવા માણસને મેંજસ્ટ્રેટ આગળ ગુનેગાર કરાવીને વધારેમાં વધારે પચીસ રૂપીઆ સુધીનો દંડ ફેરવામાં આવશે.

આ કલમના આધારે યએલો ગુના માટે સ્કૂલખોડ અગર સ્કૂલખોડનો વહીવટ કરનાર અમલદાર અગર ખોડે સત્તા આપી હોય કલમ ૨૨ (૨). તેવો માણસ અગર આ કામને માટે રાખવામાં આવેલો અમલદાર ફરિયાદ નોંધાવે તે સિવાય કોઈ પણ કોર્ટ તેને ગુના તરીકે ગણી શકશે નહિ; અને આ કલમ પ્રમાણે કોઈ પણ માણસની વિરુદ્ધ ફરિયાદ કરવામાં આવે તે પહેલાં જો તે માણસ અગાઉ તેજ બાળક માટે આ કલમના આધારે ગુનેગાર ન થએલો હોય તો સ્કૂલખોડે અગર સ્કૂલખોડના વહીવટ કરનાર અમલદારે અગર એવા કોઈ માણસે તે માણસને એક વખત ચેતવણી આપવી.

૨૧ અગર ૨૨માં કલમના આધારે કોઈ મેંજસ્ટ્રેટ, પટેલ, અગર માણસે કરેલો દંડ વસુલ આવે તો તે સ્થાનિક સત્તા- કલમ ૨૩ (૧). ધીશ મંડળને ખાતે જમા કરવો પડશે, અને તે મંડળને ફેળવણીના કામમાં તેનો ઉપયોગ કરવો પડશે.

જો ઉપરનો દંડ વસુલ ન આવે તો તે દંડની રકમ સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ, કરની રકમ જેવી રીતે વસુલ કલમ ૨૩ (૨) કરી શકાય, તેવી રીતે વસુલ કરી શકશે.

૨૧ મી કલમના આધારે કોઈ પટેલ અગર માણસ કોઈ માણસને ગુનેગાર કરાવે, તો તે માણસના રહેવાના ગામ યા કલમ ૨૪. શહેરમાં નજીકમાં નજીકના જે મેંજસ્ટ્રેટની સત્તા ચાલતી હોય, તે મેંજસ્ટ્રેટ આગળ તેની અપીલ કરી શકશે.

ફરજિઆન ફેળવણીના કોઈ વિસ્તારમાં અગર તે વિસ્તારના કોઈ લાગમાં કોઈ અમુક વર્ગ અગર કામનાં બાળકો કલમ ૨૫. પેંડી છોકરા અગર છોકરીઓને આ ઍક્ટનો ફરજિઆત ધારે લાગુ પાડવામાંથી મુક્ત કરવાનો સર-કારી કરાવ નામદાર સરકાર મુંબઈ સરકારી ઍજિટમાં પ્રસિદ્ધ કરીને કરી શકશે.

૪ લોકલખોડને પ્રાથમિક શાળાઓ સોંપવા સંબંધી કરવા

૧૨૫. કોઈ પણ વિસ્તારની અંદર સરકારની પ્રાથમિક કેળવણી દરજ્જાના કાર્યોમાં આવે તે પહેલાં તેના વિસ્તારની માળકોની વસ્તીની અંદર જે બાળકોને સરકારની પ્રાથમિક કેળવણીને ગણતરી બાળકોનું દરજ્જાના ધારે લાગુ પડતો હોય તે બધાં બાળ-વસ્તીપત્રક પ્ર-કોની વસ્તીની ગણતરી સ્કૂલખોડે કરવી પડશે, અને શિક્ષ કરવા તેવાં બાળકોનું વસ્તીપત્રક પુરવણી અ માં આપેલા નમુના પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ કરવું પડશે. જે છોકરીઓની વિષે. બાળકમાં સરકારની પ્રાથમિક કેળવણી દરજ્જાના કરવાનું કરાવવામાં આવ્યું હોય, તે છોકરીઓ માટેનું એક જુદું વસ્તી-પત્રક બનાવવું પડશે. વસ્તીપત્રકો દર વર્ષે સુધારીને નવાં બનાવવાં પડશે.

૧૨૬. ૧૨૫ માં નિયમ પ્રમાણે રાખવામાં આવેલા વસ્તીપત્રકમાં લખેલી દરેક બાળકની જન્મતારીખ જે નિશાળમાં નિશાળના પત્રકમાં તે બાળક જતું હશે તે નિશાળના સામાન્ય રજીસ્ટર-જન્મતારીખ નો-રમાં દાખલ કરવામાં આવશે, અને સ્કૂલખોડની ધવા વિષે. મંજૂરી સિવાય તેમાં ફેરફાર કરી શકાશે નહિ.

૧૨૭. કોઈ પણ બાળકને જે દિવસે પહેલું વહેલું નિશાળે મોકલ-વું જોઈએ તે દિવસના યોજામાં યોજા પાઠશાળા સંબંધી તથા મહિના અગાઉ તે બાળકના વાલીને પુરવણી નોટિસ કાઢવા અ માં આપેલા નમુના પ્રમાણે સ્કૂલખોડે અંગર વિષે. કેળવણી એક્ટની કલમ ૨૦ (૨) ના આધારે સત્તા આપવામાં આવેલી હોય તે કમિટિએ અંગર તે

માણસે નોટિસ આપવી જોઈશે; અને નોટિસમાં જણાવવામાં આવેલી અંશક ચોક્કસ તારીખથી તે બાળકને કોઈ માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળામાં મોકલવું પડશે, એવું નોટિસની અંદર તેના વાલીને જણાવવું પડશે.

ટીપ્પ:—જો નોટિસની નકલ માળખા અંગર વાલીને હાથોહાથ પહોં-ચાડવામાં આવે અંગર માળખા ના વાલી છેવટના જે મકાનમાં રહેતાં હોય તે મકાનના આગલા ભાગમાં ચોંટાડવામાં આવે તે નોટિસ રીતસર જાળવવામાં આવેલી ગણાશે.

૧૨૮. કેળવણી એક્ટની કલમ ૧૬ ના આધારે કોઈ વાલી કોઈ બાળકના સંબંધમાં માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળામાં વાલીની હકીકત મોકલવામાંથી મુક્ત થવા માટે અરજ કરે તો તે

- સાંલગવા વિષે. બાળક સંબંધી કંઈ હુકમ કાઢવામાં આવે તે પહેલાં સ્કૂલબોર્ડ અગર આ સંબંધમાં સ્કૂલબોર્ડની સત્તા આપવામાં આવેલી હોય તેવી કમિટિ અગર માણસ તે વાલીને પોતાની સમક્ષ બોલાવશે. અને તેની અરજ સંબંધી જે નિકાલ કરવામાં આવેલ હશે, તેની લિખિત ખબર આપશે.

૧૨૯. અમુક નિશાળમાં મોકલવાના હુકમ જે બાળકોના વાલી-ઓને કાઢવામાં આવેલા હોય તે બધાં બાળકોનાં અમુક બાળકોએ નામની તેમજ જે તારીખથી તેવાં બાળકોએ નિશાળમાં જવું જામાં હાજર રહેવું જોઈ એ તે તારીખની ખબર જોઈએ તેવા હુ- તે નિશાળનાં મુખ્ય શિક્ષકને આપવી જોઈશે. કમોની વિગત મુખ્ય શિક્ષકને પહોં- આડવા વિષે.

૧૩૦. ૧૨૭ માં નિયમના આધારે કાઢવામાં આવેલી નોટિસમાં જણાવેલા કોઈ બાળકને નિશાળે મોકલવામાં ન આવે, તે મુખ્ય શિક્ષક સ્કૂલબોર્ડને અગર ફળવણી બેઠકની કલમ ૨૦(૨) ના આધારે સ્કૂલબોર્ડની સત્તા આપવામાં આવેલી હોય તેવી કમિટિને અગર માણસને તે સંબંધી એકદમ રિપોર્ટ કરવો.

૧૩૧. નિશાળે જવું કોઈ બાળક અગર તેના વાલી જે ગામ અગર શહેરમાં તે બાળક અગર વાલી રહેતાં હોય ત્યાંથી જો બાળક અગર બીજા જગાએ રહેવા જાય, તે જે નિશાળમાં તે બાળક વાલી બીજા જગા- જવું હોય તે નિશાળના મુખ્ય શિક્ષકે તે બાળકને બીજા એ રહેવા જાય તે જગાએ લઈ જવામાં આવ્યું છે તેની ખબર સ્કૂલબોર્ડના સ્કૂલબોર્ડના વહી- વહીવટ કરનાર અમલદારને આપવી પડશે. જે બીજા વટ કરનાર અમલ- ફરજિઆત વિસ્તારની અંદર તે રહેવા ગએલ હોય દારને ખબર આ- તે તેના વિસ્તારની અંદર આવેલી શાળામાં તે પવા વિષે. બાળકને મોકલવાનો હુકમ તેના વાલીને નક્કી કરેલી રીતસરની નોટિસદ્વારા પહોંચાડવા માટે સ્કૂલબોર્ડના વહીવટ કરનાર અમલદારે પગલાં ભરવાં પડશે.

પ્રકરણ ૧૧ મું

૬૪

શરૂઆતની પ્રાથમિક કેળવણી ફરજિયાત કરવા માટેની યોજના તૈયાર કરવા વિશે.

કાર્ષ પશુ સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ પોતાની હદમાં આવેલા કાર્ષ પશુ ભાગમાં અગર જ્યાં ભાગમાં છોકરાઓ માટે મુંબઈ પ્રાથમિક અગર છોકરીઓ માટે અગર બન્ને માટે શરૂઆતની કેળવણી એકઠા, પ્રાથમિક કેળવણી ફરજિયાત શિખવવાનો પોતાનો ઠરાવો બહાર કરવાનો ઠરાવ કરશે, અને જે સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ જિલ્લા લોકસભા હોય તો જિલ્લામાં આવેલી સ્થાનિક સત્તા નહિ ધરાવનારી મ્યુનિસિપાલિટીની હદના કાર્ષ પશુ ભાગમાં શરૂઆતની પ્રાથમિક કેળવણી ફરજિયાત શિખવવાનો ઠરાવ કરી શકશે, અને તેની એક યોજના તૈયાર કરીને તે સંબંધીના ઠરાવ નામદાર સરકાર આગળ રજૂ કરશે.

જો સરકાર હુકમ કરે તો સરકાર ઠરાવે તેટલી મુદતની અંદર દરેક સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળે ઉપર બતાવેલી હદમાં કલમ ૧૦ (૨) સરકાર ઠરાવે તે પ્રમાણે અને છોકરાઓ અગર છોકરીઓ અગર બન્નેની બાબતમાં સરકાર સુચવે તે પ્રમાણે શરૂઆતની પ્રાથમિક કેળવણી ફરજિયાત શિખવવાની યોજના તૈયાર કરી રજૂ કરવી પડશે.

દરેક સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળે પોતાની સત્તાની હદમાં અસુક નક્કી કરેલી મુદતની અંદર સર્વત્ર ફરજિયાત કેળવણી કલમ ૧૦ (૩) લાખલ કરવાની બની રહે તેવી સંપૂર્ણ યોજના આપેલી મુદતની અંદર તૈયાર કરવી પડશે.

કલમ ૧૧. યોજનામાં નીચેની બાબતોનો સમાવેશ કરવો પડશે:—

(અ) ફરજિયાત ધારા લાગુ પાડવાનો વિસ્તાર;

(બ) ઉપરના વિસ્તારની અંદર રહેતાં બાળકોનું એટલે છોકરા

અગર હોકરીઓનું અગર ગુન્નેનું વસ્તીપત્રક અને જાતિ અને માનુભાષા પ્રમાણે તેમનું વર્ગીકરણ;

(ક) હાલમાં ચાલતી શાળાઓ અને ભવિષ્યમાં નવી ઉઘાડવાની શાળાઓની યાદી જેની અંદર જે ખાનગી શાળાઓ માન્ય રાખવામાં આવેલી શાળાઓ ગણવામાં આવશે તે ખાનગી શાળાઓ ખતાવવી પડશે;

(ડ) હાલમાં કામ કરતા અને ભવિષ્યમાં જોઈતા શિક્ષકવર્ગ અને તપઃમણી કરનાર અને દેખરેખ રાખનાર અમલદાર-વર્ગનું પરિશિષ્ટ;

(ઘ) ફરજિઆત વિસ્તારની અંદર બધી જાતિનાં બાળકોને તેમની માનુભાષામાં શરૂઆતની પ્રાથમિક કેવળાણુ ફરજિઆત શિખવવાને કેવી રીતે ગોઠવણુ કરવામાં આવશે તે;

(ઙ) યોજના પરત્વે વારંવાર થતું અને વારંવાર નહિ થતું ખર્ચ અને સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળે તે ખર્ચમાંથી પોતાના હિસ્સાના ખર્ચનાં નાણાં કોલાં કરવાની શી નેગવાઈ કરેલી છે તે; અને

(ચ) ફરજિઆત વિસ્તારની અંદર સ્થાનિક સત્તા નહિ ધરાવનારી કોઈ મ્યુનિસિપાલિટિ હોય તો તેની મ્યુનિસિપાલિટિએ સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના મત પ્રમાણે કેટલો વાર્ષિક ફાળો આપવો પડશે તે જણાવવું પડશે.

જરૂર જણાય તેવી તપાસ કર્યા પછી ઉપરની યોજનામાં સુધારો વધારો કરીને અગર કર્યા સિવાય નામદાર સરકાર કલમ ૧૨. તેને મંજૂર કરશે.

મંજૂર કરેલી યોજના સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ સરકારની મંજૂરી મેળવીને પાછી જેઠી લઈ શકશે, અગર વારંવાર કલમ ૧૫. તેમાં સુધારો વધારો કરી શકશે, અગર સરકાર તે યોજનામાં સુધારો વધારો કરવાનો, અગર તેને દંડ કરવાનો અગર તેને થોડો વખત બંધ રાખવાનો હુકમ તેમ

૨૭૮ લોકસભાએ પ્રાથમિક શાળાઓ સોંપવા સંમતી કરાવી

કરવાનાં કારણો જતાવીને મુંબઈ સરકારી ઝંજિટમાં પ્રસિદ્ધ કરીને કરી શકશે.

ગોળના તૈયાર કરવા માટે કોઈપણ સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળને કહેવામાં આવે તેમ છતાં જો તે મંડળ ગોળના તૈયાર કલમ ૨૬ (૧). હરશે નહિ અગર ગોળના મંજૂર કર્યા પછી મંજૂર કરેલી ગોળના પ્રમાણે શરૂઆતની પ્રાથમિક કેળવણી શરૂઆત કરવાનો અને તે ગોળનાને અમલમાં મૂકવાનો અગર અમલમાં મૂક્યા પછી જારી રાખવાનો ગોળ્ય જાહેરનામો કરશે નહિ, તો ગોળ્ય તપાસ કર્યા પછી જરૂર હશે તે પ્રમાણે ગોળના તૈયાર કરવા માટે અગર ગોળનાને અમલમાં મૂકવા માટે અગર અમલમાં મૂકેલી હશે તો જારી રાખવા માટે નામદાર સરકાર કોઈ માણસને નીમી શકશે અને તે સંબંધમાં જે ખર્ચ થશે, તે સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળે સરકારને આપવું પડશે.

જો ખર્ચ ઉપર પ્રમાણે આપવામાં આવશે નહિ તો તે વખતે જે માણસની પાસે મંડળના શરૂ તરીકે અગર ખીળ કલમ ૨૧ (૨). સંબંધને લઈ સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળનાં નાણાં કમળમાં હશે, તે માણસને પોતાની પાસે હાથ પર ૭ નાણાં હોય તેમાંથી અગર વખતો વખત તેની પાસે જે નાણાં આવે તેમાંથી ખર્ચના પૈસા આપવાનો હુકમ નામદાર સરકાર કરી શકશે, અને તેવા માણસે તે હુકમને માન્ય કરવો પડશે.

૧૩૨. કેળવણી એક્ટની ૧૧ મી કલમ પ્રમાણે ગોળનામાં જે વિગતો આપવાની છે, તે નીચે દર્શાવેલા ત્રણ વિભાગમાં ગોળનામાં દાખલ પુરી પાડવી પડશે:—
૧. જમીની વિગતો

(અ) જે જાળકા માટે ગોળવણી કરવાની હોય તે જાળકાની અડસ્ટે કાઢેલી સંખ્યા.

(બ) દસ વર્ષ કરતાં વધુ પહેલે નહિ તેવો શરૂઆત ધારે જાણ પાડવા માટેનો સામાન્ય કાર્યક્રમ, અડસ્ટે નક્કી કરેલા ખર્ચ સંદિત.

(ક) કાર્યક્રમની દરેક વર્ષની વિગતવાર યોજના.

૧૩૩. ૧૩૨ માં નિયમના પેટા વિભાગ (અ) પ્રમાણે પુરી પાડવાની હકીકત પુરવણી ક, ડ, ઈ, અને ફ માં બતાવેલા પત્રકોના નમુના પ્રમાણે તૈયાર કરવી પડશે.

અડમટેનક્કી કુંજે-
લી બાળકોની
કુલ સંખ્યા સં-
બંધી હકીકત
પુરી પાડવાનો
નમુનો.

૧૩૪. ૧૩૨ માં નિયમના પેટા વિભાગ (બ) માં જણાવવામાં આવેલા સામાન્ય કાર્યક્રમમાં જે નિયમો વડે ફરજિયાત ધારેલા સામાન્ય કાર્યક્રમ લાગુ પાડવો હોય, અને જે મુદતની અંદર કાર્યક્રમ પુરો કરવાનું કરાવેલું હોય, અને પોતાના હિસ્સાનું અસલ કરવાની ખર્ચ પુરું પાડવા માટે રચાનિક સત્તાધીશ મંડળે વિગતો જે ઉપાયો યોજવાની ગોઠવણ કરેલી હોય તે દર્શાવવું પડશે.

પુરવણી ગ, હ, અને ય માં આપેલા નમુનાનાં પત્રકો પણ તૈયાર કરવાં પડશે અને નામદાર સરકારને મોકલી આપવાં પડશે. પુરવણી ગ નું પત્રક દર વર્ષે જાહેર બનાવવું પડશે.

૧૩૫. ૧૩૨ માં નિયમના પેટા વિભાગ (ક) માં જણાવવામાં આવેલી કાર્યક્રમની દરેક વર્ષની વિગતવાર યોજના પુરવણી વિગતવાર યોજના. જ માં બતાવેલા નમુના પ્રમાણે તૈયાર કરવી પડશે, અને ઝોજામાં ઝોજા એક વર્ષ પહેલાં નામદાર સરકારને મોકલી આપવી પડશે, એટલે ૧૯૨૬-૨૭ ની યોજના ૧ લી. એપ્રિલ ૧૯૨૫ પહેલાં મોકલી આપવી પડશે અને તે પ્રમાણે આગળ.

• લોકજ્યોત્સને પ્રાયમિક શાળાઓ સોંપવા સંબંધી કરાવે

અક્ટુઅલ ૧૨ મું

મરજિઆત ધોરણ પર પ્રાથમિક કેળવણીની અભિવૃદ્ધિ
માટેની યોજના તૈયાર કરવા વિષે

૧૩૬. મરજિઆત ધોરણ પર પ્રાથમિક કેળવણીની અભિવૃદ્ધિ માટેની યોજનાના વિભાગ યોજનામાં નીચેના ત્રણ વિભાગમાં માગેલી હકીકત પાડવા વિષે. આપવી જોઈશે:—

(અ) મોકલણ કરવાની હોય તેવાં બાળકોની અડમ્પ્ટ નક્કી કરેલી કુલ સંખ્યા.

(બ) દસ વર્ષથી વધુ મુદત પહેલેથી નહિ તેવો કેળવણીની અભિવૃદ્ધિ માટેનો સામાન્ય કાર્યક્રમ, અડમ્પ્ટ નક્કી કરેલા અર્થ સહિત.

(ક) કાર્યક્રમની દરેક વર્ષની વિગતવાર યોજના.

૧૩૭. ૧૩૬ માં નિયમના પેટા વિભાગ (અ) માં માગેલી હકીકત આ નિયમોની પુરવણીઓ ૬, ૭, ૮, અને ૯ માં અડમ્પ્ટ નક્કી કરે. આપેલાં પત્રોના નમુના પ્રમાણે તૈયાર કરવી પડશે. લી બાળકોની અને સરકારને મોકલી આપવી પડશે, કુલ સંખ્યા.

૧૩૮. ૧૩૬ માં નિયમોના પેટા વિભાગ (બ) પ્રમાણે બનાવવાના સામાન્ય કાર્યક્રમમાં જે નિયમોને આધારે નિશાળો ઉઘાડવાનું નક્કી કર્યું હોય તે નિયમો, જે મુદતની અંદર કાર્યક્રમ પુરો કરવાનું નક્કી કર્યું હોય તે મુદત, અને પોતાના હિસ્સાનું અર્થ પૂરું કરવાને સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળે જે ઉપાયો યોજવાનું કરાવ્યું હોય તે ઉપાયોની હકીકતનો સમાવેશ કરવો પડશે. આ નિયમોની પુરવણીઓ ૧૦, ૧૧, અને ૧૨માં બતાવેલાં પત્રો પછી તૈયાર કરવાં પડશે, અને સરકારને મોકલી આપવાં પડશે. ૧૩ પત્રક દરેક વર્ષને માટે જુલુન બનાવવું.

જણ: ૧૩૬ ના નિયમના પેટા વિભાગ (ક) પ્રમાણે નિયમોના કાર્યક્રમની દરેક વર્ષની વિગતવાર યોજના પુરવણી વિગતવાર યોજના. ૬ માં આપેલી સૂચના પ્રમાણે તૈયાર કરવી પડશે; અને જોહામાં જોહા એક વર્ષ અગાઉ સરકારમાં મોકલી આપવી પડશે; એટલે ૧૯૨૬-૨૭ ની સાલની યોજના તા. ૧ લી એપ્રિલ ૧૯૨૫ પહેલાં મોકલી આપવી જોઈશે, અને તે પ્રમાણે આગળ.

પ્રકરણ ૧૩ મું

(બજેટ). અંદાજ પત્ર તૈયાર કરવા વિષે

અ. — બજેટ

સ્કૂલખોડ તેવું વાર્ષિક બજેટ, અને તેની અંદર જે બધા ફેરફાર કર્યા હોય તે, સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળની મંજૂરી મુખર્જી પ્રાથમિક માટે મોકલી આપશે.

કેળવણી એક્ટ,

૧૯૨૩; કલમ ૪(૩)

૧૪૦. (૧) નામદાર સરકાર નક્કી કરે તેવા નમુનાની અંદર સ્કૂલખોડ દરેક વર્ષ માટે પ્રાથમિક બજેટ તૈયાર કરવું સ્કૂલખોડ બજેટ પડશે, અને મોડમાં મોડું આગત્તા વર્ષના સપ્ટેમ્બર તૈયાર કરવા વિષે, મહિનાની ૧ લી તારીખ સુધીમાં સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળને મંજૂરી માટે મોકલી આપવું પડશે.

(૨) વર્ષની ઇલાકા ગ્રાન્ટ મંજૂર થાય કે તરતજ સ્કૂલખોડ બજેટમાં જરૂર જણાય તેવા સુધારાવધારા કરવા પડશે, અને સુધારેલું બજેટ સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળને હેવટની મંજૂરી માટે મોકલી આપવું પડશે. સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ તે સુધારેલા બજેટમાં થોડા હાગશે તેવા સુધારાવધારા કરશે અને તા. ૧ લી માર્ચે સુધારેલું બજેટ મંજૂર કરશે.

બ. — જમાંખર્ચનો હિસાબ

૧૪૧. (૧) દરેક સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના સ્કૂલખોડ પ્રાથમિક કેળવણીકે રાખવું પડશે. આ ફંડનાં નાણાં હિંદુ પ્રાથમિક કેળવણી સ્થાનની ઇમ્પ્રોવિઝેશ બેન્કની જે શાખા હોય તો તે ફંડનું બંધારણ. સ્થાનિક શાખામાં અગર સરકાર માન્ય રાખે તેવી બીજી બેન્કમાં અગર કોઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ, ૧૯૧૨ મુજબ રેગિસ્ટર કરેલી અગર રેગિસ્ટર કરેલી ગણવામાં આવતી કોઓપરેટિવ સોસાયટીમાં અગર સરકારી તિબેરીમાં રાખવાં પડશે.

(૨) નીચે દર્શાવેલા નાણાં પ્રાથમિક કેળવણીકેડના ભાગરૂપ થશે, અગર પ્રાથમિક કેળવણીકેડમાં આપી પ્રથમિક કેળવણી- દેવામાં આવશે:—
કેડ શાનું ખનાવવું
તે વિષય.

(અ) કેળવણી એક્ટ અમલમાં મૂકવામાં આવે તે વખતે સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ જિલ્લા લોકલબોર્ડ હોય તો કેળવણીના લોકલબોર્ડની સિલિક અને સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ કોર્ષ મ્યુનિસિપાલિટી હોય તો સ્કૂલબોર્ડની સિલિક.

(બ) પ્રાથમિક કેળવણી માટે સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળે આપવાની ગ્રાન્ટ, જેની અંદર સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ જિલ્લા લોકલબોર્ડ હોય તો મુંબઈ લોકલબોર્ડ એક્ટ ૧૯૨૩ ની કલમ ૮૦ ના આધારે જે ઉપજનો જામ કેળવણીના કામમાં વાપરવાનો છે, તે ભાગનો સમાવશ કરવો.

(ક) પ્રાથમિક કેળવણી માટે નામદાર સરકારે આપવાની ગ્રાન્ટ.

(ડ) સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળ જિલ્લા લોકલબોર્ડ હોય તો જિલ્લામાં આવેલી સ્થાનિક સત્તા નહિ ધરાવનારી મ્યુનિસિપાલિટીઓનો કાળો.

(ધ) પ્રાથમિક શાળામાંથી આવેલી શી અને દંડની રકમ.

(કે) પ્રાથમિક કેળવણી માટે વારંવાર એવી ખીજ જે રકમો મળે તે.

૧૪૨. કોઈ પણ એક અગર રકમમાં સ્કૂલબોર્ડના વહીવટ કરનાર અમલદાર સહી કરી નહો, અને સ્કૂલબોર્ડના ચેરમેને કુડનાં નાણાં ઉપા-અગર તેની જરૂરજામીમાં ચેરમેને એક અગર રકમમાં ઉપા વિષય તપાસી સામે સહી કરવાની સત્તા આપેલી હોય તેવા વાઇસ-ચેરમેને અગર સ્કૂલબોર્ડના સભ્યે તપાસી સામે સહી કરી નહો, તે સિવાય પ્રાથમિક કેળવણીકેડમાંથી એક અગર રકમનાં નાણાં જેન્ડ અગર સરકારી તિજોરીમાંથી આપવામાં આવશે નહિ. ઉપરની સત્તા આપવામાંથી જે જેન્ડે અગર-સરકારી તિજોરીમાં પ્રાથમિક

ફળવણી ફંડનાં નાણાં રાખવામાં આવેલાં હોય તે એક અગર તિજોરીને ચેરમેને વખતસર યોગ્ય ખર્ચ આપવી.

૧૪૩. કોઈ એક અગર રૂકો તૈયાર કરવામાં આવે તે પહેલાં તેને

સગતી બધી પહેંચો અને બધાં ભંડારીયાની ખારીક

ખરાખર તપાસવા તપાસ કરવા માટે સ્ટૂલગોડના વહીવટ કરનાર અમ-

માટે સ્ટૂલગોડના લદારને જોખમદાર ગણવામાં આવશે, અને કોઈ

વહીવટ કરનાર અસાધારણ બાબતને માટે પૈસાં લેવામાં આવતા

અમલદારને જોખમદાર હોય તો તે અસાધારણ બાબત ચેરમેન, વાઈસ-

ગણવામાં આવશે. ચેરમેન, અથવા એક અગર રૂકામાં તપાસીને સામે

સહી કરનાર સ્ટૂલગોડના બીજા કોઈ સભ્યના ખાસ

ધ્યાનમાં લાવવાની ફરજ સ્ટૂલગોડના વહીવટ કરનાર અમલદારની રહેશે.

૧૪૪. સ્ટૂલગોડના વહીવટ કરનાર અમલદારે બધાં નાણાંની યોગ્ય

સ્ટૂલગોડના વહીવટ વ્યવસ્થા કરવી પડશે.

કરનાર અમલદારે

નાણાં વહેંચવા વિષે.

૧૪૫. દરેક સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના સ્ટૂલગોડે આવકગવડનો

હિસાબ સરકાર નક્કી કરે તેવા નમુના પ્રમાણે

આવકગવડનો રાખવો પડશે.

હિસાબ રાખવાનો નમુના.

૧૪૬. દરેક સરકારી વર્ષમાં ચએલા આવકગવડનો સંક્ષિપ્ત સાર

સરકારે નક્કી કરેલા નમુનાની અંદર વર્ષ પુરે થયા

હિસાબનો સંક્ષિપ્ત પત્રી જેમ અને તેમ તાકીદે ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક

સાર ડિરેક્ટર ઓફ હાઈવે અને ટ્રાન્સપોર્ટેશન, ગોવામાં આપવો પડશે.

પબ્લિક ઇન્ફ્રેક્શન-

ને મોકલવા વિષે.

૬.—હિસાબની તપાસણી

૧૪૭. પ્રાયમિક ફળવણી ફંડના આવકગવડનો હિસાબ સરકારે ફર-

માવે તેવે વખતે, તેની રીતે. સરકાર દ્વારા તેને

હિસાબની તપાસણી કરનાર અમલદાર તપાસશે, હિસાબની તપાસણી અગર મેળવશે, અગર તેવા અમલદારની દેખરેખ નીચે તપાસવામાં આવશે, અગર મેળવવામાં આવશે.

૧૪૮. ૧૪૭ માં નિયમ પ્રમાણે નીમવામાં આવેલો હિસાબની તપાસ-
ણી કરનાર દરેક અમલદાર સ્ટુલખોર્ડના કમચ-
હિસાબ, ચોપડા, માં અગર તેના તાખામાં જે જે હિસાબ, ચોપડા-
વગેરે હિસાબની તપા- જો, ખતપત્ર, કરારનામાં, પહોંચે, અને ખાખ
સણી કરનાર અમલ- બધા દરતાવેજ અને દફતર હશે તે જોઈ શકશે.
દારે જોઈ શકે તે
વિષે.

૧૪૯. સ્ટુલખોર્ડલો વહીવટ કરનાર અમલદાર હિસાબની તપાસણી
કરનાર અમલદારે કારેલા વાંધાનો નિકાલ કરવામાં
સ્ટુલખોર્ડના વહી- તેને મદદ કરશે, અને જે બધા વાંધાનો નિકાલ
વર કરનાર અમલ- હિસાબની તપાસણી કરનાર અમલદારની સમક્ષ
દારે હિસાબની થયો હોય, તે બધા વાંધા સ્ટુલખોર્ડની આવતી મીટિંગ-
તપાસણી કરનાર ગમાં રજુ કરશે.
અમલદારને મદદ
કરવા વિષે.

૧૫૦. હિસાબની તપાસણી કરનાર અમલદારનો દરેક સ્ટુલખોર્ડના
હિસાબનો રિપોર્ટ સરકારમાં મોકલવો પડશે, અને
હિસાબની તપાસણી તેની નકલો સ્થાનિક સત્તાધીશ મંડળના પ્રમુખને,
કરનાર અમલદારનો સ્ટુલખોર્ડના ચેરમેનને, ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક
રિપોર્ટ કેને મોક- ઇન્સ્ટ્રક્શનને તથા સંબંધ ધરાવનાર જિલ્લા કલેક્ટર-
લેલો તે વિષે. ને મોકલવી પડશે.

૧૫૧. હિસાબ તપાસણીના જે બધા વાંધાઓ હિસાબની તપાસણી
કરનાર અમલદારે હિસાબ જોતી વખતે અગર
હિસાબની તપાસણીના હિસાબ તપાસણીના રિપોર્ટમાં દર્શાવ્યા હોય તે
વાંધાનો જવાબ આ- બધા વાંધાનો જવાબ સ્ટુલખોર્ડે વાંધાઓ મળ્યા
પવા વિષે. પછી જે માસનો અંદર કરવો પડશે.

પરિશિષ્ટ

પદાત	હલકી	પદાત	હલકી
અગસા	અદનીચીયર	ધાડી	દોડીઆ
આગેર	અધીકર	ધાંચી	ધોર
આગરી	અહુરપી	ગોલા	દુખળા
આહીર	અમણીયા	ગોહલા	ગામટા
અમરદારી	બાલમંતોપી	ગોંગડીકર	ગાંધપ
અખીગ	બાન્ડી	ગુડીગર	ગરૂડી
આરેર	બારડા	ગુરવ	ચાડશી
અનારી	બાદેટલ	દુખ્તુ	ધીસડી
આતે વક્ત	બાવો	દુખમ	ગોન્ડ
બાલીયા	બાવયા	દાલેપેઈક	ગોન્ધાલી
બાધાઈ	બાજગર	દાલીર	ગોપાલ
બાડીગ	બલદાર	દલવાડી વક્ત	દલસાર
બાગડી	બેરાડ (ખિડર)	દંબાર	દેલાવ
બાજર	ભાંખી	દરિદાસ	દોલીઆ
બાકડ	ભામટા	દરકંટા	નગરીઆ
બધારા	ભાંડ	દાડી	નગીઆરી(સિંધ)
બારી	ભંગી	દંકીગર	નમક (સિંધ)
બાડહુન્ન	ભગડી	નગરી	નરીઆ
ભંડારી	ભાટ (અથવા)	નટ	નેગી
ભરવાડ	આરેટ	જંગાર	નેગીન
ભાવસાર	ભવયા	કબ્યાલીગર	નેશી
બોઈ	ભાનીન	દાચારી	નેહારી
બેગર	બીલ	દાણીઆ	કાદર
ચતુર્થ	ભીસ્તી	કાંચી	કાંડી
ચોદસરી	ભુટે	કલાલ	કંજરી
ડખગર	ભુરૂડ	કલાવંત	કટકરી
દરજી	ચંભાર	કમાડી	કાપડી
ધંગાર	ચામડા	કમ્માર	કાટક
ધાવડ	ચાંદલગર	કામલી	ખાલપા
ધોખી	ચંપરગંદ	કાનડા	ખાડી (સિંધ)
ગાખીટ	ચારણ	કંચાગર	ખવાસ
ગામ વક્ત	ચીતદારી	કંસારા	કીર્તિકટ
ગંધારીઆ	ચોધરા	કારે વક્ત	કોકણા
ગાન્નીગ	ચુહાર	કસાઈ	કોલહારી
ગાવડા	દામ	કસાર	કોલી મહાદેવ
ગાવલી	દેપના	કાટરી	કોલો મલાર
ગવન્ડી	દેડ	કાડી	કોલી ધોર

૮૬
પછાત
કલસી
ખરાદી
ખરાક
ખારવા
ખેત્રી
ખાત્રી
ખીત્રી (સિંધ)
કીચદ
કોળી ગુજરાતના
કોલી સોન
કોમારપેક
કોટી
કોટ
લેત્રી
કુદા વક્ત
કુલમા
કુંભાર
કુલુખી અને કુલુખી
કુઆ વક્ત
કુલમી
કુકળ
લાડ
લાડક
લાડનેરી
લિંગાયત
લોહ
લહાર
માછી
મહીઆ
માળી
મરાઠા
મસંદ (સિંધ)
મેર
મોગર
નાદાર
નાધેરી
નાયકવાડી
નાયર
નહાવી
નીલાગ

ગુજરાત શાળાપત્ર
હલકી
કોલધા
કોરવા
કોરચર
કોરી (સિંધ)
કોટેગર
કુકોહરિયા (સિંધ)
લામાણી
માહર
મરાઠ
મમ્લાવ
મોંગ અને માડીંગ
મોંગ ગરૂડી
માન્માંસ
મે
મીઆણા
મધવાર
મોન્ની
મુકરી
મોરલી, વાખ્યા
નાયકડા
નંદીવાલે
નાંગા
નટ
નાય
ઝોડ
પદારીયા
પદીઆર
પોંગુલ
પત્રવર
પથરવાટ
પવયા
ફણમે પાન્ધી
પુડગી
પોમવા
રામેવર
રાવકરી
રામોશી
રાવળીઆ
સહદેવ જેતી
સસાટ

પછાત
ઝોસથમા
ઝોતારી
પદમસાલી
પદવી
પગી
પગેલી
પરીત
પટેલીઆ
પાટેગર
પટવેકુરી
પેધરી
પોંગરી
રઆરી
રડી
રજપૂત
રાવત
સગર
સાઆ
સંધાર
સારીકરી
સરવણ
સતારકર
સથવાર
શીરાગર
શીમ્પી
ગુદ (સુદીર)
ગુતાર
ગુવાર
તાંગટ
તખોલી
તર
તેલ ગુંદગ
તેલી
કોકોર (સિંધ)
ચોરી
ટીંગલા
ટીમલીઆ
ટીરગુલી
ઉપ્પાર
વંજા

હલકી
સંગાર
સંગેગી
સંન્યાસી
સપ્પાલીંગ
સુરધીઆ
સારોડી
સરવડે
શિકારી
શીડવ
સોચી
સુલર
સુધરીઆ (સિંધ)
તકારી
કાકર (રતનાગીરી)
કાકુર (ઉત્તર
કેકથ)
તીલાર
તીરામાલી
તુરી
ઉંચી
વાડર
વાહી
વાધરી
વકુ
વડી
વંજતરી
વલહાર
વંજરી
વરલી
વાસુદેવ
વીર
વીરોગીઆ
ગરેકરી
રંછાવ
વાધેર
વહાન
વહર

યુનિવર્સિટીની બી. ટી. (બેચેલર ઓફ ટીચિંગ)ની ડિગ્રી માટેની છેલ્લી પરીક્ષામાં યુજાએલા કેટલાક પ્રશ્નો:-

૧. 'મગજ' પોતાનું કામ કેવી રીતે કરે છે તે આકૃતિ આપી સમજાવો.
૨. શિક્ષણમાં વિષયોની મંકજાનાની અગત્ય સમજાવો (ઉદાહરણ સહિત).
૩. 'પ્રેરણા' એટલે શું ? ચારિત્ર્યના બંધારણમાં પ્રેરણા કેવી રીતે સહાય-જૂત થાય છે સમજાવો.
૪. 'દેવ' અને 'પ્રેરણા' વચ્ચે શો ભેદ છે ? બાળકો સારી દેવો સ્વીકારે અને ખરાબ દેવો છોડી દે એવા હેતુથી તમે કયા સિદ્ધાંતોનું અવલંબન કરશો ?
૫. 'લાગણી' એટલે શું ? તેનાં લક્ષણ ગણાવો. બાળકોની લાગણીઓને શિક્ષકે કેટલે દરજ્જે ઉત્તેજન આપવું ?
૬. શિક્ષણમાં "સચના" ની અગત્ય વિશે દૃષ્ટાંતો આપી વિવેચન કરો.
૭. 'કેળવણીનો ઉદ્દેશ' તમારા પોતાના અભિપ્રાય પ્રમાણે કયો હોઈ શકે તેનું દલીલો આપી વિવેચન કરો.
૮. 'રમત' ની પ્રવૃત્તિ બાળકને ઉપયોગી છે એમ કહેવાનું શું કારણ ? કેળવણીના કામ માં એ પ્રવૃત્તિનો તમે કેવી રીતે ઉપયોગ કરશો ?
૯. જીવનશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ કેળવણીની અગત્ય શી છે તે સમજાવો. એ દૃષ્ટિએ કેળવણીની પદ્ધતિ પર શી અસર કરી છે ?
૧૦. " જો કેળવણીથી બાળકનું વ્યક્તિત્વ પૂરીલે ને બહાર પડે તેજ કેળવણી 'કુદરતને અનુસરતી' કેળવણી છે "

ઉપલા વાક્યનો અર્થ સમજાવો.

એ ઉક્તિમાં રહેલાં સત્યને વ્યાવહારિક સ્વરૂપ આપવા માટે આધુનિક સમયમાં કેવા પ્રયાસો થયાં મળ્યાં છે તે જણાવો.

૧૧. 'ચારિત્ર્ય' એટલે શું ? 'ચારિત્ર્ય' ની પ્રીત્તરણીમાં કેળવણી કેવી રીતે અને કેટલે અંશે સહાયમૂલક થઈ શકે એમ છે ?

૧૨. માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ 'અનુકરણ' નો અર્થ કરો. સંક્ષેપમાં વ્યાખ્યા લખો.

૧૩. બાળકનાં સ્વભાવે સિદ્ધાન્તે તેની કેળવણીના કાર્યમાં કેવી રીતે ઉપયોગી નીવડે છે એ લખો.

૧૪. પેરેટ્સોની, ક્રાસ, હાર્લો અને મૉન્ટેસોરી-એમણે કેળવણી સંબંધી વિચારમાં અને કેળવણીની પદ્ધતિમાં શા ઉમેરો અથવા ફેરફાર કર્યો છે તે જણાવો.

૧૫. નીચેની સંસ્થાઓ પૈકી ગમે તે એકનું વર્ણન લખો:—

(૧) રેવરંડ મેફ્રીની યોજના પદ્ધતિથી ચાલતી આશ્રમશાળા.

(૧) બોળપૂરનું ડૉ. રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનું સાંતિનિકેતન.

(૨) હરદ્વારનું ગુરૂકુળ.

૧૬. આપણા દેશમાં હાલમાં કેળવણીની જે પદ્ધતિ પ્રચલિત છે તેની રચનામાં કયા કયા મહાન અંગ્રેજ અધિકારીઓએ ભાગ લીધો હતો તેમનાં નામ લખો, અને તેની રચનામાં તેમણે શા ભાગ લીધો હતો તે જણાવો.

૧૭. આપણા દેશમાં પ્રાચીન સમયમાં કેળવણીના જે આદર્શોનું અવલંબન કરવામાં આવતું હતું તે પૈકી જે કોઈ આદર્શોનું, આપણી હાલની પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ રાખીને, આધુનિક સમયમાં પણ અવલંબન કરવું ઇષ્ટ જણાતું હોય તેવા આદર્શોનું વર્ણન કરો.

૧૮. નીચેનાં અવતરણોમાંથી ગમે તે ૬ ની પસંદગી કરી તેમના લેખકોના નામ લખો. તે અવતરણોના અર્થ પણ લખો:—

(૧) "પુનઃકથન અધ્યયનની માતા છે."

(૨) "ગોખલું એ નહિ સમજવા બરાબર છે."

(૩) "હું કેળવણીને માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ ચર્ચવા ઇચ્છું છું."

(૪) “કેળવણીનો હેતુ મનુષ્યની અંદર કંઈપણ વધારે ઘુસાડવાનો નથી, પણ તેની કનેથી વધારે વધારે પ્રમાણમાં તેને બહાર કાઢવાનો છે.”

(૫) “એટલું તો સ્પષ્ટ છે કે જે કામ કરવાની આપણે આપણી ફરજ સમજીએ છીએ તેનો અભ્યાસ પણ કરવાની આપણી ફરજ જ છે.”

(૬) “મારે મન તો લાગતું—જ્ઞાન સંપાદન કરવું—એ કેળવણીનું છેલ્લું અને સૌથી યોગી અગત્યનું કાર્ય છે.”

(૭) “જ્યારે વર્ષમાં બાગકા પાકમાં લક્ષ આપે નહિ અને તેમને તેમાં રસ પડે નહિ એવું સિદ્ધકર્તા સમજાય ત્યારે તેનું કારણ શોધતાં સિદ્ધકર્તા પોતાની તરફ પણ દૃષ્ટિ કરવાની છે.”

(૮) “આપણા તત્ત્વજ્ઞાનના પહેલા સિદ્ધકર્તા આપણા પગ, હાથ અને ચમુ—એજ છે.”

(૯) “ઇન્દ્રિયોમાં જેનો પ્રવેશ નથી થયો તેનો બુદ્ધિમાં પણ પ્રવેશ ન થઈ શકે.”

(૧૦) “કેળવણીનું કાર્ય કરનાર સિદ્ધકર્તા કામ બાળકને વિજ્ઞાનના કાર્ષ્ણ્ય પણ ભાગમાં સંપૂર્ણ રીતે પ્રતીક્ષા બતાવવાનો નથી પણ લવિષ્યમાં તેને તેમાંથી જે કાર્ષ્ણ્ય ભાગનું જ્ઞાન લેવાની જરૂર પડે તે મેળવવા માટે તેને તે વખતે યોગ્યતા મળે અને તેમાં તે કુશળતા મેળવી શકે એવું તેના મનને વલણ મળે એ છે.”

સરકારી જાહેર ખખર
ઉ, વિન ની શને ૧૯૨૪ માં લેનાએલી કન્યાઓ માટેની વર્નાકુલર ફાઇનલ પરીક્ષામાં પાસ થએલી
કન્યાઓનાં નામની યાદી

(ઉ. વિ. ના એ. એ. ઈ. સાહેબના હક્ક નં. ૧૩૭૦૩ તા. ૨૪-૨-૧૯૨૫ ઉપરથી)

નં.	નામ	માર્ક	નં.	નામ	માર્ક
૧	કેસ દલાનજી ખિસ્તી	૪૨૯	૧૬	અનપૂર્ણા ગૌરિશંકર જાની.	૩૩૮
૨	અજનાળી કેશવલાલ અમદાવાદી	૪૨૫	૧૭	{ શાતાગવરી ભાલુશંકર જોષી.	૩૩૬
૩	સુશિલા દાદાનજી ખિસ્તી	૪૦૭	૧૮	{ શાતા પરભુલાલ મહેતા.	૩૩૩
૪	પ્રભાવતી શંકરભાઈ દુધીઆ	૩૯૧	૧૯	લીરા નર્મદાશંકર ત્રિવેદી.	૩૨૭
૫	ચંદન શંકરભાઈ પટેલ.	૩૯૦	૨૦	લેલીના કેશવલાલ જોષીયા.	૩૨૪
૬	લીલાવતી ભણિકલાલ શંકર	૩૮૯	૨૧	ફાથી સોમાભાઈ વાળંદ.	૩૨૨
૭	બહેન દરફુનજી મહેતા.	૩૮૦	૨૨	રચંચળગવરી રાલાભાઈ ખત્રી.	૩૨૨
૮	ચંદ્રા સલાનજી ખિસ્તી.	૩૭૮	૨૩	કેસ. સુલેમાન રાનીચેરીઆ.	૩૧૭
૯	કેશુ રણછોડ ખિસ્તી.	૩૭૧	૨૪	પારવતી નારાયણ જોષી.	૩૧૨
૧૦	મણિ ગોવિંદાસ પીપટવાલા.	૩૬૮	૨૫	{ ચંદન ચુનિલાલ મિસ્ત્રી.	૩૧૧
૧૧	લીરા જંબકલાલ ભટ.	૩૬૭	૨૬	{ હીરાશંકર વાગીલાલ શેઠવાલા.	૩૧૧
૧૨	મણી જયંકર જોષી.	૩૫૭	૨૭	શારદા છવતરામ પંખ.	૩૦૮
૧૩	સાલોમી વીરા ખિસ્તી.	૩૪૮	૨૮	પારવતી સોમનાથ ભગત.	૩૦૭
૧૪	જસદ ગોવિંદાસ શાહ.	૩૪૩	૨૯	ચંપાગવરી જંબકલાલ ત્રિવેદી.	૩૦૫
૧૫	કમળા બાલાશંકર ત્રવાણી.	૩૪૨	૩૦	લાલગવરી ભાલુશંકર ત્રવાણી.	૩૦૪

૪૮૪/ ૪૬૯ ૪૫૯ ૪૫૯ ૪૫૬ ૪૪૯ ૪૪૩ ૪૩૭ ૪૩૫ ૪૩૪ ૪૧૨ ૪૧૦ ૪૦૨ ૩૯૮ ૩૯૪ ૩૯૨ ૩૯૦ ૩૭૪ ૩૬૭ ૩૫૯ ૩૫૬ ૩૫૩

એડા બિલ્લો.
અંતી કુમન્ડા ગોવિંદ ક્રિશ્ચિયન.
ફલમળિ ફરીરભાઈ રોકોડ.
ફિરોલીન મંચિલાલ દેસાઈ.
સાલોમી ધનજી ખ્રિસ્તી.
ચંતોંય ભગવાન ક્રિશ્ચિયન.
સહનચીલ માતીલાલ ખ્રિસ્તી.
ગાલેક વિલિઅમ ક્રિશ્ચિયન
સુભત્રા જોસંગ ખ્રિસ્તી.
દરકાસ ડોનઅલ ખ્રિસ્તી.
પ્રીતિ નાથાજી ક્રિશ્ચિયન.
ફેલીરા કહાનજી ખ્રિસ્તી
ફેલમળી માધવ ખ્રિસ્તી.
સુકીર્તિ દાભાઈ ખ્રિસ્તી.
લુંપસ સેચુઅલ ખ્રિસ્તી.
મંજુલા છગન કથારિઆ.
મરીઅમ કચરા ખ્રિસ્તી.
એન્નીસ બચમલ ખ્રિસ્તી.
નેઓમી હાસમ ખ્રિસ્તી.
વિદ્યાગવરી પાઉલ ખ્રિસ્તી.
બલ્ડીના પ્રેમચંદ ક્રિશ્ચિયન
નેઓમી પુંખલાલ ખ્રિસ્તી.
ફરફર ધંધા ક્રિશ્ચિયન.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨

૩૦૦ ૨૯૧ ૨૯૦ ૨૮૮ ૨૮૭ ૨૮૧ ૨૮૦ ૨૭૯ ૨૭૨ ૨૬૮ ૨૬૮ ૨૬૭ ૨૬૨ ૨૫૮ ૨૫૫ ૨૫૫ ૨૪૬ ૨૪૩ ૨૪૨ ૨૩૦ ૨૨૭ ૨૧૮ ૨૧૨

ફેલમાલી પુલસીદાસ ભટ.
શાતાગવરી માલુશંદર વ્યાયાય.
દીના-મહીજી ખ્રિસ્તી.
જાંબા ઉમેદરામ શાહ.
હીરાલંદમી હરિલાલ ભટ્ટ.
ચારદા ચંદુલાલ શાહ.
ચંચળ ઝોધર શાહ.
ઝવેરી ગુલાબચંદ શેઠ.
પ્રીતિ પાઉલ ખ્રિસ્તી.
મેના લક્ષ્મીચંદ ચોહાણ.
મંગલા મોહનલાલ ત્રવાડી.
રમીલા રજુહાડલાલ શાહ.
સવીતાબેન અમતલાલ જોષી.
હસમુખ માલુકલાલ પંડયા.
બનકેવર પ્રભાચંદર ત્રવાડી.
તારાગવરી રજુહાડલાલ ઝોઝા.
પુળી પુંખભાઈ પટેલ.
સુભદ્રા ગજુપતરામ ભટ.
શાતા હરિલાલ ત્રવાડી.
કાશી મરધોભાઈ પટેલ.
વિજયાગવરી નંદલાલ ત્રવાડી.
લાલતા ભાઈચંદ સોની.
જસ સોમચંદ ગોળવાળા.

૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩

૨૩	ગંગાબેન સોમાભાઈ વાળાંદ	૩૪૯	૩	એકસ છવા ખિસ્તી.	૪૦૫
૨૪	કરુણા ગોક્ષ ખિસ્તી	૩૪૬	૪	છટ્ટર ઘનછ ખિસ્તી.	૩૮૪
૨૫	સુમિત્રા છામભાઈ ખિસ્તી.	૩૩૯	૫	મરીઅમ દાનીઅલ ખિસ્તી.	૩૬૩
૨૬	ભાનુભાઈ દરીસાલ ચરિખ.	૩૨૧	૬	સારા પ્રેમચંદ ખિસ્તી.	૩૬૨
૨૭	ગુલાબ પંડા ખિસ્તી.	૩૧૯	૭	મરીઅમ મૂળછ ખિસ્તી.	૩૬૧
૨૮	મંગલા મોતીલાલ પુરોહિત.	૩૧૫	૮	સરા ભેડુ ખિસ્તી.	૩૬૧
૨૯	ચંચળબેન ગિરધરભાઈ સીલોત.	૩૧૩	૯	સુમિત્રા છવા ખિસ્તી.	૩૪૭
૩૦	તારા ગેયુ ખિસ્તી.	૩૧૩	૧૦	નેઆમી બીજલ ખિસ્તી.	૩૪૫
૩૧	મણિબેન. રવારાંડર પુરોહિત.	૩૦૯	૧૧	લાલતા શાભાઈ ખિસ્તી.	૩૨૫
૩૨	મણિબેન. મોતીભાઈ પટેલ.	૨૯૪	૧૨	સુચીલા છભાઈ ખિસ્તી.	૨૯૩
૩૩	દેવ. માધવલાલ. ખિસ્તી.	૨૮૩	૧૩	સાલોમી કમ ખિસ્તી.	૩૧૨
૩૪	ગાલીલદમી દેશવલાલ હાડર.	૨૮૦	૧૪	મેરી કમચંદ ખિસ્તી.	૩૦૩
૩૫	ગંગાબેન મયુરભાઈ ચોની.	૨૭૪	૧૫	ગાલા નાગર ખિસ્તી.	૩૦૧
૩૬	માણુબેન લખાભાઈ પાટણવાડીઆ.	૨૭૩	૧૬	મરીઅમ પુનલાલ ખિસ્તી.	૨૯૯
૩૭	લવીન્યા પ્રેમાભાઈ ખિસ્તી.	૨૬૩	૧૭	સમણુ જગન્નાથ હાડર.	૨૯૪
૩૮	ધનલક્ષ્મી જગન્નાથ ભટ.	૨૫૬	૧૮	ફેબી વહાલછ ખિસ્તી.	૨૯૨
૩૯	હીરાબેન વામજીભાઈ પટેલ.	૨૪૩	૧૯	અચરત છવરાજ તથાડી.	૨૯૨
૪૦	ગાલીબેન છગનભાઈ પટેલ.	૨૪૨	૨૦	સુમિત્રી ખાનગર ખિસ્તી.	૨૯૧
૪૧	પુછબેન નેસીંગભાઈ પટેલ.	૨૩૯	૨૧	ફાલી મોહનલાલ બની.	૨૯૦
૪૨	માણુબેન મગનલાલ તિવેરી.	૨૨૪	૨૨	દીરી દયાલ ખિસ્તી.	૨૯૦
૪૩	પંચમસુદાસ ભટ્ટો.	૪૨૧	૨૩	માત્રેટ ભુલાભાઈ ખિસ્તી.	૨૮૯
૪૪	કોચિન નેમ્સ ખિસ્તી.	૪૧૪	૨૪	હરિગંગા ચતુર પટેલ.	૨૮૭
૪૫	એમી ગબા ખિસ્તી.		૨૫	એમી છગન ખિસ્તી.	૨૮૪

૨૫૩
૨૫૨
૨૫૧
૨૪૫
૨૩૪

૨૪૭
૨૪૭
૨૧૩
૨૦૨
૩૫૭
૩૫૨
૩૫૧
૩૪૨
૩૪૦
૩૩૭
૩૨૨
૩૧૫
૨૯૯
૨૯૮
૨૯૮

જ્યાગવરી અમૃતલાલ ત્રિવેદી.
મહિંગવરી દુધિરદાસ લીળાચીઆ.
અદ્રકાન્તા હીરાલાલ પંડ્યા,
ઉજ્જમ મશ્વર કુંભાર.
અમથી ગોમેશ્વર દેરાસરી.

મુરત નિદેશો.

દેખી ડેવિડ માસ્તર.
નંદાગવરી આત્મારામ પરિખ.
યુતલાંબાઈ એદલાઈ સંદરી.
ધનગવરી મગનલાલ નોરી.
લલિતાબેન રણછોડાઈ દેસાઈ.
બીખીબેન ગુલાબભાઈ નોરી.
કુંદનબેન રણછોડદામ શાહ.
રમણગવરી રતિલાલ યાતિક.
મનોરમાબેન લીળાજીરાવ-સમાને.
અવેરબેન નરસિરભાઈ પટેલ.

લાડકોર કુંવરજી પટેલ.
કમળાબેન નારણજી નોરી.
હીરાંગાઈ હોરમજી સુણેયલાલા.
બીખીબેન બાબરભાઈ લોડીઆ.
ગમનહરીબેન ગાલાભાઈ મેગોડા.

૧૨
૧૩
૧૪
૧૫
૧૬

૧
૨
૩
૪
૫
૬
૭
૮
૯
૧૦
૧૧
૧૨
૧૩
૧૪

૨૮૦
૨૭૨
૨૬૬
૨૬૨
૨૬૧
૨૫૭
૨૫૧
૨૫૧
૨૪૭

૩૬૫
૩૪૩
૩૨૯
૩૧૫
૩૦૫
૨૯૫
૨૯૧
૨૮૧
૨૮૦
૨૮૦
૨૬૬

કુલમન હંધા ખિસ્તી.
સોના મીઠાલાલ ખિસ્તી.
ગિરિજાસદ્મી ભોગીલાલ ત્રિવેદી.
વિદ્યાગવરી પુરુષોત્તમ ભટ.
બુલીઆ અમરીદાસ ખિસ્તી.
લલિતા રણછોડજી મહેતા.
જસોદા હોટલાલ શાહ.
આગવુસ ભાથા ખિસ્તી.
સદ્મી દલસેખ ફોડ.

લસરત નિદેશો.

આરખા નારણજી ખિસ્તી.
સારા સોમચંદ ખિસ્તી.
કપિલાગવરી હીરાલાલ ત્રિવેદી.
લલિતા ત્ર્યંબકલાલ નોરી.
ચંચળ હરિલાલ ચોકસી.
લલિતા અમરતરામ હિંદીઆ.
સુંદરમતિ ચોહનલાલ કાપરીઆ.
પારવતી હિતમરામ દાકર.
ગમાનગવરી દુધિરદાસ લીળાચીઆ.
મંચ્છાબેન ગુમાનદાસ માધી.
બહુ ગણપતરાવ મહેતા.

૨૬
૨૭
૨૮
૨૯
૩૦
૩૧
૩૨
૩૪

૧
૨
૩
૪
૫
૬
૭
૮
૯
૧૧

ત્રણ ઓડલાલ ઓડલાલ ટેકનીકલ ઇન્સ્ટીટ્યુટ

અમદાવાદ

પ્રાવેશિક પરીક્ષા

ફા. ભા. એ. હા. સા. નાં દસ્ત નં. ૧૪૮૩૦ તા. ૧૯-૩-૧૯૨૫ ઉપરથી

આ મંત્રાની પ્રવેશક પરીક્ષા તા. ૧૭ મી જુન ૧૯૨૫ ને બુધવારે
નક્કવાગે આ ઇન્સ્ટીટ્યુટમાં લેવામાં આવશે.

આ ઇન્સ્ટીટ્યુટની અંદર:—

૧ મીકેનીકલ એન્જીનીયરીંગ.

૨ ડાટન પીપીંગ.

૩ ડાટન સ્પીનીંગ.

આ પ્રમાણે ત્રણ લુદાં ખાનાં રાખવામાં આવ્યાં છે. આ ત્રણ પૈકી
યમે તે એક જ ખાતામાં વિદ્યાર્થીની ઇન્જીન્યુઅર દાખલ કરવામાં આવે
છે. દરેક ખાતામાં બેવહારીક શિક્ષણ આપવા માટે પુરતા સાંચાઓની
ગોઠવણ કરી છે, તેથી પાસ થએલા વિદ્યાર્થી મોત અગર કારખાનામાં
કામ કરવાને સારો લાભક બની શકે છે.

અભ્યાસક્રમ—દરેક ખાતામાં અભ્યાસક્રમ ત્રણ વર્ષનો છે. લાખક
વિદ્યાર્થીઓ માટે કોલેજરસીપો. તેમજ માશીની જગાઓ રાખવામાં આવી
છે. અભ્યાસમાં જરૂરીઆતી ઓળખો સ્કૂલમાંથી આપવામાં આવે છે.

બહારગામના વિદ્યાર્થીઓની સવડ માટે બોર્ડિંગ હાઉસ પણ ઉધા-
ડવામાં આવેલું છે.

ઉમર—ઉમેદવારની ઉમર પ્રવેશક પરીક્ષાને દરેકે ૧૫ વર્ષની પુરી
ચતી હોવી જોઈએ.

દાખલ થવા માટે લાખકાત—દાખલ થતાં ઇન્જીન્યુઅર ઉમેદવારોએ
ઓળખાં ઓળખું અંગ્રેજી પાંચમું ધોરણ પાસ કરેલું હોવું જોઈએ, પરંતુ
પાસ કરીને મેટ્રીક પાસ થએલાને અગર અંગ્રેજી સાન ધોરણ પુરાં કરેલા
વિદ્યાર્થીઓને વધુ પડતું કરવામાં આવે છે.

આ સિવાય અંગ્રેજી ત્રીજા ધોરણમાં પાસ થએલામાંથી અગર યુજરાતી
ગણિતમાં વનકિયુલર કોઈનલ પરીક્ષા પાસ થએલામાંથી દુન સારા હોકરા-
ઓને કેટલીક વખત અગતાં નરીક દાખલ કરવામાં આવે છે, માટે તેવા વિદ્યાર્થીઓએ
પણ દાખલ થવું હોવો પ્રવેશક પરીક્ષામાં બેસવા માટે અરજ કરતી.

દાખલ થવા ઇચ્છતા તમામ ઉમેદવારોએ પોતાની અરજી ઇન્ડી-
ટ્યુટના ડાયેક્ષા ફોર્મ ઉપર તા. ૧૫ જુન ૧૯૨૫ પહેલાં મોકલી આપવી.
સ્કૂલમાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓએ આ અરજીઓ બનતાં યુધી મે વેકેશન
પડતાં પહેલાં પોતાની સ્કૂલના હેડમાસ્ટર મારફત ભરી મોકલવી. કેન્ડી
કરીને પાછળથી રજાઓને લીધે સ્કૂલ બંધ હોવાથી તેમને અડચણ પડે
નહિ. નીચે જણાવેલા વિદ્યાર્થીઓં હેડમાસ્ટરને બદલે પોતાના ત્રાણીની
મૂઠી સાથે અરજીઓ તા. ૧૫-૬-૨૫ સુધીમાં મોકલશે તે વાલશે. આવા
વિદ્યાર્થીઓએ ચોક્કસ જન્મ તારીખની ખબર નહોતે તે ફક્ત ઉમર લખવી.

૧. મેટ્રીક પાસ થયેલા વિદ્યાર્થીઓ.

૨. વર્નાક્યુલર ફાઈનલ પાસ થયેલાં વિદ્યાર્થીઓ.

૩. હાલમાં કોઈ સ્કૂલમાં ભણતા ન હોય તેવા વિદ્યાર્થીઓ.

૪. ચાલુ સાલે મેટ્રીકમાં નપાસ થયેલા વિદ્યાર્થીઓ.

પ્રવેશક પરીક્ષાનો શીનો ૨. ૧) પરીક્ષાને દિવસે લેવામાં આવશે.
અરજી સાથે મોકલવો નહિ.

પ્રવેશક પરીક્ષા દરમિયાને ફરજિયાત છે અને તેમાં પાસ થયેલા વિદ્યાર્થીઓ પૈકી ફક્ત જરૂર જોડેલા વિદ્યાર્થીઓને જ લેવામાં આવશે.

ખદાર ગામના વિદ્યાર્થીઓને અરજીનાં ફોર્મ તથા ઇન્ડીટ્યુટનું
વિગતવાર નોંધક પત્ર આપ્યા બાદનાની ટિફ્ટ ખાંડનાંથી મોકલી આપ-
વામાં આવશે. અમદાવાદમાં રહેતા વિદ્યાર્થીઓએ જોઈતા ખુલાસો અમારી
ઑફિસમાં આવી મેળવવો.

આ ઇન્ડીટ્યુટ અમદાવાદ રેલ્વે સ્ટેશન પાછળ સરસપુર રોડ
ઉપર આવેલું છે.

આર. સી. ટેક્નીકલ ઇન્ડીટ્યુટ,
અમદાવાદ તા. ૨૪-૩-૨૫

J. H. M. chha
પ્રિન્સિપલ.

અનોગ અને વનસ્પતિમાંથી મુવર્ણી, લશ્મજેવી, મજ્જુત સ્વાદિષ્ટ
ચીને, ખનાવીતે ઉત્તમ પ્રકારનો ખોરાક લેવાની ઇચ્છા
હોય તો તમારી જીંદગીને, માતાઓને,
પુત્ર—વધૂઓને અને તમારી ગૃહિણીને
અવશ્ય વચાવો.

અન્નફળ, શાક, જાતજાતનાં પકવાન્નો ખનાવવાની રીત
દર્શાવનારું પુસ્તક
દરેક કુટુંબમાં અવશ્ય રાખવા લાયક—નાની બાળાઓને
અવશ્ય અભ્યાસ કરવા લાયક

પકવાન પોથી

અથવા

પાકશાસ્ત્ર

લેખક તથા પ્રકાશક

ગં. સ્વ. લલિતગૌરી સામરાવ, તથા

ગં. સ્વ. વિમલાગૌરી મગનલાલ.

નવીન મુધરેલી બીજી આવૃત્તિ

કિંમત રૂ. ૨-૦-૦; સોનેરી ગીલ્ડનું પુઠું રૂ. ૩-૮-૦.

આ પુસ્તકની અંદર ૬૦૦ થી વધુ તરેહ તરેહનાં ખાવાના પકવાનો

ખનાવવાના જુદા જુદા પ્રકારો દર્શાવવામાં આવ્યા છે.

એન. એમ. ત્રિપાઠી એન્ડ કંપની.

કાલ્યાણદેવી રોડ, મુંબઈ.

મુખ્ય ઇલાકાના સરકારી કેળવણીખાતાએ નિશાળોમાં
 ચલાવવા માટે ટેકસ્ટ બુક તરીકે મંજૂર કરેલી
 તદ્દન નવી પદ્ધતિ મુજબ વિદ્યાર્થીઓનાં આકરો સુધરે તેવી

ગુજરાતી કોપીબુક

નંબર ૧ થી ૫. પેજ ૩૨ વાળી. દરેકની કિંમત ૦૦૨-૬

વેપારી તથા માસ્તર સાહેબોને બરખૂર કમિશન.

ગુજરાતી નિશાળમાં આલતી બધી ચોપડીઓ વેચનાર
 બુકસેલર હામોદર, હીરાલાલ ખંલાત; અને રાચીરોડ, અમદાવાદ.

૧. સરસ દેશીનામોની પદ્ધતિ-ટેકસ્ટ બુક, આ. ૩૨ મી
 ૦-૫-૦; ૨. સરસ ગુજરાતી બાલ વ્યાકરણ-હાઈ. બુક, થ્રે ટેકાણે
 ટેકસ્ટ, આ. ૨૮મી, ૦-૫-૦; ૩ સરસ બુદ્ધિવૃદ્ધિના પ્રકાર (પ-૬-૭
 મી ચોપડીના પાકવાર શબ્દોના કોપસહિત) લા. પ્રા. બુક, સુધરેલી આ.
 ૩૭. ૦-૮-૦; ૪. નવું સરસ મુખ્યશિલ્પ (બાળવર્ગથી ધો. ૫ સુધી
 એક જ બુકમાં) થ્રે ટેકાણે ટેકસ્ટ, આ. ૧૪ મી, ૦-૩-૦; ૫. ગુજરાત
 પ્રાંતની ભૂગોળવિદ્યા આ. ૧૪મી, ૦-૧-૬. મુખ્ય એજન્ટ અમદાવાદ,

દ. પાનદાર નાંકિ. એસ. બી. સાહની, કંપની ઈ. ઇ.

પ્રેમચંદ કરમચંદ શાહ, ગોંડળના માણુ ડે. એ. ઈ.

મુ. કપડવાળ.

શિક્ષકોને ટેકસ્ટ બુકો પર વધુ કમિશન આપનાર કોણ?

શાળાપત્રમાં આવેલી નહેરખંબરનાં તમામ પુસ્તકો, આલતી ટેકસ્ટ
 બુકો, કોપી બુકો, એકસસંક્રિષ્ટ બુકો, ગ્રેડિંગ બુકો તેમજ રા. હાલુલાલ
 પટેલ વાળા મોટા ગુજરાતી શબ્દકોષ. કિં. રૂ. ૧૨. (ફક્ત ૩૦ કોપીન
 શિલ્ક છે.) નવવચ્ચાઓ, સ્ટેશનરી વગેરે સારા કમિશનથી તમોને નેહર
 તો નીચેનાં સ્થળે લખો:- અમદાવાદમાં બુકબાં કમિશન આપનાર

બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ શાહ

ચીચીરોડ-અમદાવાદ.

ગુજરાતના માનીતા કવિ ન્હાનાલાલ દલપતરામ કવિનૃત

પ્રેમભક્તિ અન્યમાળા

રાજ્યસૂત્રોની કાવ્યત્રિપુટિ	૦-૮-૦
ધન્વકુમાર નાટક ૧ લો	૧-૦-૦
ન્હાના ન્હાના રસ (૮૦ રાસ)	૦-૧૦-૦
શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા-સમશ્લોકી	૧-૪-૦
જ્યા-જ્યન્ત	૧-૮-૦
મેવદત સમશ્લોકી	૧-૪-૦
ઉા	૧-૦-૦
ચિત્રદશનો	૦-૦-૦
રાજ્યિ ભગત	૧-૪-૦
પ્રેમકુળ	૧-૦-૦
સાહિત્યમન્યન	૧-૮-૦
પ્રેમભક્તિ-ભજનાવલિ	૦-૮-૦

સાક્ષરવર્ષ શ્રી કેશવલાલ હર્ષદરાય કવિનૃત પુસ્તકો.

પંરાકમની પ્રગાદી-મહાકવિ કાલિદાસના વિદ્યાર્ણવશીય	
નાટક ઉપરથી આવૃત્તિ ૩ કી	૧-૦-૦
વિદ્યપત્નની કન્યકા કિવા પ્રિયદર્શન સ્વપ્નની સુંદરી-મહાકવિ ભાગના સ્વપ્નવાસવદત્ત નાટક ઉપરથી આવૃત્તિ ૦૭	૦-૧૫-૦
પ્રવાનની પ્રતિજ્ઞા મહાકવિ ભાગના પ્રાતઃપ્રાયશ્ચિત્ત નાટક ઉપરથી આવૃત્તિ ૦ ૭	૦-૧૨-૦
મંથમ-મહાકવિ ભાગના મંથમ નાટક ઉપરથી લાચુ પુક	૦-૮-૦
ગીતગોવિંદ-અમૃતને આધારે ગુજરાતીમાં આવૃત્તિ ૫ મી	૦-૧૦-૦
લઘુ ગીતગોવિંદ-અમૃતને આધારે ગુજરાતીમાં	૧-૧૦-૦
અમરકાવ્ય-મહાકવિ અમરના મૂળ માથે સમશ્લોકી	
અનુવાદ આવૃત્તિ ૪ થી	૧-૪-૦
ભાલભકત કાદંબરી-પૂર્વભાગ	૮-૦-૦
મેળની મુદ્રિકા-શ્રી વિગાખતના મમ્મુ નાટક ઉપરથી.	
આવૃત્તિ ૬ કી	૧-૮-૦
ભાલભકત કાદંબરી-ઉત્તરભાગ	૭૫૫ ૭

ઉપરનાં તેમજ ઘીજાં દરેક ભાગનાં પુસ્તકો માટે લખો

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુજી

બુકસેલર અને પબ્લીશર

ગ્રામ દરવાજા, -અમદાવાદ

ઘેર બેઠાં પુરી સવડ

ગ્રામ્યમરી સૂલોના ઉપયોગની બધી
જાતની ટેકરટ છુકાને મોટા જથ્થા તૈયાર
છે. અને તે સાથે ડ્રાઈંગ છુકા, નોટા
એટલાસ, કપાસ, પેટીઓ, આંક, એક્સ-
સાઈઝો, ઢારા કાગળ વગેરે મળશે. કમિ-
શન સરકારી છુકામાં ૦-૦-૬
અને બીજી છુકામાં ચઢતા ઉતરતા કમનું
૬૧ ટકાથી ૫૦ ટકા સુધીનું છે. આરડરમાં
નજીકનું સ્ટેશન સખવા બુલતા નહિ

મંજુર થયેલી છુકા

આના આપી છુકા નં. ૧ થી ૫.

કી ૦-૧-૬ ૨૫ ટકા

ગુજરાતપ્રાંતની બૂગોળ, કર્તા વનભ.

બાઈ પટેલ. કી. ૦-૪-૦ ૧૮૧ ,,

ગુજરાતપ્રાંતનો ઇતિહાસ, કર્તા જેમ્સ

ઉદાભાઈ કી ૦-૪-૦ ૩૧ ,,

સાબોપયોગી દિંદુરતાનનો ઇતિહાસ

ચિત્રો સાથે, ૫ ૭૫૫ કી ૧-૦-૦ ૧૨૧ ,,

દાંડકૃત દિંદુરતાનનો ઇતિહાસ

કી ૦-૧૨-૦ ૧૫ ,,

આંક અને તેનો ઉપયોગ કી ૦-૧-૬ ૨૫ ,,

ચિત્રો અને સુખગણિતના વિષય સાથે

ધી ગુજરાત એરિએન્ટલ બુક ઈ

રીગીરોડ-અમ

કિંમત રૂ. ૦-૧૨-૦

આરોગ્યશાસ્ત્રનાં મૂળતત્ત્વો

(કન્યાઓ માટે)

કર્તા.

મેજર હચિસન, આર્. ઇમ્. ઇસ.

પ્રાસક્તર્તા.

મૅકમિલન એન્ડ કંપની, લિમિટેડ

આ પુસ્તકમાં મુખ્ય ઈલાકામાં કન્યાઓ માટે સરકારે નક્કી કરેલા અવ્યાસક્રમ પ્રમાણે 'આરોગ્યશાસ્ત્ર'નાં મૂળતત્ત્વો સરળ રીતે ચિત્ર સાથે સમજાવ્યાં છે. શરીરનાં ભુદા ભુદા અવયવો એક એક સાથે કેવી રીતે જોડાયેલાં છે તે શાં કામ કરે છે; હાડકાં, હૃદય, ફેફસાં, સ્નાયુ, બરડાની કચોડ અને ઘાનતન્તુ, આસ લેવાના તે પાચન કરવાના અવયવો, એ બધાં કેવી રીતે પોતાનું કામ કરે છે તે બધું બહુ સારી રીતે સમજાવ્યું છે. હવા, પાણી, ખોરાક-એની આવશ્યકતા, સ્વચ્છતા, વસ્ત્ર, ચેપી રોગ, અકસ્માત, તે વખતે કેવા ઉપાય લેવા, તેમજ બાળકોને કેવી રીતે ઉછેરવાં અને માદાં માણસની કેવી રીતે માવજત કરવી એ બધી બાબતો આરોગ્યશાસ્ત્રને લગતી છે, તેનું વિવેચન, બહુ સરળતાથી કરવામાં આવ્યું છે.

કિંમત રૂ. ૦-૬-૦.

(મુખ્ય ઈલાકાના પ્રાથમિક નિશાળોમાં વ્યાખ્યાન સરકારે મહાર કરેલી ટોચક બુક)

આરોગ્યવિજ્ઞાન

રામચંદ્ર મહાદેવ જોશી, એમ. એ., એલ.એલ. બી. બી. એસ સી.(લંડન)

પ્રસ્તાવના

'શરીરમાત્ર સહુ ધર્મસ્તાધનમ્'-કાલિદાસ

(ધર્મનું પહેલું માધન તો શરીર છે.)

ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચારે પુરુષાર્થનો શરીરની સારી સ્થિતિ પર મુખ્ય આધાર છે. આ શરીરરૂપી યંત્ર બનાવવામાં વિદ્યાતાની અદ્ભુત કારીગરી નજરે પડે છે. આ યંત્ર ઑટોમેટિક છે એટલે પોતાની મર્યાદા એ જાતેજ કરી લે છે, પોતાનાં અકસ્માતોમાં પાતેજ તેલ પૂરે છે, એટલુંજ નહિ પણ પોતાના ભાગોની ક્ષતિ પણ પોતેજ કરે છે. 'શતાયુષ્યં પુરુષઃ' (માણસનું આવરદા સો વરસનું છે). આ વચન પરથી આ શરીર સો વરસ સુધી પોતાનું કામ કરવાને શક્તિમાન હોવું જોઈએ, એમ જણાય છે. મતલબ કે એમ જો ન હોય તો આ યંત્ર વાપરનારા જે આપણે છીએ તે આપણામાંજ કંઈ પણ દોષ હોવો જોઈએ. રા. મ. જોશી.

*Hygiene for Girls. By Major Hutchison, I. M. S, As. 12.

xPrimer of Hygiene, By R. M. Joshi, M. A., LL. B., B. Sc. (London) I. E. S. As 6.

દરકત શિક્ષક કોપીખુકો

કોપીની પહેલ કાઢનાર હમા છીએ. બીજાઓએ પછી નક્કલ કીધી છે,
ગુજરાતી અને બાળબોધ આઠ નંબરમાં રજૂ છે.

કેળવણીખાતાના એ. ડિરેક્ટર સાહેબે મુજબ ઇલાકા-
ની દરેક ગુજરાતી નિશાળમાં ચલાવવાને મંજૂર કરી છે.

દરેક નંબરની કિંમત અઢી આના રાખી છે.

૨૫૦ તથા તેથી વધુ કોપી ખરીદનારને સેક્ટે (૧૫) ટકા ઇમિશન
ઉપરાંત પેકિંગ અને રેલ્વે ખર્ચ આપવામાં આવશે. ૧૦૦૦ કોપી લેશે
તો ખર્ચ સાથે (૨૦) ટકા મળશે. પણ પોસ્ટ માર્ફેટનું કે સ્ટેશનથી આગળ-
નું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ. દરકત શિક્ષક કોપી છોકાની રટીલ પેનો
દરેક નંબરને બંધ બેસતી ૧ થી ૮ નંબરની, દરેક બોક્ષમાં એક જ નાતની
દા. ૬ કિંમત ૩. બા નકી [કાલ માલ નથી.]

મળવાનું ઠેકાણું:-આદરજી કાવસજી માસ્તર

કે. નં. ૨૮-૩૦ ધોખીતલાવ-મુંબઈ

વાપરે! બોલણી, અનહા, વગેરે કૃત શિક્ષણનાં હત્તમ પુસ્તકો. વાપરે!

મુંબઈ છ. ના સં કે. ખાતાએ ટેકસ્ટ બુક તરીકે મંજૂર કરેલાં:-

સરળ બાળપોથી-(ચોથી આવૃત્તિ દોઢ આનો)

કન્યાગણિત ભાગ પહેલો-

(નીચલાં ત્રણ ધોરણવાર આઠ આના.)

મંજૂર થયેલી સરલ બાળપોથીનાં કાંઈની પેટી

આઠ આના

હાલમાં નવું બહાર પડ્યું છે.

ઉપલાં ધોરણો, વ. કાઈનલને ટ્રે. કોલેજના અભ્યાસ ક્રમ.

પ્રમાણ રચેલું.

કન્યાગણિત ભાગ બીજો રૂ. ૦-૧૨-૦.

મળવાનાં } કૃતી પાસે-મહાગોપાલ હવેલી, મોચીપોળ, ૨૩૪૮, અમદાવાદ.

સામટી નક્કલમાં સાફ ઇમિશન

લેખનકળા કોપીખુકો

રહેલ { ગુજરાતી અને બાળબોધ હ નંબરમાં } ૪૮
કાગળ { દરેક નંબરની કિંમત અઢી આના. } પાના

કેળવણીખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય ઇલાકાની
ગુજરાતી નિશાળોમાં ચલાવવાને મંજૂર કરી છે.

૨૫૦ અને તે ઉપરાંત કોપી ખરીદનારને એકડે ૨૫ ટકા કમિશન
આપવામાં આવશે. પોંકમ અને રેલ્વે ખર્ચ પણ આપવામાં આવશે, પણ
પોસ્ટ મારફતનું કે સ્ટેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ.

કોપીઓ સાથે બીજાં પુસ્તકો મંગાવનારને એકડે એક ટકા હકસાઈ
લઈ મોકલી આપવા ગોઠવણ રાખી છે.

મળવાનું કેઝર્સ—

મુખ્ય-કાલ્યાણભાઈ જગજીવનદાસ એન્ડ સન્સ.

કાલકાદેવી ખાતાના મંદિર સામે નં. ૩૬૭.

અમદાવાદ-શ્રીખડાયતા બુકડીપો-રીચીરોડ.

બહિરખખર

શિક્ષકો તેમજ શિષ્યવર્ગમાં અતિશય પ્રિય થઈ પડેલાં ધોરણવાર
પ્રશ્નો-રૂપે બાળોપયોગી સરળ

સૃષ્ટિજ્ઞાનનાં પુસ્તકો

અમારો તરફથી સંપૂર્ણ વિવેચન સાથે બહાર પાડવામાં આવેલાં છે
તે બધાં ઉપયોગી હોઈ શિક્ષક વર્ગમાં પ્રશંસાપાત્ર નીવડ્યાં છે કે જેનો
દુકે મુદતમાં બહોળો ફેલાવો થઈ બધાંની દરશ્યા તથા અગીઆરમા
આવૃત્તિ કાનવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે એજ એની ઉપયોગિતા સાબીત કરી
જતાવે છે. વધારે પ્રશંસાની જરૂર નથી. ધોરણવાર કિંમત નીચે મુજબ:—
સૃષ્ટિજ્ઞાન ધો. ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭

૦-૨-૦ ૦-૧-૬ ૦-૩-૦ ૦-૩-૦ ૦-૪-૦ ૦-૪-૦ ૦-૫-૬

પ્રશ્નો:—અરતખંડનો સરળ છેતિદાસ. ધો. ૫ ૬

૦-૩-૦ ૦-૪-૦

જ્યાંખંડ લેનારને કમિશન ટકા ૨૫ મળશે. આ ઉપરાંત ધોરણ-
વાર નોટા પણ અમોએ પ્રગટ કરી છે તેમાં પણ સાફ કમિશન
આપવામાં આવશે. લખો:—

મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.

બુકસેલર એન્ડ પબ્લિશર મુ. પેટલાદ (વાયા-આણંદ.)

માન જુજ નક્કલો શીલીકર્મા છે.

પુસ્તકનું નામ

કિંમત રૂપિયા

ગુલીસ્તાનનું ગુલ

૫-૦

રીજમંડ વીલાનો વારસ

૨-૮

આંધતાંપર કોઇતું

૫-૦

માદી ચવીત્રી

૪-૦

જીલુ ગોરાણી

૪-૦

અકલના સમુદર

૪-૦

ખેમાન સંગ્રહ

૫-૦

ખુશ દરયાણુ

૪-૦

રંગભૂમી ઉપર રંગડ

૪-૦

ગુલવાડીનું ગુલાબ

૩-૮

તાલેવંતની તેહમી

૫-૦

સોનેરી ટોલી

૪-૮

પાટલીપુત્રની પડતી

૪-૮

એન એસ ત્રિપાઠી એન્ડ કંપની,

કાલ્યાણદેવી રોડ, મુંબઈ.

સૂચના

૧. આ માસિકમાં છપાતા અન્ય લેખકોના લેખ માથે અમારે મળનાપણું હોતું જોઈએ એમ વાચકોએ માનવું નહિ.

૨. આ પત્રો સખંધી લખાણુ-મેનેજર, શાળાપત્ર ઉપર મોકલવું. છાપવા મોકલવાનું લખણુ કાગળની એક બાજુએ ચોકળે અક્ષરે લખવું. છાપવા ચોખ્ખું લખશે તો છપાશે; નહિ પછે કચેલા લેખ પાછા મોકલવામાં આવશે નહિ.

૩. લેખકને ઉત્તેજન-વિષયો લખી મોકલનારની પૈસા લેવાની ખુશી હશે તો પ્રથમથીજ ખબર આપેલી દર છાપેલે પાત્રે ચોખ્ખતા પ્રમાણે રૂ. ૧) સુધી આપવામાં આવશે. ચર્ચાપત્ર માટે કંઈ આપવામાં આવશે નહિ.

૪. લવાજમ-વરસ એકતો રૂ. ૧-૮-૦ (૮ પાલ ખર્ચ સાથે) અગાઉથી. વિદ્યાર્થીઓ માટે ૦-૧૨-૦; છુટક અંકના રૂ. ૦-૨-૬; પોસ્ટેજ ૦-૦-૬ જુડે.

૫. મનિયોર્ડર-કુપન પર ગાસ કે શહેરનું ઠેકાણું સ્પષ્ટ લખવું. તેમજ સાં એકથી વધારે નિશાળો હોય તો નિશાળનો નંબર તથા શાળાપત્ર એકિસ તરફથી અપાએલા સરનામાના લેખક ઉપરનો નંબર પણ લખવો.

જાહેખબરના ભાવ

નાણું અગાઉથી લેવામાં આવશે.

મુદત	એકપાન	અડધુપાન	પા પાન.
આખું વર્ષ	રૂ. ૧૦૦	રૂ. ૬૦	રૂ. ૪૦
૭ માસ	રૂ. ૬૮	રૂ. ૪૦	રૂ. ૨૦
ત્રણ માસ	રૂ. ૪૦	રૂ. ૩૦	રૂ. ૨૦

આ પત્ર સાથે કેઈ પણ હેડબીલ વહેંચવામાં આવશે નહિ.

૬. શાળાપત્રમાં-આપેલી ખાનગી જાહેરખબરોમાં જણાવેલી ચોપડીઓ ખાતાએ મંજૂર કરેલીજ હોય એમ દર્શાવેલું નથી માટે દરેક મંજૂર કરેલી તરીકે ગણવી નહિ.

૭. શાળાપત્રનું વરમ-જન-મુઆરિથી ડિસેમ્બર સુધી ગણવામાં આવે છે; માટે વરમની વચમાં જે ગ્રાહક બંધ થવા માગતા હશે તેમની પામેથી જોટલો અથવા તેમને મળ્યા હશે તેટલાની છુટક અંક લેખે કિમત લેવામાં આવશે.

તમારી, ગુલુ બેડીઓને સ્ત્રીજીવનના અનેક ઉત્તમ આદર્શ, પૂરા
પાડી તેમનાં જીવન, ગુલુ અને સંતતિને સુખી તથા સંતુલિત
બનાવવા માટે આ અમુલ્ય રત્નભંડાર પાણીનો મુદ્દે
મેળવી તેમના હાથમાં મૂકે.

ભારતનાં સ્ત્રીરત્નો

૭૦૦-૭૦૦ પૃષ્ઠના ગ્રંથો માં

આવૃત્તિ બીજી-કદ પાનાં ૪૮

સત્યગુણો માંડીને અત્યાર સુધીમાં અર્થ ગયેલી પરંતુ મહાન
સતી સાધ્વીઓ અને વીરાંગનાઓનાં અલ્પત જોધમુદ
અને અસરકારક ચરિત્રોનો ભારતવર્ષમાં સર્વથી
મોટો, સરતો અને ઉત્તમ સંગ્રહ

પહેલો અંકમાં પ્રાચીન સમયનાં ૧૧૩; બીજા અંકમાં વચ્ચેના સમયનાં
૨૪૬; અને ત્રીજા અંકમાં ૧૭૧ રત્નો હોઈ, તેમાં મોટે ભાગે
હેલ્થી સદીઓનાં છે. જેમાં હેલ્થ ચરિત્ર આદર્શ માતા

બી. અમ્બાનું છે. આગળ કરતાં આ આવૃત્તિમાં ૧૬૦
ઉત્તમ નવાં ચરિત્રો ઉમેરાયાં છે. પુષ્કળ ચરિત્રો બહેન
સુધારા વંધારા સાથે તથા ફરીથી પશુ લખાઈ છે;
અને હયાત સ્ત્રીઓનાં બીજા કદ ચરિત્ર

પડયાં મળ્યાં છે.

ગ્રંથો ગ્રંથના માત્ર ૩. ૬) શૈવ સુધી પા

ગુચના—જે પંચમાં આ વાંચીને મંગલોત્તર પામી નામ પણ
લખાશે. છતાં ગ્રંથ દાંડ ૩. ૨૫, ગોરેજ ગ્રંથો ગ્રંથનો ૩. ૧૫, રેલ્વે રસ્તે
૩. ૦૫ માં આપશે, પણ તે ૩. ૦૫ તથા મુલ્ય પ્રમથથીજ મોકલે.

સરતું સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય

અમમવાદમાં-શૈલગદ્ય પામે મુખ્યમાં-કાલેશ્વરીના મંદિર સામે